

Onder 'De Houtmarkt'.

Opgravingen bij Laat/Bloemstraat in 1998 en 1999 (98BLO, 99BLO)

*Peter Bitter en Guus van den Berg
m.m.v. Rob Roedema, Jan Klinkert, Willem van den Berg, Karin Beemster,
Don H. Duco en Elsemieke Hanraets*

Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 18

ISBN/EAN: 978-90-820837-4-3

Hoofdtteksten: Peter Bitter en Guus van den Berg

Fotografie: Peter Bitter en Rob Roedema (tenzij anders vermeld)

Tekenwerk en digitale kaarten: Guus van den Berg

Digitale beeldbewerking en opmaak: Peter Bitter

Uitgave van monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar

© Copyright Gemeente Alkmaar 2014

Alle rechten worden voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Onder 'De Houtmarkt'.

Opgravingen bij Laat/Bloemstraat in 1998 en 1999 (98BLO, 99BLO)

Peter Bitter en Guus van den Berg

*m.m.v. Rob Roedema, Jan Klinkert, Willem van den Berg, Karin Beemster,
Don H. Duco en Elsemieke Hanraets*

INHOUD:

5	Hst.1 Inleiding (<i>Guus van den Berg en Peter Bitter</i>)
25	Hst.2 Sporen van bewoning (<i>Guus van den Berg en Peter Bitter</i>)
107	Hst.3 Huisraad van vroegere bewoners (<i>Peter Bitter</i>)
169	Hst.4 Bewoningsgeschiedenis in hoofdlijnen (<i>Peter Bitter</i>)
179	Literatuur
184	Bijlage 1: Sporenlijst (<i>Guus van den Berg</i>)
198	Bijlage 2: Dateringen van enkele aardewerktypen (<i>Peter Bitter</i>)
210	Bijlage 3: Rapportage dendrochronologisch onderzoek (<i>Elsemieke Hanraets, stichting RING</i>)
212	Bijlage 4: Eigenaars en bewoners per kavel tot 1832 (<i>Jan Klinkert en Peter Bitter</i>)
233	English summary (<i>Peter Bitter</i>)
239	Catalogus (<i>Peter Bitter en Rob Roedema</i>)

Hst.1 Inleiding

INHOUD:

1.1 Ligging en aard van het terrein

1.2 Vraagstellingen

1.3 Opgraven en uitwerken

1.3.1 Veldwerk

1.3.2 Uitwerking

Afb.1 Foto's van de brand

Afb.2 Brandschade aan de panden van Meiboom en Oilily aan de Oudegracht

1 Inleiding

Guus van den Berg en Peter Bitter m.m.v. W.J. van den Berg

De Houtmarkt is geen straatnaam in Alkmaar, maar de naam van een inmiddels verdwenen bedrijf. In deze publicatie vindt u de resultaten van de opgravingen op het voormalige terrein van 'De Houtmarkt', een voormalige doe-het-zelf-winkel gelegen tussen Laat, Bloemstraat en Oudegracht te Alkmaar. De bedrijfsnaam is bij de oudere Alkmaarders niet alleen bekend vanwege de vroegere bouwmarkt, maar ook door de grote brand die het in 1997 verwoestte (afb.1).

Het complex van De Houtmarkt is vanaf 1974-1976 ontstaan door de uitbreiding en verbouwing van een samenraapsel aan gebouwen, die tot die tijd deels gebruikt werden door garagebedrijf 'Kossen', deels door brandstoffenhandel 'Meiboom' en deels door anderen (afb.2-3). In de nacht van 2 op 3 september 1997 werd De Houtmarkt geheel in de as gelegd door een uitslaande brand. Er ging een tiental woningen verloren en de schade was enorm maar er was gelukkig geen persoonlijk letsel. Na de brand ontstond een groot braakliggend terrein, dat al snel voor herontwikkeling in aanmerking kwam. De geplande herontwikkeling was de aanleiding voor de opgraving.

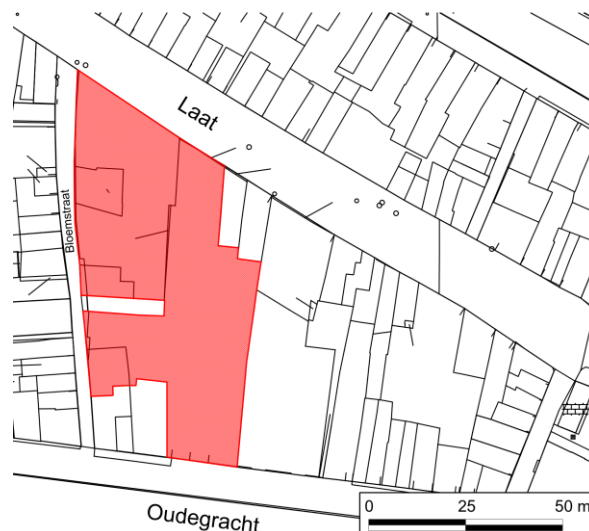
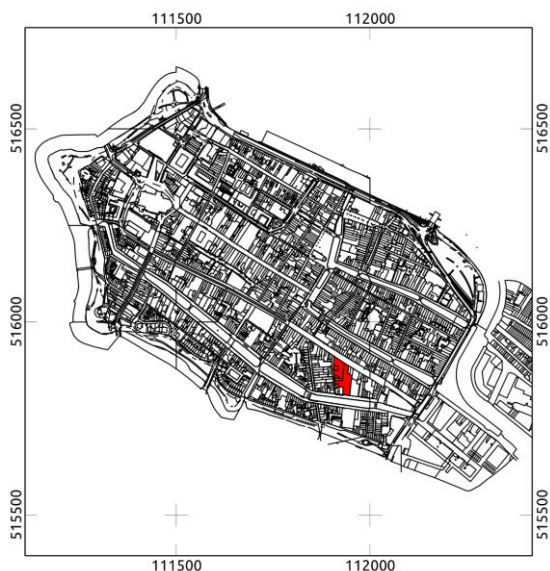
De opgravingen werden uitgevoerd van 7 april tot en met 3 juni 1998 (gemeentelijke projectcode 98BLO), waarna een doorstart volgde van 6 oktober tot en met 26 november 1999 (gemeentelijke projectcode 99BLO). De opgraving werd uitgevoerd door de gemeentelijke afdeling monumentenzorg en archeologie, aangevuld met vrijwilligers. De opgraving stond onder wetenschappelijke leiding van de gemeentelijk archeoloog, Peter Bitter. De veldleiding was in handen van Rob Roedema. De vaste veldmedewerkers waren Rob van Wilgen, Sjaak Waterlander en Cor Prins van de gemeente Alkmaar, aangevuld door een team van vrijwilligers, namelijk Karin Beemster, Jan Klinkert, Ruud Voorhorst en studenten Sjoerd Schaper en Guus van den Berg.

Afb.3 De winkel van De Houtmarkt aan de Laat rond 1980 en firma Meiboom aan de Oudegracht rond 1935 (Regionaal Archief Alkmaar)

In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek in twee gedeelten beschreven. Het eerste gedeelte (hoofdstuk 2) betreft de opgegraven sporen (ophogingen, kuilen, huisresten, putten enz.) waarbij ook de beschikbare archiefbronnen en historisch kaartmateriaal worden betrokken. Het tweede gedeelte (hoofdstuk 3) betreft de zogeheten 'Vondstcomplexen', de bij elkaar gevonden resten van huisraad en ander afval die aan een specifiek huishouden zijn toe te schrijven. De vondstcomplexen geven informatie over het dagelijks bestaan en er wordt bij de interpretatie verband gelegd met de gegevens over de huizen en hun bewoners. Het rapport wordt afgesloten met algemene beschouwingen over de bewoningsgeschiedenis van het gebied (hoofdstuk 4), gevolgd door een aantal bijlagen en de catalogus van keramiek en glas.

Bij de uitwerking zijn omvangrijke digitale tabellen samengesteld van de sporen, de vondsten en van hun onderlinge relaties. Door hun omvang konden deze lijsten niet integraal op papier in dit rapport worden opgenomen. Ze zijn bij de gemeentelijk archeologen opvraagbaar.

Afb.4 Situering van het opgravingsterrein

1.1 Ligging en aard van het terrein

Het voormalige 'Houtmarkt-terrein' is gelegen in het zuidoosten van de Alkmaarse binnenstad en wordt aan de zuidzijde begrensd door de Oudegracht, aan de westzijde door de Bloemstraat en aan de noordzijde door de Laat.

Administratieve gegevens

Opdrachtgever nieuwbouw:	dhr. J. Kossen
Duur en tijdstip onderzoek:	7 april t/m 3 juni 1998 (98BLO) en 6 oktober t/m 26 november 1999 (99BLO)
Locatie plangebied:	Gelegen tussen de Laat, Bloemstraat en Oudegracht (afb.4)
Centrumcoördinaten (RD):	111.930/515.860
Uitvoering:	Gemeente Alkmaar
Archis waarnemingsnummers:	47319 (1998) en 47431 (1999)
Documentatie en vondsten:	Archeologisch Centrum gemeente Alkmaar
Gemeentelijke projectcodes:	98BLO en 99BLO

1.2 Vraagstellingen

De ontstaansgeschiedenis van de oostelijke binnenstad is grotendeels nog onduidelijk. Dit is voor een deel terug te voeren op een sterke landschappelijke dynamiek in het verleden: in de late middeleeuwen en de vroegmoderne tijd moet het aanzien van Alkmaar drastisch veranderd zijn door landverlies ten gevolge van overstromingen en door landwinning door bedijking en aanplemping van lageregelegen delen gevolgd door bouwactiviteiten. Over deze dynamische geschiedenis is uit schriftelijke bronnen weinig bekend van voor de 16de eeuw. Veel is nog onduidelijk over de aanleg en inrichting van het gebied, de huizenbouw en het huisraad van de bewoners, en de ontwikkelingen in de loop der tijd, kortom de bewoningsgeschiedenis.

Door diverse oorzaken heeft de definitieve uitwerking en publicatie van dit project geruime tijd op zich laten wachten. De periode 1998-2000 waren piekjaren in de archeologie van Alkmaar, met niet alleen de normale stroom van kleinere projecten maar ook heel grote ingrepen zoals de bouwputten bij het Canadaplein. In de jaren na 1998 zijn er diverse kleinere opgravingen geweest in de zuidoostelijke binnenstad die belangrijke gegevens hebben opgeleverd. In 1998 was hierover nog weinig bekend en moest er gewerkt worden op basis van een globale verkenning van de archiefbronnen door de Utrechtse onderzoeker Willem van den Berg, aangevuld met veronderstellingen. In deze publicatie zullen we werken vanuit de huidige stand van het onderzoek¹ en de resultaten van de opgravingen van 1998-1999 daarin een plaats geven.

¹ Hieronder is er een verkorte weergave naar Bitter 2007 en Bitter 2009 (onderzoeksagenda).

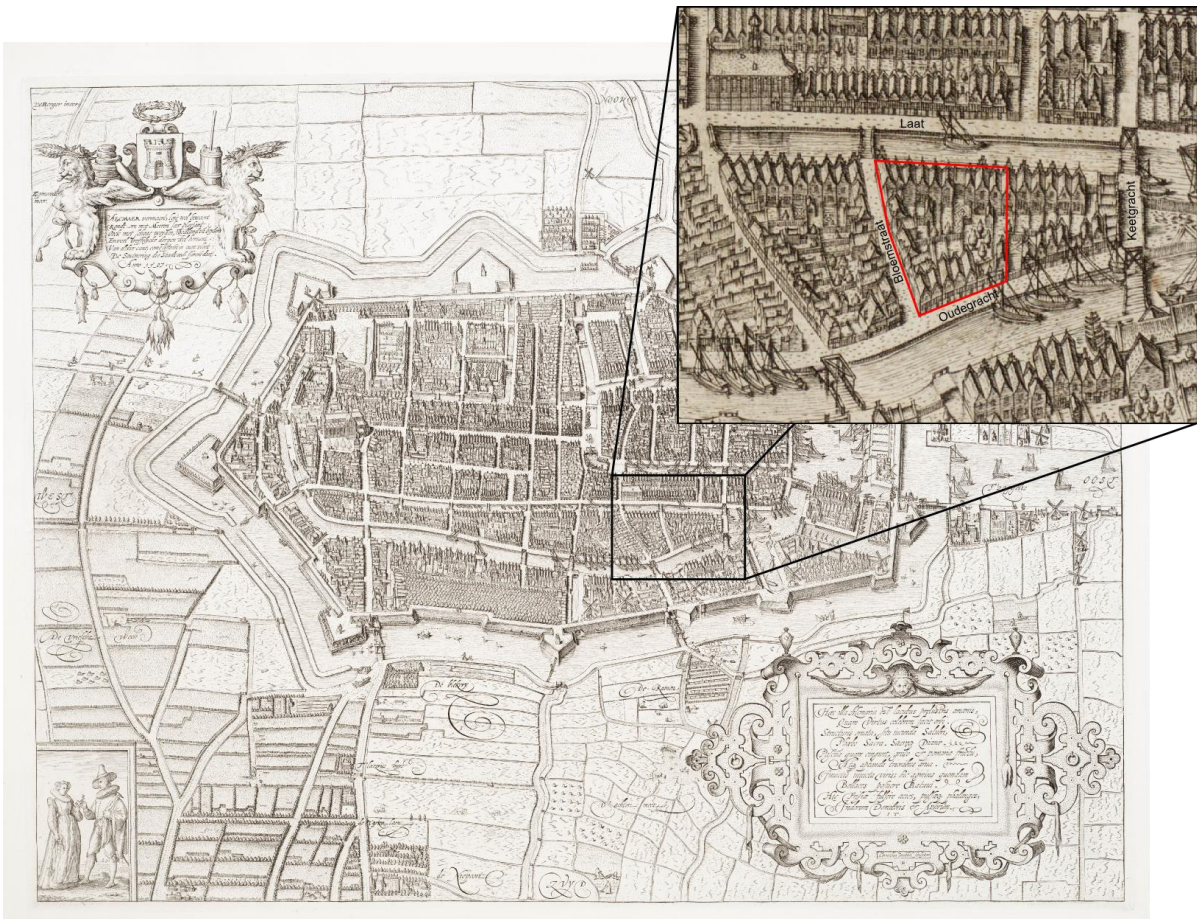
Afb.5 Reconstructie van Alkmaar rond 1300 en rond 1400, met in rood de opgravingslocatie. Tekeningen P. Bitter

Tot het eind van de 16de eeuw lag aan de oostzijde van de stad een flinke waterpartij: het Voormeer (**afb.5**). Dit meer stond aan de oostzijde in verbinding met het Zeglis, een brede waterloop met getijdenwerking die weer was verbonden met de Schermer. Het Voormeer moet in de loop van de 13de en 14de eeuw zijn ontstaan door plaatselijke verbreding van het Zeglis. Ons plangebied lag rond 1300 nog niet binnen de stadswallen maar in een buitengebied aan de zuidkant van het Zeglis/Voormeer. Rond 1400 lag er vermoedelijk al een behoorlijk groot Voormeer. Het bebouwde stadsgebied was inmiddels 150-200 m oostwaarts uitgebreid. Ons plangebied werd daarbij opgenomen binnen de stedelijke contouren.

Afb.6. Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer, circa 1561 (Provinciale Atlas Noord-Holland). Binnen het kader een vergroting met het plangebied rood omlijnd

De oudste enigszins nauwkeurige kaart van Alkmaar dateert uit circa 1561 (**afb.6**). Alkmaar wordt dan nog omgeven door de vestingwerken uit de periode 1528-1550 en aan de oostkant bevindt zich het Voormeer, dat pas eind 16de en begin 17de eeuw zou worden aangeplempt voor nieuwbouwwijken. De Oudegracht (die pas na 1573 deze naam kreeg) is de zuidelijke vestgracht. Bij de aanleg ervan in 1536 is de wijk het Nieuwland doorsneden en het deel Klein Nieuwland komt buiten de stadsmuren te liggen.

Afb.7-8. Uitsneden uit de kaarten van Lourens Pieters uit circa 1573 en van Cornelis Drebbel uit 1597 (Regionaal Archief Alkmaar)

Afb.9 Uitsnede uit de kaart van Ioan Janssionius uit 1657 (Regionaal Archief Alkmaar)

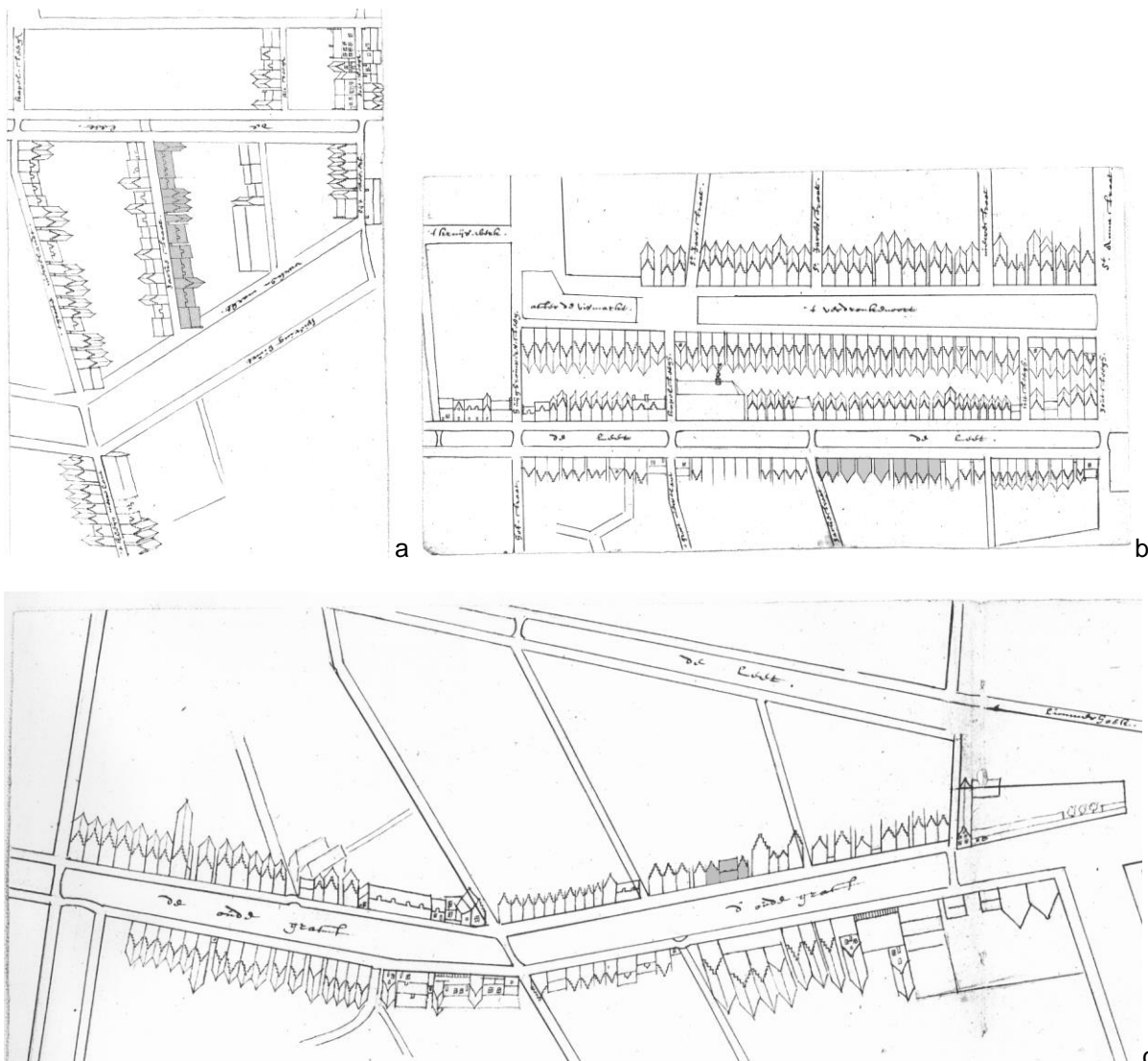
Er is in 1561 al bebouwing langs de Laat en de Bloemstraat. Iets ten oosten van ons plangebied bevindt zich de Geerlofsteeg, die in de 19de eeuw zou verdwijnen in de bebouwing. De zuidelijke helft van ons plangebied is in 1561 nog braakliggend terrein.

De Bloemstraat loopt in 1561 nog niet door naar de Oudegracht, maar eindigt na enkele tientallen meters aan het begin van een brede sloot zuidwaarts. Deze sloot is een oude gegraven waterloop, die ten zuiden van de Oudegracht nog doorliep. Het vervolg ten zuiden van de Oudegracht is nog tot in de 19de eeuw aanwezig gebleven, terwijl het deel bij de Bloemstraat in 1582 werd gedempt. In 1536 was de sloot afgesneden door de aanleg van de vestingwal langs de Oudegracht en het deel bij de Bloemstraat werd omgeleid via een nieuwe sloot achterlangs de vestingwal – deze oostwaartse aftakking is in 2002 onderzocht bij Oudegracht 26.

In 1573 werd, vlak voor de Spaanse belegering, de zuid- en westkant van de stad voorzien van nieuwe wallen en singelgrachten. Deze zijn in dat jaar weergegeven op de kaart van Lourens Pietersz (afb.7). De Oudegracht verloor de defensieve functie en na 1573 zou deze snel worden ontwikkeld tot een woongracht met bebouwing aan weerszijden.

Op de kaart van Drebbel uit 1597 is het Voormeer geheel ingelijfd in de stedelijke omwalling (afb.8). Het voormalige Voormeer is dan grotendeels in gebruik als havengebied binnen de vesten. In het zuidelijke deel van de voormalige Voormeer is al wel een stadsuitbreiding aanwezig, de tegenwoordige stadswijk Schelphoek. Ook is het onderzoeksgebied Bloemstraat/Laat geheel volgebouwd. De ligging van de Geerlofsteeg is niet aangegeven in deze kaart, hetgeen op een fout of opzettelijke weglating moet berusten, want deze is nog tot het eind van de 18de eeuw aanwezig geweest.

De kaart van Janssionius, een gravure uit 1657 naar een ontwerp van Ioan Blaeu uit circa 1650, toont een grotendeels vergelijkbare situatie (afb.9). Het Voormeer is inmiddels echter geheel opgeslokt door stadsuitbreidingen, ook het noordelijke deel is nu aangeplempt. De nieuw ontwikkelde stadswijk wordt hier aangeduid met 't Veneetsche Eylant'. De kaart is evenwel voor grote delen van de binnenstad een licht vereenvoudigde kopie van de kaart van Drebbel en in ons onderzoek verder weinig geschikt als informatiebron. Het doel van de kaartmaker was duidelijk minder gericht op de individuele panden, maar voornamelijk op een algemene indruk van de stadsplattegrond en het straatbeeld. Overigens beeldde Janssionius wél de Geerlofsteeg af, waar Drebbel dit achterwege liet.

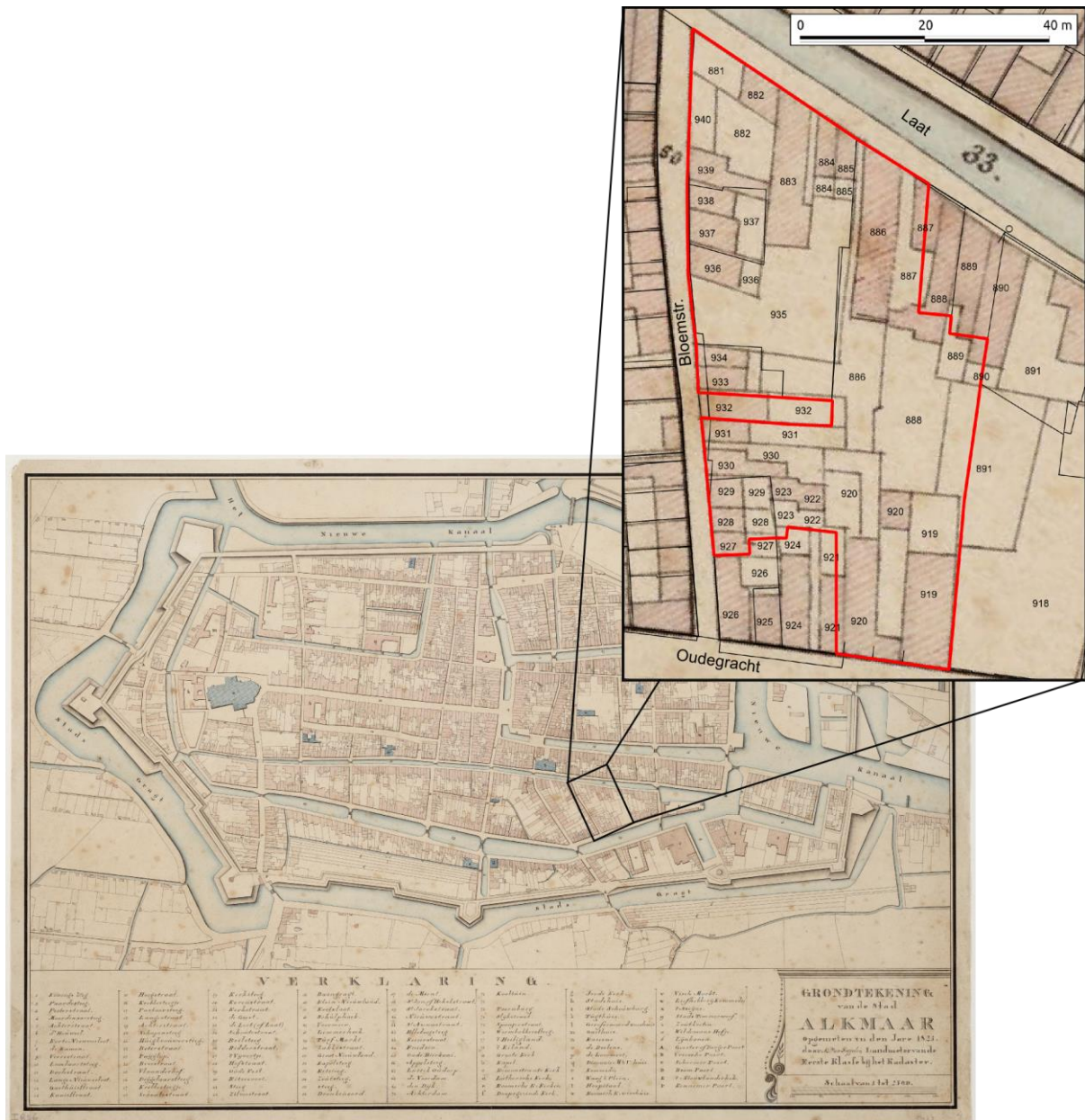

Afb. 10a-c Drie kleine kaartjes uit een reeks met gevels van omstreeks 1660-1673, met de panden in ons onderzoeksgebied donkergrijs gekleurd: a. Bloemstraat, b. Laat, c. Oudegracht (Regionaal Archief Alkmaar)

Een bijzondere bron van informatie zijn een serie 'Gevelbeeldenkaarten' van omstreeks 1670 (afb.10). Het is een set van kleine inkttekeningen waarin per straatzijde de gevelwanden zijn getekend. Op basis van het handschrift en een aantal details kan het kaartensetje tussen circa 1660 en 1673 worden gedateerd.

De spaarzaam beschikbare kaarten uit de 18de eeuw zijn zonder uitzondering stratenplattegronden, waarin geen informatie over de bebouwing van het plangebied is opgenomen. In 1823 komt hierin verandering. De - onder Napoleon in gang gezette - nauwkeurige registratie van kadastraal eigendom leidt in dat jaar tot de uitgave van de 'Grondtekening van de stad Alkmaar' door landmeter S.P. van Diggelen. De Grondtekening vormde de basis voor de Kadastrale Minuut van 1832. Deze kaart kon door middel van georectificatie in een Geografisch Informatie Systeem (GIS) relatief nauwkeurig worden gekoppeld aan de moderne topografie (afb.11).²

² Voor meer informatie omtrent de introductie van de Kadastrale Registratie Nederland zie: www2.tresoar.nl/kaarten/minuutplans2.php.

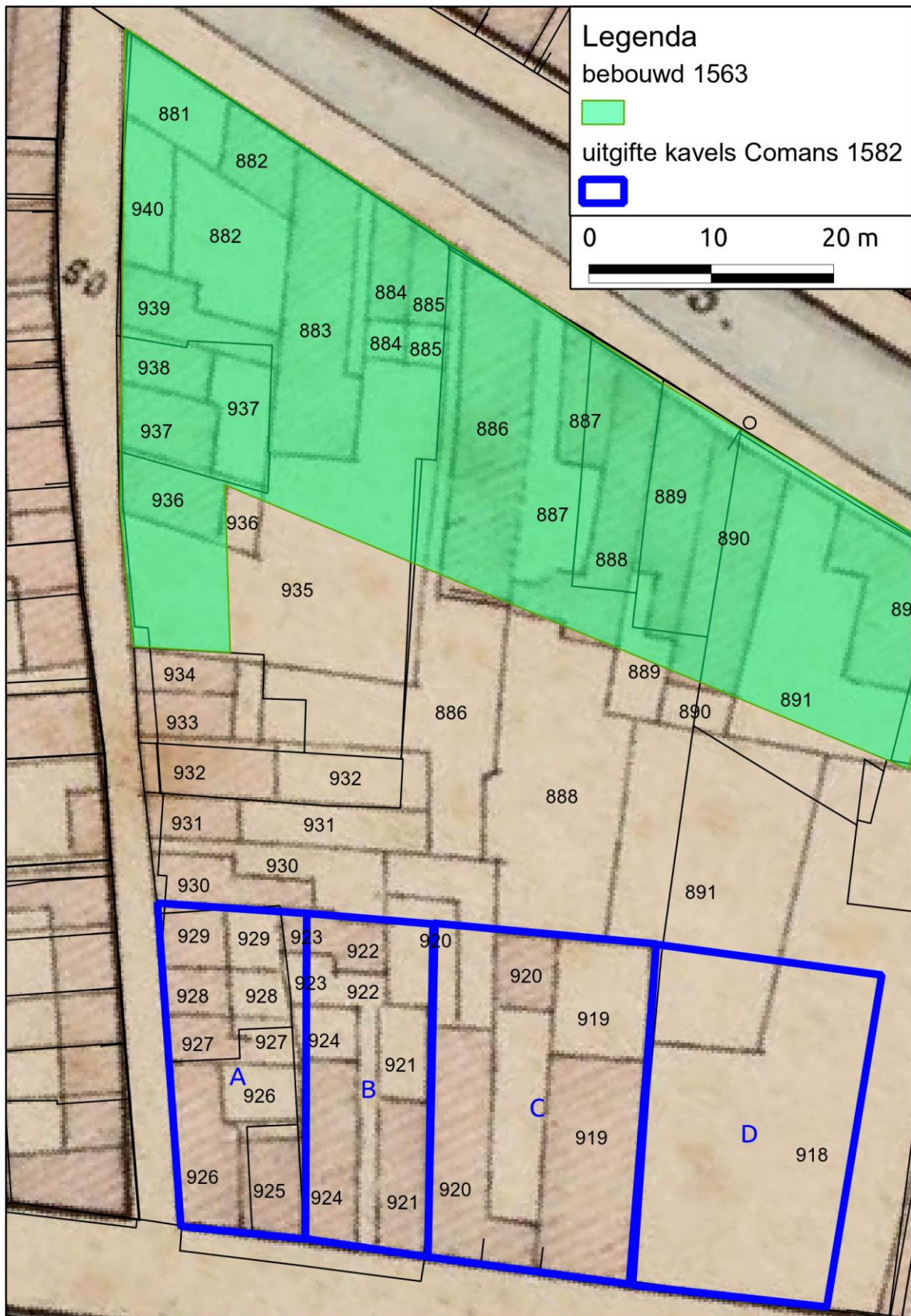
Afb. 11. 'Grondtekening van de stad Alkmaar' door S.P. Van Diggelen uit 1823. Binnen het kader een ge-georectificeerde vergroting, afgezet tegen de tegenwoordige bebouwing. De zwarte nummers zijn de kadastrale perceelnummers volgens het Kadaster van 1832. Het plangebied is rood omljnd.

Voorafgaand aan de opgraving is in opdracht van de afdeling monumentenzorg en archeologie een eerste historische schets opgesteld door Willem van den Berg van 'BOLWERK Archiefonderzoek' in Utrecht.³ Willem van den Berg is tevens auteur van het project 'Historisch Kadaster Alkmaar', een digitale gegevensbank waarin schriftelijke bronnen over eigenaren en bewoners van 1700 tot 1914 per kadastraal nummer kunnen worden opgezocht. Deze gegevensbank is online raadpleegbaar via de website van het Regionaal Archief Alkmaar.⁴ De gegevens uit het Historisch Kadaster Alkmaar (HKA) zijn hier verzameld voor de opgegraven percelen en worden, indien relevant, vermeld in dit rapport. Jan Klinkert (vrijwilliger) en Peter Bitter hebben aanvullende schriftelijke gegevens over de periode vóór circa 1800 verzameld.

In de historische schets door Willem van den Berg is het plangebied opgedeeld in drie delen. De onderstaande beschrijving van deze delen is vrijwel integraal hieruit overgenomen. De kadastrale nummers in de tekst verwijzen naar de kadastrale minuutplan van 1832 (afb.12).

³ Van den Berg 1997.

⁴ Zie <http://www.archiefalkmaar.nl/>. De database verscheen eerder in 1998 op cd.

Afb.12. Ge-georectificeerde uitsnede uit de 'Grondtekening van de stad Alkmaar' door S.P. Van Diggelen uit 1823, afgezet tegen de tegenwoordige bebouwing. De zwarte nummers zijn de perceelnummers volgens het Kadaster van 1832. Groen gerasterd zijn hierop de bebouwde percelen in 1561 weergegeven volgens de historische schets door Willem van den Berg. Blauw omlijnd met hoofdletters A t/m D de in 1582 door Garbrant Cornelisz Comans verkochte percelen.

De zuidzijde van de Laat, tussen Keetgracht en Bloemstraat

Een lijst van hoofdbewoners uit 1519 geeft hier een negental namen, waarvan de meeste ons weinig zeggen. Belastinglijsten uit 1534-1553 geven op het zuidoosteinde van de Laat de runmolen van Jaap Oem. De molen zelf verdween voor 1561; het grote, vrijwel lege erf van de runmolen (nrs. B898 t/m B914) werd omstreeks 1562 door de stad aangekocht voor de inrichting van een steen- en houtwerf en fabriekhuis [...].

Voor de huizen ten westen van de molenwerf beschikken we over de namen van enkele rijkere bewoners en eigenaren uit 1532-1543 en uit 1553, van alle hoofdbewoners uit 1552 (16 namen, helaas zonder beroepen), en de eigenaren en bewoners uit 1561 [...].

Opvallend is de ruime vertegenwoordiging van koehouders (Laat B899, B896+895, B893+894, B891-west, B889, B886, B885+884) die zich in de tijd rond het beleg van Alkmaar door de Spanjaarden in 1573, hier vestigden van het omringende platteland (Ursem, Krommenie, Hoogwoud, Oterleek, Boekel). Verkozen in deze oorlogsjaren zelfs veeboeren de veiligheid van de stadswallen boven het onbeschermd platteland? Konden ze, zolang er binnen de vesten genoeg ruimte was, hun bedrijf gewoon voortzetten? Het is niet zo duidelijk wat we ons bij deze 'stadsboeren' moeten voorstellen. Drebbels kaart van 1597 geeft wel aan de westkant van de stad echte boerenstolpen (die er eeuwen later soms nog steeds stonden), maar hier aan de Laat schijnbaar gewone burgerhuizen. Als er toch boeren woonden, waar is de winterstalling voor het vee? Hier kan het bodemarchief mogelijk uitsluitel geven over het agrarische verleden van de buurt.

Enkele percelen verdienen speciale aandacht:

Laat Kad.B886:

Kort voor 1583 gekocht en bewoond door een koehouder van Hoogwoud, wiens weduwe het in 1596 verkocht aan een koehouder van Oterleek, en in 1603 verkocht aan een koehouder aan de westzijde van de stad ('Over de Geest'). Tegelijk met het huis werd telkens ook de lopende pacht van een aantal stukken land overgedragen.

Laat Kad.B887+888:

In 1519 de woning van het uitzonderlijk goed gedocumenteerde gezin van Mathijs Taemsn, een weduwnaar en waarschijnlijk rijke grondbezitter (tevens boer?). Twee dochters trouwden rijk: Griete Mathijs met een burgemeester en vroedschap en Alydt Mathijs eerst met een Alkmaarse burger (waaruit een enige dochter met welbekend nageslacht) en daarna een rijke boer met grondbezit (en wortels?) in Egmond. Zoon Thomas Mathijsz was priester (o.a. genoemd als rector te Haarlem 1557), en zoon Adriaen Mathijsz verviel tot armoede. De oudste zoon Garbrant Mathijsz was ook tamelijk bemiddeld en woonde hier in 1534, zijn weduwe Dieuwer Louwen en kinderen van 1553 tot 1590! Dankzij testamenten, inschrijvingen in de Weeskamer en stukken over de afhandeling van nalatenschappen (met ruzies tussen arme en rijke erfgenamen) kennen we deze familiegroep relatief goed. Ze geeft waarschijnlijk een mooi voorbeeld van een van oorsprong agrarische elite, die voor de reformatie door zijn rijkdom (uit grondbezit) nog dicht bij het stadsbestuur zat. Na 1600 kwamen boeren niet meer voor in de vroedschap.

Omdat het huis of in ieder geval het erf gedurende bijna de hele zestiende eeuw door leden van deze familie is bewoond verwachten we grondsporen die aan hen zijn toe te schrijven.

Het huis werd in 1590 verkocht aan een veeboer uit Boekel, in 1592 aan een koehouder uit Obdam, in 1607 aan Dirck Jacobsz uit Heiloo, waarschijnlijk ook een boer.

Laat Kad.B889:

In 1586 gekocht door Jan Pietersz (koehouder), die zich al in 1566 als schoenmaker uit Krommeniedijk had gevestigd op Laat B884+885. We vermoeden echter dat zijn koestallen aan de zuidzijde van de Oudegracht stonden. Dit huis ging tegen het eind van de 16de eeuw over op zijn zoon Pieter Jansz die als stuurman de kost verdiende.

Laat Kad.B884 t/m B889 (midden 17de eeuw):

Uit aanvullend historisch onderzoek door Jan Klinkert (zie bijlage) komt naar voren dat de percelen B885 en B887 t/m B889 rond 1650 alle in bezit waren van Cornelis Dircxz., 'coehouder'. Vermoedelijk was hij van oorsprong ook eigenaar van B884 en B886.⁵ Een lap grond van meer dan 1500 m² –

⁵ B884/B885 heeft de afmetingen van een opgesplitst erf. Van B886 beschikken we tijdens de uitwerking van het archeologisch onderzoek niet over historische gegevens uit deze periode. Het ligt echter voor de hand dat ook dit perceel rond 1650 ooit bij het bezit van Cornelis Dircxz hoorde, omdat het middenin diens bezittingen lag.

ongeveer de helft van de totale oppervlakte van het plangebied – en wellicht nog groter daar het historisch onderzoek niet verder oostwaarts is uitgevoerd dan perceel B889. Na de dood van Cornelis Dircxz. en zijn vrouw Aaltje (ook wel Alid of Aeltgien) Coopmans, in of kort vóór 1655, raakte het bezit versprokkeld. Het grondbezit van Cornelis Dircxz. geeft aan dat er nog in het midden van de 17de eeuw grote stukken grond van het plangebied in handen waren van één of enkele rijke – van oorsprong agrarische – families. Dit blijkt eens te meer uit het beroep, 'coehouder', dat nog vermeld wordt bij Cornelis Dircxz.

De Zakkestraat (oostzijde), thans Bloemstraat

In 1561 stonden aan de oostzijde van de Zakkestraat slechts drie kleine kamertjes die door de eigenaar Garbrant Cornelisz Comans (ca. 1520-1602) pro deo aan arme lieden in gebruik werden gegeven. Ten zuiden daarvan lag Comans' zelfgebruikte (plezier?)tuin, terwijl de olieslager en schepen elders in de stad woonde aan de zuidzijde van het Luttk Oudorp. In de jaren na het beleg liet Comans er nog een paar huisjes bij zetten en kocht er ook enkele die hier door anderen waren gebouwd. Misschien werden ze voor een deel toch om geld verhuurd. De kamers bleven eerst in de familie en werden pas door Comans' kleinkinderen verkocht tussen 1605 en 1620. Kopers waren vooral kleine luiden als zakkendragers en andere ongeschoolde sjouwers. Ongeacht de eigenaren mogen we aannemen dat deze huisjes ook later steeds werden bewoond door tamelijk arme mensen die een bescheiden materiële staat voerden. Waar vaak hun namen al onbekend zijn, ontbreken andere bijzonderheden helemaal.

De Oudegracht noordzijde, beoosten de Bloemstraat

Het terrein van de kamers van Comans strekkend zuidwaarts naar de Oudegracht en ver oostwaarts (nrs. 918b t/m 929) was ook eigendom van Garbrant Cornelisz Comans, maar we zijn er niet zeker van of het in 1561 al gerekend werd bij de eerder genoemde tuin. Misschien kocht Comans dit stuk pas later van de stad. In elk geval was de grond onbebouwd totdat Comans in 1582 vier grote kavels verkocht (A t/m D; **afb.12**) voor fl. 1,- per vierkante meter. De diepte van de kavels was steeds ruim 25 meter, de breedte aan de straat varieerde. Dit deel van de Oudegracht werd later 'Bostelmarkt' genoemd, naar het brouwersafval (bostel) dat hier verhandeld werd als veevoer. Later veranderde de naam van dit deel van de Oudegracht in Varkensmarkt en het hoekhuis was vanaf 1784 de stads-varkenswaag.⁶ De huizen wisselden in de eerste halve eeuw veelvuldig van eigenaar, en waarschijnlijk nog vaker van bewoner.

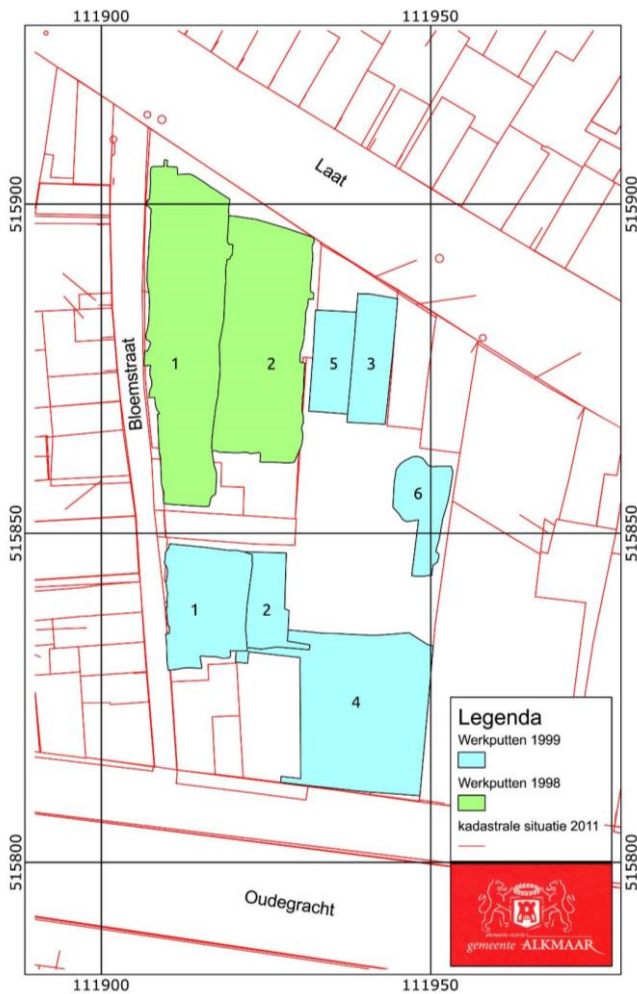
Vraagstellingen van het archeologisch onderzoek⁷

Het archeologisch onderzoek richtte zich op de volgende onderwerpen:

- de bepaling van de omvang en ligging van het Voormeer in de 14de eeuw.
- de ondergrond van het terrein;
- de bewoning langs de drie straatzijden (Laat, Bloemstraat en Oudegracht) met een mix van bedrijven, redelijk welgestelde en armere woonsituaties;
- de berging van de inhoud van een groot aantal beerputten en andere vondstcomplexen met vondstmateriaal behorend bij deze huizen;
- de op grond van historisch onderzoek gesuggereerde, mogelijke agrarische component van het plangebied.

⁶ Zie HKA bij Kad. B926.

⁷ Bitter 1997b.

Afb. 13 Locatie van de werkputten uit 1998 en 1999

1.3 Opgraven en uitwerken

Peter Bitter

1.3.1 Veldwerk

Direct na de grote brand werden de meeste opstallen al geruimd door slopersbedrijf C.A. de Groot. Zowel vanwege onduidelijkheid over de eventuele bodemvervuiling als vanwege de archeologische belangen was de sloop beperkt tot de bovengrondse delen. Betonvloeren en dergelijke liet men liggen als afdekking.

Na deze sloop was er een grote open vlakte ontstaan, waardoor de bijzondere voorgevel van het Wildemanshof aan de zuidkant Oudegracht te zien was vanaf de straat aan de Laat. Er was bebouwing slechts gespaard gebleven op de hoek Oudegracht/Bloemstraat (inclusief het uitgebrande monumentale pakhuis van Meiboom uit 1906) en een woonhuis halverwege de Bloemstraat.

Het archeologisch onderzoek vond plaats in twee hoofdfasen (**afb.13**). Eerst werd in 1998 een groot gebied langs de Laat tot het gespaarde woonhuis halverwege de Bloemstraat onderzocht. Vervolgens volgden in 1999 zowel de zuidhelft van het plangebied als een stukje terrein in de noordoosthoek waar nog een pand aan de Laat verwijderd werd. In 1998 werd ontdekt dat er in het midden van het plangebied sprake was van een bodemvervuiling van de bovengrond, die eerder bij het verkennend milieuonderzoek was gemist. In 1999 is om die reden afgezien van het zoeken naar sporen in het centrum van het enorme terrein. Ook konden langs de Oudegracht slechts ondiep waarnemingen worden gedaan. De aanwezige bovenlaag bestond uit geel zand (aangebracht bij de bouw of verbouw van het pand Oudegracht 28, ooit de oudste winkel van de Alkmaarse kledingfirma Oilily), maar de daar onder gelegen oude ophogingen bleken te zwaar vervuild om fatsoenlijk onderzoek te kunnen doen. Wel is het zand verwijderd tot op de funderingsresten, die daarna zijn ingetekend, maar helaas was dieper graafwerk (bijvoorbeeld naar de brede sloot die parallel aan de weg is gekarteerd door Jacob van Deventer in 1561) niet doenlijk.

Afb. 14 Graafwerk in de noordwesthoek van het gebied. De funderingen bevinden zich zeer ondiep

Afb. 15 Enkele actiefoto's

Globaal bestond het onderzoek bij de Laat en de Bloemstraat uit de aanleg en documentatie van slechts een of twee vlakken, omdat de sporen allemaal heel dicht onder de oppervlakte lagen (**afb.14-15**). Er blijkt na de eerste aanleg van het terrein niet of nauwelijks meer te zijn opgehoogd. Zo werden de resten van de wanden en vloeren van de 15de-eeuwse boerderijen aan de Laat letterlijk tussen de betonresten van de gesloopte bebouwing gepeuterd, omdat het vloerpeil in de 15de eeuw slechts een paar decimeter onder het tegenwoordige straatpeil was. In het algemeen werd het eerste vlak aangelegd door het 20ste-eeuwse puin en losse grond te verwijderen en muurwerk, kelders, vloeren, putten etc vrij te leggen. Een tweede vlak werd aangelegd op slechts een paar decimeter dieper, om te onderzoeken of er nog oudere resten onder zaten. Op diverse plaatsen werden profielen aangelegd en kleinere coupes gezet door kuilen en andere sporen. Behalve de hinder van bodemvervuiling was er bij de opgravingen nog een spelbreker: het weer. Brandende zon, of dagenlang aanhoudende stortbuien, perioden met sneeuw en vorst, het was zeker niet het ideale weerbeeld voor archeologisch veldonderzoek. Desalniettemin is er door het veldteam een grote hoeveelheid archeologische informatie veiliggesteld.

1.3.2 Uitwerking

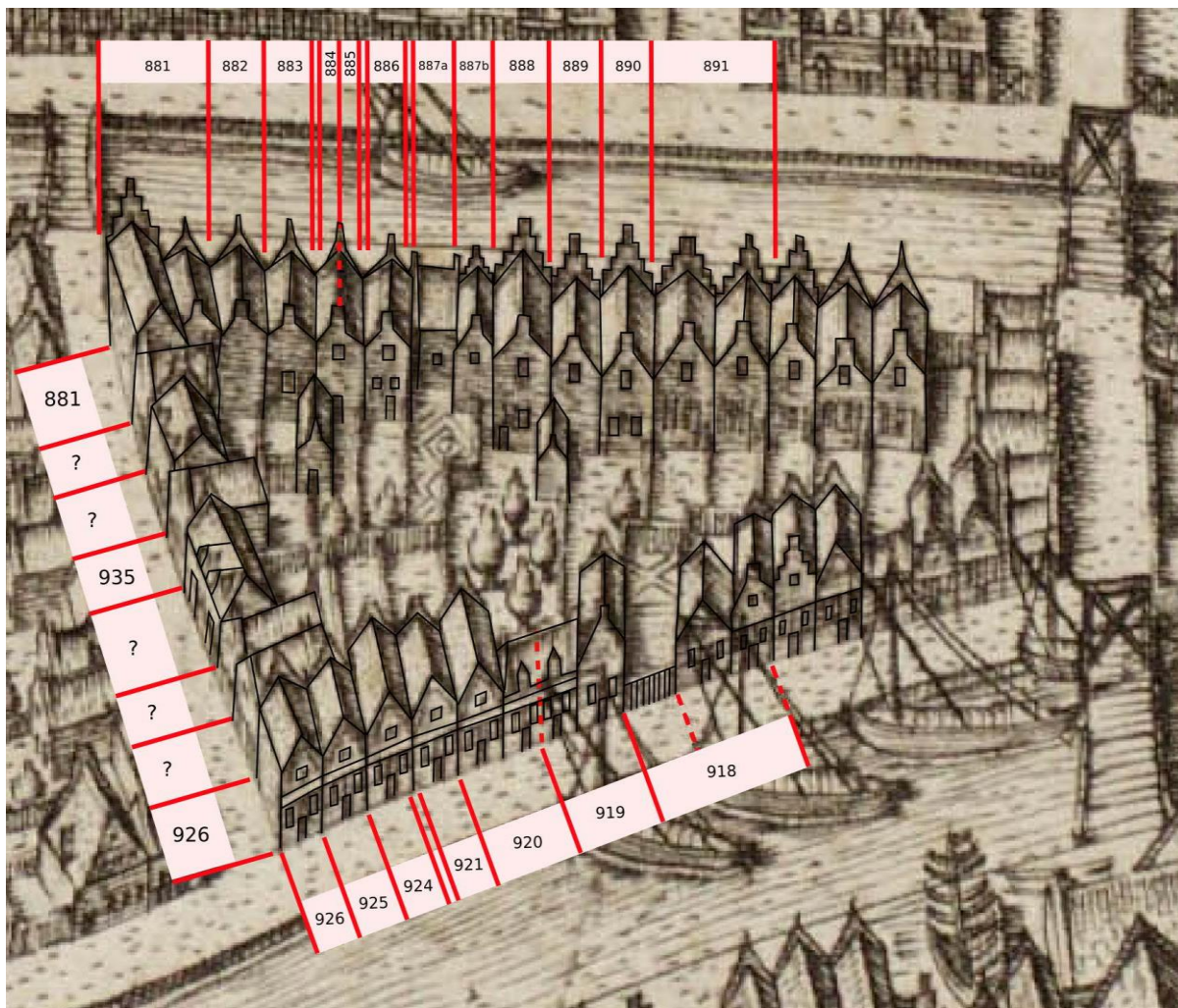
Direct na de opgraving worden door het gemeentelijk archeologisch team de vondsten gesorteerd, scherven gewassen en gedroogd, vergankelijk vondstmateriaal uitgeselecteerd en uitbesteed voor conservering aan een restauratiebedrijf. De vondsten van deze opgraving zijn geconserveerd door fa. Archeoplan uit Delft, het ecologisch onderzoek van grondmonsters is helaas minder geslaagd. De grote hoeveelheden materiaal vertraagden de selectie, terwijl er ook een gebrek was aan financiën om specialisten in te schakelen (NB de opgraving moest destijds voor 100% uit gemeentekas gefinancierd worden, tegelijk met diverse andere omvangrijke opgravingsprojecten). Dit uitstel resulteerde helaas in afstel. De scherven zijn zoals gewoonlijk vanaf de droogbakken van de wasplaats direct op de werktafels beland, waar ze zijn gepuzzeld en geïnventariseerd door Rob Roedema.

Kort na de opgravingen is door Guus van den Berg een eerste aanzet gedaan tot de analyse van de opgegraven sporen, met een (toen nogal experimentele) versie van GIS, maar door de enorme omvang van het project is er toen nog geen manuscript op papier gekomen. In de jaren daarop vonden verscheidene opgravingen plaats in de omgeving van de Bloemstraat en Laat. Bij de uitwerking van die projecten (inmiddels sinds 2003 wettelijk verplicht binnen twee jaar na einde van het veldwerk) werden de bevindingen van het grote project van 1998-1999 geregeld node gemist.⁸ Uiteindelijk kon Guus van den Berg in 2012 alsnog worden ingezet voor de definitieve afronding van zijn bijdrage over de grondsporen.

De veldtekeningen van de opgraving zijn door Guus gedigitaliseerd en in een GIS bewerkt met de hedendaagse verkaveling als ondergrond. Ook oude kaarten van het onderzoeksgebied werden bewerkt in GIS, zodat de plattegronden konden worden gecombineerd. Een deel van de sporen kon worden gedateerd door een vondstassociatie met dateerbaar vondstmateriaal, zoals keramiek of houtmonsters met een dendrochronologische datering. Voor veel sporen, vooral de talrijke funderingsresten van de gebouwen, moest de datering echter behoorlijk vaag blijven. Er is in de loop der eeuwen steeds een variatie aan steensoorten gelijktijdig in gebruik geweest, terwijl in funderingen ook nog eens materiaal werd hergebruikt. In sommige gevallen bleek naderhand toch een datering mogelijk op basis van archiefbronnen of oude kaarten.

Vanaf de eerste helft 16de eeuw kunnen veruit de meeste archeologische sporen in het plangebied worden gekoppeld aan de percelering zoals vastgelegd in het Grondplan van 1823 (zie **afb.20**). Tijdens de uitwerking van de opgravingen aan de Bloemstraat is het Grondplan van 1823 ge-georectificeerd met behulp van een Geografisch Informatie Systeem (GIS). Het resultaat is vervolgens in GIS gedigitaliseerd en opgeslagen in een 'shape'-bestand om informatie in de vorm van datatabellen aan de onderscheiden gebouwen en erven te kunnen koppelen, waarna de kadastrale grenzen van 1832 in het 'shape-bestand' zijn getoetst aan de archeologisch aangetroffen situatie en – indien nodig – nog enigszins aangepast aan deze informatie.

⁸ Vergelijk de gepubliceerde opgravingen bij Oudegracht 26 in 2002 (02ODG, De Jong-Lambregts 2007 – RAMA 12), de Kapelkerk in 2002 (02KPK, Bitter 2004), Bloemstraat 26-32 in 2006 (06BLO, De Jong-Lambregts e.a. 2009 - RAMA 14), Laat 50 in 2007 (07LAA, Verspay-Frank e.a. 2009 - RAMA 14), Spanjaardstraat 1-3 in 2007 (07SPS, De Jong-Lambregts, Roedema en Bitter 2010 - RAMA 15), Laat 119 in 2009 (09LAA; Bitter 2013 -RAMA 19) en Hofstraat 15-17 in 2011 (11HFS, Bitter 2013 - RAMA 20). Nog ongepubliceerd: opgravingen Laat 123 in 1997, Groot Nieuwland 22-26 in 1999, Groot Nieuwland 23 in 2000.

Afb. 17 Bewerkte uitsnede uit de kaart van Drebbel uit 1597 met kavelnummers uit 1832

De Kadastrale Minuut van 1832 is een zeer nauwkeurige kaart waarop alle eigendoms-verhoudingen zijn vastgelegd. Hij diende dan ook als basis voor de heffing van onroerend goed belastingen. De Kadastrale Minuut is gebaseerd op een eerste nauwkeurige kaart van alle percelen in de stad die is gemaakt door landmeter S.P. van Diggelen in 1820. Er verscheen in 1823 een gedrukte versie van, het Grondplan der stad Alkmaar, waarvoor hij handmatig werd nagetekend. Voor de Kadastrale Minuut van 1832 werd hij opnieuw nagetekend, zodat er in de weergegeven kavels tussen beide kaarten minieme afwijkingen voorkomen.

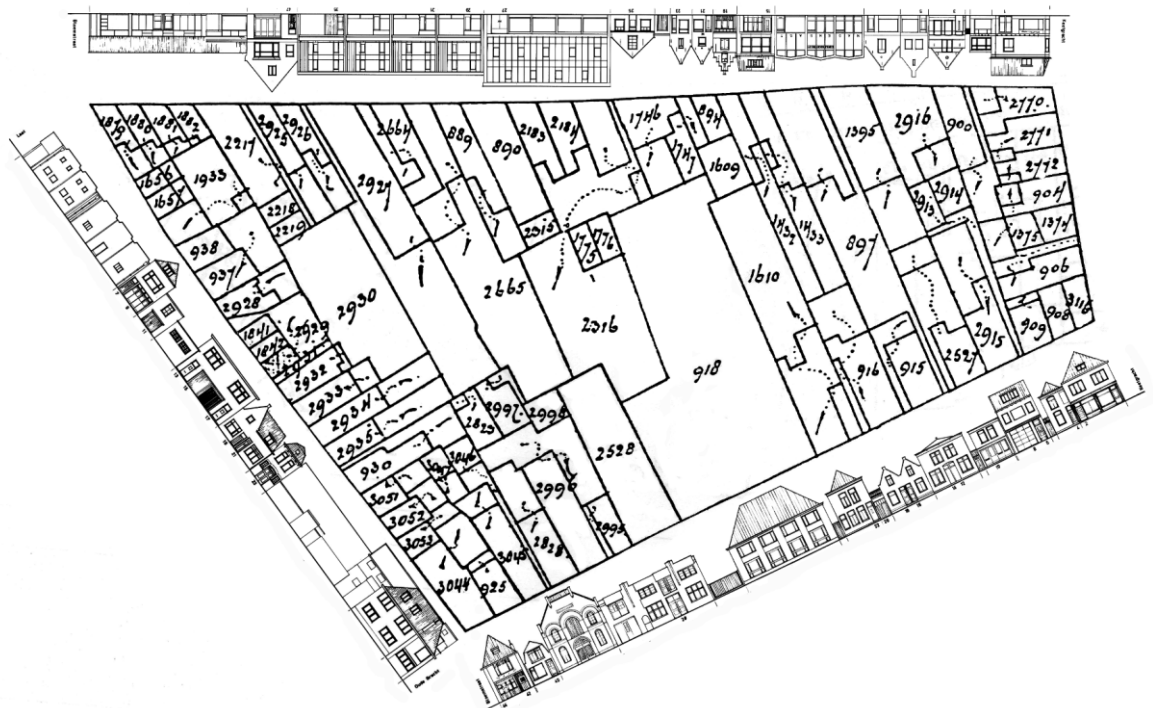
De mate van detaillering op de kaarten van Van Deventer (circa 1561) en Pietersz (1565 en 1575) bleek onvoldoende om een verantwoorde koppeling met de kadastrale minuut van 1832 en met opgegraven sporen mogelijk te maken.

Wel bleek dit tot op grote hoogte mogelijk voor de kaart van Drebbel uit 1597 (**afb.17**). Bij nadere bestudering valt direct op dat het aantal panden aan de Bloemstraat sterk gereduceerd is weergegeven. Uit het archeologisch onderzoek kan geconcludeerd worden dat de getoonde situatie aan de Bloemstraat deels onjuist is. Ook in Drebbels tijd lagen hier meer erven met bebouwing. Waarschijnlijk zocht Drebbel ruimte om zijn plattegrond beter te proportioneren en vond hij deze door de huizen langs dwarsstraatjes en -stegen minder nauwkeurig in beeld te brengen. Ook de talloze kleine steegjes tussen de huizen zijn weggelaten.

Buitengewoon waardevol zijn de 'Gevelbeeldenkaarten' van omstreeks 1670. Hoewel ze vrij klein zijn passen ze opmerkelijk goed bij de kadastrale situaties op de kaart van 1832 (**afb.18**). Op basis van het handschrift en een aantal details kan het kaartensetje tussen circa 1660 en 1673 worden gedateerd. Ze blijken een bijzonder waardevolle bron van informatie te zijn voor een reconstructie van de toenmalige bebouwing en erfindelingen.

a

b

Afb. 18 Overzichten van het huizenblok Bloemstraat-Laet-Keetgracht-Oudegracht: gevels uit circa 1660/1673 (a) en uit circa 1975 (b), gecombineerd met de kadastrale plattegronden van 1832 (a) en van 1885 (b)

De koppeling met de schriftelijke bronnen is gebaseerd op het gebruik van de kadastrale nummers die in 1832 werden uitgedeeld. Een huisnummering is pas begin 19de eeuw ingesteld door de Franse bestuurders en nadien tweemaal geheel gewijzigd, eerst in de 19de eeuw en daarna in de jaren 1960. In de jaren 1980 en 1990 werd het project Historisch Kadaster Alkmaar (HKA) uitgevoerd door de Utrechtse onderzoeker Willem van den Berg. Hij voerde data over eigenaars en bewoners uit uiteenlopende archiefbronnen in een computerprogramma in en ontsloot daarmee enorme hoeveelheden bronnenmateriaal. In 1998 verscheen een cd met een deel van de digitale bestanden uit de periode 1700 tot 1914. Sinds enkele jaren zijn de bestanden geconverteerd in een moderne applicatie en op de website van het Regionaal Archief Alkmaar raadpleegbaar. De kern van het Historisch Kadaster Alkmaar was de koppeling van de belastinglijsten van de Verpondingen, die uit het jaar 1730 nog compleet bewaard zijn, met de kavelnummers van 1832. In het Historisch Kadaster Alkmaar zijn ook diverse andere bronnen uit de periode 1700-1914 hieraan verbonden. In deze publicatie wordt daarom verwezen naar het HKA indien de archiefdata daaraan zijn ontleend. Ze zijn met een zoekopdracht naar het kadastrale nummer van 1832 eenvoudig terug te vinden in het Historisch Kadaster Alkmaar op www.archiefalkmaar.nl.

Een groot deel van de opgegraven sporen en vondsten dateert vanaf de 16de eeuw, wanneer er over de huizen en bewoners diverse schriftelijke bronnen beschikbaar zijn. Naast de data die op de website van het Regionaal Archief Alkmaar zijn te raadplegen, was er een notitie uit 1998 van Willem van den Berg over de eigenaars en bewoners in de 16de-17de eeuw. Helaas zijn de digitale werkbestanden van Willem van den Berg uit de tijd voor 1700 niet beschikbaar.

De data van het HKA zijn voor deze publicatie aangevuld met archiefonderzoek naar de eigenaren van de huizen en erven, zoals die zijn vastgelegd in verkoopakten, om precies te zijn de transportakten van de overdracht van het eigendom. Deze koopcontracten zijn notarieel vastgelegd in het Oud Rechterlijk archief Alkmaar (afgekort ORA), dat bestaat uit chronologische genoteerde afschriften van de ondertekende overeenkomsten die de kopers en verkopers zelf als losse contracten hadden – de afschriften zijn in steeds andere handschriften en soms ronduit slordig geschreven. Bijna een halve eeuw geleden zijn door een groep vrijwilligers van het archief deze afschriften ‘geklapperd’, dat wil zeggen handmatig op systeemkaartjes in kaartenbakken geïndiceerd op straatnaam en op de namen van betrokkenen bij de verkoop. Bij de betrokkenen behoren ook de burens van het betreffende huis en erf. Voordat de huisnummers waren ingevoerd werd de ligging van huizen vastgelegd door vermelding van de eigenaars van de belendende percelen, zodat sommige verkopen ook belangrijke data bevatten over hun buurpanden. Bij een verkoop moest de verkoper het eigendomsbewijs tonen, meestal de koopakte waarmee hij (of in het geval van een erfstuk de erfflater) het had verkregen plus eventuele testamenten en dergelijke. In het tweede kwart van de 17de eeuw werd het gebruikelijk om de datum van deze zogeheten ‘aankomst’ en soms ook de naam van de vorige koper onderin de akte te vermelden. Daardoor wordt het doenlijk om van een specifiek kavel de opeenvolgende eigenaars chronologisch uit te zoeken. De omschrijving van het erf en de opstallen, en de vastlegging van de eventuele afspraken met burens en anderen, leveren waardevolle informatie op. Een grote beperking is wel, dat men doorgaans weliswaar de eigenaar identificeert, maar dat veel panden werden verhuurd en de bewoners ons vaak ontgaan omdat hiervan geen contracten werden vastgelegd.

Veel dank is verschuldigd aan Jan Klinkert voor zijn omvangrijke onderzoek in de transportakten van de panden aan de Laat. De eigendomsoverdrachten zijn voor het deel aan de Oudegracht⁹ en het noordelijk deel van de Bloemstraat uitgezocht door Peter Bitter, die de bevindingen inpaste in de sporenanalyse van Guus van den Berg.

De hier gebruikte schriftelijke bronnen over eigenaars en bewoners van de panden vanaf de 16de eeuw worden in een aparte bijlage gegeven per kadastraal nummer van 1832 (zie bijlage). In de lopende teksten wordt niet naar elke bron apart verwezen – de referenties staan in deze bijlage.

In 2012-2014 vond de analyse plaats van de talrijke vondstcomplexen door Peter Bitter. Hiervan wordt verslag gedaan in hoofdstuk 3. Uit het archiefonderzoek en uit de opgegraven sporen blijkt duidelijk, dat de meeste huizen in ons onderzoeksgebied tot de meest eenvoudige categorie van de stad behoorden. Het vondstmateriaal geeft dan ook een inkijkje in het dagelijks leven van de armere bevolking van Alkmaar (**afb.19**).

De vondsten waren al geïnventariseerd door Rob Roedema. De inventarisatie is gebaseerd op het ‘Deventer systeem’. Dit is een classificatiesysteem voor voorwerpen van keramiek en glas dat is vernoemd naar de eerste publicatie waarin het werd toegepast. Inmiddels wordt het gebruikt door een

⁹ Voor de brouwerij Het Zwaard aan de Oudegracht zijn de data uitgezocht en gepubliceerd door Nancy de Jong-Lambregts (De Jong-Lambregts 2007, RAMA 12).

groot aantal archeologische instellingen, waaronder sinds 1992 ook Alkmaar.¹⁰ In Alkmaarse publicaties wordt een werkwijze gehanteerd met 'tellijsten' waarin per vondstcomplex de typenummers en de aantallen exemplaren worden gecombineerd met miniatuurtekeningen en met de dateringen van individuele objecten. Die dateringen zijn gebaseerd op uitvoerig literatuuronderzoek naar elders opgegraven vondstmateriaal (zie bijlage achterin). Verder zijn er bijdragen van Karin Beemster over leren schoeisel en van Don H. Duco over kleipijpen.

Afb. 19 Een familie in de Bloemstraat, circa 1885 (Regionaal Archief Alkmaar)

¹⁰ Voor meer informatie over dit determinatiesysteem zie: <http://archeologie-spa.nl/>.

Hst.2 Sporen van bewoning

INHOUD:

- 2.1 Periodisering
- 2.2 De aanleg en ophoging van het gebied
 - 2.2.1 De bodemopbouw.
 - 2.2.2 Een sloot en een dijkje aan de zuidzijde van de Bloemstraat
- 2.3 Archeologische sporen uit de 15de eeuw
 - 2.3.1 Laatmiddeleeuwse boerderijen aan de Laat
 - 2.3.2 Mest- en afvalkuilen op de hoek van de Laat en de Bloemstraat
 - 2.3.3 Fase 2: samenvatting en synthese
- 2.4 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de Laat
 - 2.4.1 Laat, Kad. B881
 - 2.4.2 Laat, Kad. B882
 - 2.4.3 Laat, Kad. B883
 - 2.4.4 Laat, Kad. B884/B885
 - 2.4.5 Laat, Kad. B886
 - 2.4.6 Laat, Kad. B887
 - 2.4.7 Laat, Kad. B889 en B890
- 2.5 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de Oudegracht
 - 2.5.1 Oudegracht, Kad. B919
 - 2.5.2 Oudegracht, Kad. B920
 - 2.5.3 Oudegracht, Kad. B922 en B923, 'int Convent'
- 2.6 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de zuidzijde van de Bloemstraat
 - 2.6.1 Bloemstraat, Kad. B927 en B928
 - 2.6.2 Bloemstraat, Kad. B929
 - 2.6.3 Bloemstraat, Kad. B930 en B931
- 2.7 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de noordzijde van de Bloemstraat
 - 2.7.1 Bloemstraat, Kad. B933 en B934
 - 2.7.2 Bloemstraat / Alid Coopmansteeg, Kad. B935
 - 2.7.3 Bloemstraat, Kad. B936 t/m B938
 - 2.7.4 Bloemstraat, Kad. B939.
 - 2.7.5 Bloemstraat, Kad. B940.

Afb.20. De archeologische resten van fase 3 t/m 8, geprojecteerd op het ge-georectificeerde Grondplan van 1823 (in rood de bebouwing en in groen de erven in 1823). De nummers betreffen de perceelnummers volgens de Kadastrale Uitgifte van 1832.

2 Sporen van bewoning

Guus van den Berg m.m.v. Peter Bitter

2.1 Periodisering

De sporen zijn bij de uitwerking ingedeeld in een zevental fasen. Binnen elke fase zijn de sporen in deze publicatie voorzien van een registratiecode, die bestaat uit een combinatie van het betreffende fasennummer met een lettercode.

In Bijlage 1 worden de sporen elk meer in detail beschreven.

Tijdens de uitwerking zijn de archeologische sporen ingedeeld in zeven fasen:

fase 1 (circa 1200 tot 1400): natuurlijke afzettingen van het Voormeer

fase 2 (circa 1400 tot 1500): bouwrijp maken/ophogen en agrarische bewoning van het plangebied

fase 3 (circa 1500 tot 1575): aanleg van enkele bakstenen woningen aan de Laat

fase 4 (circa 1575 tot 1700): verdichting en verstedelijking van de bebouwing in het gehele plangebied

fase 5 (circa 1700 tot 1800): stagnatie/consolidatie van de bestaande situatie

fase 6 (circa 1800 tot 1950): vernieuwing van de bebouwing

fase 7 (circa 1950 tot 1997): recente tijd tot aan de brand in september 1997

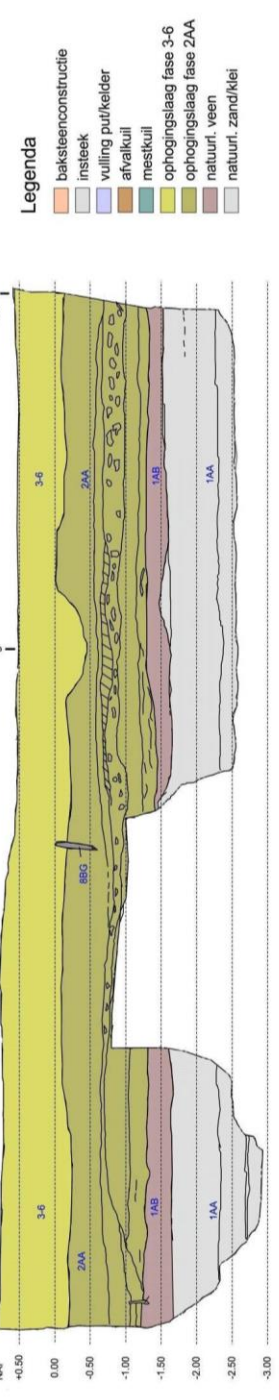
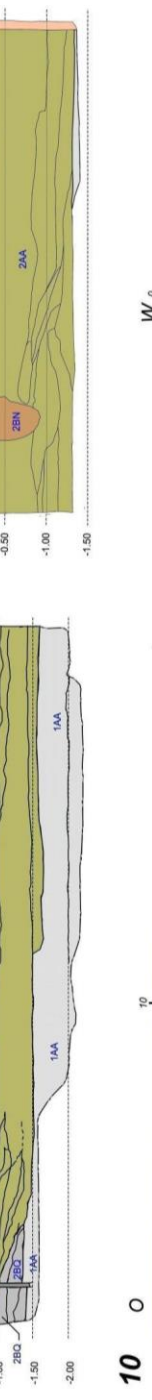
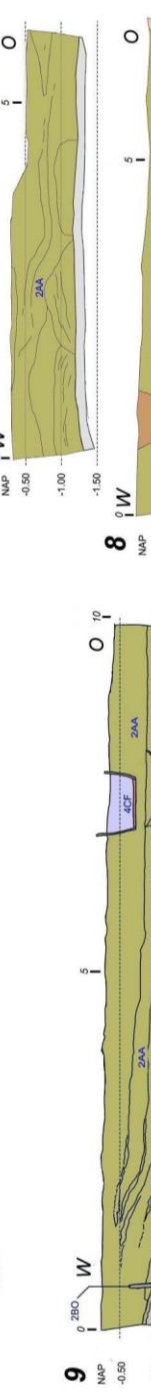
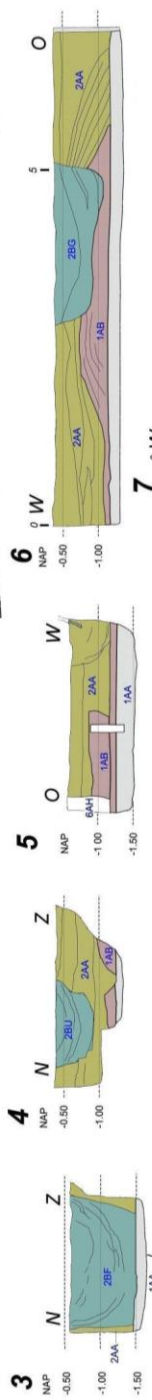
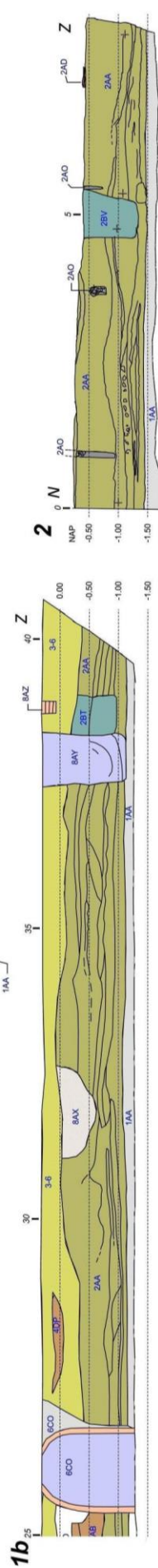
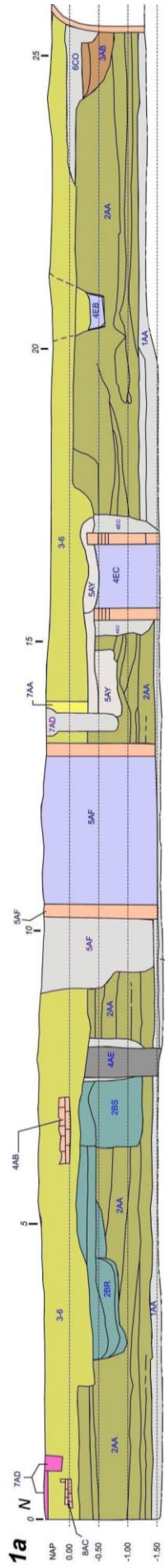
fase 8: niet of onscherp dateerbaar

De oudste opgegraven resten in het onderzoeksgebied dateren uit de eerste helft van de 15de eeuw. Uit deze periode zijn er geen schriftelijke bronnen voorhanden over de bewoning ter plaatse. De beschrijving van de sporen begint met een paragraaf over de bodemopbouw en de eerste ophoging (fase 1) en vervolgens wordt ingegaan op de 15de-eeuwse huisresten (fase 2), die uitsluitend zijn aangetroffen langs de Laat.

De archeologische resten van fase 3 tot en met 6 worden beschreven en geanalyseerd per kadastraal perceelnummer (**afb.20**). De analyses leiden tot een reconstructie van de bebouwing per aangetroffen archeologische fase.¹¹

De beschrijving is 'met de klok mee' en begint aan de Laat, op de hoek met de Bloemstraat (Kad. B881). Vanuit dit perceel volgen we de Laat richting het oosten tot en met Kad. B890. Vervolgens gaan we naar de zuidzijde van het opgravingsterrein aan de Oudegracht (B919), vanwaar we de percelen volgen richting de hoek van de Oudegracht met de Bloemstraat (Kad. B926). Tot slot worden de percelen aan de Bloemstraat behandeld, waarbij we eindigen met Kad. B940.

¹¹ Omwille van de leesbaarheid van de reconstructiekaarten is in enkele gevallen de meest recente bebouwing uit de late 19de eeuw niet gereconstrueerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de recentere bebouwing op de percelen B881 en B882, waar de inrichting van het erf en de bebouwing in de 19de eeuw sterk werd gewijzigd.

- Legenda**
- baksteenconstructie
 - insteek
 - vulling put/kelder
 - afvalkuil
 - meskull
 - ophogingslaag fase 3-6
 - ophogingslaag fase 2AA
 - natuur, veen
 - natuur, zand/klei

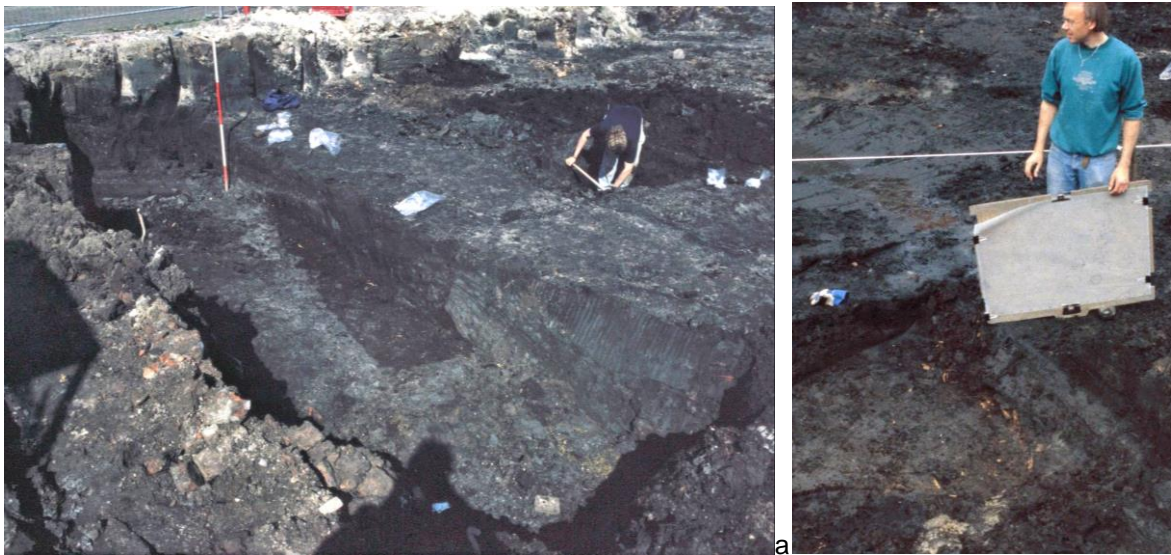
2.2 De aanleg en ophoging van het gebied

Op diverse plaatsen in het onderzoeksgebied zijn doorsneden door de bodem gedocumenteerd. Diverse doorsneden waren vooral gericht op de gelaagdheid en de ophogingsgeschiedenis. Andere doorsneden waren gericht op het documenteren van specifieke sporen. Archeologen maken doorgaans onderscheid tussen verticale doorsneden in profielen die relatief grootschalig aangelegd zijn en coupes door specifieke sporen. In dit rapport zijn de bodemdoorsneden olopend genummerd (afb.21).

2.2.1 De bodemopbouw

Met lokaal wat wisselingen in de dikte van de lagen, kwam in het gebied de volgende bodemopbouw te voorschijn (van onder naar boven):

1. Een zandige, vaak schelphoudende ondergrond (**1AA**). Deze zandige ondergrond is het resultaat van wadafzettingen in de prehistorie.¹² Deze wadafzettingen werden reeds in de prehistorie bedekt met veen. In de 12de en 13de eeuw echter, werden deze veenafzettingen op grote schaal afgebroken door afkalving als gevolg van stormen en getijdenwerking via de Rekere en Schermer.¹³ Als gevolg hiervan ontstond onder meer het Voormeer. Uit de profielen kan worden afgeleid dat de zandige ondergrond kleine lokale niveauverschillen kende binnen het plangebied. In het algemeen kan worden geconcludeerd dat de zandige ondergrond in het zuiden van het plangebied een paar decimeter dieper heeft gelegen dan aan de Laatzijde.
2. Op een paar plaatsen (afb.22,26) werden hierop nog resten gevonden van een slappe veenbodem (**1AB**). Op een enkele plek werd er onder het veen een fragment 14de-eeuws grijs aardewerk gevonden. De interpretatie hiervan is niet eenvoudig, omdat veen bij overstromingen kan gaan drijven en dan tijdelijk als het ware los komt van de bodem en zelfs horizontaal verplaatst kan worden, waarbij er slib onderdoor kan zijn gekomen. Het is echter ook denkbaar dat het veen nog in de 13de en 14de eeuw is aangegroeid langs de ondiepe oevers van het Voormeer.

Afb.22a Profiel 6: schuin onder de donkere mestkuil 2BG en klei-ophogingen 2AA is een rechthoekig restant veen (1AB) te zien; 22b takkenbossen op het veen waargenomen bij aanleg van profiel 6.

Linkerbladzijde: Afb.21 Profielen in de opgraving. Schaal ca. 1:100

¹² Vis/ Bitter/ Kaptein et al 2007, 17.

¹³ Vis/ Bitter/ Kaptein et al 2007, 18.

23

24

26

27a

27b

25

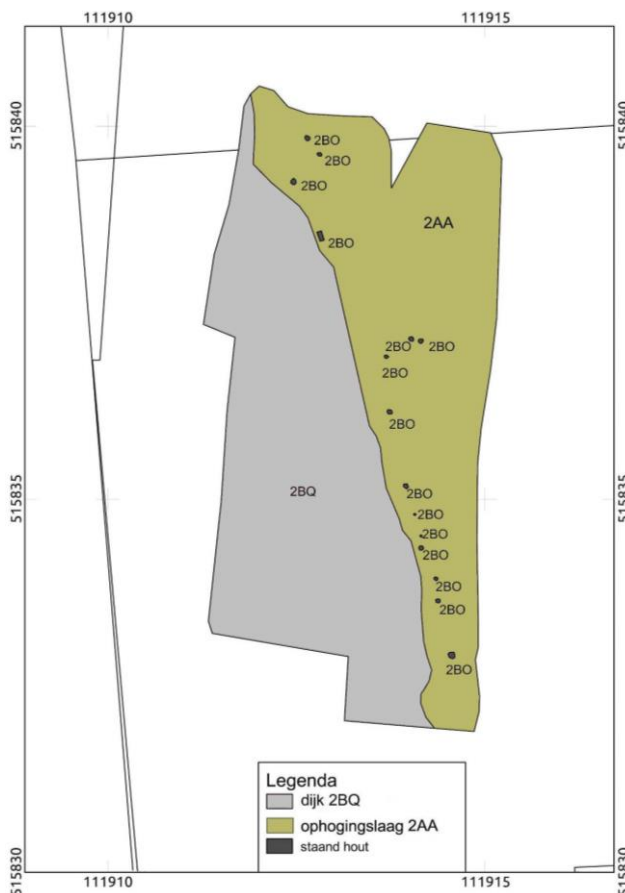
Afb.23-25 Profielen 1 (linkerdeel), 10 en 2 (middendeel). In profiel 10 ligt onder ophoging 2AA nog veen 1AB, in profiel 2 is de eerste aanplemping 2AA zichtbaar in een waterbodem gestort.

Afb.26-27 Rietmatten ten oosten van profiel 9 (26), rietmatten en takkenbossen bij coupe 1 (27a-b)

3. Op enig moment werd het terrein ontgonnen door het afsteken of baggeren van (een deel van) de veenlaag, gevolgd door grootschalige ophogingen (**2AA, afb.23-27**). Het ophogingsmateriaal bestond uit een mengsel van grijze kleikluitjes en donkerbruin tot zwart, slap weinig materiaal (wellicht opgebaggerd veen). In de profielen is soms te zien dat er eerst sliblagen zijn gevormd door het storten van grond in drassig/nat terrein. Deze lagen zijn horizontaal ver uitgevloeid. Vervolgens zijn er op diverse plekken gestorte partijen grond herkenbaar. Het zijn soms flinke hopen grond, kennelijk karrevrachten die vaak als het ware dakpansgewijs over elkaar liggen. Een enkele keer is voor de grondwerkers de bodem begaanbaar gemaakt door het aanbrengen van rietmatten of takkenbossen, vooral in de eerste fase van ophogingen (**afb.22b,25-27**). Er is geen logistieke strategie herkend in de aanplantingen. Er zijn geen tijdelijke beschoeiingen of dammetjes aangetroffen, behalve een dijkje langs een uitgespaarde gracht ter plekke van de zuidhelft van de Bloemstraat (spoor **2BQ**). Het lijkt erop dat het volledige gebied in één zeer omvangrijke actie is aangelegd. Het vondstmateriaal uit de ophogingslagen lijkt te wijzen op een datering in het tweede kwart van de 15de eeuw (zie hoofdstuk 3). Op dit ophogingspakket vinden we de eerste sporen van bewoning.
4. Lokaal vinden we binnen het plangebied nog ophogingslagen met een datering tussen de 16de en de 20ste eeuw. Het is evenwel ook mogelijk dat zo'n laag niet zozeer het resultaat is van een aanvullende ophoging, maar van een vergraving van de oudere ophogingsfase met bijmenging van rondzwerfend afval.
5. De ophogingslagen werden lokaal afgedekt en doorsneden door bewoningssporen uit de 15de-19de eeuw (perioden 4-6) en door (sub)recente vergravingen en bouwsporen (**7AA t/m 7AE**).

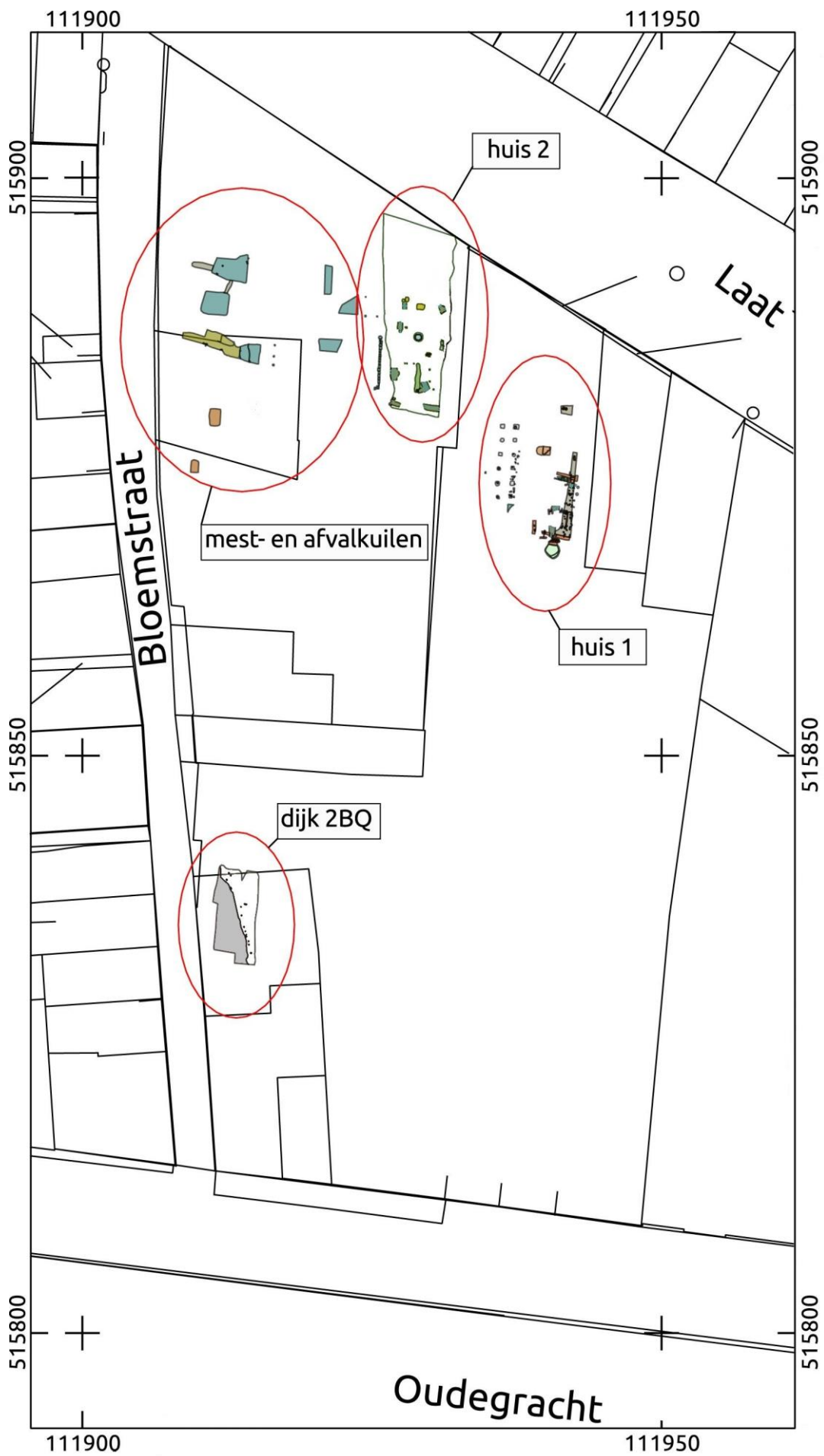
2.2.2 Een sloot en een dijkje aan de zuidzijde van de Bloemstraat

In het zuidwesten van het plangebied werd vlak tegen de Bloemstraat in de ondergrond een deel van een dijkje (**2BQ**) aangetroffen (**afb.28-29**). Aan de bovenzijde (de top van de dijk op circa 1,0 m-NAP) was deze nog voorzien van een beschoeiing. In coupe 9 (zie **afb.21**) is te zien dat ten oosten van het dijkje de eerste ophogingen er tegenaan zijn gestort. Hij zal zijn aangelegd ten behoeve van de oever van de gracht/sloot die zich tot 1573 bevond onder de zuidhelft van de Bloemstraat. Bij de aanleg van het gebied is deze afwateringssloot dus uitgespaard door de oever te voorzien van dit dijkje.

Afb.28 Grijze kleiplekken van de top van dijkje 2BQ, uit het noorden gezien

Afb.29 Plattegrond van dijkje 2BQ en paaltjes 2BO van een beschoeiing met vlechtwerk. Schaal 1:100

2.3 Archeologische sporen uit de 15de eeuw (fase 2)

De archeologische bewoningssporen uit deze fase beperken zich tot de noordelijke delen van het plangebied (afb.30). Langs de Laat vinden we de resten van twee laatmiddeleeuwse woonstalhuizen (huis 1 en 2) en op de hoek van de Laat en de Bloemstraat een groep mest- en afvalkuilen.

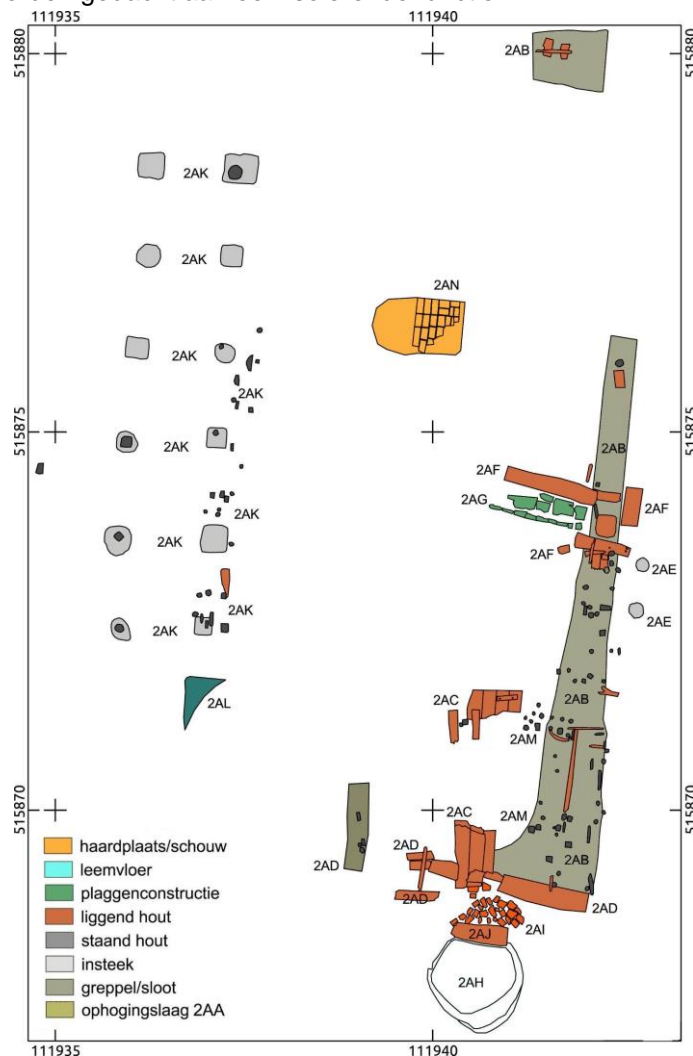
2.3.1 Laatmiddeleeuwse boerderijen aan de Laat

Aan de zijde van de Laat zijn de resten aangetroffen van twee laatmiddeleeuwse driebeukige woonstalhuizen. De woonstalhuizen waren beide noord-zuid georiënteerd. De constructie en inrichting vertoonden sterke overeenkomsten.

Huis 1

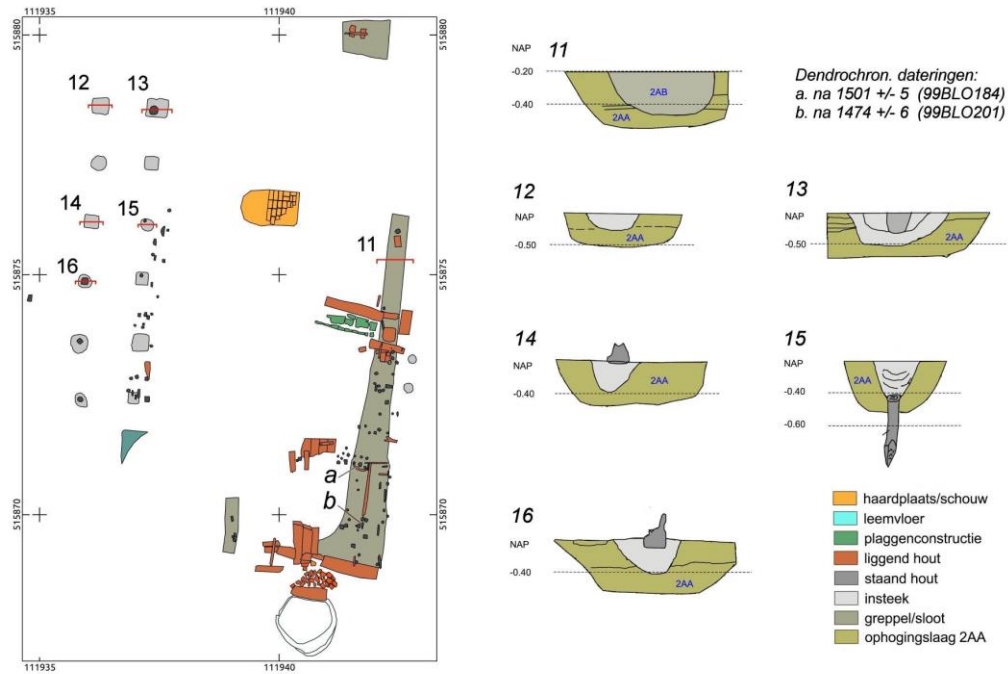
Huis 1 bestond in constructief opzicht uit een zeer onregelmatig gevormde plattegrond (afb.31-35). Het oorspronkelijke vloerniveau was niet meer aanwezig, omdat dit slechts een paar decimeter onder de huidige straatpeil zal zijn geweest. Het stond met de noordelijke korte zijde op circa tien meter van de tegenwoordige rooilijn aan de Laat.

Langs de oostzijde zijn resten aangetroffen van een wandgreppel met paaltjes van vlechtwerkwallen (2AB). Eén paaltje kon door dendrochronologisch onderzoek worden gedateerd in 1501 AD, met een zekerheidsmarge van 5 jaar. De ligging van enkele ondiep ingegraven houten planken of poeren markeerde de positie van een deel van de oostelijke gebintstijlen (2AC en 2AF). De poeren werden aangetroffen op een diepte van circa +0.10 m NAP en stonden op ingeheidde slieten, welke tot circa -0.70 m in de onderliggende ophogingslaag (2AA) reikten. Poer 2AF vormde daarnaast de fundering van een binnenwand, waardoor het huis in twee min of meer gelijke helften werd opgedeeld. Tegen de zuidzijde van deze binnenwand lagen pluggen (2AG), wellicht ter versteviging, ofschoon ook kan worden gedacht aan een isolerende functie.

Afb.31 Plattegrond van huis 1. Schaal 1:100

Linkerbladzijde: Afb.30 Situering van de sporen uit fase 2 (15de eeuw). Schaal 1:500

Afb.32 Coupes van huis 1 (rode lijnen voor de locaties van de coupes). Coupes op schaal 1:50

Afb. 34 De oosthelft van huis 1, uit het zuiden

Afb.33a-b De westhelft van huis 1, uit het zuiden en oosten gezien

Afb.35a-d Details van huis 1: a-b paalstompen op 'kleipoer' 2AK, uit het zuiden (vgl. coupes 14 en 16), c. plankenpoer 2AC uit het oosten, d. cluster palen en poeren 2AF uit het westen

Ook bij de zuid- en noordwand van huis 1 werden verstevigingen aangetroffen in de vorm van ingegraven planken (**2AB**-noordzijde en **2AD**). Eén van de planken bleek een hergebruikt deel van een kostbaar meubelstuk te zijn geweest (**afb.35e**), 70 cm breed en versierd met fraai gesneden briefpanelen. Vergelijkbare meubels worden gedateerd in de tweede helft 15de of eerste helft 16de eeuw.¹⁴ De westzijde werd gemarkeerd door een dubbele palenrij (**2AK**), waarvan de oostelijke rij een deel van de westelijke gebintstijlen markeerde.

Nadere beschouwing van de plattegrond van huis 1 leidt tot de conclusie dat er geen sprake lijkt te zijn van een doordachte, planmatig opgezette constructie. Veel constructieve elementen ontbreken aan de plattegrond. De elementen die wel zijn aangetroffen lagen zelden op de – in constructief opzicht – wenselijke positie. De poeren (**2AC/2AF**) en paalkuilen van de gebinten – bijvoorbeeld – vormden in geen enkel geval een volledig rechte hoek ten opzichte van de lengteas van het huis. Ook was er sprake van verschillende funderingstechnieken. Zo zien we langs de oostzijde zware houten planken als fundering voor de gebintstijlen. Langs de westzijde waren de gebintstijlen totaal anders gefundeerd. Hier werden kuiltjes aangetroffen – gevuld met een mix van kalk en kleiig zand – waarop de stijlen stonden (**2AK, afb.32,35a-b**).¹⁵ Uit het bovenstaande ontstaat de indruk van verschillende reparaties aan het huis, waardoor het zicht op de oorspronkelijke constructiemethode zo goed als verdwenen is. In de drassige bodem van het opgehoogde terrein is een voortdurende zorg aan een houten huis geen vreemd gegeven. De aangetroffen constructieresten kunnen worden verklaard als enigszins ad-hoc genomen maatregelen tegen verzakking en verval van de woning.

¹⁴ Het betreft waarschijnlijk een deel van meubelstuk uit de 15de of eerste helft 16de eeuw (vergelijk de deur, kisten, zetel, stoel en wandkastje bij Dubbe/ De Jong/ Meischke 1980, *Thuis in de late Middeleeuwen*, cat.26, 36, 60, 68, 70, 110, 111, 275; hoge kasten en zetels bij Dubbe 2012 afb.01-04, 01-12, 02-20, 02-26, 02-27).

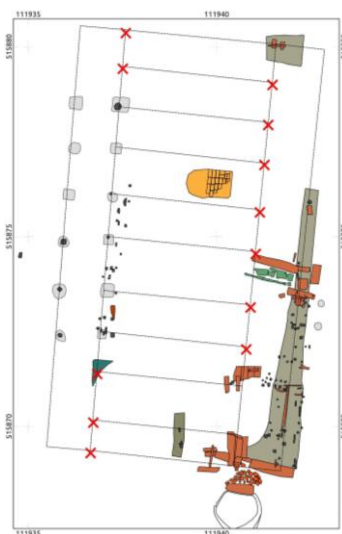
¹⁵ Parallellen voor deze funderingsmethode zijn aangetroffen in Wierhuizen (Appingedam), in Groningen. Van Giffen vond hier in 1917 de resten van gebinten van een driebeukige constructie van stompe palen op 'kleizuilen', zonder deze echter als zodanig te herkennen (Waterbolk 2008, 7). De constructie van Wierhuizen is helaas niet apart gedateerd en de wierde zelf kende een lange bewoning, vanaf de Late IJzertijd tot de Late Middeleeuwen.

Afb.35e-h Vondsten bij huis 1: e. een eiken paneel secundair in een poer verwerkt, 70 cm breed; f. een (weef?-)gewicht gemaakt van een baksteen; g. een deel van een raamwerk met gaten voor vlechtwerk, 49x5,5x6 cm, h/ tinnen (schoen?-)gespje van 1,8 cm breed

In de reconstructie van huis 1 (afb.36) valt direct op dat vooral de houten funderingsplanken aan de oostzijde in constructief opzicht niet op de ideale positie lagen. Meestal lag slechts een klein deel van de plankenfundering op de plek waar men een gebintstijl zou verwachten. Het lijkt er sterk op dat de funderingsplanken een secundair uitgevoerde funderingsmaatregel vormden, in reactie op het doorrotten van de oorspronkelijke dragende delen van de constructie. Het doorrotten van houten constructies vindt gewoonlijk alleen plaats op de overgang tussen lucht en bodem. De constructie heeft na doorrotten van de palen geen draagkracht meer. Vermoedelijk heeft men dit gevaar ondervangen door de rotte plek te stutten met extra stijlen die op liggend hout werden gefundeerd en onder de balken van het huis geschoven. Hierdoor kwamen ze ook niet exact op de plek van de verrotte delen maar ernaast. Aan de oostzijde zijn geen ingegraven palen waargenomen – hoewel er in de opgraving en door verstoringen wel eentje gemist zou kunnen zijn, is het ontbreken ervan mogelijk vooral te verklaren uit het uittrekken van de palen voor hergebruik.

In de reconstructie is de vermoedelijke ligging van ontbrekende gebintstijlen gemarkeerd. Het gaat om een driebeukig huis met een formaat van buitenwerks zeker 11,5x7 m en binnenwerks 11x6,5 m. De daklast werd grotendeels opgevangen door 11 gebinten.

Afb.36 Reconstructie van de plattegrond van huis 1. Schaal 1:200

Huis 2

Amper 5 meter ten westen van huis 1 werd een tweede boerderij opgegraven, huis 2 (**afb.37-38**). Aan de Laatzijde was een woonruimte met centraal op de kleivloer een bakstenen stookplaats, omgeven door asresten. Aan de zuidkant was er een stalgedeelte herkenbaar met in het midden een greppel voor de afvoer van mest. Een aantal van de aangetroffen binnenpalen zouden van aparte stallingen kunnen zijn geweest, maar ze waren dan niet erg regelmatig geplaatst.

Vóór aanvang van de bouw was het erf van huis 2 versterkt door het aanbrengen van een woonplatform annex kleivloer (**2AQ**) van vette grijze klei, gelegen op een onderlaag (**2AP**) van afval, mest en stromatten (**afb.39**). Het kleiplatform is in het woongedeelte slechts een decimeter dik, maar bij de stal is dit zwaarder uitgevoerd tot bijna een halve meter dikte. De vloer loopt aan de stalkant naar achter af: bij de haardplaats voorin ligt de vloer op 0,13 m-NAP, de kleivloer van de stal bij de mestgreppel op 0,50 m-NAP. In de onderlaag **2AP** is veel afval gevonden, dat hier is gedeponeerd als bodemverbetering voorafgaand aan de eerste huizenbouw. Vermoedelijk vond men de slappe, venige ondergrond van het plangebied niet geschikt voor bewoning. Of er bij huis 1 eveneens sprake was van een dergelijk woonplateau, kon tijdens de opgraving niet worden vastgesteld vanwege de vele jongere vergravingen.

Afb.37a-c Resten van huis 2, uit het zuiden (a. vlak 1, b-c. vlak 2), d. haardplaats 2BA, uit het noorden

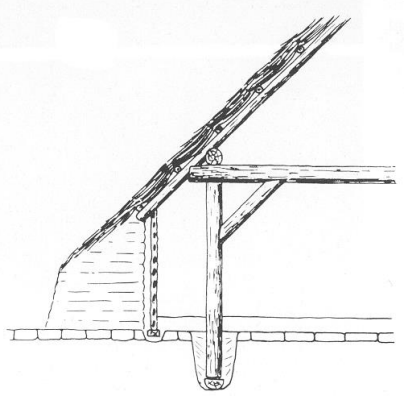
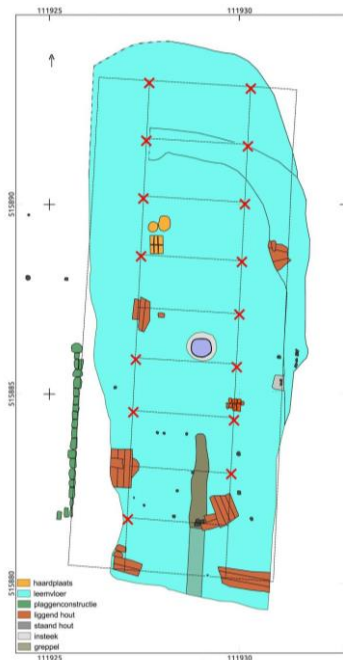
Afb.38 Plattegrond en coupes van de opgegraven resten van huis 2 (vlak 1 en 2 gecombineerd; rode lijnen voor de locatie van de coupes). Schaal 1:100

Ook huis 2 had in constructief opzicht een onregelmatig gevormde plattegrond. De noordelijke gevel aan de Laatzijde was verstoord, maar hij kan zich op 3 tot 5 meter vanaf de huidige rooilijn van de Laat hebben bevonden. Langs de oostzijde zijn resten aangetroffen van paaltjes van vlechtwerkwanden. De ligging van enkele ingegraven houten planken of poeren markeerden de positie van een deel van de gebintstijlen (**2AR**). Eén van de poeren kon door middel van dendrochronologisch onderzoek worden gedateerd ná 1318 AD, met een zekerheidsmarge van 5 jaar. De poeren zijn echter gemaakt van hergebruikt bouwhout, waardoor deze datering niet bijzonder veel informatie geeft over de stichting van het huis. De poeren werden aangetroffen op een diepte van circa -0.25 m NAP in de noordelijke helft en circa -0.35 m in de zuidelijke helft. Aanwijzingen voor een paalfundering onder de poeren werden niet aangetroffen. Waarschijnlijk leverde de stugge klei van het woonplateau voldoende draagkracht voor de poeren. Langs de westzijde werd een restant van een pluggenconstructie (**2AS**) aangetroffen, hetgeen wijst op versteviging en isolatie van de buitenwanden van huis 2.

Ook in het geval van de plattegrond van huis 2 kan geconcludeerd worden dat er geen sprake is van een regelmatige constructie. Wel is de plattegrond van huis 2 beter bewaard dan die van huis 1. De vorm en ligging van de poeren, alsmede het ontbreken van een groot aantal poeren doen sterk vermoeden dat het ook in dit geval gaat om reparaties aan het huis. Deze indruk wordt versterkt door de toepassing van hergebruikt hout, dat zonder veel nabewerking is ingegraven.

Afb.39a-c Detail van de stal in vlak 2 (a) en coupe 22 in de lengte van het huis (b-c, vgl. afb.38)

Afb.41 Gereconstrueerde doorsnede door een 10de-/ 11de-eeuws huis bij Assendelft (uit Besteman & Guiran 1987, 320)

Afb.40 Reconstructie van huis 2. Schaal 1:200

In de reconstructie is ook de vermoedelijke ligging van ontbrekende gebintstijlen aangegeven (afb.40). Het gaat om een driebeukig huis met een binnenwerks formaat van 12,5x5,5 m. Buitenwerks is de constructie lastiger te reconstrueren door een gebrek aan voldoende tastbare informatie. Uitgaande van de maximale verspreiding van gerelateerde sporen dient uitgegaan te worden van minimaal 13x6,5 m. De daklast werd gedragen door 10 gebinten.

Reconstructie van de inrichting en het gebruik van de woonstalhuizen uit fase 2

De in het bovenstaande beschreven constructie van beide huizen aan de Laat past in een bouwtraditie welke reeds sinds de late prehistorie in zwang is: het driebeukige woonstalhuis van de zogenaamde 'Friese huisgroep', waaruit later de voor Noord-Holland typerende stolpboerderij geëvolueerd is.¹⁶ De term 'woonstalhuis' verwijst duidelijk naar de functies van wonen, werken en veestalling in een boerenbedrijf, en dit alles onder één dak.

Er zijn zeer weinig gegevens beschikbaar over het uiterlijk en de inrichting van laatmiddeleeuwse en vroegmoderne woonstalhuizen in Noord-Holland. Wel zijn er een aantal - oudere - voorbeelden uit de wijdere regio bekend van archeologisch onderzoek in het verleden.¹⁷ In het algemeen kan worden gesteld dat de constructie van woonstalhuizen in de kustregio's van Nederland was aangepast aan de beschikbaarheid van bouwmaterialen. De aanwezige boomsoorten en de beschikbare hoeveelheid hout noopten tot constructies met dunne balken. In veel gevallen werden de wanden niet gemaakt van vlechtwerk of planken maar van de ruim voorhanden zijnde turf- en kleiplaggen (afb.41).¹⁸ Toch lijken er – naar aanleiding van archeologisch onderzochte woonstalhuizen – grote regionale verschillen te zijn in de bouwtradities van Friesland, Noord-Holland en Zuid-Holland. In Noord-Holland zijn tot op heden vooral rechthoekige woningen aangetroffen met een éénbeukige constructie.¹⁹ Uitzondering hierop vormt een vindplaats ten zuidoosten van Den Helder. Hier lag in het verleden de terpnederzetting Het Torp. Hier werd een boerderij gevonden met een éénbeukig woongedeelte en een driebeukig stalgedeelte uit de 11de-12de eeuw met een totale oppervlakte van circa 16,5 x5,5 m binnenwerks.²⁰ Kort gesteld werden hier de volgende aanwijzingen aangetroffen voor de inrichting. Een éénbeukig woongedeelte in het noordwesten. Een haardplaats werd hier niet aangetroffen.²¹ Het driebeukig stalgedeelte bevond zich in het zuidoostelijke gedeelte. Hier werd in de oostelijke zijbeuk

¹⁶ Hekker et al 1958, 200-227.

¹⁷ Tump 2004.

¹⁸ Tump 2004, 12.

¹⁹ Tump 2004, 73.

²⁰ Tump 2004, 20-21; zie ook Van Es 1973.

²¹ Van Es 1973, 344. Andere auteurs vermelden wel een haardplaats (Tump 2004, 20; Schendelaar 2000, 101), echter zonder verwijzing naar de exacte ligging.

een rij van vier stalboxen gevonden, elk voor twee dieren. In de middenbeuk – tussen de gebintstijlen – bevond zich een circa 1 m breed verhoogd middenpad van plaggen, waarnaast een smalle greppel om de mest van de koeien op te vangen en af te voeren. Het is niet uitgesloten dat zich ook in de westelijke zijbeuk stalboxen en een afvoergreppel hebben bevonden. Hier werd het opgravingsvlak echter te diep aangelegd.²² De wanden van de boerderij waren afgewerkt met horizontaal gestapelde rijen kwelderplaggen.²³

De vroegste historische gegevens aangaande het uiterlijk en de constructie van woonstalhuizen in Noord-Holland komen van afbeeldingen in oude kaarten, daterend vanaf het tweede kwart van de 16de eeuw.²⁴ Deze zijn echter onvoldoende informatief om een vergelijking te maken met onze huizen. Gelukkig waren er halverwege de 20ste eeuw nog enkele voorbeelden van jongere woonstalhuizen, die nog grotendeels in de oude 'traditie' gebouwd waren. In het boek 'Duizend jaar bouwen in Nederland' wordt een beschrijving gegeven van een driebeukig woonstalhuis te Schellingwoude: "De voordeur in de zijgevel geeft toegang tot de keuken, een tussenlid, dat tevens voor ander huishoudelijk werk diende en met de woonkamer en de zolder in verbinding staat. Het bedrijfsgedeelte [...], waarin de dieren paarsgewijze tussen dwarschotten staan opgesteld met de kop naar de buitenwand en de achterpoten op de stalhouten, die de begrenzing vormen van de groepen".²⁵ Hekker ziet in de driebeukige woonstalhuizen een 'Friese bouwtraditie', welke in hoofdlijnen tot en met de 16de eeuw een vergelijkbaar beeld op zou hebben geleverd in Noord-Holland, Friesland en Groningen.²⁶ In een inventarisatie van monumentale boerderijen binnen de gemeente Amsterdam wordt gesteld: "Boerderijen worden tot de Friese huisgroep gerekend op basis van twee criteria: het gebinttype en de stalindeling. Een boerderij van het Friese type hoort dekbalkgebinten, met een opgelegde balk, te hebben".²⁷ Uit het bovenstaande kunnen we opmaken dat de inrichting van het 'Friese' woonstalhuis in de late middeleeuwen bestond uit de volgende 'standaardelementen':

1. een voorhuis waarin gewoond werd;
2. eventueel een 'tussenlid', gesitueerd tussen twee of meer gebinten, waarin zich een ruimte voor koken en ander huishoudelijk werk bevond. Deze tussenruimte gaf ook toegang tot de woonruimte en – eventueel – de zolderverdieping;
3. een bedrijfsgedeelte met koestallen in één of beide zijbeuken, waarbij de dieren met de kop naar de buitenmuur stonden. De zogenaamde 'groep' of 'grup', is een mestgoot achter de dieren;
4. een driebeukige constructie van het stalgedeelte, eventueel ook van het woongedeelte.

In Friesland is meer onderzoek gedaan naar de inrichting van de stal van vroegmoderne woonstalhuizen. Zo kon de middenbeuk – de ruimte tussen de gebinten – worden gebruikt voor hooiopslag, de zogeheten 'tas'. Het hooi op de tas werd dan door wanden afgescheiden van de zijbeuken. Ook kon één van de twee zijbeuken worden gebruikt als 'deel', de inrij- en werkruimte. De deel werd tevens gebruikt als dorsvloer en buiten de oogsttijd stonden er rij- en werktuigen gestald. Het achterste gebintvak werd meestal gebruikt als stal voor het jongvee.²⁸

Aanwijzingen voor de functionele indeling van huis 1 waren schaars, al is er wel een globale indruk te geven aan de hand van enkele sporen (**afb.42**). In de noordelijke helft werden resten van een bakstenen haardplaats (**2AN**) gevonden. De aanwezigheid van deze haardplaats onthult ons de primaire functie van de noordelijke helft van huis 1. Warmte en de mogelijkheid om eten te bereiden behoren tot de eerst levensbehoeften van de mens. Hier werd gewoond, gekookt, gegeten en geslapen. De bovenkant van de haardplaats lag op een niveau van +0.09 m NAP. Sporen van een ingang werden in het woongedeelte niet aangetroffen. Over de aanwezigheid van een 'tussenlid' tussen de woonruimte en het stalgedeelte kan slechts worden gespeculeerd. De noordelijke helft van huis 1 was dan ook het sterkst verstoord door latere activiteiten.

²² Van Es 1973, 344.

²³ Tump 2004, 21.

²⁴ Hekker et al 1958, 220-221.

²⁵ Hekker et al 1958, 222.

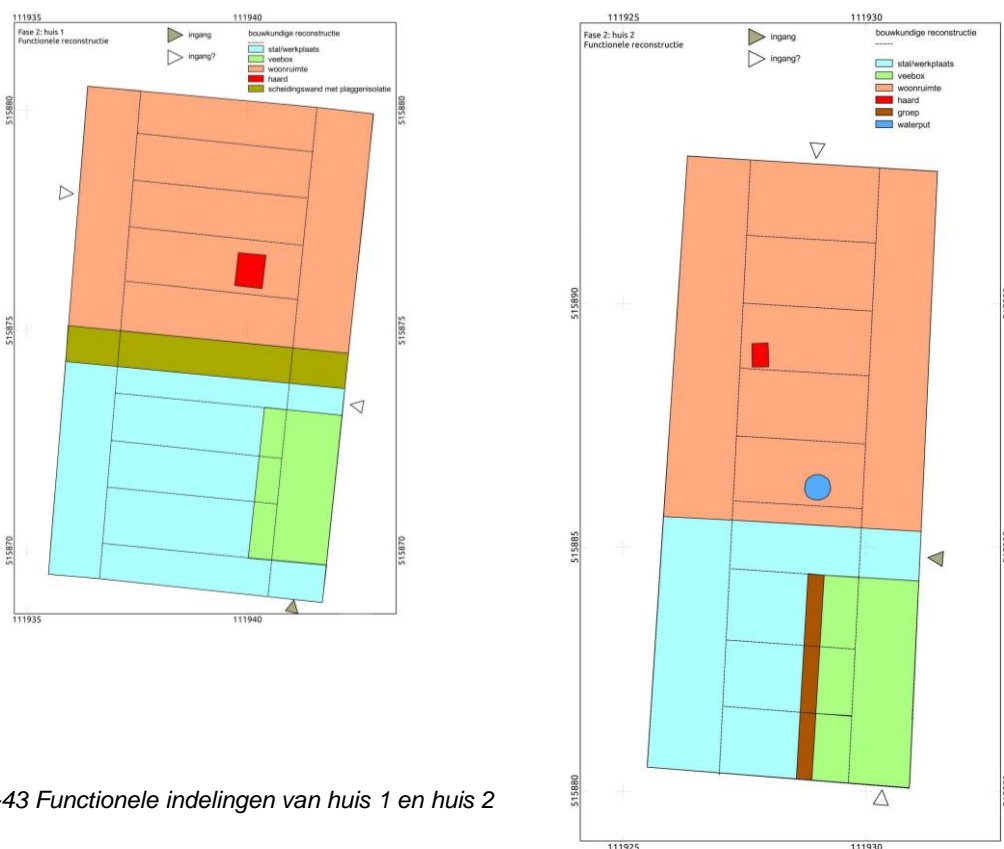
²⁶ Hekker et al 1958, 221.

²⁷ Van Cruyningen 2002, 11.

²⁸ Bron: http://www.itfryskboerespul.nl/fr_boerderijen/fr_b_0_historisch_NL.htm.

In de zuidelijke helft van huis 1 werden langs de oostelijke wand paaltjes van vlechtwerkwandjes aangetroffen, welke geïnterpreteerd kunnen worden als afscheidingen voor veeboxen (**2AM**). Dit kon met zekerheid worden vastgesteld voor het tweede gebintvak, gerekend vanuit het zuiden. Hier lagen de vlechtwerkwandjes in het verlengde van de gebinten. Eén van de paaltjes van de vlechtwerkwandjes kon door dendrochronologisch onderzoek worden gedateerd in 1474 AD, met een zekerheidsmarge van 6 jaar.²⁹ Vermoedelijk waren ook het tweede en mogelijk het derde gebintvak langs deze zijde in gebruik als veebox. Er zijn in de wandgreppel (**2AB**) op deze plaatsen namelijk nog relatief veel paaltjes gevonden. Deze lagen niet exact in lijn met de gebinten.³⁰ Bij een paarsgewijze stalling van het vee was er in de oostelijke zijbeuk van huis 1 plaats voor twee tot vier, mogelijk zes koeien. In de westelijke zijbeuk zijn geen aanwijzingen voor veeboxen aangetroffen. Het is niet ondenkbaar dat eventuele resten hiervan volledig zijn verstoord door latere activiteiten, echter een vergelijkbare ligging van de veeboxen werd aangetroffen in de stal van huis 2, evenals in het eerder genoemde woonstalhuis in Torp bij Den Helder. Tot slot werd in de zuidelijke helft nog een deel van een mestkuil (**2AL**) gevonden.

Langs de oostzijde van huis 1 werden twee paalkuilen aangetroffen (**2AE**). Mogelijk betrof dit de positie van een – iets naar buiten uitstekende – ingang tot het stalgedeelte. Aan de zuidzijde werden sterkere aanwijzingen voor een ingang aangetroffen en wel in de vorm van een met leem gevulde ondiepe kuil, een bakstenen vloertje en een plank (**2AH/2AI/2AJ**). De bovenkant van het vloertje lag op -0.06 m NAP. Deze hoogtemaat vormt een belangrijke indicatie voor de ligging van het toenmalig maaiveld in en rond het zuidelijk deel van huis 1. In de reconstructie van de functionele indeling van huis 1 (**afb.42**) konden van de genoemde standaardelementen het 'tussenlid' en de 'groep' niet worden aangetoond. Deze elementen kunnen wél aanwezig zijn geweest, maar mogelijk verdwenen zijn door de eroderende werking van latere activiteiten.

Afb.42-43 Functionele indelingen van huis 1 en huis 2

²⁹ N.B. dit is 25 jaar ouder dan de dendrochronologisch gedateerde paal van de oostelijke wand (2AB), hetgeen sterk pleit voor de in het bovenstaande geponeerde stelling dat de weinige voor dendrochronologisch onderzoek geschikte houten delen eerder het resultaat zijn van reparaties en verbouwingen, dan van de oorspronkelijke constructieve opzet van het gebouw. Het is ook logisch dat vlechtwerkwandjes zeer regelmatig werden vervangen. Uit eigen ervaring heeft de auteur kunnen constateren dat buitenwandjes hooguit een jaar of vijf meegaan, alvorens ze moeten worden hersteld.

³⁰ Overigens is in het bovenstaande reeds gewezen op het herstellen – en mogelijk daarbij ook enigszins verplaatsen – van gebinten, gezien de niet bepaald planmatige ligging van constructief belangrijke bouwdelen van huis 1.

Aanwijzingen voor de functionele indeling van huis 2 waren iets ruimer voorhanden dan bij huis 1 (**afb.43**). Halverwege de oostelijke wand stonden twee paalkuilen (**2AR/2AW**), welke de locatie van een binnenwand verraden. In de noordelijke helft van huis 2 werden resten van een bakstenen haardplaats en enkele daarmee geassocieerde askuilen gevonden (**2BA**). De bovenkant van de haardplaats lag op een niveau van -0.03 m NAP. Tevens lag hier een inpandige waterput (**2AU**). De waterput bestond uit een ingegraven ton. Tot slot werd een restant van een leemvloer waargenomen (**2BE**). Ook in het geval van huis 2 kunnen we constateren dat het woongedeelte in het noorden lag en het stalgedeelte in het zuiden.

In de zuidelijke helft van huis 2 werden langs de oostelijke en de zuidelijke wand twee bijzondere staande balken opgemerkt: ze waren aan één zijde ingekeept over de lengte van de balk (**2AW**). De aldus ontstane sleuf diende vermoedelijk om een deel van de ruimte af te kunnen scheiden van de rest van de zuidelijke helft. Door planken op horizontale wijze in de sleuf te laten zakken ontstonden houten schotten. De ligging van de aangetroffen ingekeepte balken toont in ieder geval aan dat de veeboxen op deze manier konden worden afgescheiden van de rest van de stal. Het is echter waarschijnlijk dat men in huis 2 op meerdere plekken zulke constructies kon gebruiken. De ligging van één der ingekeepte balken ter hoogte van de scheidingswand tussen woon- en staldeel zou er op kunnen wijzen dat ook deze naar believen kon worden verplaatst naar een volgend gebint. In de oostelijke zijbeuk werden verder paaltjes van vlechtwerk wandjes aangetroffen, welke mogelijk geïnterpreteerd kunnen worden als afscheidingen voor enkele veeboxen (**2AX**, mogelijk ook **2AZ**). Door gebrek aan voldoende dendrochronologische dateringen is niet duidelijk geworden of de eerder genoemde houten schotten en deze vlechtwerk wandjes gelijktijdig in gebruik waren. In de lengterichting van het huis lag in het zuidelijk deel een mestgoot of 'groep' (**2AV**). Deze groep werd aangetroffen ter plaatse van het tweede en derde gebintvak en vormde daarmee een extra aanwijzing voor de ligging en de hoeveelheid veeboxen. Bij een paarsgewijze stalling van het vee was er in de oostelijke zijbeuk van huis 1 plaats voor vier koeien. In de westelijke zijbeuk zijn geen aanwijzingen voor veeboxen aangetroffen. Hierbij dient nogmaals opgemerkt te worden dat een ligging van de veeboxen in de oostelijke zijbeuk ook werd aangetroffen in de stal van huis 1, evenals in het eerder genoemde woonstalhuis in Torp bij Den Helder.

Langs de westzijde van het woongedeelte werden drie palen aangetroffen die wellicht een ingang markeerden (**2AT**). Een restant van bakstenen bestrating (**2AY**) vormt een aanwijzing voor de aanwezigheid van een looppad en waarschijnlijk ook een ingang in dit gebintvak.

Datering van de woonstalhuizen aan de Laet

De gebruikte benaming (huis 1 en huis 2) suggereert een chronologische volgorde. Hiervoor zijn echter geen harde gegevens aangetroffen. Het vele aardewerk dat is aangetroffen in associatie met beide huizen, dateert uit de eerste helft van de 15de eeuw (zie hoofdstuk 3).

Uit het totale vondstenspectrum kunnen we constateren dat beide woonstalhuizen in ieder geval zeker niet vóór 1375 dateren. Er zijn van beide huizen relatief veel houtmonsters genomen met het oog op dendrochronologische datering, maar hiervan bleek het grootste deel ongeschikt door een gebrek aan voldoende jaarringen of de verkeerde houtsoort. De enkele gedateerde houtmonsters lijken voornamelijk afkomstig te zijn van secundaire bouwfases, waarbij gedacht kan worden aan reparaties en/of verbouwingen.

De oudste dendrochronologische datering van huis 1 is na 1474 AD (+/- 6 jaar), de jongste datering is na 1501 AD (+/- 5 jaar). In de eerste helft van de 16de eeuw (waarschijnlijk in het eerste kwart) werd huis 1 niet meer bewoond. Dit blijkt uit de ligging van waterput **4AY**. Deze waterput werd aangetroffen op de locatie waar eerder de zuidgevel van huis 1 (**2AB**) moet hebben gelegen. In de vulling van de insteek werden fragmenten van keramiek aangetroffen die pas vanaf het 2de kwart van de 16de eeuw in zwang waren. In het eerste hoofdstuk werd geciteerd uit onderzoek door Willem van den Berg. Deze noemde perceel B887 en B888 als vermoedelijk eigendom en woonhuis van Mathijs Taemsn., een rijke grondbezitter en bekend als eigenaar van dit dubbelperceel vanaf 1519. Het lijkt er sterk op dat het in werkelijkheid om B886 en B887 moet gaan.³¹

Van huis 2 staat ons maar één dendrochronologische datering ter beschikking. Het gaat om een hergebruikt stuk hout van een poer (**2AR**), kapdatum na 1318 AD (+/- 5 jaar). Aangezien het om een hergebruikt stuk hout gaat – en het bovendien waarschijnlijk gebruikt is tijdens een herstelling van één van de gebintstijlen – kan niet worden geconcludeerd dat huis 2 ouder is dan huis 1. De resten van huis 2 werden geheel afgedekt door een latere leemvloer (**4AM**). In deze leemvloer werden geen daterende vondsten aangetroffen.

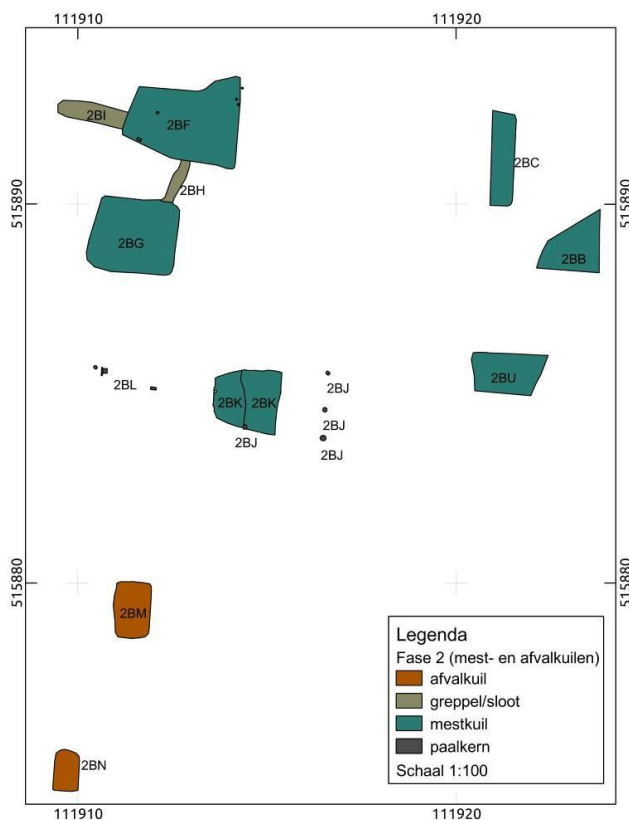
³¹ Huis 1 werd aangetroffen op deze beide percelen. Er werden binnen perceel B887 geen aanwijzingen aangetroffen voor bebouwing over de grens met B888.

Op de oudste beschikbare kaart, van Jacob van Deventer uit circa 1561, is reeds een sterk verdichte bebouwing te zien, met een meer stedelijke uitstraling (zie **afb.7**). De beide boerderijen zijn vermoedelijk tegen die tijd al afgebroken. De leemvloer die huis 2 afdekte, kan in verband worden gebracht met nieuwbouw.

In de eerste helft van de 17de eeuw zijn er in dit gebied 'koehouders' woonachtig. Het is echter onbekend of deze mensen, die vaak niet onvermogen blijken te zijn, ook daadwerkelijk vee in de stad hielden of in het omringende platteland. In Westfriesland en omstreken was in die tijd een omvangrijke veehandel in ossen voor de vleesopbrengst.³² Deze werden in aan het begin van het voorjaar ingevoerd uit noord-Duitsland en zuid-Denemarken en op de Hollandse weilanden 'vet geweid' om in het najaar te worden verkocht als slachtvee. Bij deze vorm van veeteelt waren er dus geen winterstallen nodig en het is denkbaar dat stedelingen zich met deze vetweiderij bezig hielden zonder zelf een boerderij te bewonen. Het is dan wel de vraag waarom deze lieden niet als 'ossenhouders' zijn benoemd. Een andere optie is dat ze betrokken waren in melkveehouderij, die rond 1600 een explosieve groei doormaakte met de opkomst van de kaashandel, hetgeen onder meer leidde tot de afbraak van huizen voor de aanleg van een kaasmarkt op het Waagplein.³³

2.3.2 Mest- en afvalkuilen op de hoek van de Laat en de Bloemstraat

Op de hoek van de Laat en de Bloemstraat werd een groep van mest- en afvalkuilen blootgelegd (**afb.44**). Mestkuilen worden in de regel aangetroffen in het ontgonnen gebied en zelden op bebouwde locaties. Soms kunnen ze in verband worden gebracht met archeologisch aangetroffen agrarische bebouwing in de omgeving, maar vaak ook niet. In deze laatste gevallen kan slechts worden aangenomen dat er agrarische bebouwing in de omgeving heeft bestaan, óf dat het terrein gebruikt werd om vee van elders te weiden.

Afb.44a Mest- en afvalkuilen, schaal 1:200

³² Gijsbers 1999.

³³ Bitter 2009 (RAMA 13) over de geschiedenis en archeologie van het Waagplein.

Afb.44b Sporen uit de 15de eeuw geprojecteerd op de kaart van 1823, met de kadasternummers uit 1832

De mestkuilen **2BB**, **2BC** en **2BU** horen, gezien de nabijheid van huis 2, waarschijnlijk bij dit huis. De associatie met huis 2 past in het hierboven geschetste beeld dat mestkuilen worden aangetroffen in nieuw ontgonnen gebied. De datering is slechts bij één kuil enigszins scherp te geven, uit de andere komt te weinig dateerbaar materiaal. Mestkuil **2BU** kan worden gedateerd in de eerste helft van de 15de eeuw, **2BB** in de tweede helft van de 15de of de eerste helft van de 16de en **2BC** ergens in de 15de of eerste driekwart van de 16de eeuw.

De ligging van de mest- en afvalkuilen en van de woonstalhuizen uit fase 2 kan worden geprojecteerd op een ge-georectificeerde uitsnede van het Grondplan van 1823 (**afb.44b**). Bij nadere bestudering zouden de overige mest- en beerkuilen, gezien hun ligging ten opzichte van de bebouwing en percelering in 1823, bij bebouwing aan de Bloemstraat kunnen horen. De mestkuilen **2BF** en **2BG** lagen exact op de hoek van de bebouwing van de kavels 939 en 940 en waren met elkaar verbonden door middel van gegraven gootjes of greppeltjes (**2BH** en **2BI**). Helaas bieden de coupes geen uitsluitsel over de afvloeiing van de gootjes. Uit het samengestelde beeld kan worden afgeleid dat afvloeiing in de richting van mestkuil **2BF** het meest waarschijnlijk is. Mestkuil **2BK** werd exact in de hoek van achtergevels van de latere panden op B938 en B939 aangetroffen. Waarschijnlijk stond hier een bouwseltje boven, gefundeerd op houten palen (**2BJ**). Gedacht kan worden aan een stalletje of afdakje voor kleinvee, met een oppervlak van 2x2 m.

De ligging van bovengenoemde mestkuilen (**2BF t/m 2BI**; **2BK/2BJ**) met dateringen in de 15de tot vroege 16de eeuw roept vragen op over de ouderdom van de percelering langs dit deel van de Bloemstraat en het oorspronkelijk gebruik ervan. De aangetroffen situatie suggereert een 15de - eeuwse percelering met bebouwing, waaronder veestalling in zeer lichte bouwsels. Ook op de percelen B936 en B937 werd uit afvalkuilen (**2BM** en **2BN**) vondstmateriaal geborgen uit de 15de en vroege 16de eeuw.

Ongeveer op deze locatie had Garbrant Cornelis Comans in het midden van de 16de eeuw een drietal kamers in eigendom, die hij om niet liet bewonen door arme lieden. Mogelijk was dit in een oudere bebouwing ondergebracht.

2.3.3 Fase 2: samenvatting en synthese

We hebben kunnen zien dat het opgegraven terrein tussen de Bloemstraat, de Laat en de Oudegracht tot in de 14de eeuw was gelegen in een drassige oeverzone langs de zuidkant van het Voormeer. Nog in de 14de eeuw raakte dit 'druipland' geheel of gedeeltelijk begroeid met veen, getuige de vondst van aardewerkscherven onder dit natuurlijke pakket. Omstreeks het midden van de 14de eeuw werd het Voormeer omgeven door een dijk aanleg, die langs de zuidkant ter plekke van de huidige straten Groot en Klein Nieuwland en het Overdiepad liep. Via de open verbinding met de Schermer stond het Voormeer nog onder invloed van getijdenwerking. Alkmaar en omgeving werden regelmatig getroffen door dijkdoorbraken en overstromingen.³⁴

Rond het einde van de 14de eeuw of in de eerste helft van de 15de eeuw werd het terrein ontgonnen door het afsteken van (een deel van) de veenbegroeiing, gevolgd door grootschalige ophogingen. Waarom men het veen heeft afgestoken is onduidelijk. Wellicht vertegenwoordigde het veen een zekere waarde, bijvoorbeeld als brandstof. Of het veen was dermate slap en ontoegankelijk dat het niet goed kon worden afgedekt met ophogingen. Het nieuw ontgonnen terrein werd ontwaterd door een sloot langs de zuidzijde van de Bloemstraat. Het vervolg van de sloot ten zuiden van de Oudegracht is nog tot in de 19de eeuw aanwezig gebleven, nadat het deel bij de Bloemstraat in 1582 was gedempt. In 1536 werd de sloot afgesneden door de aanleg van een vestingwal langs de Oudegracht, waarna het deel bij de Bloemstraat werd omgeleid via een sloot achterlangs de vestingwal – deze oostwaartse aftakking is in 2002 ook onderzocht bij Oudegracht 26, waarbij de datering is bevestigd.

Langs de oostzijde van de Bloemstraat werd de oever van deze sloot versterkt door een dijkje. Het profiel kon niet voldoende westwaarts worden uitgebreid om de hoogte en breedte van het dijkje vast te kunnen stellen. Ten westen van de Bloemstraat, in het bouwblok tussen het Groot Nieuwland en de Bloemstraat, werd vastgesteld dat ook daar rond de tweede helft van de 14de of de vroege 15de eeuw nieuw land werd aangewonnen. Vlak op het zand werden zogenaamde zinkstukken aangetroffen bestaande uit een mat van gevlochten takken of een dik pakket riet. Het riet werd kruislings op elkaar gestapeld, verzwaaard met kluiten klei aan de zijkanten, waarna het middendeel werd opgevuld met slappe grond.³⁵ Hier werden geen resten van laatmiddeleeuwse veengroei waargenomen, waardoor de aanwezigheid van 'druipland' niet kon worden vastgesteld. Wellicht had men ter plekke van deze opgraving het veen geheel verwijderd.³⁶

Afb.45. Archeologische resten van fase 2, geprojecteerd op de kaart van Jacob van Deventer (c. 1561)

³⁴ Bitter 2007, 16-18.

³⁵ De Jong-Lambregts et al 2009.

³⁶ N.B. Ook ter plaatse van ons plangebied, ten oosten van de Bloemstraat, werden de resten van laatmiddeleeuwse veenbegroeiing slechts incidenteel aangetroffen, ofschoon hier relatief veel lange en diep aangelegde profielen konden worden gedocumenteerd.

De aanplempingslagen uit de late 14de of eerste helft 15de eeuw bestonden in ons plangebied hoofdzakelijk uit opgebaggerd veen, hier en daar vastgelegd met zware rietmatten. De aanplempingslagen hadden in het algemeen een horizontale ligging en hadden een zeer slappe textuur. Dit vormt een aanwijzing voor het storten van ophogingsmateriaal in water. De aangevoerde grond vloeide onder water uit tot min of meer horizontale lagen die over relatief grote afstand gevolgd konden worden.

De eerste sporen van bewoning binnen het plangebied kunnen in dezelfde periode worden gedateerd als de ophogingsactiviteiten en de aanleg van de sloot. De vroegste bewoningssporen bestaan uit de resten van twee laatmiddeleeuwse woonstalhuizen aan de Laat. Reconstructie van de plattegronden leidde in beide gevallen tot een driebeukige constructie, waarbij de middenbeuk bestond uit gebinten. Literatuuronderzoek naar archeologisch en historisch bekende 'Friese' woonstalhuizen leidde tot de onderstaande 'standaardelementen':

1. een voorhuis waarin gewoond werd;
2. eventueel een 'tussenlid', gesitueerd tussen twee of meer gebinten, waarin zich een ruimte voor koken en ander huishoudelijk werk bevond. Deze tussenruimte gaf ook toegang tot de woonruimte en – eventueel – de zolderverdieping;
3. een bedrijfs gedeelte met koestallen in één of beide zijbeuken, waarbij de dieren met de kop naar de buitenmuur stonden. De zogenaamde 'groep' of 'grup' was een mestgoot achter de dieren;
4. een driebeukige constructie van het stalgedeelte, eventueel ook van het woongedeelte.

Huis 1 had een bruikbare oppervlakte van circa 11x6,5 m³⁷. Huis 2 had een bruikbare oppervlakte van circa 12,5x5,5 m. De zijwanden van de woonstalhuizen waren slechts ten dele bewaard. Bij huis 2 is nog wel een rest van een plaggenwand aangetroffen aan de oostzijde en enkele – als herstelling geïnterpreteerde – ingegraven houten planken en poeren. In het geval van huis 1 zijn waarschijnlijk uitsluitend de herstellingen van de oorspronkelijke constructie aangetroffen. Dit gegeven doet vermoeden dat de oorspronkelijke constructie minder diep gefundeerd was dan de latere herstellingen. Het is zeer wel mogelijk dat de houtconstructie van de zijwanden bij beide (grotendeels) was opgenomen in een plaggenwand en niet of nauwelijks de ondergrond aansneed. Hiervoor zijn in het recente verleden parallellen aangetroffen in Oostzaan.³⁸ Hier waren de plaggenwanden van een niet nader identificeerbaar gebouw uit de eerste helft van de 16de eeuw meer dan een meter dik op het toenmalig vloerniveau. De hierboven ingebrachte mogelijkheid van houtconstructie binnen een plaggenwand lijkt niet uitgesloten, gegeven dergelijke diktes.

In beide woonstalhuizen aan de Laat zijn overtuigende aanwijzingen voor de indeling in een woon- en stalgedeelte aangetroffen. De noordelijke helft van beide woningen was in gebruik als woongedeelte. Dit kan zeer waarschijnlijk verklaard worden vanuit de ligging aan de zuidzijde van de Laat: op deze wijze lag het woongedeelte aan de openbare weg. Een 'tussenlid' tussen woongedeelte en stalgedeelte kon voor beide woonstalhuizen niet worden aangetoond. Waarschijnlijk had niet elk woonstalhuis een 'tussenlid'. Ook is het maar de vraag of iets dergelijks in alle gevallen archeologisch traceerbaar is.

Het bedrijfs gedeelte met koestallen in de oostelijke zijbeuk is in beide woonstalhuizen aangetroffen, in het geval van huis 2 zelfs inclusief de 'groep' of mestgoot in de middenbeuk. De dieren stonden, geheel in lijn met genoemde 'standaardelementen' met de kop naar de buitenmuur. Huis 1 vertoonde zelfs nog sporen van een dubbele tussenwand met tussenliggende isolatielaag in de vorm van plaggen. Hierdoor had men in het woongedeelte minder profijt van de warmte van de dieren, hetgeen vaak als een reden voor de samenvoeging van woon- en stalfuncties in één gebouw wordt gezien. Hekker noemt echter meermaals het belang van behoud van een relatief hoge temperatuur voor het rundvee.³⁹ Temperaturen tussen circa 5 en 15 graden Celsius zijn optimaal. Liefst dienen ook grote temperatuurverschillen te worden vermeden.⁴⁰ Er kan uit het bovenstaande met de nodige

³⁷ Met bruikbare oppervlakte wordt de oppervlakte 'binnenwerks' – dus binnen de wanden van het huis – bedoeld. Dit staat gelijk aan de bruikbare oppervlakte voor de bewoners van de huizen. De oppervlakte 'buitenwerks' – dus langs de buitenzijden van de wanden gemeten – kon minder overtuigend worden bepaald door gebrek aan voldoende informatie hierover..

³⁸ Van den Berg & Vaars 2007, 8.

³⁹ Hekker 1958.

⁴⁰ Bron: http://www.meetjesland.be/Sterk_met_melk/AE-extra-presentatie%20natuurlijke%20ventilatie%20rundveestallen.pdf

voorzichtigheid geconcludeerd worden dat de warmte van het vee waarschijnlijk voornamelijk gebruikt werd voor het welzijn van het vee zelf en niet voor het gerief van de menselijke bewoners. Het totaalbeeld van de woonstalhuizen aan de Alkmaarse Laat leidt tot de conclusie dat beide zijn gebouwd in de 'Friese' traditie. Archeologische parallellen zijn aangetroffen ten zuidoosten van Den Helder⁴¹ en mogelijk ook in Oostzaan.⁴²

Afb. 46a-b Allesporenkaart (a) en Gevelbeeldenkaart van ca. 1670 (b) op de Kadastrale Minuut van 1832

⁴¹ Het Torp bij Den Helder; Van Es 1973.

⁴² Van den Berg & Vaars 2007.

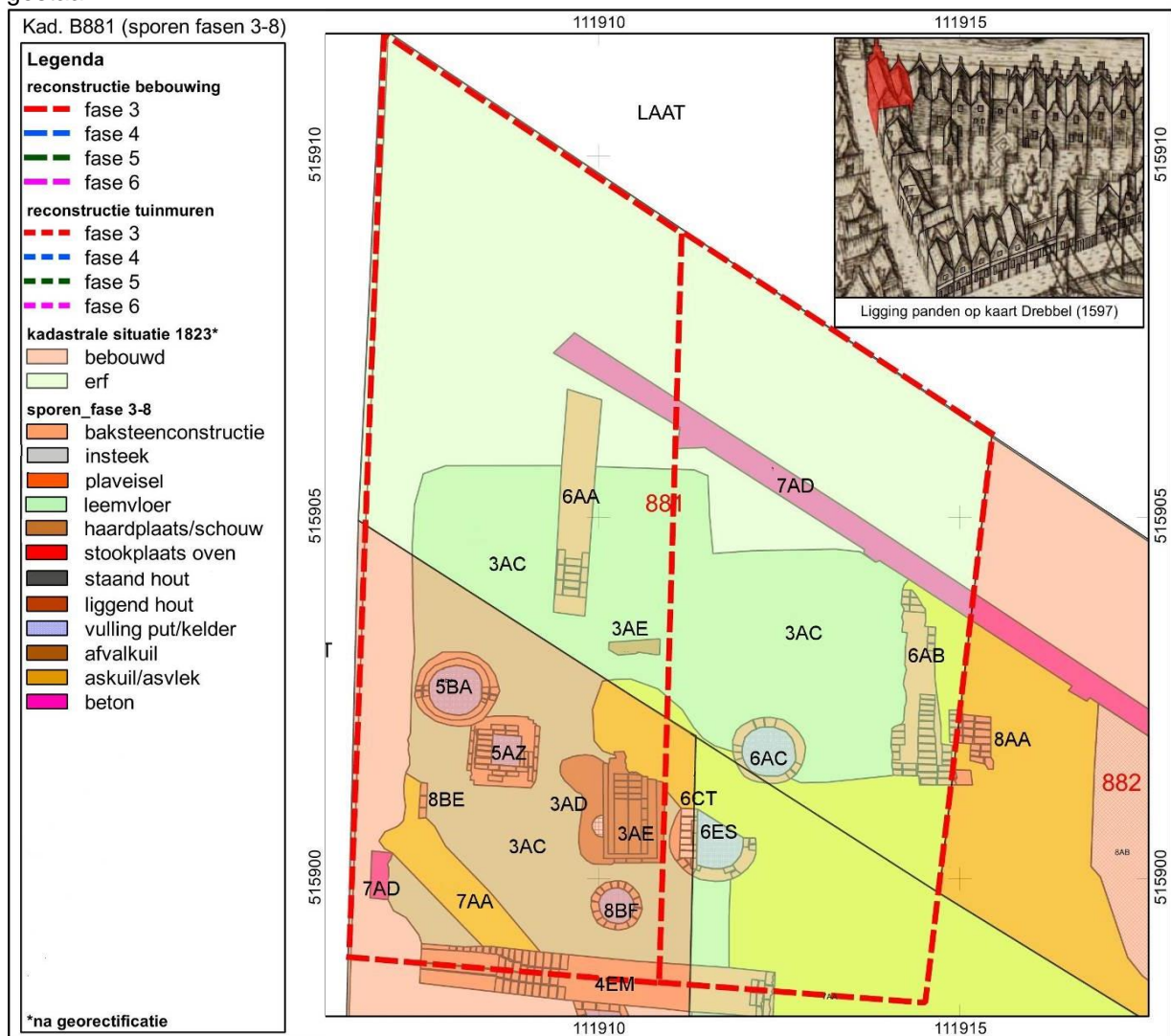
2.4 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de Laet

In de volgende paragrafen worden de sporen uit de 16de tot en met de 19de eeuw besproken per kavel. We beginnen aan de noordzijde van de opgraving (afb.46).

2.4.1 Laet, Kad. B881

B881 Fase 3: circa 1500 tot 1575

Van deze periode zijn slechts enkele sporen aangetroffen op perceel B881 (afb.47). Een leemvloer (3AC) werd aangetroffen op de hoek van de Bloemstraat en de Laet, ter plekke van de percelen B881 en B940. Op deze leemvloer lagen een haardplaats (3AD) en een brandmuur (3AE). Opvallend is het feit dat de brandmuur zich zowel binnen perceel B881 als B940 bevond. Hier wordt later nog op ingegaan. In de haardplaats werden twee asptotten aangetroffen. Deze waren ingegraven voor het veilig opbergen en smoren van hete haardas. De brandmuur was waarschijnlijk het enige bakstenen element in een houten pand op deze locatie. Er zijn namelijk geen andere sporen van dit gebouw gevonden, hetgeen wijst op een lichte constructiewijze. De toepassing van de brandmuur markeert de overgang van het gebruik van een open vuur in het midden van de woning waarbij de rook werd afgevoerd door een gat in het dak, naar de situatie waarbij de haard tegen een wand werd geplaatst en de rook werd afgevoerd door middel van een schoorsteen. De aangetroffen resten uit fase 3 bieden ons helaas te weinig houvast om ons een beeld te vormen van het pand dat hier heeft gestaan.

Afb.47 Kad. B881: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede uit de kaart van Drebbel (1597) met de huizen rood gemarkeerd

De geraadpleegde historische kaarten geven ons een sterk wisselend beeld van de bebouwing op de hoek van de Laat en de oostzijde van de Bloemstraat.

In 1823 was B881 een onbebouwd erf waarvan de vorm lijkt te wijzen op de vroegere aanwezigheid van een 'dwarshuis', waarbij we moeten denken aan één ondiep pand, waarvan de noklijn parallel lag aan de Laat.

De kaart van Drebbel toont ons in 1597 echter niet één 'dwarshuis' maar twee 'gewone' panden op het latere perceel B881. Het hoekpand van de twee panden op perceel B881 is door Drebbel wat forser weergegeven, met een kloeke trapgevel aan de voorzijde en een puntgevel aan de achterzijde. Het oostelijke (rechts op de afbeelding) is wat kleiner weergegeven, met zowel voor als achter een tuitgevel. Richting de achterzijde lijkt het oostelijke pand verder nogal opééngeklemd te zijn tussen de twee naastgelegen panden. De door Drebbel afgebeelde panden zijn opmerkelijk, daar binnen de latere kadastrale grenzen van perceel B881 geen ruimte was voor twee diepe panden met de noklijn haaks op de Laat. De aangetroffen resten van de haardplaats en brandmuur **3AE** – deze lag deels over de grens met B940 – vormen echter overtuigend bewijs dat Drebbel de situatie in zijn tijd correct heeft weergegeven, althans voor het hoekpand.

Opvallend is de ligging van de brandmuur (**3AE**), met de oostzijde exact op de latere achtergevel van het pand B940. Dit doet vermoeden dat de oostelijke zijgevel van het hoekpand op de Laat, zoals afgebeeld door Drebbel, exact overeenkwam met de achtergevel van het pand B940, zoals het is opgetekend in het Grondplan van 1823. Nu kennen we de vermoedelijke ligging van de oostgevel van het hoekpand op B881. De westgevel zal niet ver van de huidige rooilijn aan de Bloemstraat hebben gelegen. Hiervan zijn echter geen archeologische resten aangetroffen. Voor de ligging van de achtergevel van het pand is indirect bewijsmateriaal gevonden in de vorm van een restant van een latere versterking van de achtergevel (**4EM**). De lengte en ligging van de bakstenen fundering doen vermoeden dat deze versterking in één keer voor beide panden op perceel B881 is uitgevoerd. Voor de ligging van het tweede pand op de kaart van Drebbel werden – afgezien van de leemvloer (**3AC**) en het vermoeden van een gedeelde, secundair aangelegde bakstenen achtergevel (**4EM**) – geen verdere archeologische aanwijzingen gevonden. De reconstructie (**afb.47**) is dan ook voornamelijk gebaseerd op de gereconstrueerde ligging van het westelijke pand en de ligging van het oostelijke buurpand zoals afgebeeld in het Grondplan van 1823. Saillant detail: de gereconstrueerde plattegrond van het oostelijke pand op perceel B881 is verre van rechthoekig, precies zoals de situatie op de kaart van Drebbel het suggereert. Over de ligging en oriëntatie van de voorgevels is geen informatie beschikbaar, aangezien de werkputten werden aangelegd met een veiligheidszone van enige meters afstand uit de openbare weg. De gereconstrueerde voorgevels volgen de rooilijn van de Laat. Een andere mogelijkheid is dat de voorgevels haaks op de zijgevels werden afgewerkt, met 'verspringende voorgevels' tot gevolg. Beide scenario's worden in historische en archeologische context aangetroffen, soms ook naast elkaar. In de meeste gevallen is het vrijleggen van de voorgevel niet mogelijk door de noodzaak om een veilige buffer aan te houden tussen de opgravingen en de openbare weg, in verband met veiligheid en de aanwezigheid van kabels en leidingen langs de voorgevels. De enkele keer dat dit wel mogelijk was binnen het plangebied – dit bleek enkele keren mogelijk na werkzaamheden door de aannemer in de buurt van de voorgevels van de Oudegracht en de Bloemstraat – lag de voorgevel telkens strak tegen de straatzijde.

De bebouwing uit fase 3 overschrijdt de zuidgrens van perceel B881 op de kaartopname van 1823. Er moet op enig moment een wijziging van de perceelgrenzen hebben plaatsgevonden, waarbij de panden uit fase 3 zullen zijn gesloopt of verbouwd. Op de 'Gevelbeeldenkaarten' van rond 1670 is deze vervanging op opmerkelijke wijze gedocumenteerd. De kaart met de gevels van de Laatzijde geeft ons op dit perceel twee panden, beide met een trapgevel aan de Laatzijde (**afb.46**). Gezien de details aangaande het uiterlijk van de voorgevels, kunnen we ervan uitgaan dat de tekenaar de twee panden nog heeft kunnen zien, zo rond 1670. Tot zover zijn er nauwelijks afwijkingen ten opzichte van de kaart van Drebbel. Kijken we echter naar de gevels van de Bloemstraat, dan zien we op perceel B881 niet meer twee 'gewone' panden, maar één dwarshuis aan de Laat. Voor deze discrepantie zijn verschillende scenario's te bedenken: ofwel is de situatie rond 1670 ná het optekenen van de Laat en vóór het optekenen van de Bloemstraat gewijzigd, ofwel heeft iemand het gevelbeeld van de Laat achteraf aangepast aan de actualiteit. Bij gebrek aan betere gegevens kan de sloop of verbouwing van de beide panden niet scherper worden gedateerd dan tussen 1670 en 1823.

In de oudste bewaarde koopakten, van 1612 tot 1641, wordt op dit erf gesproken van 'twee hujsen ofte woningen met haer erve, staende onder een gespant ofte dack aen de suijsijde van de Leet opte hoeck van de Sackestraet, aldaer 'Wieringen uijtgehangen heeft'. In 1656 blijken de woningen tot

één huis te zijn verenigd: 'Een hujs ofte woninge met sijn erff, voor desen tot twee woningen gebruijcke geweest.'

Het huis en erf werd aanvankelijk tegen modale bedragen van rond de f.800-f.900 verkocht, maar daalde vanaf 1656 sterk in waarde, tot omstreeks een derde van de eerdere prijs. Tussen 1701 en 1730 wijzigde het gebruik van het perceel volgens de historische gegevens in een 'pakhuis met erf'. In 1799 en 1803 werd bij de verkoop van het perceel vermeld, dat het gaat om een 'pakhuis met erf, item koestal met woonhuis daarachter'. De prijs was in 1799 en 1803 gedaald tot f.90 en f.100. Het lijkt erop dat het oostelijke pand als annex bij het hoekpand van perceel B881 hoorde.

De schriftelijke gegevens bieden nog meer informatie, maar we worden voornamelijk geïnformeerd over de eigenaren, hetgeen niet per se hetzelfde is als de bewoners. Veel woningen zullen zijn aangekocht als verhuur-object, vaak door (enigszins) bemiddelde ondernemers. Zo was de eigenaar in de oudst aangetroffen vermelding een bierbrouwer uit Haarlem. Daarna volgden onder meer nog twee viskoopmannen, een 'egwercker' en een stoeldraaier. De archeologische sporen en vondsten van fase 3 kunnen in het geval van dit perceel helaas niet worden gekoppeld aan individuele eigenaren of bewoners.

Afb.48 B881: waterputten 6AC en 6CS, linksvoor en achter, gezien vanuit het noorden

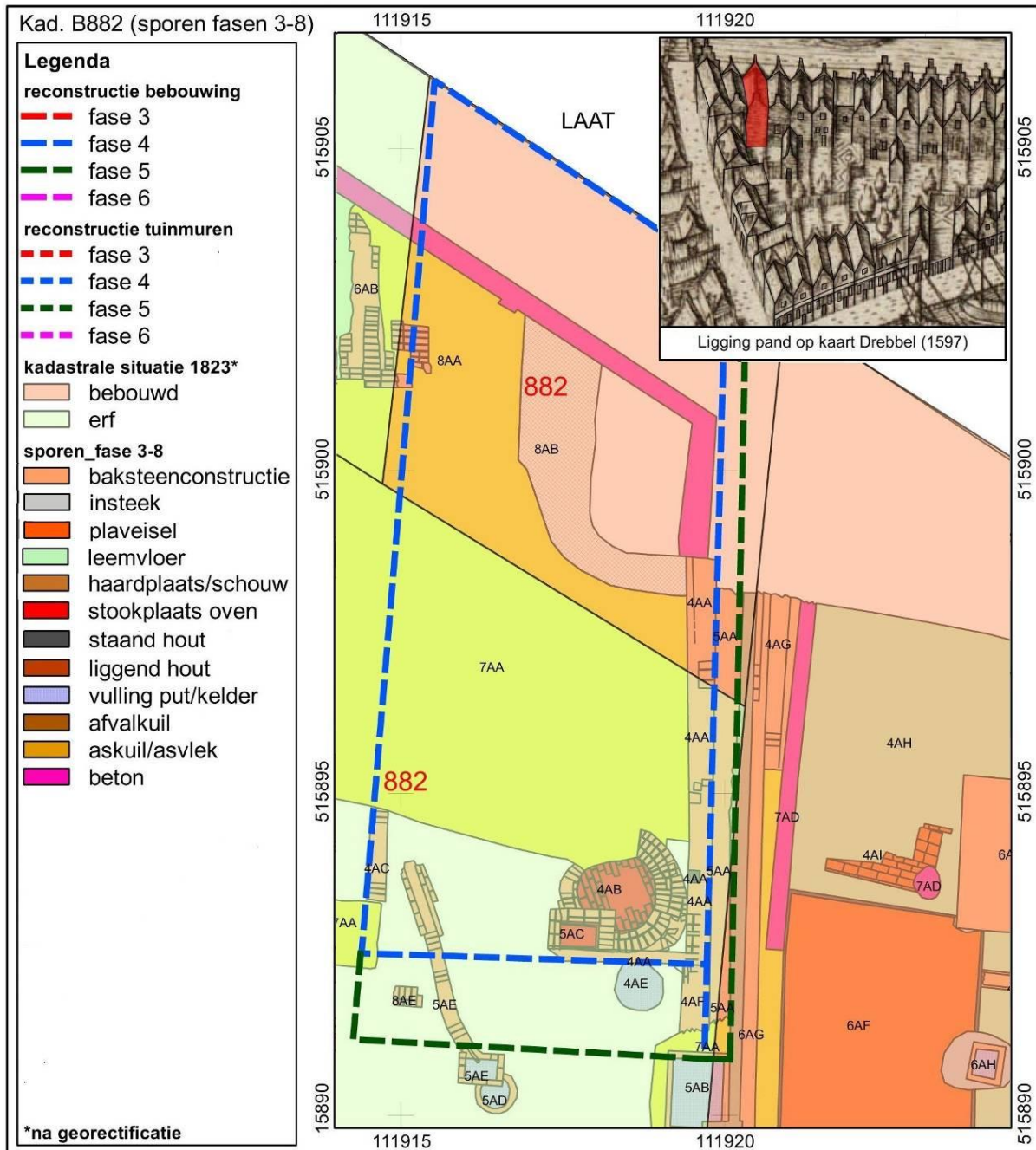
B881 Fase 6 en 7: circa 1800-1997

Twee bakstenen funderingsresten (**6AA** en **6AB**), alsook een waterput (**6AC**) kunnen in fase 6 worden gedateerd (**afb.48**). De datering van deze archeologische resten kon worden afgeleid uit een vergelijking van de ligging met de situatie op het Grondplan van 1823 en de kadastrale minuutplan van 1885 (zie **afb.18a**, perceelnummers B1879 en B1880). Op deze laatste kaart is duidelijk zichtbaar dat het lege erf met de vorm van een 'dwarshuis' uit 1823 weer bebouwd is met twee smalle panden met de korte voorgevel richting de Laat. De waterput werd aangetroffen op het erf van het oostelijke van de twee panden. In 1830 werd nog vermeld dat het een onbewoond erf was. In 1870 was het erf reeds opgesplitst in een westelijk en oostelijk deel, zo blijkt uit een vermelding in het 'Register van aanvragen tot vrijdom of reductie van grondbelasting'. Er zijn in die tijd vier identieke kleine woonhuisjes naast elkaar gebouwd op B881 en B882 (**afb.49**).

Afb.49 Foto's van de sloop en nieuwbouw van garage Kossen in 1957 (Regionaal Archief Alkmaar)

In de loop van de volgende 50 jaar werd het plangebied geleidelijk ontwikkeld voor modern commercieel gebruik. Bij de hoek met de Bloemstraat was er van 1929 tot 1969 het garagebedrijf van de firma Kossen. De vier kleine 19de-eeuwse huisjes op B881 en B882 maakten in 1957 plaats voor een nieuwe bedrijfshal. Toen de garage verhuisde, werd de hal verhuurd aan de heer Dölle, die er een doe-het-zelf winkel in opende (zie **afb.1c**). Deze nam geleidelijk alle belendende panden en het hele binnengebied tussen de Laat en de Oudegracht in en kreeg de naam De Houtmarkt, een winkel die tot de brand in 1997 beeldbepalend zou zijn voor dit deel van de Laat.

Afb.50 Kad. B882: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede uit de kaart van Drebber (1597) met het huis rood gemarkeerd

2.4.2 Laet, Kad. B882

B882 Fase 4: circa 1575 tot 1700

Voorafgaand aan de opgravingscampagne van 1998 is binnen dit perceel een grote olietank verwijderd en de vervuilde omgeving gesaneerd. Een groot deel van het terrein bleek dan ook te zijn verstoord (7AA). De oudste resten van stedelijke bebouwing (afb.50) bestonden hier uit delen van de zijgevels en de achtergevel van een noord-zuid georiënteerd bakstenen pand (4AA/4AC). De bakstenen fundering was anderhalf-steens, het opgaand metselwerk steens uitgevoerd. Langs deze zijde van het pand werd verder nog een deel van een fundering (4AF) gevonden. Het metselwerk lag niet in verband met dat van pand 4AA/4AC.

51

Afb.51 B882: Oven 4AB, vanuit het noorden.

52b

Afb.52a-b Waterkelder 5AB in de steeg ten westen van B882, uit het noorden (a). Uit de puinvulling: resten van ijzeren schaar (b)

52a

Afb.53-54 Opgraving van perceel B882, uit het zuiden

In de zuidoosthoek van het pand lag een ronde oven (**4AB**), met een uitwendige diameter van 1,95 m (**afb.51**). Hij bestond uit een ronde anderhalfsteens dik gemetselde ring met binnenin een stookvloer die mogelijk bereikbaar was via de noordkant (deze zijde is verstoord). De stookruimte had een diameter van 1,15 m. Dergelijke 'ovens' waren gebouwd voor het opwarmen van een grote bak of ketel en hij kan hebben gediend voor een bierbrouwer, een textielverver of een ander ambacht. In deze hoek van het pand lag tevens een waterput (**4AE**), gedempt met vondstmateriaal uit de late 16de en de 17de eeuw.

Bij de buurman ten westen van het pand lag een forse beerput (**4AD**) met twee stortkokers, waarvan de noordwestelijke zal zijn gebruikt door de bewoners van het pand B940 en de zuidoostelijke wellicht door bewoners van aangrenzende kamers en/of de bewoners van pand B882. Het schaarse vondstmateriaal uit de beerput dateert voornamelijk uit de tweede helft van de 16de en eerste helft van de 17de eeuw. De beerput werd in de 18de eeuw buiten gebruik gesteld.

Op de kaart van Drebbel zien we een noord-zuid georiënteerd pand aan de Laat ter hoogte van het perceel B882 (**afb.50**). Deze ligging sluit aan bij de aangetroffen funderingsresten. De geveltop lijkt op de kaart van Drebbel te zijn afgewerkt met houten windveren en een 'makelaar'. Opvallend is het gebrek aan ramen en deuren in de achtergevel. Bij vrijwel alle achtergevels zijn deze namelijk wel weergegeven. Op de vraag in hoeverre dit een realistische kijk op de situatie in de late 16de eeuw geeft, zullen wij het antwoord schuldig moeten blijven.

De Gevelbeeldenkaart van circa 1670 geeft een vergelijkbaar beeld van het pand, al lijkt de voorgevel nu bekroond te worden door een puntgevel (**afb.46**). Het pand lijkt in de breedte wat ruimer bemeten dan dat op perceel B881. Ook is er aan beide zijden een steeg te zien. De oostelijke steeg, tussen B882 en B883, is inderdaad in de opgraving aangetroffen (**afb.52**). Hij was slechts 70 cm breed. Er zijn geen archeologische aanwijzingen voor de westelijke steeg aangetroffen. In een verkoopakte van 1617 echter blijkt er sprake te zijn van een 'gemeene weech' langs de westzijde van het pand. Deze diende mede voor de afvoer van regenwater (een osendrop).

Gedurende de hele 17de eeuw was het pand, samen met het buurpand B883, in bezit van de familie Leeuwenburgh. De voorzaat, Maarten Symonsz, was 'cuyper' en kocht het in 1617 van een mede-beroepsbeoefenaar. In latere koopakten werd het beroep van de koper/verkoper niet meer vermeld. Voor zover bekend had een kuiper geen oven nodig voor het uitoefenen van zijn ambacht.

B882 Fase 5: circa 1700 tot 1800

Rond het midden van de 18de eeuw werd de oostgevel van het bestaande pand opnieuw opgetrokken (**5AA**). Het is uit de aangetroffen archeologische resten niet duidelijk geworden of deze activiteit slechts een herstelling of verbouwing betrof, of dat het hele pand werd herbouwd (**afb.53-54**). De ligging van de achtergevel in fase 5 kon worden gereconstrueerd met behulp van de waterkelders **5AB** en **5AE**. Het vondstmateriaal dat werd aangetroffen in verband met deze waterkelders dateert de verbouwing of herbouw rond het midden van de 18de eeuw. In dezelfde periode werd oven **4AB** vervangen door een kleinere rechthoekige stookplaats van 65 x 95 cm uitwendig (**5AC**) (**afb.51**). Het is niet duidelijk of de waterkelders opeenvolgend of gelijktijdig gebruikt werden. Dit laatste is echter goed mogelijk. Waterkelder **5AE** was verbonden met een ander deel van het pand. Het water kon worden opgepompt via een loden pijp die was ingemetseld in een bakstenen goot. De goot kon worden gevolgd tot de westgevel van het achterhuis. Bij waterkelder **5AB** werden geen aanwijzingen aangetroffen voor aansluiting op een pijp of goot – wellicht was hij aangesloten op een wasbak tegen de achtergevel.

Ten zuiden hiervan bevindt zich een enorme 18de-eeuwse waterput (**5AF**) met een buitendiameter van 3,0 meter – we vermoeden dat hij bij het buurpand op B939 hoorde. Naar de reden voor de bouw ervan kunnen we slechts gissen.

De beide panden op de percelen B882 en B883 waren van 1617 tot en met 1737 steeds in dezelfde handen. In dat laatste jaar werden de panden aan verschillende kopers overgedaan. De vervanging van **4AA** door **5AA** zou verband kunnen houden met nieuwbouw niet lang na 1737. Bij de verkoop in 1707 waren de panden op B882 en B883 omschreven als 'twee hujsen en erven', maar dit zijn algemene omschrijvingen die ook gebruikt werden voor onbewoonde panden zoals pakhuizen en werkplaatsen. Uit de Omschrijving van de Verpondingen in 1730 en de verkoopakte van 1737 blijkt B882 dan een 'pakhuis' te zijn.

Begin 19de eeuw was dit perceel in handen van Arent Siebert en in 1832 van zijn weduwe.⁴³ Volgens de beschikbare historische bronnen was hij 'lootgieter'. Of hij dit handwerk ook daadwerkelijk zelf bedreef is niet waarschijnlijk. Hij was vermoedelijk eigenaar van een succesvolle onderneming, want de heer Siebert was eigenaar van een groot deel van plangebied.⁴⁴ Het 'pakhuis' op B882 was wellicht in gebruik als zijn werkplaats, getuige de vondst van een oven (**5AC**) en een watertappunt (**5AE**) in het achterhuis. De oven zou echter ook later kunnen zijn gebouwd.

In het Grondplan van 1823 zien we op dit perceel een klein pand met een ruim achtererf. Een bron uit 1832 noemt een oppervlakte van 128 m² voor het perceel. Deze oppervlakte wijkt niet noemenswaardig af van de situatie in het Grondplan van 1823, dat als onderlegger is gebruikt voor de opgegraven resten. In het Kadastrale Minuutplan uit 1885 is de bebouwing van 1823 vervangen door kleine woningen.

⁴³ HKA.

⁴⁴ Naast B882 was hij ook eigenaar van de percelen B883 t/m B885 aan de Laat en tevens van de percelen B935, B936 en B939 aan de Bloemstraat.

Afb.55 Kad. B883: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:200. Inzet: uitsnede uit de kaart van Dreibbel (1597) met de huizen rood gemarkeerd

2.4.3 Laat, Kad. B883

B883 Fase 4: circa 1575 tot 1700

Op dit perceel werden redelijk geconserveerde resten gevonden van de funderingen van een bakstenen pand (**4AG**). Het pand was georiënteerd op de Laat en kende minimaal 2 vertrekken op de begane grond, een noordelijk en een zuidelijk vertrek (**afb.55-56**). Binnen het gehele pand lagen resten van een leemvloer (**4AH**). In het noordelijke vertrek werden resten van een bedsteekelder (**4AI**) aangetroffen. Een duidelijk signaal dat dit vertrek werd gebruikt als woonkamer.

Tegen de achtergevel was een aanbouw gerealiseerd (**4AJ/4AK**). In de noordoosthoek van deze aanbouw, tegen de oorspronkelijke achtergevel, bevond zich een kleine ronde oven (**4AL**). Hij had een rechthoekige halfsteens bakstenen stookkuil aan de zuidkant die gezien de wat onregelmatige bouw en afwijkende baksteen ook een latere toevoeging kan zijn. Uit de aslaag in de oven komt slechts een handvol potscherven, waarvan de jongste dateert omstreeks het midden van de 17de eeuw – het is (deels) opspit en de oven kan (veel) jonger zijn.⁴⁵ De oven kan ook uit de 18de eeuw dateren, toen hier een brandewijnstokerij was gevestigd (zie verderop).

Op de kaart van Drebber zien we een noord-zuid georiënteerd pand aan de Laat ter hoogte van het perceel B883 (**afb.55**). Deze ligging sluit aan bij de aangetroffen funderingsresten. Het pand is aan beide korte zijden voorzien van een tuitgevel.

De Gevelbeeldenkaart van circa 1670 geeft een vergelijkbaar beeld van het pand, al lijkt er meer sprake te zijn van een puntgevel dan van een tuitgevel (**afb.46**). Ook is aan beide zijden een steeg te zien, waarbij de oostelijke breder is weergegeven. Deze indruk kon met behulp van de archeologische gegevens worden bevestigd. Langs de westzijde lag een steeg van circa 70 cm breed. De steeg aan de oostzijde was circa 115 cm breed.

Gedurende de hele 17de eeuw was dit pand, samen met het buurpand B882, in bezit van de familie Leeuwenburgh. De voorzaat, Maarten Symonsz, was 'cuyper' en kocht het in 1617 van een mede-beroepsbeoefenaar.

a

b

Afb.56a-b B883 vanuit het zuiden; b. zuidoosthoek van fundering 4AG

⁴⁵ Vondstnummer 98BLO112: 1 fragment steengoed met zoutglazuur (s2-) uit Aken/Raeren 15-16, 1 randfr rood aardewerken bord (r-bor-1) 15/16A, 1 wandfr rood aardewerk (r-), 1 wandfr wit aardewerk (w-), 1 wandfr majolica bord (m-bor-) met polychrome vogel 17bc.

Afb.56c-d B883: Oven 5AL vanuit het westen en uit het zuiden. Uit de oven een messing ketting (e; schaal 1:2)
Afb.56f B883: houten bak 6AF, uit het zuiden

Volgens de schriftelijke bronnen stonden midden 17de eeuw achter het huis twee kamers, aan de steeg tussen B883 en B884/B885. Het is niet uit te maken of deze zich bevonden in de opgegraven achterste delen van het huis (de oven 4AL zou dan in een van de kamers zijn gebouwd), of ten zuiden erachter.

Het achtererf recht achter dit pand, in 1832 op kavel B935, behoorde al in de 17de eeuw bij het buurpand B884/B885. Rond 1650 werden hierachter nog eens zes kamers gesticht. Deze zullen nog worden besproken in de paragraaf over B935.

B883 Fase 5: circa 1700 tot 1800

In 1730 wordt B882 in de Verpondingen omschreven als 'pakhuis, verhuurd'. Bij de verkoop in 1737 wordt het pand beschreven als 'een huijs, geappropriert tot een pakhuijs off branderije'. Vermoedelijk is deze brandewijn-stokerij kort tevoren opgericht. De oven (**4AL**) zou heel goed hiervoor kunnen zijn gebouwd.

Er is halverwege het pand een verdiepte werkvloer met houten bekisting gevonden van 3 bij 5 meter (**6AF**). De werkvloer was gemaakt als een leenvloer met een baksteenvloer daarboven.⁴⁶ De vulling van de verdiepte werkvloer bevatte – naast een grote hoeveelheid fragmenten van keramiek – vrij veel afval van fijn dun leder en werd wellicht gebruikt door een leerbewerker of een perkamentmaker. Er zijn echter geen gegevens aangetroffen in de historische akten die hierover uitsluitel kunnen geven. De keramiekvondsten dateren de buitengebruikstelling van de werkvloer rond het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw. Dit zal wel te maken hebben met de verkoop van het pand in 1792.

B883 Fase 6: circa 1800 tot 1950

Op 30 november 1792 verkocht Alexander de Vos dit perceel met een 'huis en erve' voor f450,- aan de Joodse Gemeente. De Joodse gemeente of Natie bestond in 1792 uit 17 gezinnen, die wekelijks samen f4,- zouden opbrengen ter aflossing van de schuld.⁴⁷ Het pakhuis werd in gebruik genomen als synagoge en met toestemming van de gemeente mocht een hek ervoor worden geplaatst.

⁴⁶ Bovenkant bodem op 0,66 m-NAP.

⁴⁷ Kila 1992, 18-19.

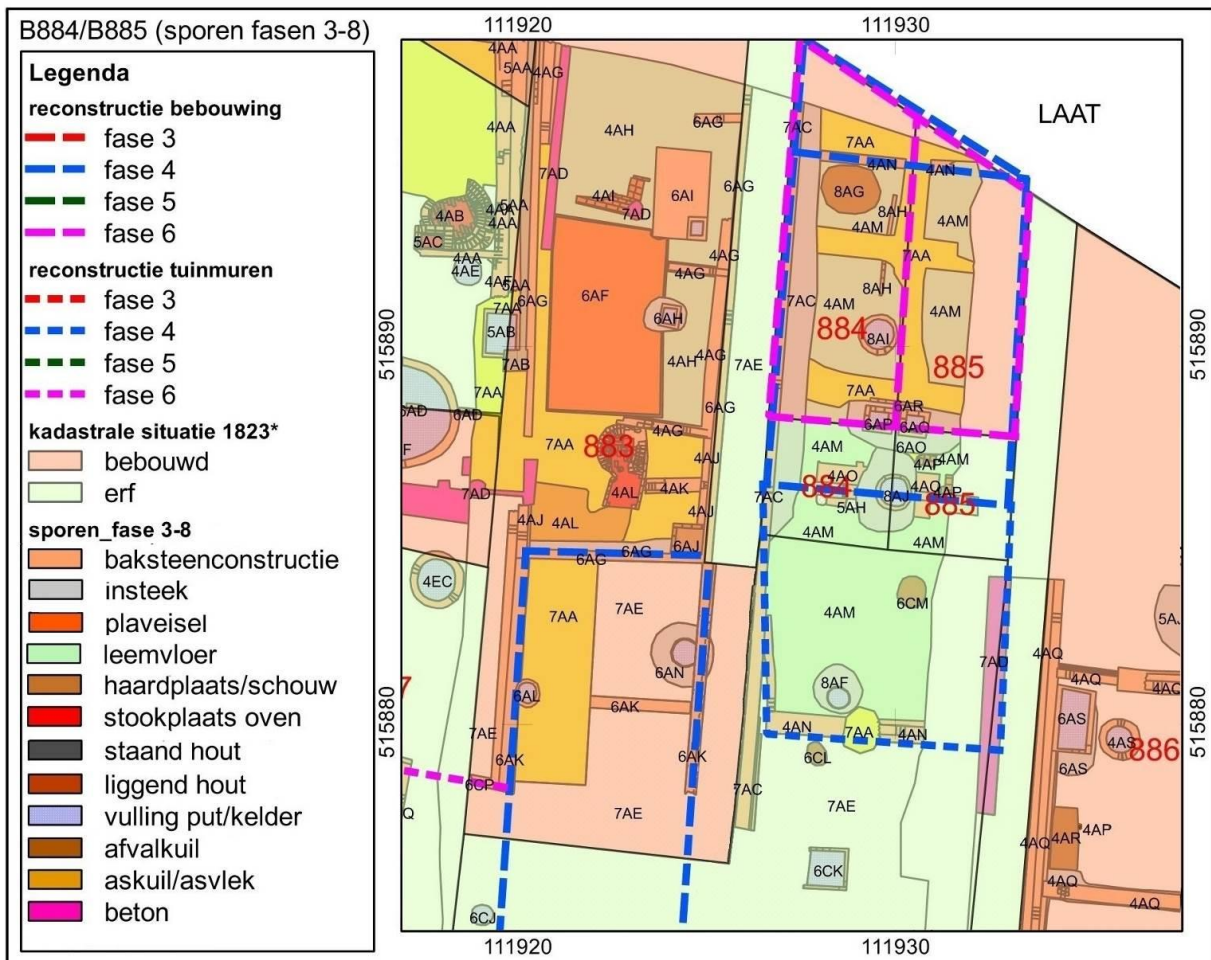
Krap 10 jaar later, op 7 juni 1803, werd het perceel in publieke veiling verkocht voor slechts f60,-. Vermoedelijk was het pakhuis intussen in slechte staat en/of waren de kosten voor de kleine Joodse gemeente te hoog waardoor ze er op de veiling veel geld bij inschoten. Overigens zou vijf jaar later door de Joodse gemeente een huis in de Hofstraat worden gekocht en vervangen door een echte synagoge.⁴⁸ De omschrijving van de veiling in 1803 luidde: 'een pakhuis en erve, benevens een daarbij aangebouwde kleine woning daar agter, met derzelve toegang door een eigen vrije steeg'. Behoudens de reeds genoemde funderingsresten kon de gebruikperiode als Synagoge helaas niet worden gekoppeld aan andere archeologische vondsten en sporen.

Ergens in de 19de eeuw werd de bebouwing op dit perceel flink onder handen genomen. Het oude pand met de aanbouw (**4AG/4AK**) werd afgebroken en vervangen door nieuwbouw (**6AG**). Op oude foto's is te zien dat dit een redelijk groot huis was met een verdieping (**afb.57**). Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor binnenmuren uit deze fase. Wel werden een waterput (**6AH**) en een waterkelder (**6AI**) aangetroffen, alsook een haardplaats (**6AJ**). Deze laatste werd aangetroffen in de zuidoosthoek van het pand. Op het achtererf vonden we de bakstenen funderingen van een aanbouw (**6AK**). In dezelfde zone werden twee waterputten (**6AL** en **6AN**) aangetroffen. Deze aangetroffen resten passen keurig op de weergave in het Grondplan van 1823 (zie ook **afb.12**). We zien hierop een langgerekt pand aan de Laet, dat is verbreed op het achtererf. In de herziene versie van het Kadastrale Minuutplan uit 1885 is het pand opgesplitst in drie delen, waarbij het verbrede deel achteraan twee percelen herbergde (**afb.18a** perceelnummers B2217 en B2218/2219). Het 19de-eeuwse pand werd afgebroken voor de uitbreiding van De Houtmarkt rond 1970/75.

Afb.57 Het huis op B883 voor en tijdens de afbraak in 1957 (Regionaal Archief Alkmaar)

⁴⁸ Bitter/Roedema 2013 (RAMA 21).

Afb.58 Kad. B884/B885: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100

Afb.59 B884/885: a. Overzicht uit het zuiden, met de Alid Coopmansteeg; b tussenmuur 4AO met verbreding over waterput 8AJ, rechtsonder plavuizenvloer 4AP

2.4.4 Laat, Kad. B884 en B885

B884/885 Fase 4 (circa 1575 tot 1700)

Op de kaart van 1832 waren er twee gescheiden smalle kavels B884 en B885, maar in eerdere perioden was op deze kavels sprake van één huis (**afb.58-59**). In fase 2 lag hier een laatmiddeleeuws woonstalhuis. Het agrarisch verleden van het plangebied werd ter plaatse van B884/B885 letterlijk afgedekt door een leemvloer (**4AM**). Deze leemvloer hoorde bij een bakstenen pand aan de Laat dat beide percelen besloeg. De funderingen van dit pand waren zeer slecht geconserveerd door sloopwerkzaamheden uit het midden van de 20ste eeuw (**7AA** en **7AC**). Toch werden nog resten gevonden van de voor- en achtergevel (**4AO** en het noordelijk deel van **4AN**), alsmede een deel van een tuinmuur (het zuidelijk deel van **4AN**). Bij de aanleg van de achtergevel (**4AO**) was men gestoten op de resten van een oude put (**2AU**) van voornoemd laatmiddeleeuws woonstalhuis en deze zwakke plek in de ondergrond werd overbrugd met een grondboog (**afb.59c-d**). In de zuidoosthoek van het pand werden nog enkele resten van een plavuizenvloer aangetroffen (**4AP**). In de westhoek van de achtergevel was een natuursteen ingemetseld. Er bovenin zat een gat, welke gediend heeft als sluiting voor een grondgrendel op de achterdeur. De achterdeur gaf toegang tot het ommuurde achtererf.

Jan Pietersz, een koehouder, had zich al in 1566 als schoenmaker uit Krommeniedijk gevestigd op Laat B884/885. Bijna een eeuw later behoorde het samen met de percelen B887 t/m B889 alle tot het bezit van Cornelis Dircxz, 'coehouder'. In de late 17de eeuw zat er een 'cuyper', net als in B882. Er zijn helaas geen sporen of vondsten uit fase 4 aangetroffen op perceel B884/B885 die in verband kunnen worden gebracht met deze personen of beroepen.

De kaart van Drebbel toont ons ter hoogte van perceel B884/B885 één noord-zuid georiënteerd pand aan de Laat, waarvan de breedte niet afwijkt van de omliggende bebouwing aan de Laat. Het pand is aan beide korte zijden voorzien van een tuitgevel. De ligging en de breedte sluiten aan bij de aangetroffen funderingsresten.

De Gevelbeeldenkaart van circa 1670 geeft een vergelijkbaar beeld van het pand B884/B885, al lijkt de voorgevel bekroond te worden door een puntgevel (**afb.46**). Ook is er aan beide zijden een steeg weergegeven. Deze werd ook archeologisch terug gevonden. De steeg aan de oostzijde was 115 cm breed, die aan de westzijde naar schatting even breed.

Van het pand op B884/885 zijn verkoopakten bewaard vanaf 1650. In dat jaar verkoopt Cornelis Dircxz, coehouder 'een huijs ende erve daer 't opstaet binnen dese stadt aende zuijtsijde van de Leet, belent de steech van de vercoper ten westen, Harck Gerritsz. ten oosten, de vercoper met een gemeene binnen muur ten noorden' aan schoenmaker Aerien Cornelisz. Oudijc. Dat betekent dus dat er een pand is waarvan de voorzijde aan de Laat in handen blijft van de verkoper, terwijl het achterste gedeelte wordt verkocht. Bij de verkoop staat een bijna astronomisch bedrag van 1.000 gulden -NB voor het halve pand!- waarvoor we hier geen verklaring kunnen geven (hoorde er wellicht een groot erf ten zuiden nog bij?). De scheiding tussen een voor- en achtergedeelte blijft in stand in 1657 en 1661, maar in 1681 blijken het voor- en achtergedeelte weer verenigd te zijn in één hand. In 1655 is er ook een vermelding van drie kamers en een loods achter B884/B885, die uit de nalatenschap van Cornelis Dirksz en zijn vrouw voor f.210 worden verkocht aan Jan Joosten metselaar. Cornelis Dirksz en zijn vrouw hadden rond 1650 achter de panden B883 en B884/B885 ook nog een complex van zes kamerwoningen gesticht, bereikbaar door een steeg vanaf de Laat. Deze steeg was begin 18de eeuw nog naar haar vernoemd, de Alid Coopmansteeg (**afb.59b**). Op deze panden wordt straks nog terug gekomen in de paragraaf over het perceel B935 aan de Bloemstraat, dat in 1832 tot deze plek doorliep.

Het voorste deel van B884/B885, aan de straatzijde, wordt in 1661 verkocht voor 475 gulden, wat voor een half huis een gemiddeld bedrag is. Dit deel is in 1685 in waarde gedaald tot slechts 160 gulden. De eigenaar in die periode was Maerten Ariensz. pottbacker. Helaas zijn in de opgraving geen afvalresten gevonden van dit bedrijf, zodat we geen inzicht hebben in zijn producten. Hij is een van verscheidene pottenbakkers in die tijd aan de zuidkant van de Laat.⁴⁹

De eerste aparte verkoopakte die is terug gevonden voor het huis op B884 dateert uit 1686. Uit de omschrijving blijkt dat het perceel dan wordt gescheiden in twee panden oost en west van elkaar:

⁴⁹ Zie Bitter 2013 (RAMA 19), 153-187, over pottenbakkersafval bij Laat 119 en pottenbakkerijen in de naaste omgeving.

B884 en B885. De situatie zal dus niet lang na de kaart van circa 1670 geheel zijn gewijzigd. Daarna blijken beide panden in gebruik te zijn als pakhuizen. De beide pakhuizen bleven wel steeds in één hand in eigendom. Merkwaardig is de omschrijving van B884 in 1686 als 'Een hujs met de gront des aertrijcx', een ongewoon bloemrijke omschrijving.

B884 en 885 Fase 5: circa 1700 tot 1800

Sporen uit de 18de eeuw waren schaars op dit perceel. Er zijn aanwijzingen voor een vervanging van de achtergevel van het pand op B884/B885 (**5AH, 5AI**). Hierbij werd de achtergevel mogelijk iets noordwaarts teruggezet ten opzichte van de oude achtergevel (**4AO**).

B884 en B885 Fase 6: circa 1800 tot 1950

Uit deze periode zijn er een paar sporen van de beide pakhuizen. Er werd een dubbele waterput (**6AP/6AQ**) gevonden, voor elk pand één. Een halfsteens fundering vormde vermoedelijk de basis voor een aanrecht met gootsteen achter beide panden (**6AR**). Dit wijst op een gezamenlijke aanpak van de panden B884 en B885, die normaliter slechts mogelijk is onder één eigenaar. Tussen 1826 en 1832 kwamen de percelen B884 en B885 in handen van Jan Coster. Mogelijk was hij dan ook degene die de verbouwingen liet uitvoeren. Ook J. Van der Sluys Veer, die de pandjes van hem overnam, behoort tot de gegadigden.

Op het achtererf van B885 werd een afvalkuil (**6CM**) aangetroffen, waaruit wat keramiek en glas uit de eerste helft van de 19de eeuw is geborgen.

Waterkelder **6CK** bleef enigszins een raadsel. Er kon niet worden achterhaald bij welk pand dit hoorde. Wellicht was de bebouwing achter B884/B885 op enig moment dieper en bevond de waterkelder zich bij een achtergevel. Een andere optie is dat hij toch nog uit de 17de eeuw stamt en dan behoorde bij panden die in de tweede helft 17de eeuw op het binnenterrein achter B884/B885 en B935 worden vermeld (meer hierover bij B935).

2.4.5 Laat, Kad. B886

Dit perceel was tot 1999 bebouwd met het meest westelijke van een vier-onder-een-dak wooncomplex met winkels eronder, gebouwd in 1965. Uiteindelijk werden in 1999 de bij de brand beschadigde twee westelijke panden ervan afgebroken en de locatie opgegraven.

B886 Fase 4 (circa 1575 tot 1700)

Op dit perceel (**afb.60-61**) werden de resten van een bakstenen pand aangetroffen (**4AQ/4AX**), deels verstoord door een ingraving en betonfunderingen uit 1965 (**7AB, 7AD**). Het oudste pand was georiënteerd op de Laat en was oorspronkelijk meer dan 22 meter diep. Inpandig konden er drie vertrekken worden onderscheiden.

Het noordelijke vertrek bevatte nauwelijks sporen. Een tussenmuur scheidde het van het middelste vertrek. Aan de westzijde van de tussenmuur bevond zich een versmalling in de fundering die wijst op een deuropening.

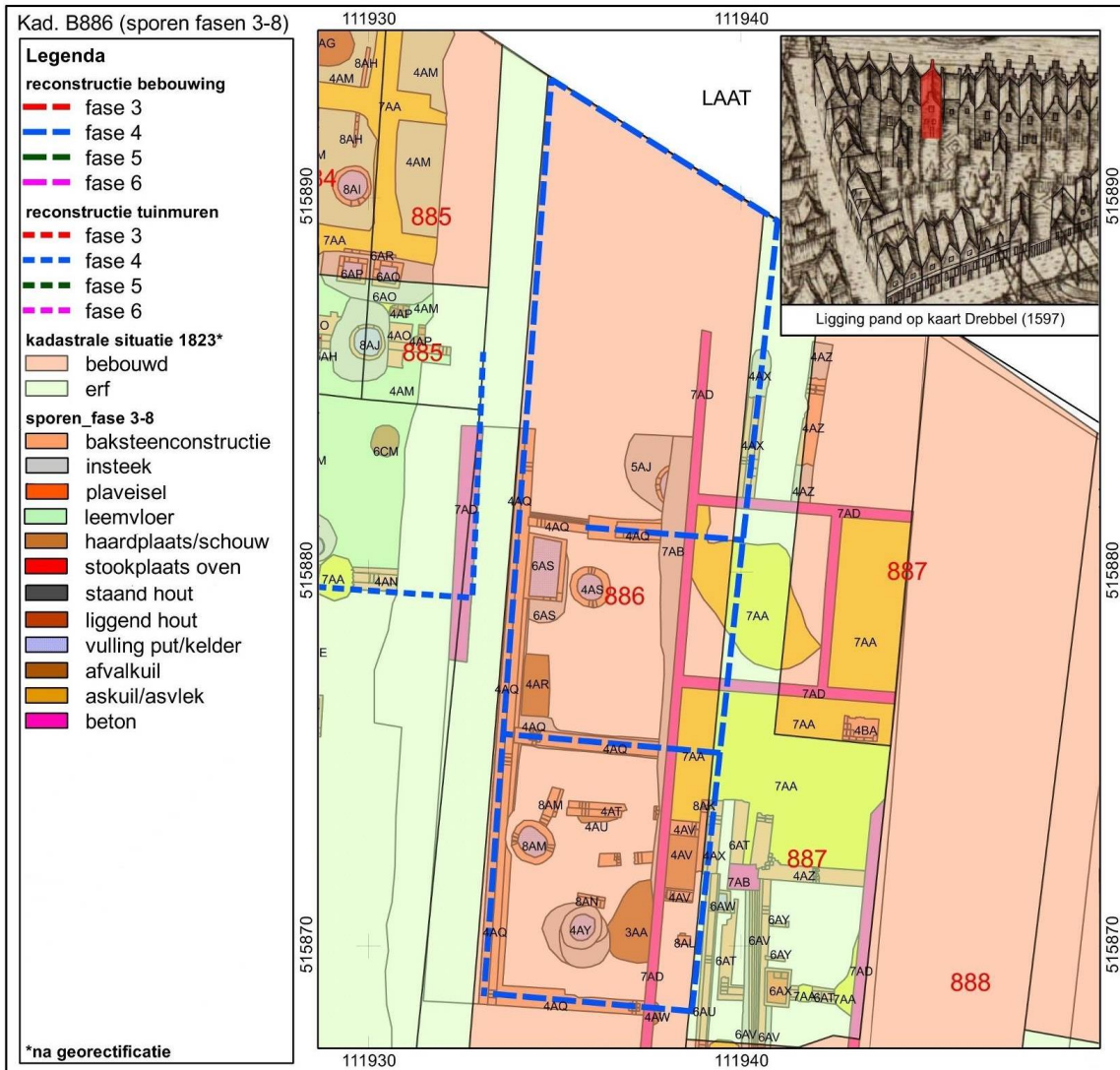
In het middelste vertrek werd een kuil (**4AR**) aangetroffen. Vermoedelijk was hij destijds voorzien van een houten bekisting, waarvan in één van de hoeken een paal werd aangetroffen. Deze kon dendrochronologisch worden gedateerd tussen 1598 en 1610.⁵⁰ In dezelfde ruimte bevond zich ook een waterput (**4AS**). De exacte functie van de kuil (**4AR**) in dit vertrek blijft onduidelijk, al kan gedacht worden aan een inpandig sekreetje. Een enkele keer werden deze niet boven een bakstenen beerput geplaatst, maar boven een bekiste kuil.

Het achterste vertrek vertoonde nog duidelijker tekenen dat het een woonruimte betrof. Hier werden resten aangetroffen van een haardplaats (**4AT/4AU**), een schouw (**4AV**) en een waterput (**4AY**). De put was op een opmerkelijke manier gebouwd, namelijk met een mantel van graszoden in plaats van hout. Onder de achtergevel lag een afvalkuil (**4AW**).⁵¹ Uit de afvalkuil en de waterput werden vondsten geborgen met een datering tussen het einde van de 16de eeuw tot het midden van de 17de eeuw.

Op de kaart van Drebbel zien we een noord-zuid georiënteerd pand aan de Laat ter hoogte van het vermoedelijke perceel B886. Deze ligging sluit aan bij de aangetroffen funderingsresten. Het pand is aan beide korte zijden voorzien van een tuitgevel.

⁵⁰ Vondstnr. 99BLO232.

⁵¹ Helaas kon het plangebied ter plaatse door vervuiling niet verder zuidelijk dan de afvalkuil worden onderzocht.

Afb.60 Kad. B886: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede uit de kaart van Drebbeel (1597) met het huis rood gemarkeerd

Afb.61 B886: a. funderingen vanuit het noorden, b. waterput 4AY en resten van de 15de-eeuwse boerderij huis 1, c. borstel uit kuil 4AR (99BLO231)

Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 heeft het pand een trapgevel dus kennelijk is de gevel in de tussenliggende driekwart eeuw vervangen. Volgens het Grondplan van 1823 zou langs beide zijden van het pand een steeg liggen. Dit is ook daadwerkelijk zo aangetroffen. De westelijke steeg is reeds besproken in de vorige paragraaf. De oostelijke steeg lag tussen de panden B886 en B887. Ook deze steeg had weer een breedte van circa 115 cm. Een maat die we vaker tegen zijn gekomen bij stegen in het plangebied en overeenkomt met ongeveer vier voet. In de Gevelbeeldenkaart is deze steeg niet herkenbaar. Wellicht was de steeg opgenomen in de gevel van B887 en bereikbaar via een deur in de gevel van dit pand.

Uit de geschreven bronnen weten we dat dit perceel kort voor 1583 werd gekocht en bewoond door een koehouder van Hoogwoud, wiens weduwe het in 1596 verkocht aan een koehouder van Oterleek. In 1607 verkocht deze het weer aan een koehouder afkomstig uit de regio ten westen van Alkmaar. Van agrarische activiteiten zijn op dit perceel geen archeologische sporen aangetroffen die met zekerheid kunnen worden gekoppeld aan deze eigenaren.

In 1730 wordt in de belastingaanslag van de Verpondingen het kavel beschreven als een huis en erf met een steeg terzijde, zelf bewoond, met een annexe kamer onder een dak. De kamer was toen verhuurd voor slechts f.18 per jaar, waarschijnlijk als woonruimte. Mogelijk bevond deze zich in het achterste vertrek van het opgegraven huis. Blijkens de verkoopakte van 1747 was de kamer inmiddels bij het huis getrokken.

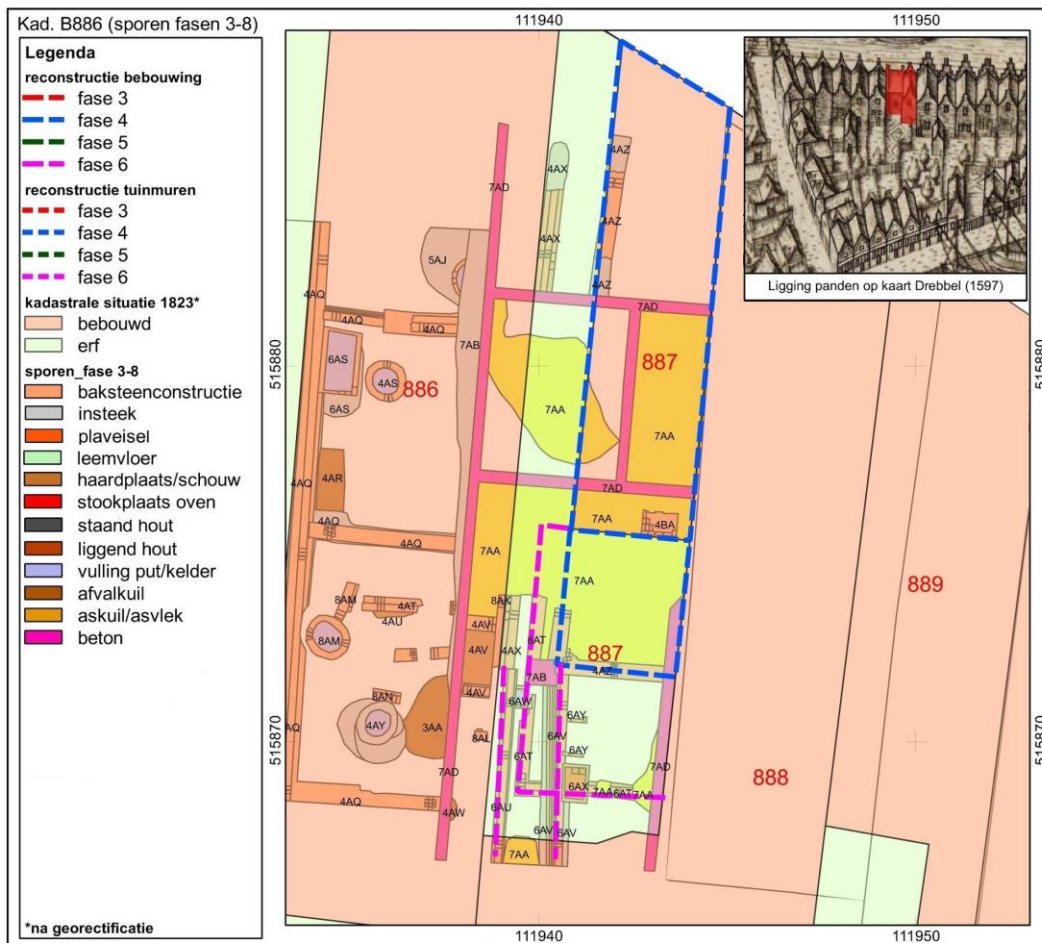
B886 Fase 5: circa 1700 tot 1800

Uit deze fase dateert een ronde bakstenen waterput in het voorste vertrek van het pand (**5AJ**). Enkele keramiekfragmenten in de insteek dateren de put ná 1750. Er vlak naast is een waterkelder (**6AS**) gevonden met een onduidelijke datering (**afb.61d-e**). Vanaf 1747 was het huis in eigendom van Willem Veenis (of Venus) en zijn vrouw Maartje, die het ook bewoonden. Na zijn overlijden trad Maartje in het huwelijk met Hendrik Pel. Op 26 september 1771 verkochten zij het pand en perceel 'onder deze speciale conditie, dat de verkopers gedurende hunner beide leeven lang 't voorcamertje mitsgaders berging voor turf en hout vrij van huurpenn., lasten en reparaties zullen blijven bewonen en gebruiken'.

De koper is Jan van der Soest, de eigenaar van brouwerij Het Zwaard aan de Oudegracht direct hierachter gelegen (zie ook verderop). De brouwers hebben vervolgens in en/of achter het gebouw een nevenactiviteit van hun brouwerij opgericht, namelijk de azijnmakerij genaamd Het Zwaard. Deze heeft maar kort bestaan. De laatste brouwer, David van Nievelt, verkocht de azijnmakerij in 1794 en een paar jaar later blijkt de vroegere azijnmakerij in gebruik te zijn als paardenstal. In 1807 gaat het pand als pakhuis over naar de stad Alkmaar. Het is onduidelijk bij welke gebruiksfase de waterput (**5AJ**) en waterkelder (**6AS**) behoren. Er zijn verder geen duidelijke sporen van de azijnmakerij, maar deze kan zich ook hebben bevonden in het terrein achter het pand, dat wegens de bodemvervuiling niet is opgegraven.

Afb.61d-e B886: d. Overzicht uit het noorden, rechts kelder 6AS; e. 6AS bekled met orangerode geglaazuurde plavuizen

Afb.62 Kad. B887: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede uit kaart van Drebbeel (1597), het huis rood.

2.4.6 Laat, Kad. B887

B887 Fase 4: circa 1575 tot 1700

Perceel B887 (afb.62-63) bevond zich aan de oostkant van het opgravingsterrein. Er zijn funderingen gevonden van een lang gebouw van minstens 3 meter breed en 15 meter diep (4AZ). Op ongeveer 11 meter vanaf de straat is een stukje gevonden van een tussenmuur (4BA). Bij de muur werden een paar fragmenten gevonden van polychrome en blauw-op-wit beschilderde wandtegels uit de eerste helft 17de eeuw.

Op de kaart van Drebbeel zien we ongeveer op perceel B887 een huisje aan de oostkant met een zijruimte met dwarskap aan de westkant (afb.31). De fundering 4AZ ligt ongeveer middenin het perceel en zou eventueel de tussenmuur tussen beide delen kunnen zijn geweest. Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 zien we op B887 een pand met een trapgevel met aan de westkant een steeg. De steeg is ook te vinden op het grondplan van 1823, maar het huis is inmiddels verbouwd. In de verkoopakten van het huis (beschikbaar vanaf 1655) wordt de steeg stevast vermeld.

Afb.63a B887: Fragmenten van wandtegels, eerste helft 17de eeuw, gevonden in puin bij muur 4BA (99BLO128). Schaal 1:4

Afb.63b-c B887: Onderzoek van de funderingen, vanuit het noorden en vanuit het zuiden

In de verkoopakten van het huis van 1655 tot 1800 wordt melding gemaakt van een apart bewoonde kamer achter het huis die via de steeg aan de westzijde toegankelijk was. Mogelijk bevond deze woonruimte zich achter de muur **4BA**.

Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 is het pand de meest westelijke van een groepje van vier identieke trapgevels (B887 t/m B890). In de verkoopakten (de oudste uit 1650 en 1655) wordt melding gemaakt dat deze huizen 'gemene muren' hebben, oftewel gedeelde zijgevels. Mogelijk betreft het een gezamenlijk gesticht complex van panden.

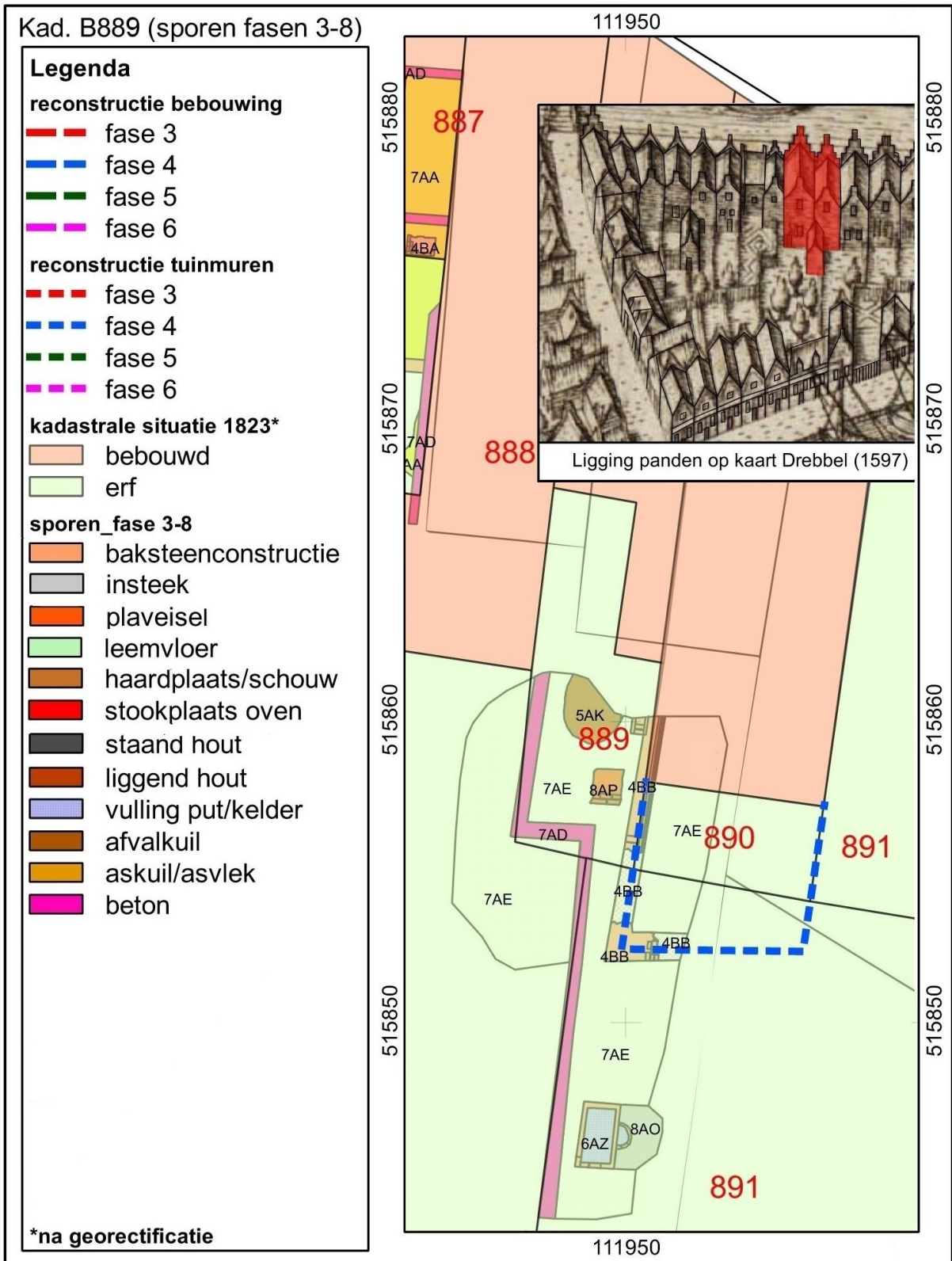
B887 Fase 6: circa 1800-1950

Sporen uit deze fase betreffen uitsluitend verbouwingen aan het kamertje aan de achterzijde. Eerst werd het in zuidelijke en westelijke richting uitgebreid, waarbij het zuidelijk gedeelte van de steeg werd opgeofferd (**6AT**). Kennelijk beviel dit toch niet, want de steeg kwam weer terug in een volgende verbouwing (**6AU/6AV**). In de steeg werd regenwater opgevangen in een kleine waterbak (**6AW**). Nu werd het kamertje nog verder zuidwaarts uitgebreid. Er kwam een voorraadkeldertje tegen de westelijke muur (**6AX**). Ook werden resten gevonden van een inbandige bakstenen constructie (**6AY**), vermoedelijk een kast of trapnis binnen het achterkamertje.

De aangetroffen sporen sluiten – met uitzondering van de hiervoor genoemde steeg – niet aan bij de situatie in het Grondplan van 1823. Ook tussen 1823 en 1885 hebben enkele wijzigingen plaats gehad in dit deel van het plangebied. We zien weer een aanbouw achter het hoofdgebouw op perceelnummer 2664.

2.4.7 Laat, Kad. B889 en B890

Door problemen met ernstig vervuilde grond konden grote delen van het middenterrein niet worden onderzocht. Dit gold met name de grote achtererven van de percelen B886 en B888. Op de uiterste grens van het plangebied, ter hoogte van de percelen B889 t/m B891 konden nog enkele archeologische resten worden waargenomen (**afb.64-65**). De waarnemingen waren dermate gefragmenteerd, dat deze hier niet per fase, maar gezamenlijk worden gepresenteerd.

Afb.62 Kad. B889-890: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:200. Inzet: uitsnede uit Drebbe (1597) met de huizen rood gemarkeerd

Achter pand B890 zien we de fundering (4BB) van een tuinmuur of aanbouw. Vondsten uit de insteek dateren de fundering in het laatste kwart van de 16de eeuw. Ten westen van de fundering werden een afvalkuil (5AK) en bestrating (8AP) gevonden. Deze sporen lagen op het achtererf van B889. De afvalkuil bevatte vondstmateriaal uit de late 18de eeuw. De bestrating kon bij gebrek aan vondstmateriaal niet worden gedateerd.

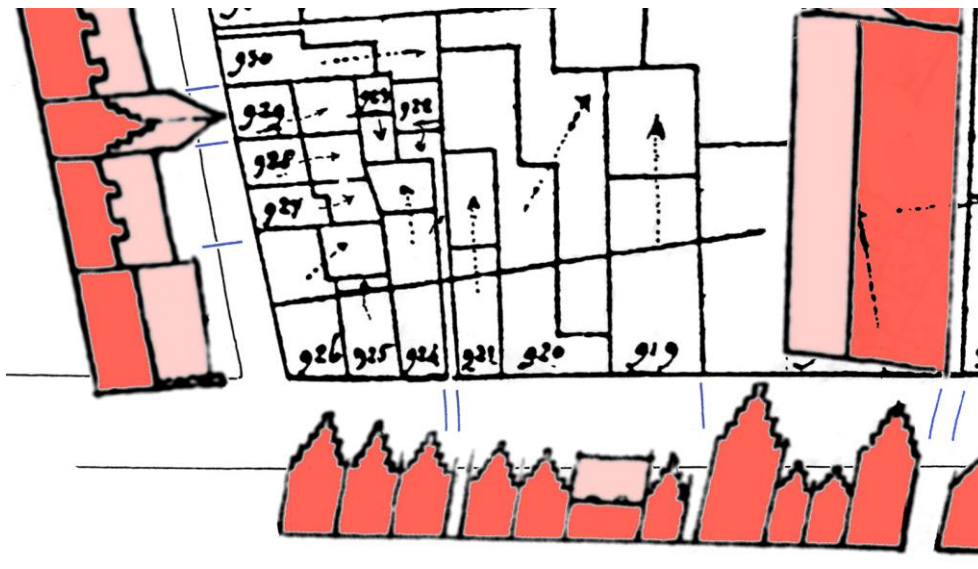
a

b

Afb.65a-b Tuinmuren 4BB en afvalkuil 5AK achter B889

Op enkele meters achter de achtermuur van B890 werden tot slot nog een rechthoekige waterkelder met tongewelf (**6AZ**) en een gehalveerde waterput (**8AO**) aangetroffen. De waterkelder bleek te zijn gedempt in de eerste helft van de 19de eeuw. De waterput leek te zijn aangesneden bij de aanleg van de waterkelder en daarom ouder te zijn. Er werden echter geen vondsten uit geborgen, waardoor een exactere datering moest uitblijven. Op de kaart van Drebbel zien we ongeveer bij de kavels B889-B890 twee noord-zuid georiënteerde panden aan de Laet. Tegen de achterzijde ervan beeldt Drebbel een derde pand af. Mogelijk hebben de waterkelder **6AZ** en waterput **8AO** behoord bij een latere bouwphase van dit huis.

Afb.66a-b Oudegracht: Allesporenkaart (a) en Gevelbeeldenkaart ca. 1670 (b) op de Kadastrale Minuut van 1832

2.5 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de Oudegracht

Het onderzoeksterrein aan de Oudegracht maakt deel uit van de vier grote percelen die in 1582 werden uitgezet en verkocht door Garbrant Cornelisz Comans. De brede sloot langs de zuidkant van het terrein, die nog afgebeeld is op de kaart van Jacob van Deventer in 1561, was inmiddels gedempt. Delen van deze sloot zijn in 2002 onderzocht bij Oudegracht 26.⁵²

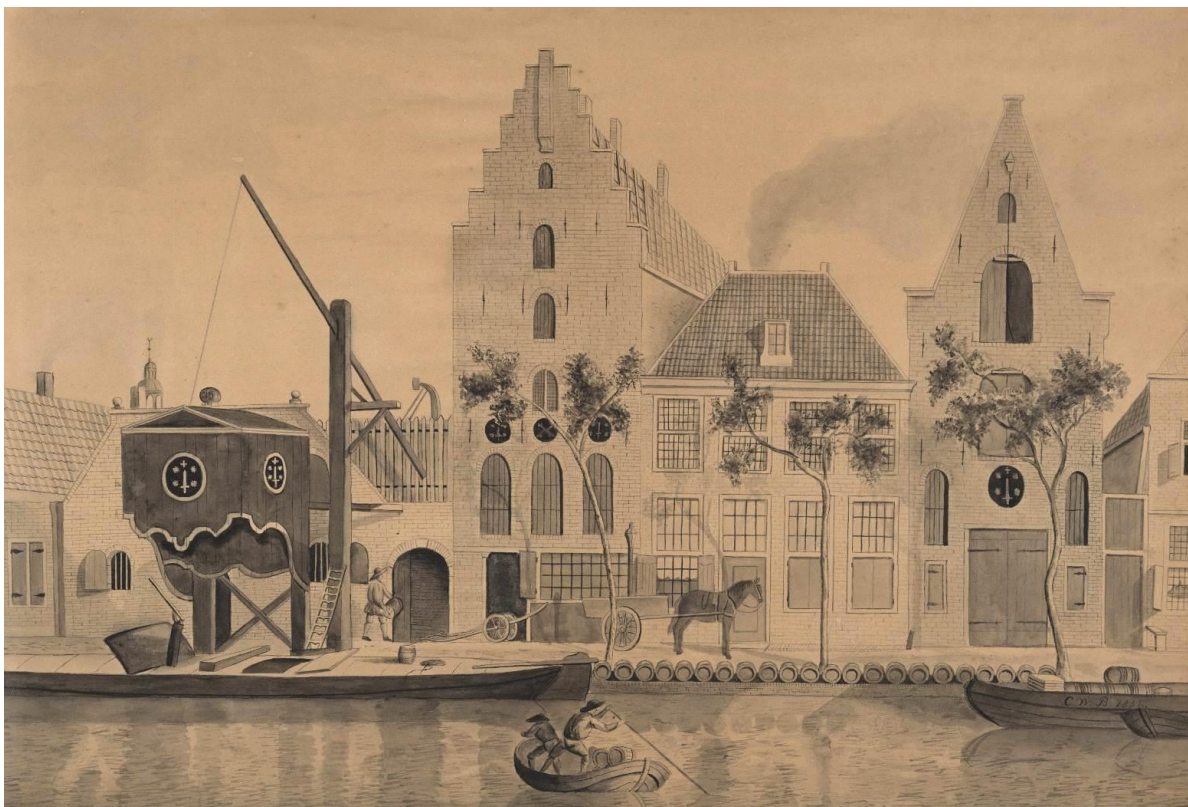
Aan de Oudegracht kon in 1999 geen gedetailleerd archeologisch onderzoek worden uitgevoerd vanwege de problemen met de bodemverontreiniging. Bij het saneringswerk zijn nog wel enkele kelders en putten ingemeten, maar funderingen zijn slechts beperkt gedocumenteerd. De interpretatie van deze resten wordt bovendien bemoeilijkt door onduidelijkheden in de andere topografische en schriftelijke bronnen.

Bij vergelijking van de Gevelbeeldenkaart uit circa 1670 met de Kadastrale Minuut van 1832 zijn delen van de gevelwand vanaf de hoek Bloemstraat goed te lokaliseren (afb.66b). In de 17de en 18de eeuw bevond het onderzochte deel zich rechts van een viertal huizen (B926 - B925 - B924 - steegje - B921) en links van de brouwerij Het Zwaard. Het derde en vierde huis vanaf de Bloemstraat hebben zich bevonden ter plekke van het monumentale pand van firma Meiboom (B924-B921). Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 staan rechts hiervan drie panden waarvan de middelste een dwarspand is. Deze drie panden moeten omstreeks de kavels B920 en B919 hebben gestaan. Dan is er een steeg en rechts hiervan staan (op B918) twee enorme trapgevels aan weerszijden van twee kleine trapgevels. Rechts daarvan zien we de Geerlofsteeg, die pas eind 19de eeuw is verdwenen. De in 1999 onderzochte resten bevinden zich op de kavels B919 en B920.

⁵² De Jong-Lambregts 2007 (RAMA 12).

Afb.67 Kad.B920-919: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:200. Inzet: uitsnede uit de kaart van Drebbeel (1597) met de huizen rood gemarkeerd

Afb.68. De bierbrouwerij het Wapen van Haarlem of het Zwaard, getekend door C.W. Bruinvis naar de situatie in 1790 (Regionaal Archief Alkmaar). De houten kraan lost water uit een waterschuit met een losse pomp aan dek, op de kade staan biervaten voor transport per wagen en per schip. Het logo van de brouwerij staat op de kraan en de gebouwen. Links achter de kraan het lage pand B919, dan drie panden op B918 en rechts de ingang van de Geerlofsteeg

2.5.1 Oudegracht, Kad. B919

Als in 1796 op kavel B918 het gebouwencomplex van de brouwerij Het Zwaard (**afb.67-68**), voorheen Wapen van Haarlem, wordt opgesplitst in verschillende delen, behoort het bebouwde kavel ernaast van B919 al lange tijd bij de brouwerij. Het oudste deel van de brouwerij, op B918, is in 2002 opgegraven bij Oudegracht 26, direct ten oosten van het onderzoeksterrein van 1999 – de bevindingen zijn inmiddels gepubliceerd.⁵³ Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 staan ter plekke van B918 vier panden met trapgevels naast elkaar, namelijk twee kleine panden in het midden met aan weerszijden twee enorm grote panden met twee of drie verdiepingen. Van meeste rechtse pand is de rechterzijgevel ook getekend langs de (in de 19de eeuw verdwenen) Geerlofsteeg en het blijkt maar liefst zo'n 30 tot 32 meter lang te zijn geweest!

De brouwerij was in 1794 door een vijftal kopers overgenomen van de vorige eigenaar David van Nieveld, voor een bedrag van 1.200 gulden voor de opstallen en het erf plus 7.774,10 gulden voor de 'goederen'. Vervolgens verdeelden ze in 1796 het eigendom van de panden in zes stukken, waarvoor ze een jaar later de goedkeuring kregen van het stadsbestuur. Inmiddels vonden er tussen de eigenaren nog onderlinge transacties plaats. Bij de splitsing in 1796-97 werden drie panden aan de Laet onderscheiden. Aan de Oudegracht ontstonden de volgende drie delen, van rechts naar links: A. Carel van Nieveld verkrijgt de bierstekerij (in eerdere stukken vermeld als gelegen aan de Geerlofsteeg) te identificeren met het grote pand op B918-Oost, en de anderen B. het voormalige woonhuis in het midden (B918-midden, op de plek van de twee middelste pandjes van circa 1670, in 1797 in gebruik als kantoor), en C 'de brouwerij' aan de linkerkant. Het middelste pand, een 'gebouw geschikt tot comptoir', wordt begin 1797 met een stuk grond erbij door Willem Snoek overgenomen van de mede-egenaren.⁵⁴ Snoek koopt kort daarop ook de mede-eigenaar van een pakhuis aan de linkerkant uit, dat gelokaliseerd moet worden op perceel B919.⁵⁵

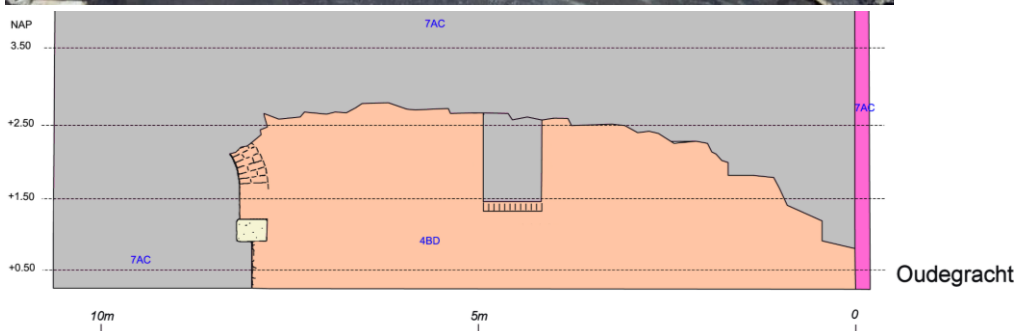
⁵³ De Jong-Lambregts 2007 (RAMA 12).

⁵⁴ ORA 180-124-15: op 24 jan. 1797 verkopen de erfgenamen van Hendrik Spierdijk (die tevens nog als oostelijke belending vermeld blijven) aan Willem Snoek voor f.172 een 'gebouw en de erve geschikt tot

In de lange reeks verkooptransacties van voor 1794 van de brouwerij (of parten daarin) blijkt dat B919 al geruime tijd bij de brouwerij hoorde.

De stichtingsdatum van de brouwerij is niet precies bekend. De eerste brouwers in het Wapen Van Haarlem zijn de compagnons Maarten Hendriksz van Bekum en Jan Jansz Markman, die vermeld worden als de kopers van een huis aan de Laat in 1628. Deze onduidelijkheid is van belang voor de interpretatie van de kaart van Cornelis Drebbel uit 1597, waar de brouwerij namelijk niet aanwezig lijkt te zijn. Op de kaart van Drebbel zien we vanaf de hoek Bloemstraat van links naar rechts eerst 5 panden met de kap haaks op de straat, dan 1 dwarspandje met twee dakkapellen erop, daarnaast 1 huis met trapgevel en vervolgens een open plek gevolgd door nog 7 panden tot aan de zijkant van het hoekpand aan de Keetgracht. In 1670 staat aan de Oudegracht tussen Bloemstraat en Keetgracht een gevelwand met 19 panden en Drebbel komt er dus 4 te kort. Het dwarspandje met twee dakkapellen zien we terug op de kaart van circa 1670 op dezelfde plek als bij Drebbel, namelijk met links ervan de eerste 5 huizen vanaf de hoek Bloemstraat en rechts ervan 1 huis. Ernaast bevindt zich een open plek. Vermoedelijk heeft Drebbel die plek te smal getekend en is dit de bouwlocatie waar korte tijd later de brouwerij Het Wapen van Haarlem is gesticht.

De brouwerij is volgens schriftelijke bronnen tussen 1676 en 1683 herbouwd.⁵⁶ Daarbij maakte het kleine trapgeveltje dat circa 1670 staat getekend bij B919 plaats voor nieuwbouw - het nieuwe bedrijfspand met trapeziumvormige gevel en kleine boogramen staat nog op de tekening van Bruinvis (afb.68).

Afb.69a-b B919: Foto en tekening (1:100) van vroeg-17de-eeuwse tuinmuur 4BD tijdens de sloop

comptoir met een groot leeg erf daarachter zijnde de grond van de brouwerij het Swaard aan de noordzijde van de Oudegracht en uitkomende op de Laat en terzijde in de stadssteeg' met de verkopers nog als oostelijke belending en Carel van Nievelt als westelijke buurman. Dit moet wel de voormalige woning in het midden zijn.

⁵⁵ ORA 180-125-18:op 24 jan 1797 koopt Willem Snoek 3/5 in een pakhuis op de Oudegracht belend Jan Haselhorst ten westen en Willem Snoek ten oosten waarvan 2/5 al van de koper is voor f.60. Jan Haselhorst is de eigenaar van het buurpand op B920.

⁵⁶ ORA 163 fol.58 nr.141 verkoop van 1/4 van Het Zwaard op 17-11-1683 inclusief de 'nieuwe brouwerij'. Er is ook een notitie van Bruinvis bij zijn tekening uit 1842, waarop hij de situatie schetste aan de Oudegracht aan de hand van een tekening van rond 1790 schetste (Regionaal Archief Alkmaar inv.nr. PR1002386)., waarin hij de nieuwbouwdatum stelt op 1686.

Afb.70 B919: fundering 5AL en rechtsmidden waterkelder 6BD, vanuit het zuiden.

Afb.71 Bierfoeders waarin 'Rodenbach Grand Cru' – een bier uit het Belgische Roeselaare – ter voltooiing van het rijpingsproces wordt opgeslagen (uit Jackson 2006, 193).

B919 Fase 4: circa 1575 tot 1700

Op het perceel B919 zijn vrijwel geen sporen gevonden van vóór 1700, behalve een meters grote kuil met puin (**4BE**) aan de achterzijde (**afb.67**). Tijdens de sloop werd in 1998 ontdekt dat de oostelijke muur van de bebouwing (toen nog de oostmuur van het voormalige winkelpand van Oilily) bovengronds deels nog bestond uit heel oud metselwerk (**4BD**), mogelijk vroeg-17de-eeuws. In het opgaand muurwerk waren een venster en een deel van een poortje herkenbaar, gesierd met witte/lichtgrijze natuurstenen (**afb.69**).

B919 Fase 5: circa 1700-1800

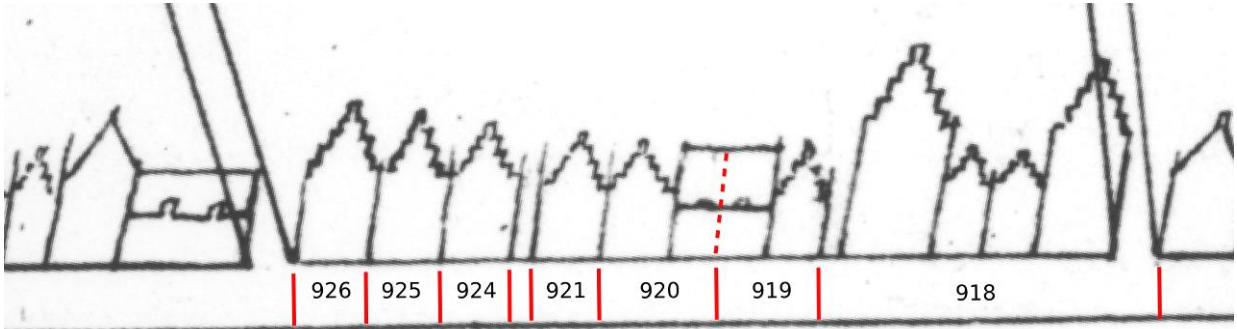
Van de aangetroffen resten is veelal niet de datering of duidelijke context te geven (**afb.70**). In het voorste deel van het pand op B919 werd een fundering aangetroffen van een tussenmuur tussen een westelijke en oostelijke ruimte (**5AL**). Het is niet te zeggen of deze muur nog uit de bouwphase van 1686 kan dateren of dat hij bij een latere bouwphase hoorde.

Halverwege het pand zijn aan de oostkant nog funderingen gevonden van een ommuurde kleine ruimte (**6BA**, **6BB**) met een waterkelder (**6BD**). Het is onduidelijk of deze uit de 18de of 19de eeuw dateren en wat deze ruimte is geweest.

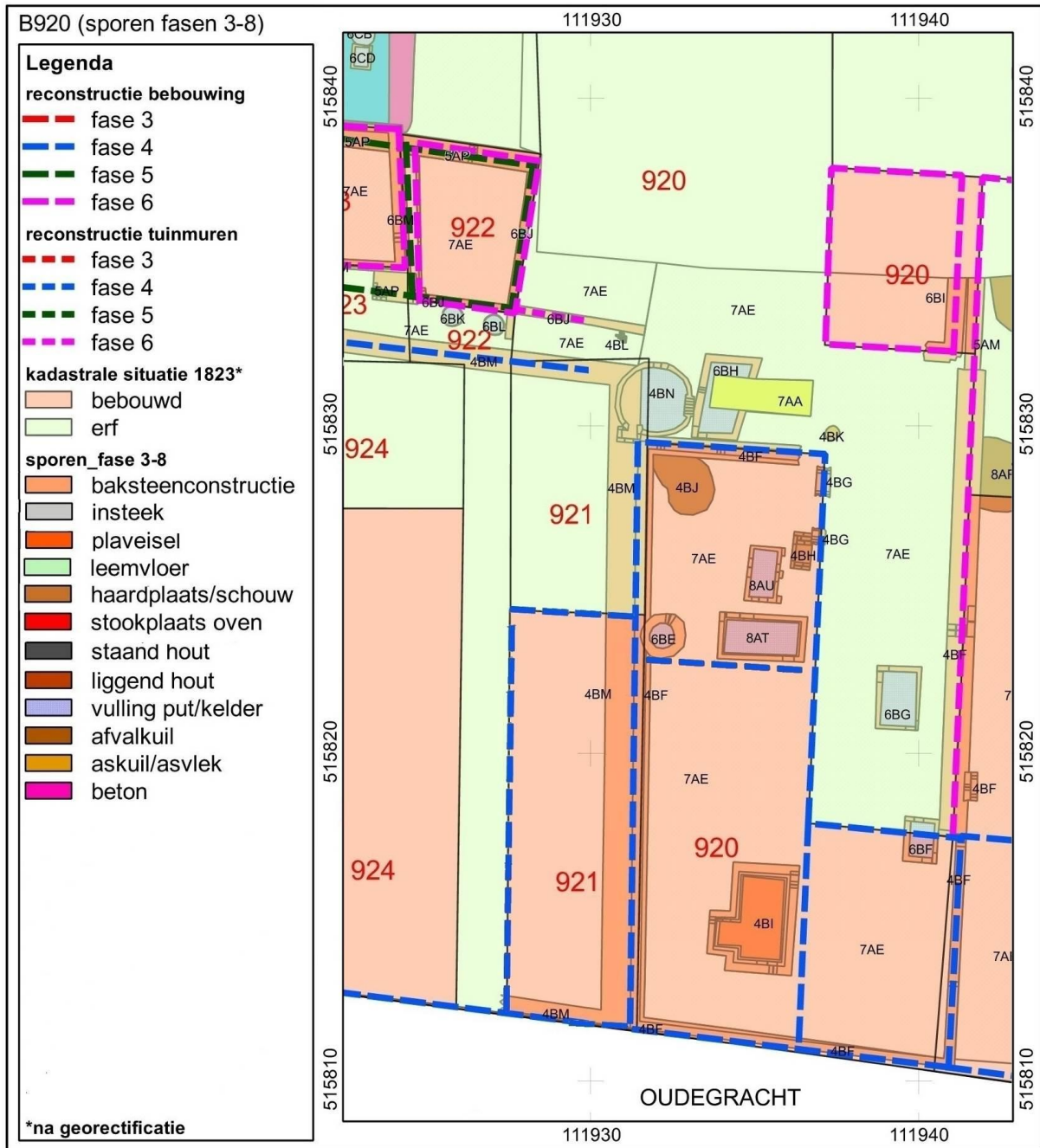
Achterin het pand op B919 werden enkele ondateerbare delen aangetroffen van diverse poeren en een dubbele fundering met een onderlinge afstand van ongeveer een meter (**8AQ**). Dit zou kunnen worden geïnterpreteerd als een stelling voor biervaten, de zogenaamde 'foeders' (**afb.71**).

Achter het gebouw werd een forse 18de-eeuwse waterput (**5AQ**) gevonden. Hiervan is op enig moment de koepel vervangen. Er was een gemetselde goot (**5AN**) mee verbonden. De waterput behoort bij de brouwerij,⁵⁷ maar de brouwers haalden vanouds voor hun bier tevens zuiver water uit de duinen met een waterschuit, waarvan het water met een installatie op de kade van de Oudegracht werd gelost.

⁵⁷ Een dergelijke grote waterput is ook gevonden bij de brouwerij Het Lam, eerder de Drie Ruyten, aan het Luttk Oudorp – zie Ostkamp e.a. 1998.

Afb.72 Gevelbeeldenkaartje van circa 1670 met kadastrale nummers uit 1832

Afb.72 Kad.B920: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:200

2.5.2 Oudegracht, Kad. B920

Op B920 staat in 1832 een L-vormig gebouw, dat mogelijk nog overeenkomt met het huis dat hier op de kaart van circa 1670 staat, met een dwarspand rechts ervan. Links van dit huis staat in circa 1670 een even groot trapgeveltje, dat overeenkomt met het perceel B921 in 1832.

Bij het archiefonderzoek naar de eigenaars van deze twee panden blijken de verkoopakten tegenstrijdigheden op te leveren. Er is namelijk voor een huis op B921 geen enkele verkoopakte te vinden van voor 1727. Wel is er een reeks akten over de verkoop van een huis dat aan de oostkant grensde aan de brouwerij van het Zwaard en aan de westkant aan de steeg. Waarschijnlijk was er sprake van een dubbelpand op B921 en B920, met andere woorden een enkel woonhuis met een dubbele trapgevel (met twee kappen) aan de gracht. Soortgelijke panden zijn rond 1600 ook elders langs de gracht gebouwd, zoals bijvoorbeeld het 'drieling-huis' met drie trapgevels op Oudegracht 182 of de tweeling op nummer 202. Het huis gaat in 1658, 1660 en 1663 voor een middelmatig bedrag van de hand: f.875, f.900 en f.800. Het pand zelf wordt dan slechts omschreven als 'een hujs ende erve'. De steeg wordt steevast vermeld in de verkoopakten van B920 vanaf 1645, inclusief de voorwaarde dat drie kamers aan de achterzijde via deze steeg hun uitgang op de Oudegracht behouden. Meer over deze kamers volgt straks bij de bespreking van de archeologische resten op B922-B923.

Het dubbelpand werd in 1681 gekocht door de brouwer Elias Thomasius. Deze was de tweede echtgenoot van Clara Kerkring, die weduwe en erfgename was van brouwer Dirck van Bekum in Het Zwaard. Het is niet duidelijk waarvoor Thomasius in 1681 de aankoop van B920 deed. Hij zal toch vanouds het woonhuis middenin B918 zelf bewoond hebben. Het huis B920 is niet als bedrijfspand in gebruik genomen. Er is een aanwijzing voor een andere vooraanstaande bewoner op de brouwerij. Clara had in 1676 de helft van de brouwerij te gelde gemaakt en voor maar liefst f.14.050 overgedaan aan drie kopers. Een van de kopers, dr. Cornelis Coornhart, verkocht zijn aandeel weer in 1683. In de akte van 1683 wordt gemeld dat Thomasius het woonhuis naast het bierhuis bewoonde (B918-midden). Een ander onderdeel van het complex wordt beschreven als een stal, een tuin en een nieuwe brouwerij met het huis van dr. Cornelis Coornhart. Waarschijnlijk woonde de dokter dus in B920. De verkoop vond plaats onder de voorwaarde dat een niet nader genoemd geschil tussen Coornhart en Thomasius opgelost zou worden – misschien ging dit over de woning?

De erfgenamen van Clara Kerkring verkochten het huis op B920 in 1725 en het diende in de eeuwen erna als zelfstandig woonhuis. In 1730 is het pand bewoond door de eigenaar, als het voor de Verpondingen wordt getaxeerd op een huurwaarde van 75 gulden, een bedrag passend bij een middelgroot woonhuis.⁵⁸

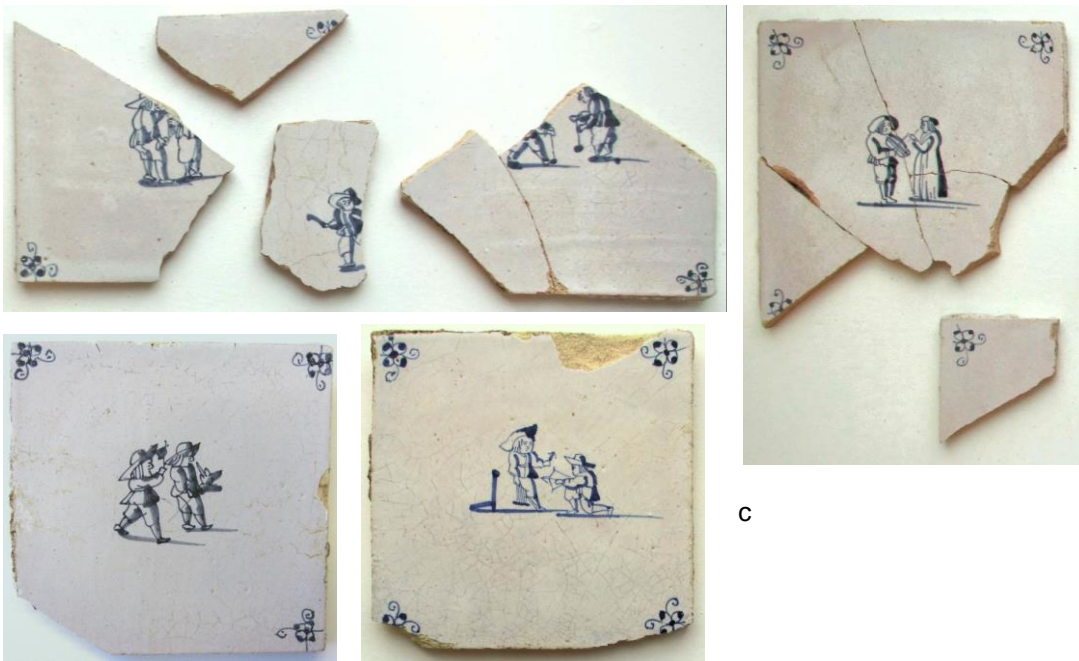
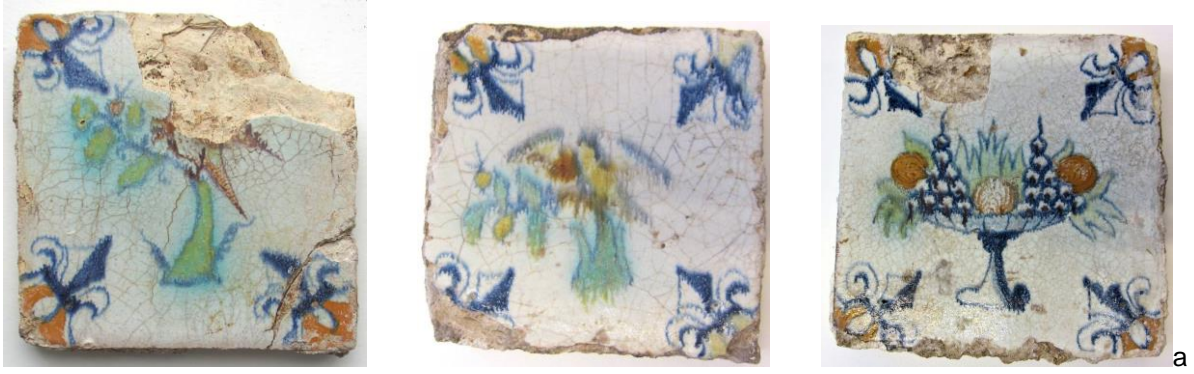
In 1727 wordt door de erfgenamen van Clara Kerkring een huis en erf met een kamer erachter aan de steeg verkocht, gelegen aan de westkant van B920. Dit moet de splitsing zijn van B920 en B921. De koper Dirk Gerritsz van der Meer betaalt er slechts f.250 voor. De panden worden als volgt vermeld: 'een hujs en erve ... aende noortsijde van de Oudegracht op de Varkenmarkt met een camer daer agter int Convent belend met de erven van ...[Catharina] Phenix ten oosten ende steegh ten westen.'⁵⁹ De exacte ligging van de kamer is niet aan te geven. Hij zou direct aan de achterkant van het huis aangebouwd kunnen zijn, of het betreft de meer naar achteren gelegen kamer op B922.

In de Verpondingen van 1730 wordt de koper Dirk van der Meer op deze locatie aangeslagen voor: twee woningen met een gang terzijde verhuurd voor f.39 en deels zelf gebruikt (deze laatste met een aanslag gebaseerd op een erg lage taxatie van de huurwaarde: f.10). Dirk Gerritsz van der Meer was eigenaar van meerdere panden in de stad, waaronder minstens drie aan de Noordzijde van de Oudegracht. In de afhandeling van zijn erfenis zijn we het spoor naar de beide 'woningen' kwijt geraakt.⁶⁰

⁵⁸ De oude Verponding wordt in het Historisch Kadaster Alkmaar met een vraagteken genoteerd op f.2:10 wat neerkomt op een huurwaarde van f.20. Dat is een merkwaardige waardeschommeling. Of is er wellicht verwarring met een klein huisje aan de achterzijde (dat er in 1832 stond) of met een woning in het dwarspandje op de kaart van ca. 1670?

⁵⁹ Catharina Phenix was toen de eigenaresse van B920.

⁶⁰ Dirk Gerritsz van der Meer was o.a. eigenaar van nog twee panden aan de Noordzijde van de Oudegracht namelijk een huis met schuur, een bleekveld en een leeg erf ten oosten van de Geerlofsteeg aangekocht in 1719 (ORA 168 fol.41 nr.29 d.d. 28 jan 1719) en een huis en erf met een kamer ernaast onder een dak ergens nabij het Groot Nieuwland (aankoop Dirk Van der Meer ORA 167 fol.254 nr.95 d.d. 9 dec 1717; daarna transporten ORA 167 fol.197 nr.36 d.d. 13 mrt 1716; ORA 167 fol.62 nr.15 d.d. 15 jan 1711, met 'een vrije uijtgang uijtcomende int Nieuweland'). Na zijn overlijden in 1729 is Theodorus Heymenberg zijn erfgenaam, die diverse bezittingen vervolgens verkoopt – het is onduidelijk wat er met B922 en B923 gebeurde (verkoop door Heymenberg op 22 dec 1742? Zie ORA 171 fol.214 nr.116).

d

Afb. 72a-e B920 wandtegels secundair toegepast als bekleding van kelder 4BI (a. 99BLO210) en gevonden in puinlaag (b-e. 99BLO207): a. vogel op tak (2x) en fruitschaal met franse lelies (13,2x13,2x1,2), vogel met lelies (12,7x12,7x1,0), polychroom 1ste helft 17de eeuw; b. figuurdecor (6x krijgsman?) in een omlijsting van poort met zuilen en meanders in de boog, 1630-1650;⁶¹ c-d. figuurdecors en landschapjes met spinnetjes in de hoeken, (12,8x12,8x0,8) en e. zonder hoekversiering (13x13x0,7) 1625-1700; alle tegels met vaalgeelrose baksel. Afb. 72f oranje en groen geglazuurde plavuizen 14,5x14,5x2,5 cm. Schaal ca. 1:3.

B920 Fase 4: circa 1575 tot 1700

De oudste resten die hier zijn gedocumenteerd behoren bij een 18 meter lang huis, waarvan de funderingen (4BF/4BG) grotendeels zijn gelokaliseerd (afb.67). Een paar meter achter de voorgevel werd een bedsteekelder (4BI) aangetroffen, die ongetwijfeld de scheiding aangeeft tussen het voorhuis aan de straat en een woonvertrek middenin het huis. Er zal langs de westkant wel een gang langs hebben gelopen. De bedsteekelder had een plavuizenvloer en aan de wanden vier soorten hergebruikte wandtegels door elkaar: polychrome wandtegels uit de eerste helft 17de eeuw en blauw-op-wit beschilderde tegels uit de tweede helft 17de eeuw (afb.72).

⁶¹ Vergelijk Pluis 1998, 361 (A.02.12.05)

Afb.73a B920: wandtegels uit de beerput 4BN (99BLO123): vogel met lelies (13x13x1,5) polychroom, fruitschaal met ossenkopjes, 1ste helft 17de eeuw. Schaal ca. 1:3

Afb.73b B920: wandtegels uit vulling van waterput 6BE (99BLO262): vogel met lelies (13,2x13,2x1,5 e, vogel in cirkel met meanders, polychroom, 1ste helft 17de eeuw; fregatschip met spinnetjes (rood baksel 13x13x1,1) 1625-1675; fruitschaal met spinnetjes 2de helft 17de eeuw. Schaal ca. 1:3

Afb.73c B920: wandtegels uit puin in kelder 6BF (99BLO190): tulp in cirkel met meander en kievitbloem met ossenkopjes, polychroom, springende vos (?) met ossenkopjes, 1ste helft 17de eeuw. Schaal ca 1:3

Op één na zijn alle tegels met vaalgeel baksel. Schaal ca. 1:3.

Afb.73d B920 wand en vloer van kelder 8AT (99BLO264): rode geglazuurde plavuis 21x21x2,5 cm. Circa 1:3

Uit de dempingslaag van beerput **4BN** en in de 18de-eeuwse demping van waterput **6BE** en kelder **6BF** komen diverse tegels (**afb.73**). Kennelijk waren in het huis meerdere schouwen en/of wanden hiermee bekleed geweest.

Op tweederde van het huis bevond zich een waterkelder van een onbestemde datering (**8AT**), die wellicht de afscheiding van een achterkeuken of van een achterzaal markeert. Ernaast werden nog een tweede waterkelder (**8AU**) en een stookplaats (**4BH**) gevonden. In de noordwesthoek werd een forse afvalkuil gevonden (**4BJ**) met vondsten uit de late 16de of vroege 17de eeuw. Buiten tegen de

achtergevel kwam een beerput (**4BN**) te voorschijn, een ronde beerput van circa 2,3 meter, met een uitgebouwde stortkoker om de hoek van het huis. Het gemak bevond zich ooit tegen de achtergevel. Pal tegen de beerput bevond zich nog een forse waterkelder van onduidelijke datering (**6BH**). Uit de beerput werden vondsten verzameld van de late 16de tot de vroege 18de eeuw. De sluitdatum zal heel goed kunnen samenhangen met een herindeling van het huis en erf toen de twee delen apart werden verkocht in 1725 en 1727.

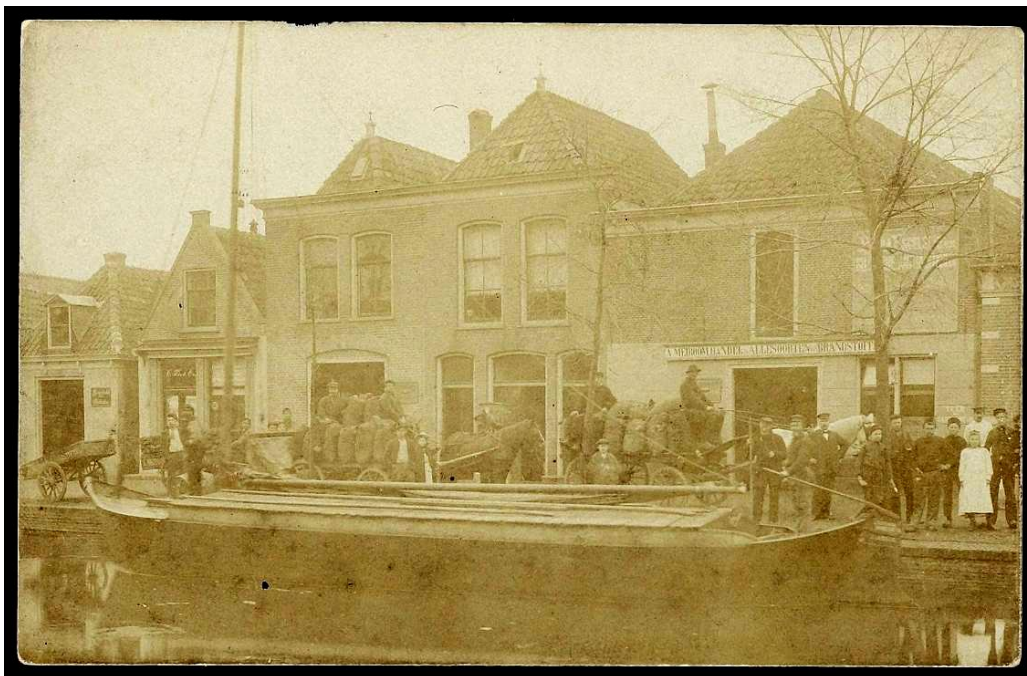
Het dwarspandje dat circa 1670 aan de rechterkant van dit huis stond, is misschien nog aanwezig in 1832 als op deze plek een klein gebouwtje staat gekarteerd. Van dit huisje zijn in 1999 geen restanten waargenomen. In de transportakten ontbreekt een aparte vermelding ervan, zodat het waarschijnlijk als zijkamer van het woonhuis heeft gefungeerd.

B920 Fase 5 of 6: circa 1700-1900

Het westelijke pand, op perceel B920, werd in ergens in de 18de of 19de eeuw voorzien van een waterput (**6BE**). De put was gedeeltelijk uitgehakt in de fundering van het pand (**4BF**). In de vulling van de put werden fragmenten van een handvol wandtegeltjes gevonden. Het jongste type dateerde tussen circa 1675 en 1750.⁶²

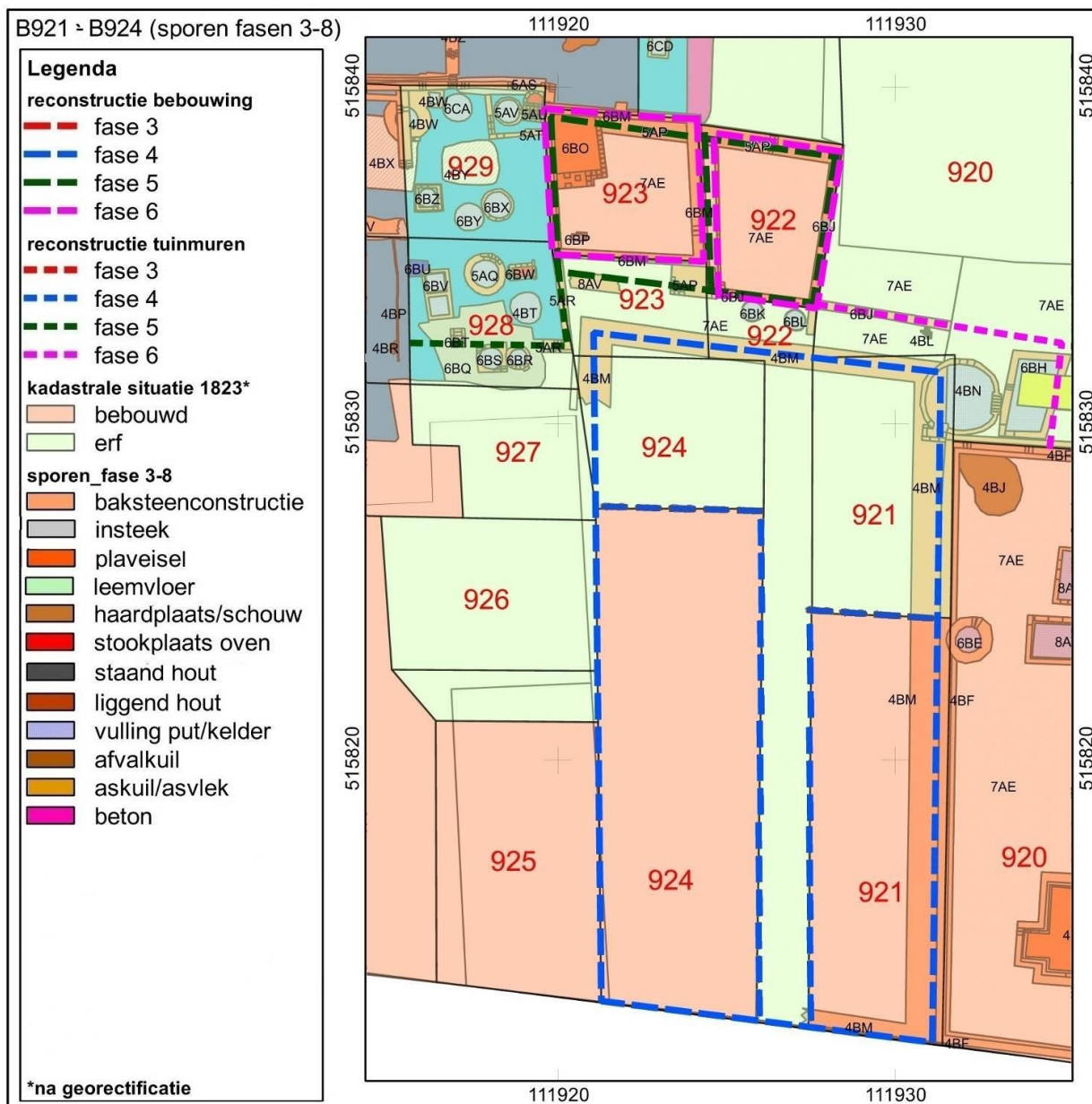
Omstreeks de achtergevel van het dwarspandje aan de rechterzijde van B920 werd een kleine waterkelder gevonden (**6BF**). In de waterkelder werden enkele fragmenten van wandtegels aangetroffen (**afb.73**). Het jongste type dateerde hier rond het laatste kwart van de 17de eeuw. Een tweede waterkelder (**6BG**) werd een paar meter verder naar achteren opgemeten en behoorde mogelijk bij een aangebouwd achterkeukentje.

Op het achtererf van perceel B920 werden funderingsresten aangetroffen van een bijgebouwtje (**6BI**). Het bijgebouwtje wordt voor het eerst afgebeeld in het Grondplan van 1823, met afmetingen van circa 4,5 bij 5,5 m. Ook in 1885 wordt het nog afgebeeld in de herziene Kadastrale Minuutplan (**afb.18a** perceelnummer B2998). Er werd geen daterend vondstmateriaal geborgen bij dit gebouwtje. Het zou een van de kamers achter de steeg kunnen betreffen, die in verschillende 17de-eeuwse transportakten worden vermeld. Hierop wordt zo dadelijk nog terug gekomen bij B922 en B923.

Afb. 74 Panden, toebehoren en personeel van firma Meiboom, circa 1905 (Regionaal Archief Alkmaar). Links de smalle steeg die in de 17de eeuw leidde naar de kamers 'int convent', rechts het pand op B919 met boven de deuren de tekst: A.MEIBOOM HANDEL IN ALLE SOORTEN BRANDSTOFFEN

⁶² Voor de complexdatering van de waterput is ervan uitgegaan dat de tegeltjes minstens enige decennia zijn gebruikt als wanddecoratie, alvorens te zijn afgedankt. Dit uitgangspunt bood ook bij enkele andere archeologische resten nog enig houvast. Opgemerkt dient te worden dat dit vanzelfsprekend geen al te sterke dateringen oplevert!

Afb.75 Kad.B921-924: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:200

2.5.3 Oudegracht, Kad. B922 en B923, 'int Convent'

Bij de bespreking van de bouwgeschiedenis van B920 is al stil gestaan bij de aanwezigheid van een steeg tussen B921 en B924. Deze twee panden, met de steeg, maakten in 1906 plaats voor het bedrijfspand van de firma Meiboom, tegenwoordig een gemeentelijk monument (afb.74). Omdat dit pand na de brand van 1997 herbouwd kon worden met handhaving van de oude ondermuren, is dit terrein niet onderzocht.

Volgens de schriftelijke bronnen bevonden zich in de 17de en 18de eeuw achter de steeg kamers die als woonruimte werden gebruikt. Zoals we hierboven zagen bij transportakten over B920, is er tussen 1658 en 1680 een paar keer sprake van drie kamers die via de steeg toegang tot de Oudegracht hadden. In de verkoopakte van 1658 stond ook nog vermeld dat de bewoners van de drie kamers 'opt bleekveld van dit hujs ten allen tijden sullen mogen bleeken.'

Er blijken een paar andere vermeldingen te zijn van kamers die in dit gebied hebben gestaan. Opmerkelijk is dat de ligging hiervan wordt omschreven als 'in het Convent' (met hoofdletter). Over de vestiging van een religieuze vrouwengemeenschap in dit gebied is geen enkele schriftelijke bron voor handen, maar het lijkt erop dat er toch een soort hofje is geweest dat enige tijd onder die naam bekend stond.

Er zijn twee verkoopakten van een kamer die zich recht achter B920 lijkt te hebben bevonden, want hij grensde aan de oostkant aan de brouwerij.⁶³ Deze kamer moet al in 1647 hebben bestaan. Hij werd in 1680 door de oostelijke buurman gekocht en bij het complex van de brouwerij gevoegd: 'een kamer met erve staende en leggende aende de noortsijde van de Oudegracht int Convent ... met een vrije uijtgang inde steeg leggende voor de voorg camer tot de oude gracht toe en te allen tijde ...

(toegang?) tot ... (weide?) daar op gebleekt ...' (tekst slecht leesbaar door bleke inkt). Er is van deze kamer nog een eerdere verkoopakte uit 1675, waarin is geregistreerd dat de verkoper deze kamer in 1647 had verworven.

Een andere vroege vermelding 'in het Convent' betreft een kamer die in 1658 bij vrijwillige executie is verkocht door Margaretha Harmens.⁶⁴ De kopers voor f.70 zijn wederom brouwers in Het Zwaard, Pieter en Dirck van Becum. Zij staan vermeld als de belending ten oosten, met een zekere Anna Gerritsdr ten westen.

In 1727 is er de verkoop van het kavel B921 met een huis en een kamer erop door de erfgenamen van de brouwerij. De kamer zou eventueel een van de twee bovenvermelde kamers kunnen gaan, omdat de verkoper (een brouwer van Het Zwaard) deze destijds dus eveneens in zijn bezit had. Maar het kan even goed een aangebouwde woonruimte achter het huis aan de steeg betreffen.

Nadien raken we het spoor naar deze kamers in de bronnen kwijt, tot de Kadastrale Minuut van 1832.

B922-923 Fase 4: circa 1575-1700

Direct achter B924 werden de slecht dateerbare funderingen (**6BJ – 6BP**) van twee onregelmatige gebouwtjes aangetroffen (**afb.75**). Deze resten passen vrijwel exact op gebouwtjes die hier in kaart zijn gebracht op de Kadastrale Minuut van 1832 als B922 en B933. Voorlangs de beide pandjes liep langs de achtermuur van het pand bij Meiboom een smalle oost-west steeg die aansloot op de steeg richting Oudegracht tussen B921 en B924. In de steeg werd nog een deel gevonden van een straatje in keperverband (**4BL**). De funderingen zijn vermoedelijk te identificeren als twee van de drie kamers waarvoor in de 17de-eeuwse transportakten van B920+B921 het recht van overpad door de steeg is vastgelegd. De aangetroffen resten betreffen deels een latere bouwfase. De achtergevel van beide pandjes (**5AP**) is ouder, zodat het voorstelbaar is dat hier ooit drie kamers onder één dak precies achter B921 en B920 stonden.

De steeg liep langs muur 6BJ verder naar rechts en vormde vermoedelijk ook een soort achterom voor het huis op B920. Hierboven zagen we dat er ook nog resten (**6BI**) zijn aangetroffen van een bijgebouwtje schuin achter B920 dat er eveneens begin 19de eeuw nog moet zijn geweest. Ook dit pandje zal door die steeg zijn ontsloten.

B922-923 Fase 5 en 6: circa 1700-1950

Onder de steeg direct vóór het kamerwinkje op B922 werden twee waterputten aangetroffen (**6BK** en **6BL**). Vondsten uit deze waterputten wijzen op een gebruiksperiode van de 19de tot in de vroege 20ste eeuw (**afb.76**). Er kon geen duidelijkheid worden verkregen over de vraag welke van beide waterputten de ander heeft opgevolgd.

Afb. 76a-d Vondsten uit waterputten 6BK (99BLO115, a-c) en 6BL (99BLO116, d.): a-c wandtegel, halve houten klepper (6,5x3,8x1,3 cm), smeedijzeren scharnier, d tinnen lepel (lang 18,5 cm). Schaal ca. 1:3

⁶³ ORA 162 fol.126 nr.60 d.d. 25 apr 1680, ORA 161 fol.205 nr.40 d.d. 9 mrt 1675 (de aankomst bij de verkoper van 1675 Dirck Claasz van den Boogert is genoteerd op 12-6-1647 maar deze akte is niet in het ORA te vinden, evenmin als de naam van deze koper) .

⁶⁴ ORA 284 fol. 80 t/m 84 d.d. 29 jan 1658 .

Afb. 77a-b Bloemstraat: Gevelbeeldenkaart ca. 1670 (a) en Allesporenkaart (b) op de Kadastrale Minuut van 1832

2.6 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de zuidzijde Bloemstraat

De zuidelijke helft van de Bloemstraat werd pas aan het einde van de 16de eeuw tot ontwikkeling gebracht, nadat hier een gracht was gedempt. Er werden kleine woonhuisjes neergezet, meestal bestaande uit één enkel woonvertrek. De meeste zullen aanvankelijk zijn gesticht als goedkope huurwoningen. De eerste eigenaren waren bemiddelde Alkmaarders die inspeelden op de woningnood als gevolg van de toestroom van immigranten naar Alkmaar in de jaren na 1573. Een bevolkingstoename van circa 8.000 rond 1550 naar 12.000 rond 1625 werd gehuisvest door stadsuitbreidingen en door het verdichten binnen de bestaande bebouwing.

Er werden eind 16de eeuw overal in de stad langs de zijstraten goedkope woonruimten gebouwd in de vorm van meerdere één-kamer-woningen onder één dak, met de kap parallel aan de straat. De woonruimte bestond doorgaans uit weinig meer dan één enkel vertrek waar het hele gezin leefde, met een kleine zolder die gebruikt werd voor de opslag van turf. In de 'kamer' werd gekookt, gegeten,

gezeten, huisvlijt gedaan en geslapen. Het waren krappe bedompte woningen waar soms grote gezinnen in leefden. In sommige zijstraten bestond een dergelijke armoedige woonsituatie nog aan het begin van de 20ste eeuw. De kamers werden niet alleen gebouwd voor de verhuur, maar ook wel verkocht aan de weinig bemiddelde bewoners.

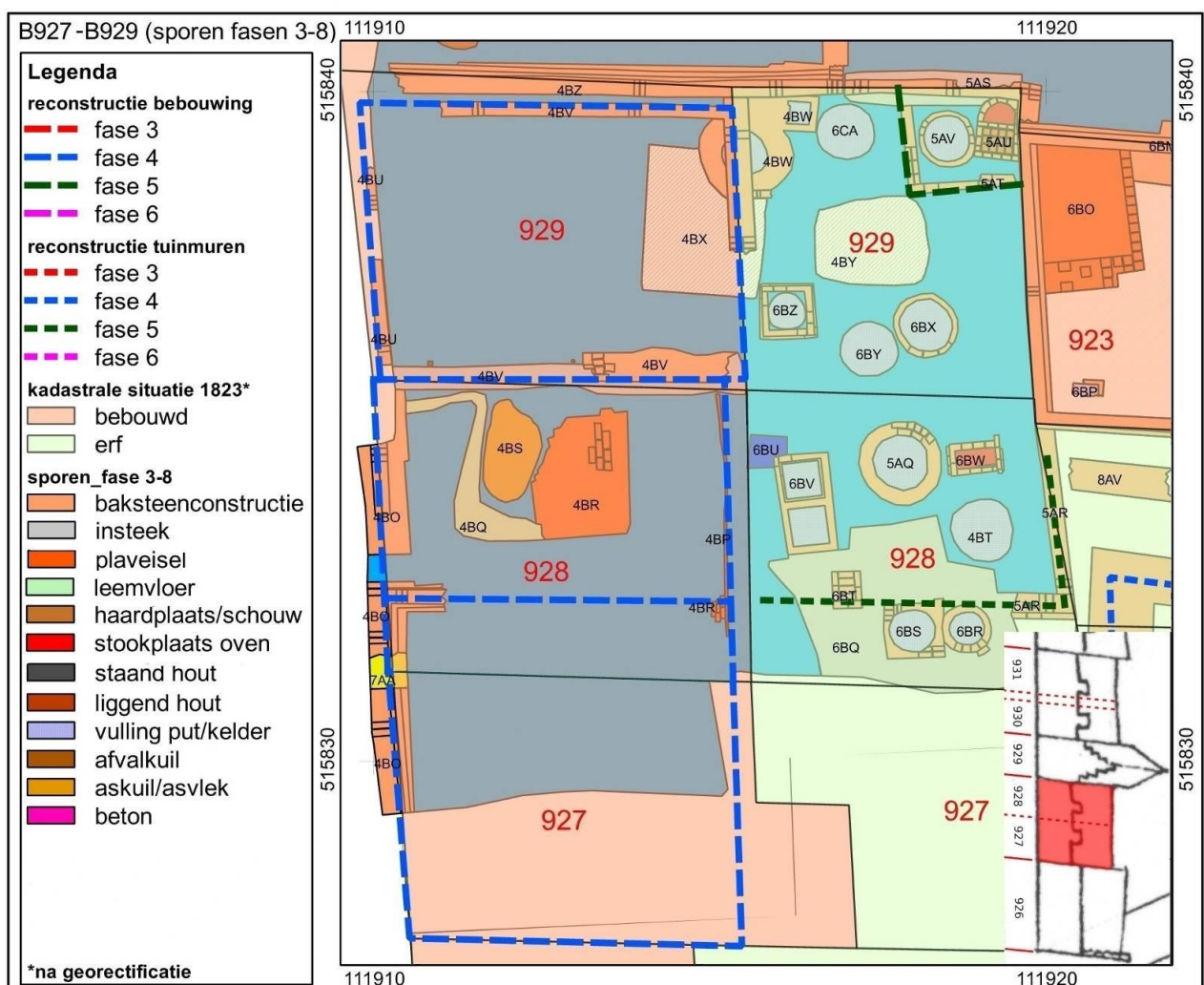
Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 zijn diverse dwarspanden te zien met dakkapellen (afb.77). Dit zullen vrijwel allemaal kamer-woningen zijn geweest. Vanaf begin 17de eeuw waren veel ervan in handen van de eenvoudige bewoners, die soms in later tijd nog allerlei verbouwingen uitvoerden. In een aantal gevallen werden kamer-woningen uitgebreid met een aangebouwde ruimte aan de achterzijde. Soms werden ze vervangen door - nog steeds vrij kleine - huizen met een kap haaks op de straat.

Deze eenvoudige huisjes bleven nog lang in stand. Een groot deel van de bebouwing op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 lijkt nog te corresponderen met de situatie op de Kadastrale Minuut van 1832. Deze indruk kon in de opgraving bevestigd worden.

2.6.1 Bloemstraat, Kad. B927 en B928

B927-928 Fase 4: circa 1575-1700

Op de percelen B927 en B928 bevond zich rond 1670 een tweetal kamer-woningen onder een dak parallel aan de straat (afb.77). De opgegraven sporen op deze percelen (afb.78-79) beperkten zich hoofdzakelijk tot het areaal van perceel B928. Vanwege de bestaande bebouwing ten zuiden van perceel B927 werd hier in 1999 een veiligheidsmarge van enige meters aangehouden bij de aanleg van de werkput.

Afb.78 Kad.B927-929: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede Gevelbeeldenkaart circa 1670

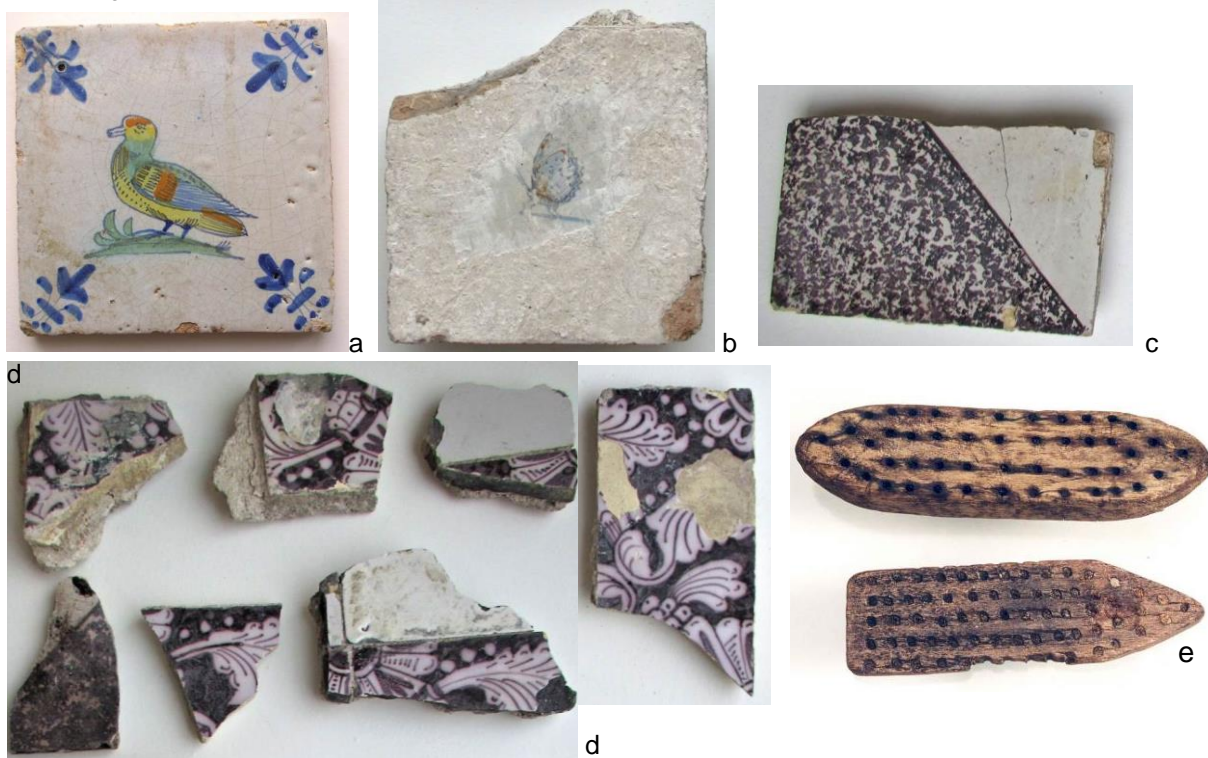

Afb. 78 Kad. B927-928:
 a-b. baksteenvloer 4BR in B928, uit het zuiden
 c. overzicht achter B927-B928 uit het noordoosten,
 d. waterputten van B928-929, graafwerk kuil 4BX
 e. dubbele waterput 6BR-6BS achter B927
 f-g. dubbele waterkelder 6BV achter B928, in zijn geheel op de kant gezet. Helaas bleken de tegels niet te verwijderen door het sterke cement

Afb. 79 B927: detailfoto van de dakkapel van Bloemstraat 33, c. 1925 (Regionaal Archief Alkmaar)

Afb.80 B928: vondsten op de kleivloer 4BQ (99BLO33): a. randfragment steengoed 'snelle' uit Siegburg met Adam en Eva en drie steengoed spinsteenjes, b. smeedijzeren nagels, haak, scharnier, sleutel en drie messen, c. messing riemkoppel, d. houten tol. Datering circa 1582/1625

Afb.81a-e uit de puinvulling van 6BV (99BLO19): a. tegel met vogel en hoeklelie, 1ste helft 17de eeuw: c. polychrome wandtegel met vlinder (rood baksel) 1ste helft 17de eeuw, d. fragmenten van paars beschildeerde kwadraattegels met bladeren 18de eeuw, e. paarse diagonaaltegel 1650-1750, b. houten borstels 17,2 en 15,5 cm lang. Schaal 1:3

De oudste bewoningssporen op de beide percelen bestonden uit resten van het pand met twee-kamers-onder-één-kap: baksteenfunderingen van de voor- en zijgevels (**4BO**) en een houten achtergevel (**4BP**). De bakstenen fundering kon worden gevolgd over beide percelen en had een gereconstrueerde lengte van 8,3 m bij een breedte van 5,5 m. Inpandig werden resten gevonden van een leemvloer (**4BQ**), bakstenen plaveisel (**4BR**) en een askuil (**4BS**). Vondsten bij deze resten waren zeer schaars. In een afvallaag op vloer 4BQ werden nog diverse vondsten gedaan (**afb.80**). Op het achtererf van perceel B928 werd tot slot een tonput aangetroffen (**4BT**).

Een waterkelder op het achtererf van B928 (6BV) was bekleed met hergebruikte wandtegels uit de eerste helft 17de eeuw. Uit de puinvulling kwamen nog enkele andere tegelfragmenten (**afb.78f-g,81**). De reden voor de schaarste aan bouwsporen op B927 kan zijn, dat dit deel van het laat-16de-eeuwse pandje er wellicht tot midden 20ste eeuw nog stond (**afb.79**).

B927-928 Fase 5: circa 1700-1800

De archeologische resten uit deze fase beperken zich tot een waterput (**5AQ**) en delen van een tuinmuur (**5AR**) op het achtererf van perceel B928. Uit de waterput 5AQ werd een aanzienlijke hoeveelheid fragmenten van keramiek en glas geborgen. Hiermee is de waterput gedempt ergens

tussen circa 1800 en 1850. Mogelijk werd hij toen vervangen door de waterputten **6BS** en **6BR** en waterkelder **6BV**.

De tuinmuur (**5AR**) sluit exact aan op de aanzet van een scheidingsmuur in het dwarshuis (**4BO**), waardoor de twee percelen fysiek gescheiden werden. De ligging van deze scheiding bleef ook in latere perioden gehandhaafd, getuige enkele jongere archeologische resten (**6BR** t/m **6BT**).

In de schriftelijke bronnen was er in de eerste helft 18de eeuw op B927 nog sprake van een (woon?)huis, dat in 1730 werd verhuurd voor slechts 7 stuivers per week (= jaarhuur van 18 gulden 4 stuivers). Op B928 wordt in 1730 slechts een stal genoemd, die de eigenaar zelf gebruikte en getaxeerd op een huurwaarde van 15 gulden. De waterput zal schrobwater hebben opgeleverd en drinkwater voor de paarden.

B927-928 Fase 6: circa 1800-1950

Uit fase 6 dateren twee waterputten (**6BS**, **6BR**) achter B927 en een waterput (**6BV**) en een rechthoekig stookplaatsje (**6BW**) op het achtererf van B928.

Op B927 stond tot midden 20ste eeuw nog een klein huisje met de kap parallel aan de straat, als een herinnering (of fysiek restant) van de laat-16de-eeuwse kamer. De Kadastrale Minuut van 1885 laat zien dat het huis op B928 inmiddels is vervangen door een iets groter huisje en de dubbele waterkelder **6BV** zal wel tegen de nieuwe achtergevel zijn gebouwd. Tegen de noordwesthoek van **6BV** was de bodem plaatselijk diep uitgestoken en opgevuld met stro (**6BU**). De functie van deze kuil is niet duidelijk geworden.

a

c

Afb.82 B929: a. overzicht uit het oosten, middenvoor beerput 4BW nog met koepel, b. vondst van een Werra bord in beerput 4BW, c. noordoosthoek van B929 uit het oosten, met oven 5AU in hok 5AT, erachter waterput 5AV

2.6.2 Bloemstraat, Kad. B929

B929 Fase 4: circa 1575-1700

Perceel B929 was relatief rijk aan archeologische resten (**afb.78, 82**). Er werden funderingen aangetroffen van een rechthoekig huisje dat nauwelijks groter was dan de twee kamerwoningen ten zuiden ervan (**4BU/4BV**). Het pandje met trapgevel dat hier staat getekend op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 blijkt dus heel bescheiden te zijn geweest. Naar het zich laat aanzien deelde het pand de zuidelijke gevel met B928 en was er een osendrop tussen B929 en B930. Gelijktijdig met het pand werd in de noordoosthoek een beerput (**4BW**) aangelegd. Het is een kleine ronde beerput, diameter 1,5 meter, met een tangentiaal uitgebouwde storkoker. Een steunbalk in de constructie van de beerput kon door middel van dendrochronologisch onderzoek worden gedateerd in 1582 (+/- 6 jaar).⁶⁵ De ligging van de storkoker vormt een aanwijzing voor de aanwezigheid van een hokje boven de beerput. Uit de put zelf werd een vrij geringe hoeveelheid vondsten geborgen, doch voldoende om de inhoud te dateren tussen circa 1582 en 1625. In de directe nabijheid werden nog twee grote kuilen uit dezelfde tijd gevonden, waarvan de inhoud duidt op een leging van de beerput (**4BX** en **4BY**).

B929 Fase 5: circa 1700-1800

In de noordoosthoek van het achtererf werd een klein bijgebouwtje opgetrokken (**5AT**). Binnen deze bescheiden ruimte werden een kleine rechthoekige stookplaats (**5AU**) en een waterput (**5AV**) gevonden, met een datering tussen de tweede helft van de 18de en het eerste kwart van de 19de eeuw. De combinatie van deze twee zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van een smidse ter plaatse. In de tweede helft van de 18de eeuw is het pand in eigendom van verschillende compagnons. Helaas kon uit de beperkte beschikbare gegevens niet worden afgeleid of zij het pand zelf gebruikten of verhuurden. In de late 18de eeuw kwam het in handen van de grootgrondbezitter Jan Haselhorst, die ook meerdere panden aan de Laet en de Oudegracht had. Waarschijnlijk had hij het pand in de verhuur en woonde hij zelf 'beter gesitueerd'.

B929 Fase 6: circa 1800-1950

Uit deze fase dateren vier waterputten (**6BX t/m 6CA**). Vermoed kan worden dat zij elkaar in tijd opvolgden – kennelijk functioneerden ze elk dus maar gedurende een vrij korte periode. Twee van de putten waren gedempt met grond met huisafval uit de tweede helft 19de eeuw (**afb.83-84**).

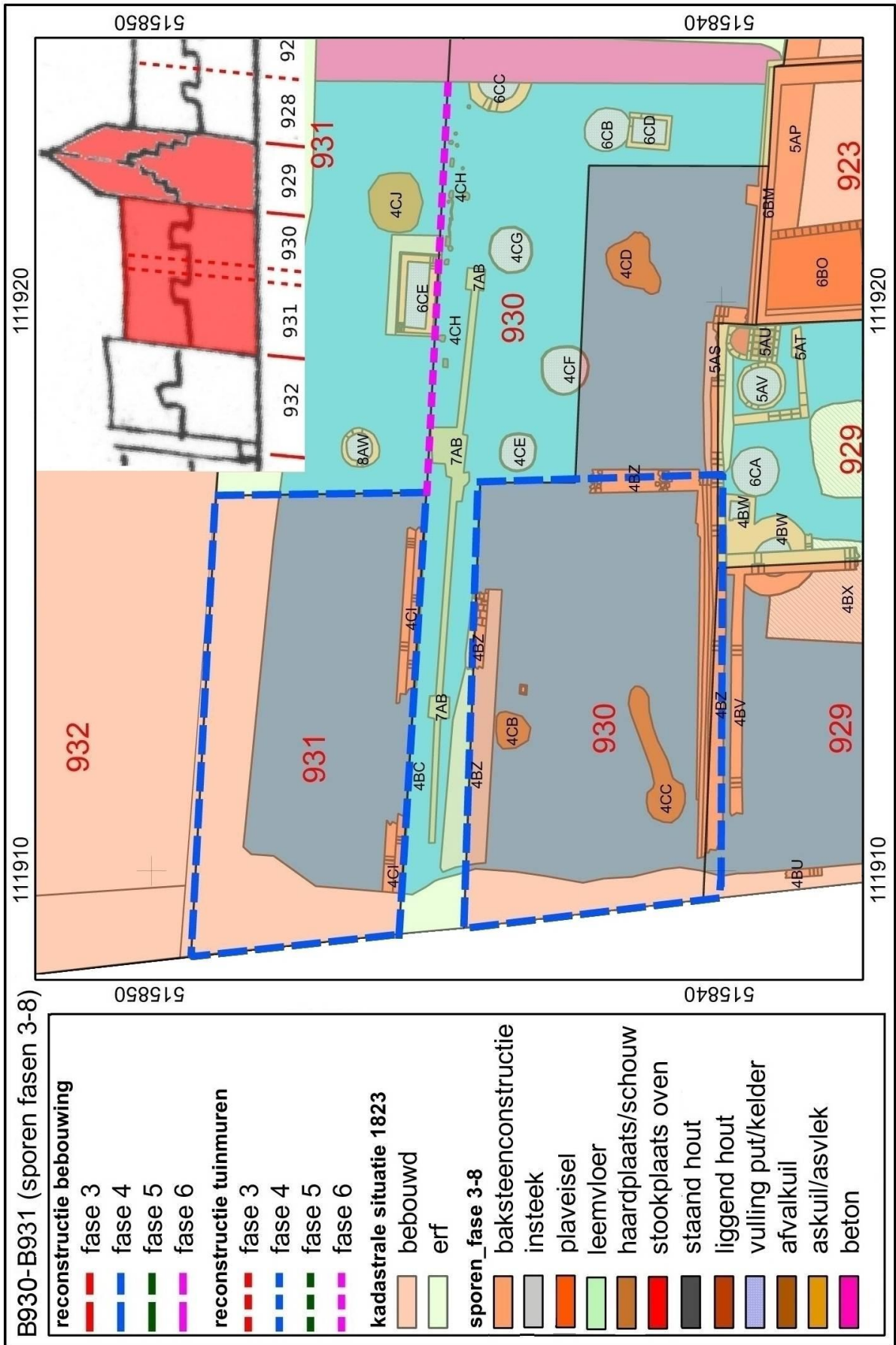

Afb.83 B929, uit waterput 6BY (99BLO109b): a. ijzeren haak en scharnier, b. detail merk scharnier, c. twee ijzeren vorken. Datering circa 1850/1900

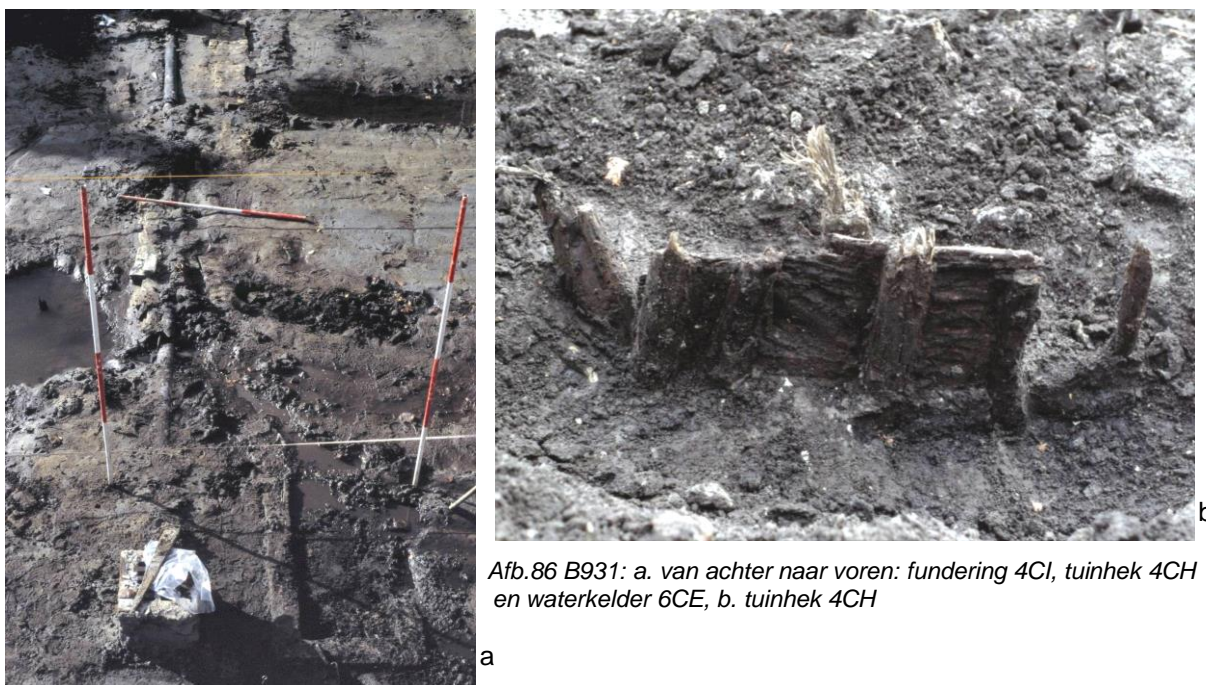

Afb.84 B929, uit waterput 6BZ (99BLO34): drie ijzeren vorken, tinnen vork en twee lepels en beker, koperen kooltjestang, sierbeslag en klok-raderwerk. Uit circa 1875/1925

⁶⁵ Deze datering sluit perfect aan bij de uitgifte van 4 percelen aan de Oudegracht in 1582 door Garbrant Cornelisz Comans.

Afb.85 Kad.B930-931: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede Gevelbeeldenkaart circa 1670

Afb.86 B931: a. van achter naar voren: fundering 4CI, tuinhek 4CH en waterkelder 6CE, b. tuinhek 4CH

2.6.3 Bloemstraat, Kad. B930 en B931

B930 en B931 Fase 4: circa 1575-1700

Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 staat ter plekke van deze percelen een dwarspand met twee dakkapellen, vermoedelijk dus twee-onder-een-kap kamers.

Van de aangetroffen funderingen (**afb.85-86**) zullen de oudste afkomstig zijn van twee panden die het dwarspand hebben vervangen (**4BZ** en **4CI**). De ligging van deze funderingen wijst op de aanwezigheid van een steeg tussen de beide panden, hetgeen aansluit bij de situatie als opgetekend in de Grondtekening van 1823. De steeg en de funderingen moeten behoren bij een latere bouwfase, toen op deze percelen twee aparte huisjes werden gebouwd, mogelijk nog wel door een en dezelfde eigenaar. Er zijn geen nadere gegevens over de bouwdatum hiervan. Een vlechtwerkwand (**4CH**) vormde de afscheiding tussen de achtererven van perceel B930 en B931.

Binnen de grenzen van perceel B930 werden drie afvalkuilen aangetroffen (**4CB**, **4CC** en **4CD**), met dateringen tussen circa 1575 en 1625/1650 (zie hoofdstuk 3). De afvalkuilen 4CB en 4CC lagen in fase 4 inpandig en bevatten relatief weinig vondstmateriaal. Afvalkuil 4CD bevatte daarentegen veel vondstmateriaal en lag in deze periode waarschijnlijk op het achtererf. Er zijn namelijk geen aanwijzingen gevonden dat de aanbouw – zichtbaar in de Grondtekening van 1823 – reeds in fase 4 bestond.⁶⁶

Op het achtererf van B930 werden drie, ronde houten putten aangetroffen (**4CE t/m 4CG**).

Vermoedelijk dienden (een deel van) deze putten voor de drinkwatervoorziening van de bewoners. Uit de grote hoeveelheid keramiekvondsten in **4CG** kan worden afgeleid dat deze in de periode rond 1600 in gebruik was als afvalton.

Op het achtererf van perceel B931 werden afvalkuilen (**4CJ**, **4CK**, **4CL**) gevonden met vondstmateriaal uit circa 1575/1650.

B930 en B931 Fase 5: circa 1700-1800

Uit deze fase werd slechts een bakstenen fundering (**5AS**) gevonden. Vermoedelijk was het oorspronkelijk een erfscheiding, welke later werd opgenomen in de aanbouw van pand B930, zoals afgebeeld in de Grondtekening van 1823.

⁶⁶ Waarschijnlijk dateert deze aanbouw in fase 6 (circa 1800-1950). Dit kan worden afgeleid uit het feit dat de aanbouw aansluit op muurwerk en waterputten uit fase 5 en 6 (5AS, 6BM, 6CB, 6CD; zie **afb.49**).

Afb.87 B930: houten borstels en mesheft uit waterput 6CB (99BLO84). Schaal 1:2
 Afb.88 B931: houten poppenhoofd uit waterput 6CE (99BLO17). Schaal 1:2

B930 en B931 Fase 6: circa 1800-1950

Op het achtererf van perceel B930 werden twee waterputten (**6CB**, **6CC**) en een waterkelder (**6CD**) aangetroffen. De oudste waterput (**6CB**) dateert uit de eerste helft van de 18de eeuw (**afb.87**) en werd opgevolgd door waterput **6CC**. De waterkelder bevatte geen daterend vondstmateriaal. Hij bevond zich vermoedelijk aan de achterzijde van de smalle aanbouw achter het huis die is weergegeven op de kaart van 1832.

Tot slot is er nog een waterkelder gevonden achter op het erf van perceel B931 (**6CE**). Hij zal wel bij een achteraanbouwje hebben gehoord. Vondstmateriaal in deze waterkelder wijst op een demping in het laatste kwart van de 19de eeuw (**afb.88**). Op B931 stond nog midden 20ste eeuw een klein huisje met de kap parallel aan de straat (**afb.89**). Was dit wellicht nog een restant van het 17de-eeuwse pandje? Op B930 stond toen een huisje met de kap haaks op de straat, de steeg tussen beide was nog aanwezig.

Afb.89 B931: Bloemstraat 25, door K. de Heer, 1951
 (Regionaal Archief Alkmaar)

2.7 Archeologische sporen vanaf de 16de eeuw aan de noordzijde Bloemstraat

Bij de brand van 1997 was als door een wonder één woonhuis aan de Bloemstraat gespaard gebleven, zij het met schade. Dit huis (op kavel B932) vormt dan ook een scheiding tussen een noordelijk en zuidelijk deel van de opgravingen langs de Bloemstraat.

De kaart van Alkmaar door Van Deventer rond 1561 toont reeds bebouwing in dit deel van het plangebied, langs de noordzijde van de Bloemstraat (vergelijk **afb.6**). De bebouwing is op deze kaart echter te schematisch afgebeeld om meer te weten te komen over individuele panden. Ook de kaart van Drebber toont bebouwing langs de Bloemstraat, maar hij is langs de Bloemstraat helaas evenmin accuraat op het niveau van individuele percelen (**afb.8**).

In de opgraving werden hier huisresten gevonden die deels terug kunnen gaan op de eerste helft van de 16de eeuw. Verder blijken er tussen eind 16de en midden 17de eeuw ook nog veranderingen te zijn geweest. Zo werden op de kavels B932 t/m B934 funderingen gevonden van oudere bebouwing waarvan de verkaveling niet overeen komt met de Gevelbeeldenkaart van circa 1670.

Afb.90a Gevelbeelden van c.1670 gecombineerd met de Kadastrale Minuut van 1832

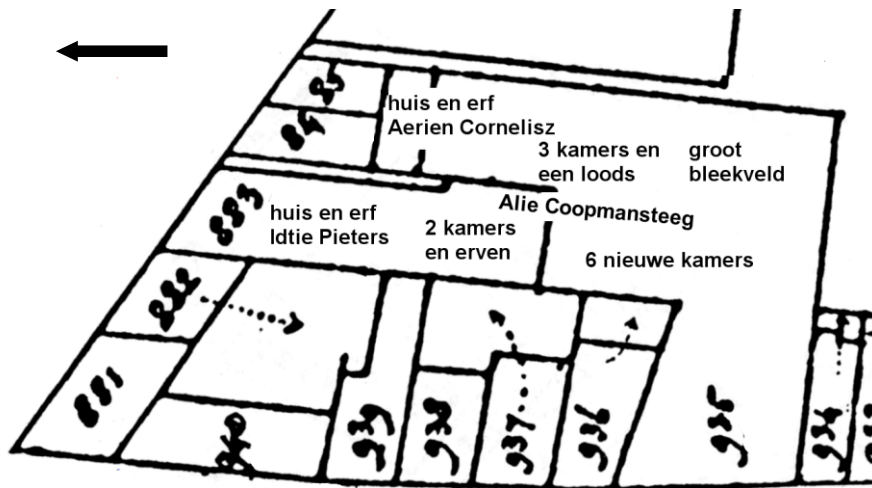
De Gevelbeeldenkaart van circa 1670 laat zich voor grote delen van de straat verder goed vergelijken met de kadastrale indeling van 1832 (**afb.90a**). Zo lijken de kavels B936 t/m B940 in 1832 toch nog veel op de gebouwen die er anderhalve eeuw eerder al stonden. Een uitzondering is er ten aanzien van het middenstuk van de straat, van B932 tot en met B935.

Deze wijzigingen van het middenstuk kunnen verband houden met bouwactiviteiten van de eigenaar van enkele kavels aan het begin van de 18de eeuw, de welgestelde regent Willem Winder. Winder behoorde tot de sociale toplaag van de stad, was onder meer thesaurier en burgemeester en woonde in een kapitaal pand aan de Langestraat.⁶⁷ Blijkens de Verpondingen was hij al vóór 1716 de eigenaar van een groot gebied rondom de hoek van de Bloemstraat en Laat, waar alleen de hoekpercelen B940 en B881 buiten vielen. Hij wordt aangeslagen voor een reeks aan elkaar grenzende huizen en erven: aan de Laat drie panden op B882, B883 en B884, en om de hoek aan de Bloemstraat de kavels B939, B938 en B937. Let wel, door veranderingen in later tijd zijn ook de perceelgrenzen uit 1832 vermoedelijk niet gelijk te stellen aan die van 1730. Zodoende moeten we hier volstaan met een onscherpe reconstructie.

We lopen de omschrijvingen aan de Bloemstraat eens van zuid naar noord langs. De lijst van de Verpondingen is in 1730 op volgorde van de opeenvolgende huizen genoteerd, maar de koppeling met de kadastrumnummers van 1832 is niet geheel zeker, behalve het huis van Eytje Jans dat Willem van der Berg in het HKA zonder meer koppelt aan B936 (er is een aansluitende reeks transporten tot aan de situatie van 1832). Verponding VA857 komt overeen met de gegevens over B933 en hetzelfde zou kunnen gelden voor VA856 met B934 (hoewel Willem van den Berg bij B934 een vraagteken heeft gezet). Daarna zijn er problemen met de identificatie. In de verpondingen worden de volgende kavels opgesomd: VA855 stalletje verhuurd in eigendom van de erfgenamen van ds. de Haan (B935?), VA854 huis en erf zelf bewoond van Eytje Jans,⁶⁸ VA853 woning met zes percelen uitkomend op de Laat ZZ met een steeg, samen geappropriëerd tot boerenwoning zelf gebruikt van Willem Winder (B937? Met B935?), VA852 huisje verhuurd van Willem Winder (B938?), VA851 stalletje zelf gebruikt van Willem Winder (B939?), VA850 pakhuis zelf gebruikt van Cornelis Hagemeyer (B940?). Ten zuiden van B936 is in 1832 een open terrein waar de bebouwing is verdwenen: aan de Bloemstraat zou in deze open plek dus in 1730 alleen maar een stalletje van de erfgenamen van dominee de Haan hebben gestaan- misschien met een open plek ernaast? Het kavel B935 loopt naar achteren door en dan verder noordwaarts naar de achterkant van B883 en B884/B885 aan de Laat. Op dit achterste deel zal de boerenwoning van Winder gestaan hebben.

⁶⁷ HKA: Langestraat 80-82, kadastraal A394.

⁶⁸ De naam Eytje zal wel van Ida of IJda afgeleid zijn.

Afb.90b Rond de hoek Laat-Bloemstraat: situering van de 6 nieuwe kamers van Cornelis Dircksz coehouder en zijn vrouw Aeltge Coopmans in 1655 op de Kadastrale Minuut van 1832. Het noorden is links

De boerenwoning die is gevormd door een huis aan de Zakkestraat te combineren met zes percelen blijkt in 1730 niet bijzonder veel waard te zijn, want het geheel wordt aangeslagen voor een huurwaarde van slechts f.40. Ter vergelijking: dit is de huurwaarde voor een eenvoudig huis, of ongeveer tweemaal die van een simpele kamer. Vóór 1730 was de huurwaarde van deze boerenwoning nog in twee parten: een huurwaarde van f.24 voor de woning aan de Bloemstraat (B937?) en f.48 voor de zes percelen, die hier zijn genoteerd op de zuidzijde van de Laat! Deze moeten zich wel hebben bevonden achter B883 en B884/B885 op het kavel B935.

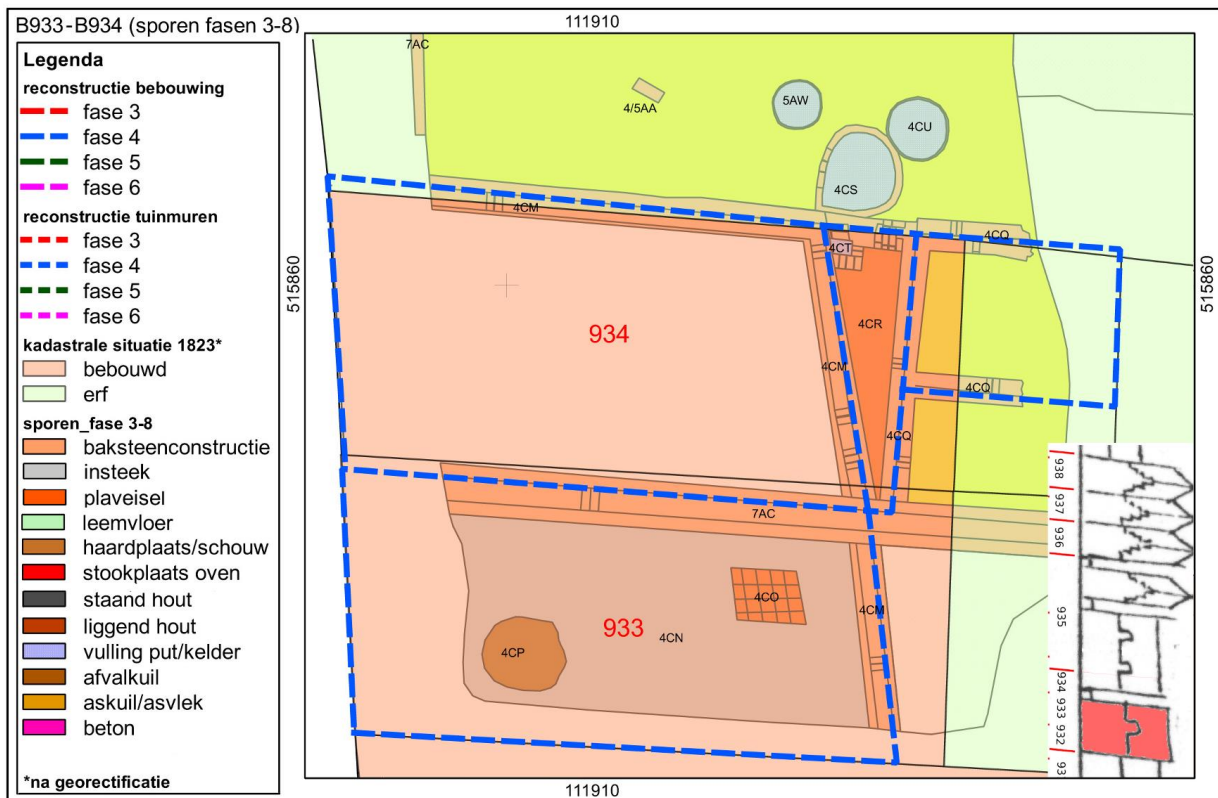
Er zijn archiefbronnen over zes kamers in dit gebied in het midden van de 17de eeuw die het eigendom waren van Cornelis Dircksz coehouder en zijn vrouw Aeltge Coopmans. Zij waren toen de eigenaars van een reeks huizen en erven aan de Laat, namelijk B884/B885, B887, B888 en B889.⁶⁹ Hier tussenin lag B886 van Harck Gerritsz Coehouder. In 1650 verkocht Cornelis zowel B889 als de achterhelft van het huis op B884/B885. De koper van de laatst vermelde woning was Aerien Cornelisz schoenmaker. De steeg aan de westzijde van B884/B885 (naast B883) werd in 1710 nog omschreven als de Alie Coopmansteeg. Dat was niet zonder reden: het was namelijk de ontsluiting voor zes woningen die Aeltge (of Alie of Alid) en haar man bezaten aan het einde van die steeg. Na het overlijden van Cornelis en Aeltge werd hun boedel in 1655 verkocht door curatoren.⁷⁰ Behalve de woonhuizen op B887 en B888 is er een opsomming van kavels die grenzen aan elkaar en aan een steeg (afb.90b). Deze steeg blijkt de steeg ten westen van B884/B885 te zijn. Aan de oostkant van de steeg bevond zich toen Arien Cornelisz schoenmaker en aan de westkant een zekere Idtie Pieters (B883). Eerst zijn er opstallen direct achter deze beide huizen: achter Idtie Pieters zijn dat twee kamers en erven 'int steegje' en achter Arien Cornelis zijn dat drie kamers met een loods daar bezuiden. Vervolgens liggen er aan het einde van de steeg zes nieuwe kamers met een groot bleekveld ervoor. De zes kamers bevinden zich aan de westkant (achter de twee kamers achter B883) en het bleekveld aan de oostkant (achter de drie kamers en de loods achter B884/B885). Dit hele complex van elf kamer-woningen, een loods en een bleekveld zal makkelijk het hele achtererf van B935 uit 1832 gevuld hebben! Er werden in 1655 gewone bescheiden bedragen voor deze kamerwoningen betaald. De twee kamers achter B883 wisselden voor f.220 van eigenaar en de drie kamers en de loods achter B884/885 voor f.210. De 6 nieuwe kamers met het bleekveld gingen voor f.890 naar de buurman in B886, Harck Gerritsz Coehouder.

Na het overlijden van Willem Winder verliezen we het zicht op deze kamers. In 1752 is er de verkoop van een huis en erf, zijnde geappropriëerd tot een koe- en paardestal, met een hooischaar met eigen steeg op de Laat. De koper, Claes Ale, verwerft op dezelfde dag ook B882 van Frans Tal. Deze opstallen zullen zijn verdwenen in de daarop volgende verbouwingen.

Ook de latere bouwgeschiedenis van de andere panden van Winder aan de Bloemstraat is tot 1832 slecht te volgen, vandaar de vraagtekens bij de Verpondingen in het HKA.

⁶⁹ In 1655 wordt hij geen koehouder genoemd maar Sander, vermoedelijk omdat hij betrokken was bij handel in zand. Dit kan afkomstig zijn van zandafgravingen op de strandwal tussen de Zandersloot en de Westerweg.

⁷⁰ Deze akte ontbreekt in de klappers omdat het een executie betreft. Jan Klinkert heeft tientallen executies apart geïndiceerd en samengevat, waar deze verkoop ook in stond. Het is ORA 295 fol.142 t/m 151v.

Afb.90c Kad.B933-934: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede Gevelbeeldenkaart circa 1670

2.7.1 Bloemstraat, Kad. B933 en B934

B933 en 934 Fase 4: circa 1575-1700

Op de percelen B933 en B934 werden funderingen (**4CM**) aangetroffen van een huis op beide percelen, met verdeeld in twee woningen aan de straat, met de achtergevel op 7,5 meter (**afb.90-91**).⁷¹ Op perceel B934 was de bodem inpartig danig vergraven. Binnen perceel B933 werden de resten aangetroffen van een vloer of ondervloer van geelgrijs zand (**4CN**) en een restant van een plavuizenvloer (**4CO**). In de zuidwesthoek lag een afvalkuil (**4CP**).

Op het achtererf van B934 lagen resten van een bakstenen aanbouw (**4CQ**). Deze aanbouw volgde niet de oriëntatie van de achtergevel van het bestaande gebouw (**4CM**). Integendeel, de aanbouw staat onder een hoek van 90 graden op de zijgevel en lijkt daarmee te zijn bedoeld om een logischer indeling van het pand en erf op B934 mogelijk te maken. Hierdoor ontstond er wel een merkwaardige overgangszone direct ten oosten van de oorspronkelijke achtergevel, waar een langwerpige driehoekige ruimte werd teruggevonden. Deze ruimte was ten tijde van de opgraving nog bestraat met bakstenen (**4CR**).

Opmerkelijk genoeg correspondeert het opgegraven gebouw, vermoedelijk te interpreteren als twee-onder-een-kap kamerwoningen (wellicht doorgaand in een derde kamer op B932?), volstrekt niet met de Gevelbeeldenkaart van circa 1670.

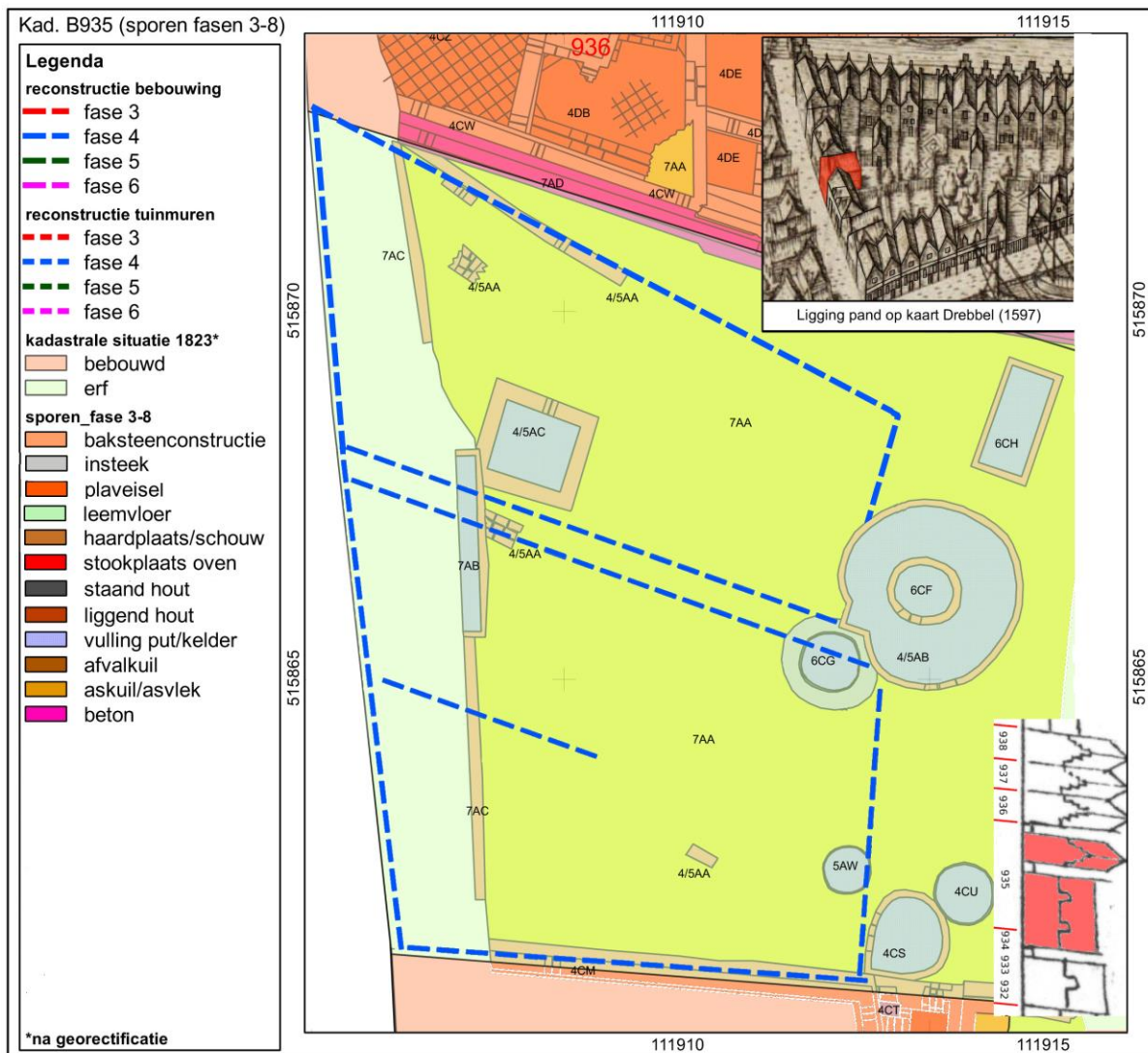
De datering van de resten is door de schaarste aan dateerbare geassocieerde vondsten onscherp. De enige aanknopng biedt de beerput **4CS**, die door de buurman aan de noordkant tegen de zijkant van het huis op B934 is gebouwd (**afb.90**). Uit de beerlaag werden enige vondsten geborgen uit de late 16de en vroege 17de eeuw. Het blijkt dus dat de situatie hier ingrijpend is veranderd in het tweede of derde kwart van de 17de eeuw. Zoals we verderop zullen zien, geldt hetzelfde ook voor de opgegraven resten op de aangrenzende kavels B935 t/m B938.

⁷¹ Recentelijk was hierover een zware bakstenen fundering (**7AC**) geplaatst, waardoor de oudere fundering wat verzakt was.

Afb.91 Opgraving van kavels B934 en B935 onder lastige omstandigheden, uit het zuiden

Afb.92 Leeghalen van de druppelvormige beerput 4CS, uit het oosten. Op de achtergrond muur 4CM

Afb.93 Kad.B935: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsneden uit de kaart van Drebber uit 1597 en uit de Gevelbeeldenkaart van circa 1670

2.7.2 Bloemstraat / Alid Coopmansteeg, Kad. B935

Het onbebouwde grote perceel uit 1832 kan in minstens twee delen worden gescheiden: B935-west aan de Bloemstraat (**afb.92-93**) en B935-noord in het gebied achter B883 en B884/B885 (**afb.94-95**). Zoals we hierboven al zagen aan het begin van dit hoofdstuk, omvatte B935-noord de zes kamerwoningen die rond 1650 achter B883 in eigendom waren van Cornelis Dirksz coehouder en zijn vrouw Aeltge Coopmans en die werden ontsloten door een steeg naar de Laet tussen B883 en B884/B885. De steeg werd ruim een halve eeuw na hun overlijden nog vernoemd naar Aeltge. Deze woningen werden begin 18de eeuw door Willem Winder gesloopt of samengevoegd tot een boerenwoning.

B935-west Fase 4/5: circa 1575-1800

Tegen de noordoosthoek van het pand op B934 lag op het perceel van B935 een zeer kleine beerput van slechts 1,10 meter diameter (**4CS**), waaruit vondsten kwamen uit de late 16de en vroege 17de eeuw. Er vlak naast lag een tonput (**4CU**) die was gedempt met afval omstreeks de late 16de of eerste helft 17de eeuw. Het is niet mogelijk om de beerput en de tonput toe te schrijven aan ofwel B934(=B933?) ofwel bewoning op B935. Het probleem is namelijk de grote discrepantie tussen de opgravingsplattegrond en de situatie op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670. En dat terwijl de situatie in 1670 weer sterk afwijkt van die in 1832.

Uit de archeologische en cartografische gegevens blijken er dus minstens tweemaal grote wijzigingen te zijn geweest in de inrichting van het gebied: de eerste keer in de decennia voor 1670, de tweede keer rond het midden van de 18de eeuw.

Ongeveer op de locatie van B935 zien we op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 links (aan de noordkant) een trapgevelhuis met aan weerszijden een steeg en rechts twee-onder-een-kap kamers met rechts ervan nog een steeg. Het rechterdeel van de twee-onder-een-kap kamer met de steeg zou ongeveer op de plek van B934 staan. Van deze twee-onder-een-kap kamerwoningen is in de opgraving geen enkel muurwerk meer terug gevonden. De gevonden huisresten op B934 en B933 worden gedateerd op een bouwdatum rond de late 16de eeuw, vanwege de relatie met beerput **4CS** uit die tijd. De verkaveling uit deze fase komt vrijwel overeen met die in 1832. Of dit is toeval en er is tweemaal heel ingrijpend verbouwd met herstel van de oude situatie, of er is hier iets mis met de Gevelbeeldenkaart van circa 1670. Dit raadsel is niet op te lossen.

Aan de noordkant van het perceel B935 zijn huisresten gevonden met een opvallend afwijkende oriëntatie. Helaas was het perceel sterk vervuild en flink verstoord, maar uit de schaarse funderingsresten (**4/5AA**) blijkt nog wel de afwijkende oriëntatie. Achter dit pand is de beerput **4/5AB** aangetroffen, met een driehoekig uitgebouwde storkoker (helaas vondstloos). Het gemak zal zich wel tegen de achtergevel van het huis hebben bevonden, of tegen een aangebouwd achterkeukentje. Op een merkwaardige plek, namelijk halverwege het huis tegen de zuidmuur, werd een inpandige waterkelder aangetroffen (**4/5AC**). Aan de achterzijde lag ook een waterkelder uit de 17de of 18de eeuw (**6CH**), achter de achtergevel of achter een achteraanbouw.

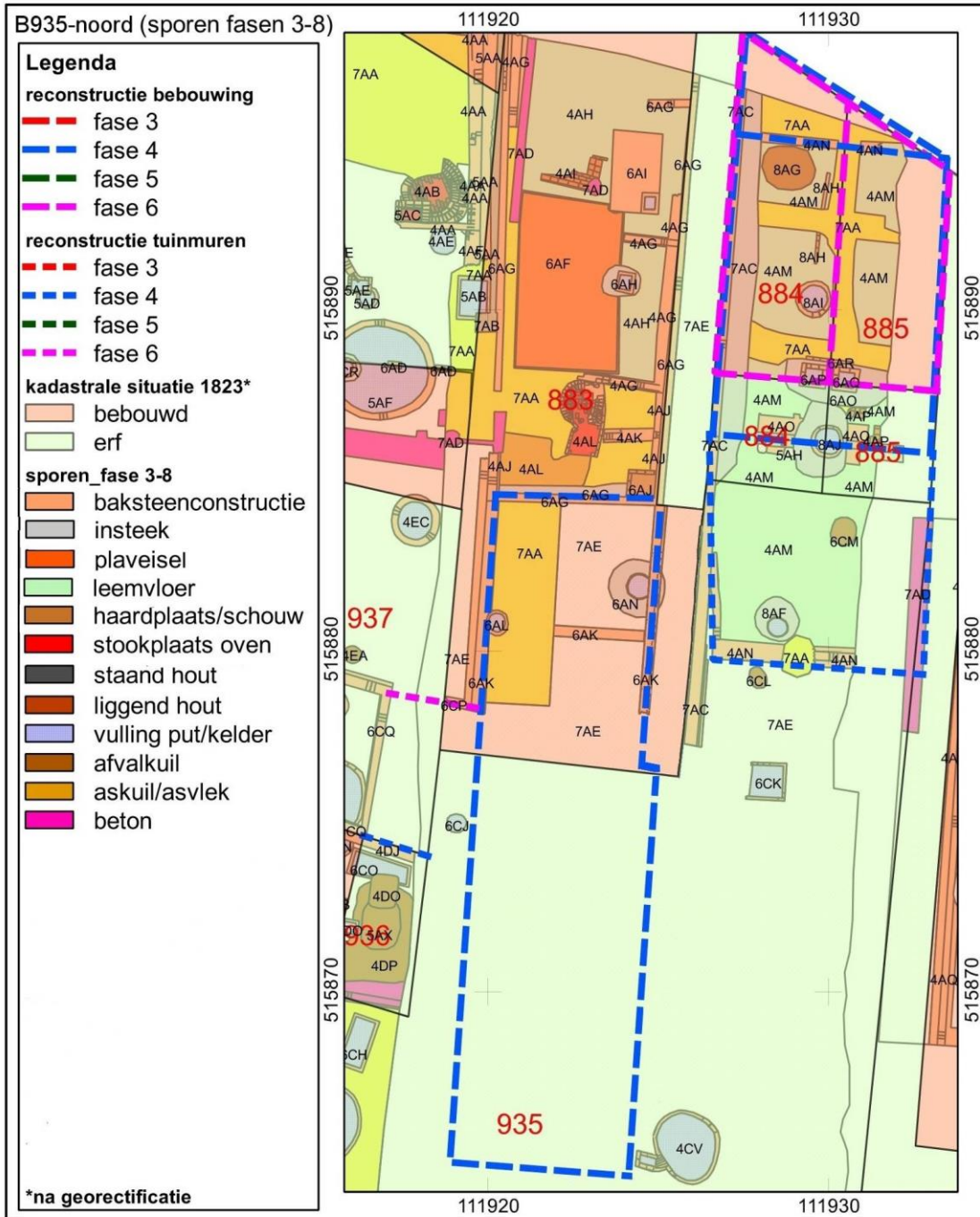
Dit huis kan worden geïdentificeerd met het trapgevelhuis van circa 1670. Op de kaart van Drebber staat in 1597 omstreeks halverwege de Bloemstraat een huis met de kap haaks op de straat, dat wellicht hetzelfde pand voorstelt.

Vondsten werden op dit perceel verder amper aangetroffen. Bij de funderingen werd helemaal niets gevonden aan dateerbaar materiaal. Zelfs uit beerput **4/5AB** kwamen geen vondsten - hij was flink verstoord doordat er in de 18de eeuw een waterput **6CF** middenin was gemaakt. Een tiental fragmenten van faïence wandtegeltjes uit beerput **4/5AB** wijst op een demping na of in de tweede helft van de 18de eeuw. Ook de waterkelder (**4/5AC**) is waarschijnlijk na 1750 gedempt.

B935-west Fase 5 en 6: circa 1700-1950

Waterput **5AW**, aan de zuidkant van perceel B935-west, werd vermoedelijk in gebruik genomen in de eerste helft van de 18de eeuw en gedempt in de (eerste helft van de) 19de eeuw.

Uit fase 6 dateren twee waterputten (**6CF** en **6CG**) en waterkelder **6CH**. Het is onduidelijk waar deze waterputten bijgehoord hebben.

Afb.94 Kad.B935-noord: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing aan de Alid Coopmansteeg, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:200.

a

b

c

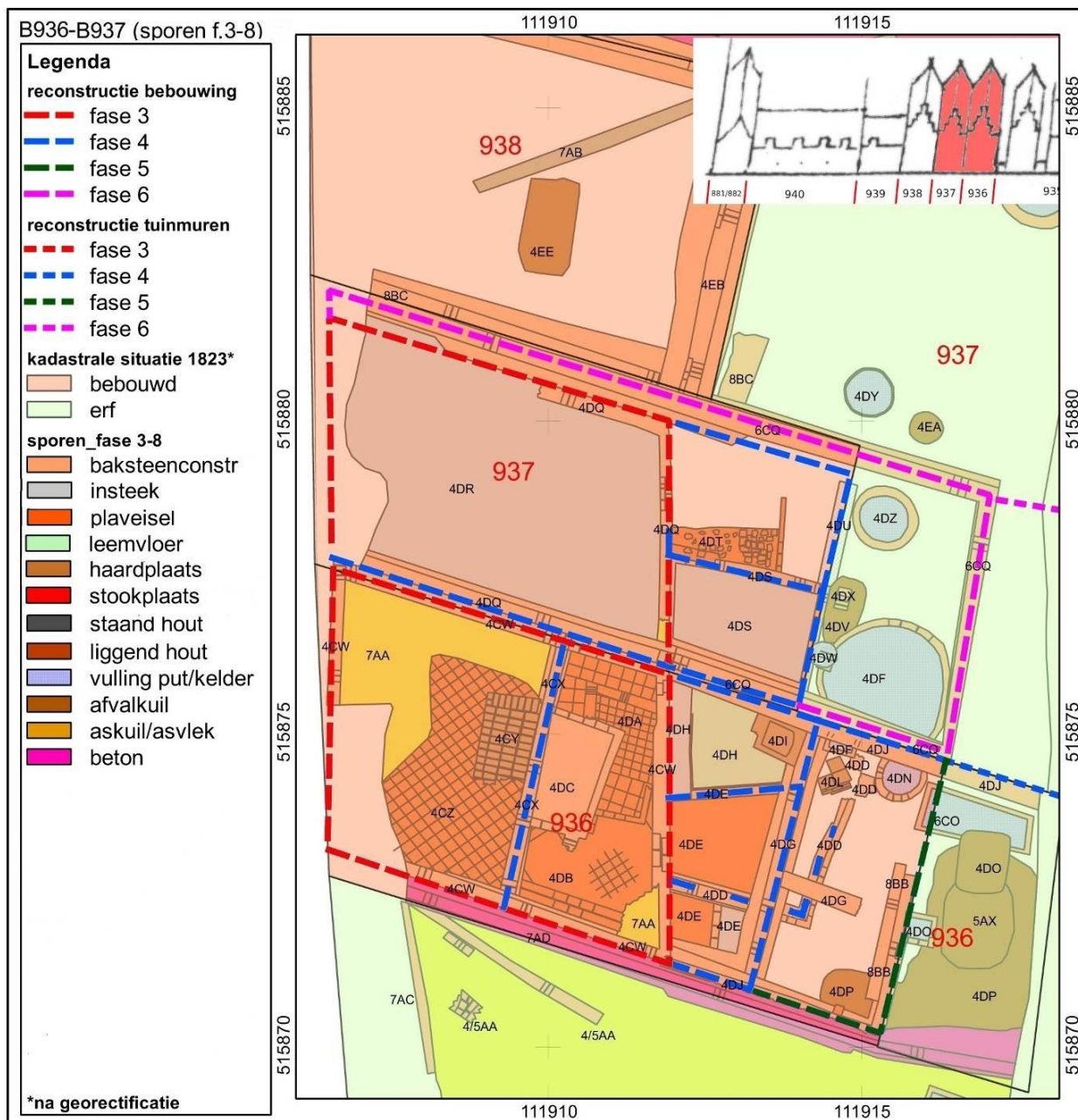
Afb.95 Kad.B935-noord: a middenterrein tussen B935 en B885, gezien uit het zuiden, midden in de kale plek ligt beerput 4CV; b-c beerput 4CV uit het noorden en uit het westen

B935-noord en de Alid Coopmansteeg, fase 4: circa 1650-1700

Op B935-noord, waar van circa 1650 tot begin 18de eeuw zes kamers hadden gestaan, werd alleen een beerput (**4CV**) aangetroffen die bij deze kamers moet hebben gehoord.⁷² De uitgebouwde stortkoker bevond zich aan de westzijde en ligt precies in het verlengde van de steeg van Alid Coopmans uit midden 17de eeuw (**afb.94-95**). Door deze lijn door te trekken in noordelijke richting, wordt duidelijk dat de kamers mogelijk op een rij onder een dak in het verlengde van het pand op B883 lagen.⁷³ In de reconstructie is ervan uitgegaan dat de breedte van het pand gelijk was aan die van het perceel ten noorden, B883. Tussen het huis op B883 en die 6 kamers lag in 1655 nog een tweetal kamers aan de westkant van de steeg. De reconstructie heeft een lengte van circa 20 m bij een breedte van circa 6 m. Wanneer we deze beredeneerde oppervlakte delen door zes, komen we op circa 20 m² op de begane grond, een gebruikelijke maat voor de toenmalige kamer-woningen. Uit de beerput werd een zeer bescheiden hoeveelheid vondsten geborgen, het merendeel met een niet scherp te begrenzen datering tussen circa 1575 en 1650. Er is één fraaie kan bij uit de late 16de eeuw, maar dit kan een oud erfstuk zijn. De naamgeving van de steeg lijkt toch te wijzen op een stichting van de zes kamers door dit echtpaar.

⁷² Het middendeel van het plangebied bleek ernstig vervuild, waardoor slechts een korte, gerichte berging van putten en beerputten mogelijk bleek.

⁷³ Dit sluit redelijk goed aan bij de situatie in de kaart van Drebbel, waarin het pand overigens half tegen de achtergevel van B884/B885 en half tegen die van B883 wordt geplaatst.

Afb.96 Kad.B936-B937: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede Gevelbeeldenkaart circa 1670

2.7.3 Bloemstraat, Kad. B936 t/m B938

De oudste kaart van Alkmaar – opgetekend door Van Deventer rond het jaar 1561 – toont reeds bebouwing in dit deel van het plangebied, langs de noordzijde van de Bloemstraat (vergelijk **afb.6**). De bebouwing in deze kaart is echter te schematisch afgebeeld om meer te weten te komen over individuele panden. Ook de kaart van Drebbel toont bebouwing langs de Bloemstraat, maar is langs de Bloemstraat helaas evenmin accuraat op het niveau van individuele percelen (**afb.8**). De Gevelbeeldenkaart van circa 1670 toont ons op deze drie kavels een groepje van drie sterk op elkaar lijkende panden, met trapgevels van vergelijkbare hoogte en breedte (**afb.77**).

In de opgraving bleek echter, dat op de kavels B936 en B937 de oudste funderingen (**4CW en 4DQ**) afkomstig zijn van twee-onder-een-kap kamerwoningen, vermoedelijk net als elders in de Bloemstraat als een dwarspand gebouwd (**afb.96-97**). Het is nog denkbaar dat dit dwarspand langer was en ook B938 omvatte. De datering van dit oudste dwarspand is onduidelijk maar zal gezien de aanvangsdatering van beerput 4DF, uit de volgende bouwfase, nog 16de-eeuws zijn.

In een volgende bouwfase is het dwarspand vervangen door de trapgevelpanden die we op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 zien. Deze panden kenden vervolgens elk een eigen bouwhistorische ontwikkeling. De gelijkvormigheid van de trapgevelpanden in eerste aanleg zou kunnen wijzen op één oorspronkelijke eigenaar, die zijn kavels in één bouwfase ontwikkelde. De huizen waren niet even diep, getuige de opgegraven achtergevels **4DG** (B936), **4DU** (B937) en **4EB** (B938). Overigens vormen de perceelgebonden ontwikkelingen na de oorspronkelijke bouwfase een sterke aanwijzing dat de percelen binnen korte tijd in handen van verschillende eigenaars kwamen. In het onderstaande worden de percelen dan ook individueel behandeld.

Achter B936 en B937 is een beerput (**4DF**) gevonden die samenhangt met de verbouwing tot de drie trapgevelpanden. Hij is mogelijk door beide panden gebruikt en bevat vondsten vanaf eind 16de eeuw. De bouw van de drie trapgevelpanden zou hierdoor kort voor 1600 geplaatst kunnen worden.

Kad. B936: Fasen 3 en 4 (circa 1500-1575-1700)

De oudste bebouwing op B936 was het zuidelijke vertrek van een 16de-eeuws dwarspand dat ook B937 omvatte en mogelijk ook B938. De oorspronkelijke kamerwoning (fundering **4CW**) was op enig moment in de 16de eeuw nog in twee ruimten verdeeld door een toegevoegde binnenmuur (**4CX**). De voorkamer had een plavuizenvloer (**4CZ**) en een haardplaats (**4CY**) tegen de binnenmuur. Aan de andere zijde van de binnenmuur, in het achterkamertje, lag eveneens een plavuizenvloer (**4DB**). In de noordoosthoek van het achterkamertje – tegen de oorspronkelijke achtergevel – bevond zich een licht verdiept deel (**4DA**), vermoedelijk de oorspronkelijke locatie van de bedstee, die zich vaak boven een ondiep keldertje bevond. Later heeft men de bedstee inclusief de bedsteekelder verplaatst naar een locatie (**4DC**) tegen de binnenmuur, waar het warmer moet zijn geweest door warmtedoorslag van de haard **4CY** aan de andere zijde. Op het achtererf werd een kleine aanbouw gerealiseerd (**4DD**). Binnen deze aanbouw werd een deel van een baksteenvloer met een afwateringsgoot aangetroffen (**4DE**). Uit de waarneming in het veld komt naar voren dat deze bestrating er eerder was dan de aanbouw.

c

Afb.97 B936: Funderingen en vloeren vanuit het zuiden (a-b) en oosten (c)

b

Afb.97d-f B936: d-e. Details funderingen uit het zuiden met oudste plaatsje DE (e); f. noordgevel 4DJ met dichtzetting van storkoker van beerput 4DF en grijze vloerplavuis, uit het oosten
 Afb.97g B937: onderzoek van beerput 4DF, uit het noorden

De kleine aanbouw werd eind 16de eeuw vervangen door een uitbreiding van de bebouwing (**4DG**). Dit zal de bouwfase betreffen waarin de drie trapgevelpanden ontstonden die op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 staan. Hierdoor verkreeg men een achtergevel die haaks op de zijgevels stond, hetgeen vanzelfsprekend voordelen heeft aangaande de inrichting van dit deel van het pand. Aan de noordkant stond achter deze achtergevel een gemak, met een uitgebouwde storkoker verbonden aan een ronde beerput achter B937 (**4DF**). Vondsten uit deze beerput dateren het gebruik tussen het einde van de 16de en de eerste helft van de 18de eeuw. De beerput lijkt overigens tussentijds te zijn geleegd, vermoedelijk reeds in het eerste kwart van de 17de eeuw. Uit de periode tussen het einde van de 16de en het begin van de 17de eeuw resteerden namelijk slechts enkele fragmentjes keramiek.

Achterop het erf werden twee forse afvalkuilen (**4DO** en **4DP**) gevonden – ze zouden nog kunnen dateren uit de bouwfase van muur 4DG. Het vondstmateriaal uit de oudste afvalkuil (4DO) duidt op een datering aan het einde van de 16de of het begin van de 17de eeuw. Afvalkuil 4DP was veel groter en bevatte een grote hoeveelheid vondstmateriaal. Enkele stukken zijn gedateerd in 1604 en in 1614. Er werd een flinke kuil (**4DH**) gegraven voor de fundering van een vierkante stookplaats (**4DI**) in de noordoosthoek tegen de achtergevel. De ligging en de vorm doen vermoeden dat de stookplaats een ambachtelijke functie had, bijvoorbeeld de plek van een smidse.

Nog in de eerste helft van de 17de eeuw werd de achterhelft van het pand vervangen door een grote aanbouw (**4DJ**). Bij de bouw van deze aanbouw hoorde de aanleg van een waterput (**4DN**). Er werd geen vondstmateriaal in deze waterput aangetroffen.

Langs de zuidelijke gevel van de aanbouw lag nog een laatste plavuis van grijs natuursteen (**4DK**), waarmee een indruk van de vloerbedekking werd verkregen. Vóór de stortkoker van beerput **4DF** werd een stookplaatsje aangelegd (**4DL**). De beerput was hierdoor niet langer bereikbaar via deze koker.

Met de realisatie van de nieuwe aanbouw was bijna het gehele erf bebouwd. Er bleef nog een klein achterplaatsje over.

Kad. B936: Fase 6 (circa 1800-1950)

In de laatste aanbouw werd een waterkelder aangelegd (**6CO**). Deze werd via een regenpijp gevoed met regenwater uit de dakgoot. Voor de aanleg van deze waterkelder werd een flink stuk van de fundering van de jongste aanbouw (**4DJ**) weggebroken.⁷⁴ Uit de insteek van de waterkelder werden enkele fragmenten keramiek geborgen, waaruit een datering vanaf de eerste helft van de 19de eeuw kan worden afgeleid.

Kad. B937: Fasen 3 en 4 (circa 1500-1575-1700)

De oudste bebouwing op B936 was het zuidelijke vertrek van een 16de-eeuws dwarspand dat ook B937 omvatte en mogelijk ook B938. Binnen de kamerwoning (**4DQ**) werden geen aanwijzingen aangetroffen over de inrichting. Wel lag over de gehele oppervlakte een puinlaag van de aanleg of verbouwing van het pand (**4DR**).

Tegen de zuidoosthoek van het oudste pand werd op het achtererf een bijkeukentje gerealiseerd (**4DS**). Het bijkeukentje gaf toegang tot het achtererf via een deur in de noordelijke wand. De plek van deze deur was uitgevoerd in halfsteens metselwerk, waar de rest van de fundering in steens metselwerk was uitgevoerd. Het metselwerk van het bijkeukentje was in pandig gepleisterd, hetgeen lijkt te wijzen op een verdiepte ligging van de vloer. Het open plaatsje ernaast was geplaveid met bakstenen (**4DT**).

Later is er een nieuwe achtergevel gezet, waarvan een puin spoor nog resteerde (**4DU**). Dit kan in verband worden gebracht met de bouw van de drie trapgevels op B936-B937-B938. De hierdoor ontstane bouwcontouren waren in hoofdlijnen nog aanwezig in de Grondtekening van de Stad Alkmaar uit 1823.

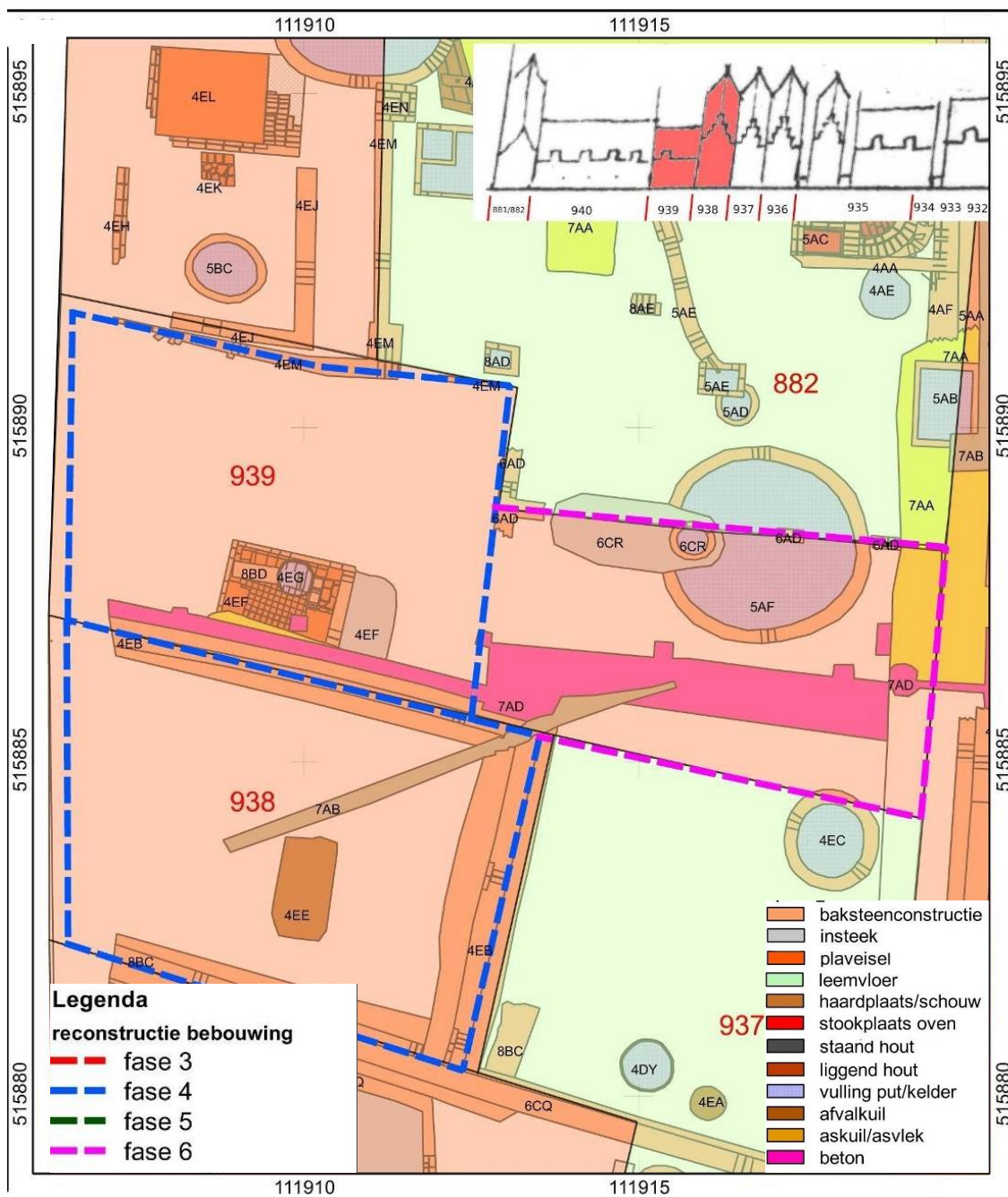
Direct achter de achtergevel van pand B937 lagen een afvalkuil (**4DV**) en een houten tonputje (**4DW**). Uit de beide sporen werden vondsten uit de eerste helft van de 17de eeuw geborgen. De afvalkuil en de tonput werden afgedekt door restanten van een kleine fundering met onduidelijke bestemming (**4DX**).

Water was beschikbaar via een ronde bakstenen waterput (**4DZ**). Een stortkoker naar beerput **4DF** is niet gevonden op perceel B937. Merkwaardig, gezien het feit dat deze beerput vrijwel geheel binnen dit erf lag. Wellicht hadden de bewoners van B937 een hokje bovenop de koepel, aan hun zijde van de muur.

Kad. B937: Fase 6 (circa 1800-1950)

Het pand werd in deze fase verbreed en verlengd door vervanging van de noordelijke zijgevel en de achtergevel (**6CQ**). Door de verbreding kwam een smalle steeg of osendrop tussen de panden B937 en B938 te vervallen. De Grondtekening van 1823 toont ons nog de situatie van voor deze verbouwing, zodat deze verbouwing na 1823 zal hebben plaatsgevonden.

⁷⁴ Deze achtergevel was al eens vervangen op een niet nader te duiden tijdstip (8BB). Ook deze vervanging werd uitgehakt bij de aanleg van de waterkelder.

Afb.99 Kad.B938-B939: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede Gevelbeeldenkaart circa 1670

Kad. B938: Fasen 3 en 4 (circa 1500-1575-1700)

Van de oudste bouwphase resteerde slechts de zuidelijke zijfundering (**8BC**).

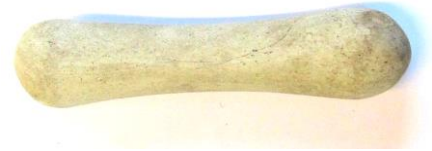
De fundering 8BC wordt oversneden door een tweede bouwphase met een nieuwe achtergevel en noordelijke zijgevel (**4EB - afb.98**). Deze bouwphase hoort vermoedelijk bij het huis dat we op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 zien.

Inpandig werd een min of meer rechthoekige afvalkuil (**4EE**) gevonden. De afvalkuil kan worden gedateerd in de eerste helft van de 16de eeuw. Onder de vondsten bevonden zich een misbaksel (r-bak-?) en een ovenproen, typisch afval van een pottenbakker.

Op het erf achter pand B938 lagen twee met afval gedempte tonputten (**4DY** en **4EA**) en een kleine beerput (**4EC**). De tonput **4EA** bevatte beer en vondsten uit het midden van de 16de eeuw, de inhoud van de beerput **4EC** heeft een begindatering in de tweede helft 16de eeuw en loopt tot de tweede helft 17de eeuw. Het afval in tonput **4DY** is 17de-eeuws.

Afb.98a B938-B940, uit het zuiden: op de voorgrond op B938 de achtergevel 4EB, daarachter rechts op B939 de grote waterput 5AF
 Afb.98b B939: uit de demping van waterput 5AF: een 18de-eeuwse pijpenaarden pruikenkruller van 7,3 cm lang (98BLO11)

2.7.4 Bloemstraat, Kad. B939

Kad. B939: Fase 4 (circa 1575-1700)

Sporen van de bebouwing uit deze fase waren zeer schaars aanwezig op dit perceel (**afb.99-100**). Tegen de zuidelijke zijgevel lag een rechthoekig keldertje (**4EF**). Bij het verwijderen van de kelder werd een tonputje (**4EG**) gevonden, waarvan de jongste vondsten gedateerd konden worden in het eerste kwart van de 17de eeuw.

De Gevelbeeldenkaart van circa 1670 toont ons een kort 'dwarshuis', met een dakkapelletje aan de noordzijde van de voorgevel. Er zijn onvoldoende resten aangetroffen van de bebouwing in fase 4 om deze weergave te kunnen toetsen.

Kad. B939: Fase 5 (circa 1700-1800)

Achter de bebouwing van fase 4 werd een zeer grote waterput aangetroffen (**5AF**).⁷⁵ Vondstmateriaal uit de dempingslaag kan worden gedateerd in het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw. Bij de vondsten bevindt zich een handvol Goudse pijpen uit circa 1740-1830, maar ook een merkwaardig object, namelijk een pijpenaarden krulstaafje uit de 18de eeuw (**afb.98b**). Dergelijke staafjes werden verwarmd en dienden om krullen in de pijpen te maken. De productie hiervan vond deels in Gouda plaats, maar er zijn ook importen uit Engeland bekend. De staafjes zijn met de hand gemaakt, maar er zijn ook voorbeelden uit een tweedelige persmal bekend. Dit exemplaar is gewoon met de hand gerold.⁷⁶

In de 18de eeuw stond het pand bekend als pakhuis. Geen van de vondsten uit de demping kan duidelijk worden gerelateerd aan het gebruik van het pand in deze periode.

⁷⁵ Volgens de Grondtekening van 1832 ligt deze waterput voor een deel binnen perceel B882. In het eerste kwart van de 19de eeuw waren beide percelen in handen van Arend Siebert. Vermoedelijk heeft er onder deze grootgrondbezitter in het plangebied een grenswijziging plaatsgevonden, waarbij een deel van het achtererf van B939 werd toegevoegd aan het areaal van perceel B882.

⁷⁶ Vondstnummer 98BLO11. Determinatie D.H. Duco.

Kad. B939: Fase 6 (circa 1800-1950)

In deze periode werd het pand op perceel B939 vergroot door de toevoeging van een aanbouw (6AD).⁷⁷ Hiervoor moest de grote waterput (5AF) worden gedempt. In plaats daarvan werd een kleinere waterput (6CR) aangelegd, tegen de binnenzijde van de noordelijke gevel van de aanbouw. Er werden geen vondsten in de put aangetroffen, maar uit de ligging tegen de noordelijke gevel van de aanbouw kan worden afgeleid dat deze waarschijnlijk gelijktijdig zijn gerealiseerd. Een historische bron uit 1832 vermeldt dat het pand in dat jaar in gebruik was als stal.

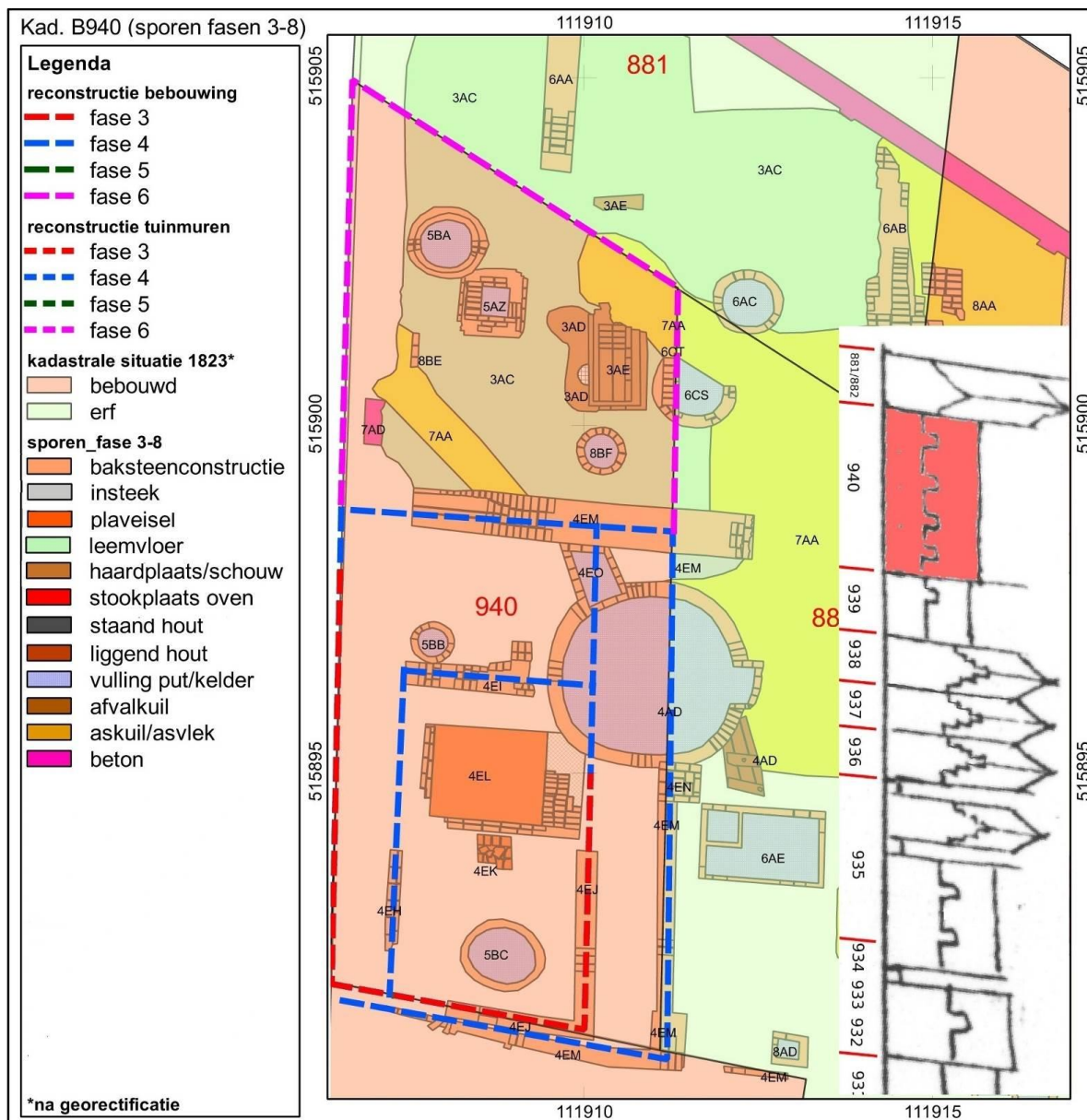

Afb. 100a B939-B940, uit het oosten: vooraan de waterput 5AF (B939), middenachter muurwerk van B940

Afb. 100b B939: oven 4EF tegen de zuidmuur, vanuit het oosten.

⁷⁷ De aanbouw is ook weergegeven in de Grondtekening van 1823. In de herziene versie van de Kadastrale Minuutplan van 1885 is de aanbouw niet meer aanwezig (afb. 16, perceelnummer 1933).

Afb. 101 Kad. B940: archeologische sporen en reconstructies van de bebouwing, geprojecteerd op de Kadastrale Minuut van 1832. Schaal 1:100. Inzet: uitsnede Gevelbeeldenkaart circa 1670

2.7.5 Bloemstraat, Kad. B940

Kad. B940: Fasen 3 en 4 (circa 1500-1575-1700)

De bebouwing op dit perceel kent een bewogen geschiedenis (**afb.101-102**). De reconstructie van de oudste plattegrond toont een 'dwarshuis' aan de Bloemstraat. Hiervan zijn delen van de zuidelijke en oostelijke gevel aangetroffen (**4EJ**). De andere gevels zijn niet aangetroffen. Gezien de datering van de volgende bouwfase is dit muurwerk nog 16de-eeuws.

Dit huis wordt vervangen door een nieuw pandje, waarvan muurwerk is gevonden van de zuid- en oostgevel alsmede een opvallend zware fundering aan de noordkant (**4EM**). Bij dit pand hoort een forse beerput met een buitendiameter van 2,8-3,0 meter (**4AD**), voorzien van twee uitgebouwde storkokers. De oudste vondsten uit deze beerput stammen ergens uit de tweede helft van de 16de eeuw. De noordwestelijke koker behoort bij een privaat tegen de noordmuur van het pandje, mogelijk geplaatst in de binnenhoek met de achtergevel, die deels bovenop de beerputkoepel is gezet. Bij de overgang van de muur op de beerputkoepel is nog een metselblok (**4EN**) geplaatst ter versterking. De oostelijke storkoker is van een tweede gebruiker, mogelijk de bewoners van het pand op B882. Inpandig is nog wat muurwerk aangetroffen waarvan niet geheel duidelijk is bij welk van deze bouwfases ze horen. Op ongeveer een meter achter de voorgevel aan de Bloemstraat liep de

fundering voor een soort gang voorlangs (**EH**). De relatie met een zware dwarsmuur in de noordhelft van het huis (**4EI**) is onduidelijk. Dit muurtje heeft aan de oostzijde een hoekstuk, dat ofwel samenhangt met de achtergevel van de oudste fase (**4EJ**) of wel met de aanwezigheid van de beerput (**4AD**). Verder is er ook de onderlaag van een ondiepe bedsteekelder (**4EL**), die door de fundering (**4EJ**) van de oudste bouwfase heen lijkt te zijn gegaan. In de ruimte ten zuiden van de bedsteekelder sluit een rommelige vloer van bakstenen en keitjes aan (**4EK**).

Kad. B940: Fase 5-6 (circa 1700-1950)

Het huis uit de tweede helft 16de eeuw (**4EM**) kan eeuwenlang zijn blijven staan, want de afmetingen corresponderen nog grotendeels met de verkaveling van 1823. Wel blijkt het huis in 1823 naar het noorden te zijn verlengd. Hiervan is alleen een muurfragment van de achtergevel (**6CT**, op waterput **6CS**) gevonden. De bakstenen vloer van de oudste bouwfase (**4EK**) werd afgedekt door een leemlaag, waarin onder meer een munt uit 1777 werd gevonden.⁷⁸

Er zijn drie waterputten tevoorschijn gekomen, waarvan de datering helaas onscherp moet blijven, twee inpandig (**5BB** en **5BC**). De derde waterput (**6CS**) bevindt zich onder de achtergevel aan de noordoostkant.

Het pand staat in 1730 geregistreerd als pakhuis en in 1830 als onbewoond. De waterputten kunnen ook verband houden met gebruik als stal.

Afb. 102a-c Kad.B940: a. funderingen van kamerwoning met bedsteekelder 4EL en waterkelder 6AE, uit het oosten, b. beerput 4AD uit het zuiden, c. liggend hout naast beerput 4AD, uit het oosten

⁷⁸ Vondstnummer 98BLO7.

Hst.3 Huisraad van vroegere bewoners

INHOUD:

3.1 Vondstcomplexen

3.2 Vondstcomplexen uit de 15de eeuw

3.3 Vondstcomplexen uit de 16de en 17de eeuw

3.4 Vondstcomplexen uit de 18de en 19de eeuw

Hst.3 Huisraad van vroegere bewoners

INHOUD:

3.1 Vondstcomplexen

3.2 Vondstcomplexen uit de 15de eeuw

3.2.1 Ophoging 2AA, eerste helft 15de eeuw

3.2.2 Onderlaag van huisterp 2, laag 2AP, eerste helft 15de eeuw

3.2.3 Mest- en afvalkuilen in de noordwesthoek van het onderzoeksgebied, 15de eeuw

3.3 Vondstcomplexen uit de 16de en 17de eeuw

3.3.1 Een vondstcomplex aan de Laat: B886, tweede helft 16de en eerste helft 17de eeuw

3.3.2 Vondsten bij een huis aan de Oudegracht: B920, 1582 tot circa 1725

3.3.3 Afval aan de Bloemstraat-zuidkant: huis B929, ca.1582-1650

3.3.4 Afval aan de Bloemstraat-zuidkant: kamerwoningen B930-B931, ca.1582-1650

3.3.5 Afval aan de Bloemstraat-noordkant en Alid Coopmansteeg: B935 circa 1575-1650

3.3.6 Afval aan de Bloemstraat-noordkant: B936-B938, circa 1575-1650

3.3.7 Afval aan de Bloemstraat-noordkant: B939 en B940, circa 1500-1700

3.4 Vondstcomplexen uit de 18de en 19de eeuw

3.4.1 Een gat in het vondstenspectrum

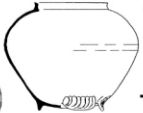
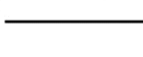

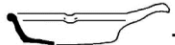

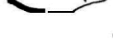

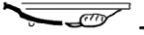
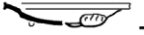

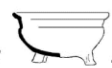
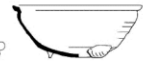
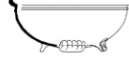

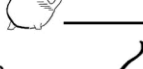

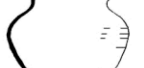

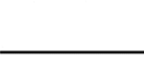
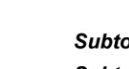
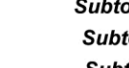
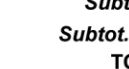

3.4.2 Twee afvalkuilen bij de Laat: B885 en B889, tweede helft 18de -eerste helft 19de eeuw

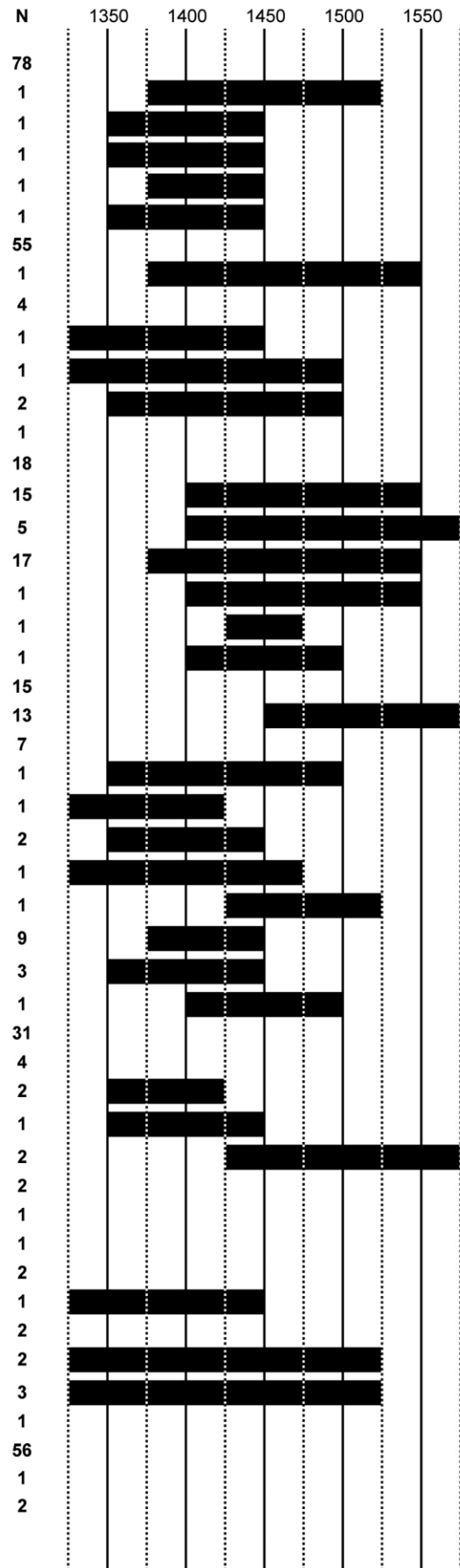
3.4.3 Huisafval van de Bloemstraat-zuid: B922, B928-B931, 19de eeuw

3.4.4 Huisafval bij de Bloemstraat-noord: B935-B936, 19de eeuw

Links: Afb. 103a Allesporenkaart, met de hier besproken vondstcomplexen in rood aangeduid

98BLO 2AA ophoging

	type	N
	s1-?	78
	s1-dri-2	1
	s1-kan-2	1
	s1-kan-9	1
	s1-kan-3	1
	s1-kan-17	1
	s2-?	55
	s2-kru-2	1
	g-pot-?	4
	g-pot-4	1
	g-pot-5	1
	g-pot-25	2
	g-vst-?	1
	g-?	18
	r-bak-1	15
	r-bak-2	5
	r-bak-15	17
	r-bak-26	1
	r-bak-28	1
	r-bak-35	1
	r-bak-?	15
	r-bor-1	13
	r-bor-?	7
	r-dov-1	1
	r-gra-2	1
	r-gra-3	2
	r-gra-5	1
	r-gra-8	1
	r-gra-20	9
	r-gra-88	3
	r-gra-10d	1
	r-gra-?	31
	r-kan-?	4
	r-kom-3	2
	r-kom-5	1
	r-kom-41	2
	r-kom-?	2
	r-min (gra)	1
	r-oli-?	1
	r-pis-?	2
	r-pot-5	1
	r-pot-?	2
	r-vet-1	2
	r-vet-?	3
	r-vst-?	1
	r-?	56
	ha-gra/pot-?	1
	wm-?	2
Subtotaal s1: 83		
Subtotaal s2: 56		
Subtotaal g: 27		
Subtotaal r: 205		
Subtot. ha, wm: 3		
TOTAAL: 263		

Tabel 1 Tellijst van keramiekvondsten uit ophogingspakket 2AA, 1ste helft 15de eeuw

Hst.3 Huisraad van vroegere bewoners

Peter Bitter (m.m.v. Rob Roedema, Don H. Duco en Karin Beemster)

3.1 Vondstcomplexen

In de opgraving zijn verscheidene vondstcomplexen onderscheiden.⁷⁹ Het oudste vondstcomplex is een verzameling vondsten die is aangebracht als ophogingslaag voorafgaand aan de eerste bebouwing (2AA). Dit materiaal komt van elders en is in dit verband alleen interessant vanwege de datering.

Uit de 15de eeuw stammen enkele kuilen die door hun vulling met mest en afval te relateren zijn met de eerste agrarische bewoning in het gebied. Ze bevinden zich in een onafhankelijke cluster ten westen van boerderij 2 maar kunnen ook nog behoord hebben bij een eventuele boerderij meer westelijk, buiten ons opgravingsterrein. De locatie van de kuilen is te sterk beïnvloed door latere verstoringen door een benzinetank-sanering en betonnen funderingen om er verdere topografische conclusies uit te kunnen trekken.

Er zijn talrijke afvalkuilen en een paar beerputten uit de late 16de en eerste helft van de 17de eeuw. Deze kunnen veelal worden gerelateerd aan specifieke huizen en hun bewoners. Het gebied was toen in snel tempo volgebouwd met woonhuizen. Uit later tijd is er veel minder gevonden. Dit kan worden verklaard doordat de stedelijke vuilnisophalers beter georganiseerd waren en door de opkomst van riolen en gebruik van losse beertonnen, maar ook doordat de bevolkingsafname ertoe leidde dat veel panden niet meer waren bewoond en slechts dienden als pakhuizen, schuren en stallen.

Uit de vondstcomplexen is een selectie gemaakt voor nadere analyse wanneer er een redelijke hoeveelheid vondsten van kan worden gedetermineerd. De tellijsten zijn opgesteld door de telling van het aantal complete/incomplete exemplaren na het passen van de scherven.

3.2 Vondstcomplexen uit de 15de eeuw

3.2.1 Ophoging 2AA, eerste helft 15de eeuw

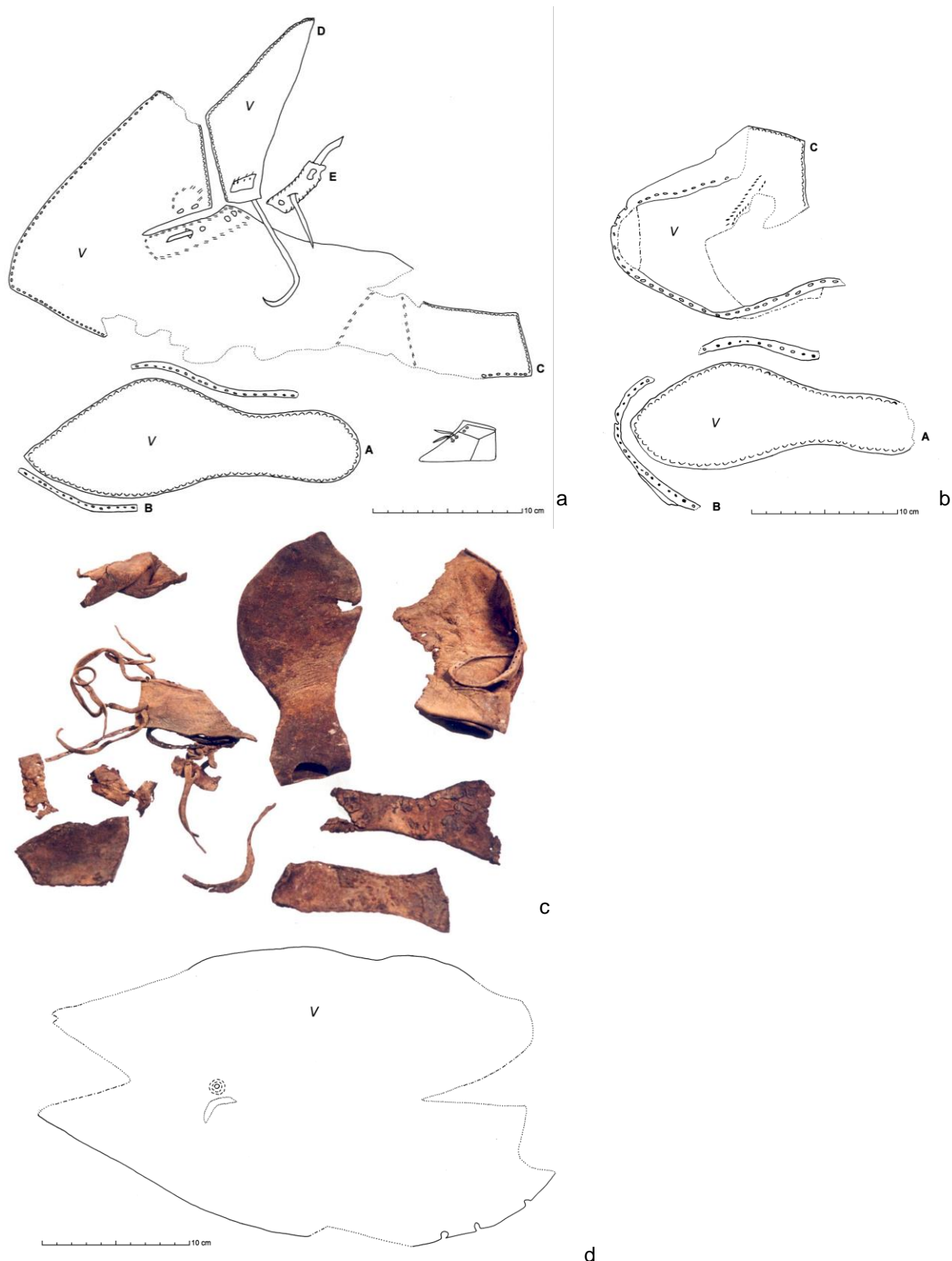
De vondsten uit de eerste ophogingslagen in het terrein zeggen nog niets over de bewoning van het gebied, omdat ze van elders aangevoerd zijn. In deze context zijn ze vooral van belang vanwege de datering (**Tabel 1, cat.1-3, afb.103**).⁸⁰ Het merendeel van de keramiek bestaat uit rood aardewerk (53%, 139 van 263 MAE keramiek), met slechts een klein percentage grijs aardewerk (8%, 20MAE). Bij het steengoed overheerst het ongeglazuurde Siegburg schenk- en drinkgerei (63%, 64 van de 102 MAE steengoed). Door het zeer fragmentarische karakter van de vondsten is slechts een deel ervan op typenummer te determineren – hiervan is maar een beperkt aantal scherp dateerbaar omdat veel vormen langere tijd in productie waren. Een slanke Siegburg kan s1-kan-3 hoort thuis in de late 14de en eerste helft 15de eeuw. Uit de gestorte humeuze grond komt een vrijwel complete aspot, helaas van een algemeen type uit de tweede helft 14de of 15de eeuw (**cat.7**). De bakpannen zijn, op een enkele na, te dateren na 1400. Een aantal rood aardewerken vormen heeft een looptijd tot in de eerste helft 15de eeuw (r-gra-2, -3, -20 en -10d, r-kom-3 en -5, r-pot-5). Een paar vormen hebben een aanvangsdatering van de productie rond het tweede kwart van de 15de eeuw (r-bak-28, r-bor-1, r-gra-8, r-kom-41). Als we een grootste gemene deler zoeken, komen we dus uit op een datering van de eerste ophoging in de eerste helft 15de eeuw, wellicht aan te scherpen tot het tweede kwart van de 15de eeuw.

Afb. 103b 2AA: fragmenten van: a. steengoed kruikje (s2-kru-2), b. rood aardewerken vetvanger (r-vet-1) met onleesbaar reliëfstempel op de rand, c. rood aardewerken bord (r-bor-1) met slijversiering

⁷⁹ Determinatie van keramiekvondsten door Rob Roedema (aangevuld door Peter Bitter), rookgerei door Don H. Duco, leer door Karin Beemster en overige materialen door Rob Roedema en Peter Bitter.

⁸⁰ Vondstnummers van laag 2AA: 98BLO46, 55, 60, 69, 71, 72, 81, 82, 89, 97, 99, 108b, 109b, 128, 133, 138, 144, 156, 163, 164, 168, 170, 173, 175; 99BLO118, 119, 148, 150, 152, 153, 156, 160, 163, 164, 212, 213, 214, 218, 219, 221, 237, 341.

Afb. 105a-d Leervondsten uit ophoging 2AA, 1ste helft 15de eeuw (schaal 1:4):
 a. halfhoge rechterschoen met splitveters op de wreef type 65 maat 33 (99BLO164),
 b. deel van rechterschoen met afgesneden neus voor meer teenruimte (van origine) maat 30 (99BLO102),
 c. halfhoge rechterschoen met splitveters op de wreef type 65 maat 39 (98BLO71),
 d. onbekend voorwerp (99BLO101a).
 De voorwerpen zijn als het ware 'van binnenuit' getekend, met zicht op de vleeszijde (v) van het leer

Afb.104 Berging van een schoen uit de humeuze klei van ophoging 2AA (99BLO164)

Leer uit ophoging 2AA (door Karin Beemster)

Er zijn diverse vondsten van schoeisel uit de ophogingslaag 2AA, waarbij van enkele exemplaren het model volgens de typologie van Goubitz (2001) geïdentificeerd kan worden. Ze worden voornamelijk ingedeeld op basis van de wijze van sluiting. De schoenen passen alle in een 15de-eeuwse context.

Een schoentype met een verticale zijsluiting met een rijgveter (Goubitz type 50-I) is te dateren in de 13de tot en met de 15de eeuw. Hiervan is alleen het bovenleer bewaard (98BLO97).

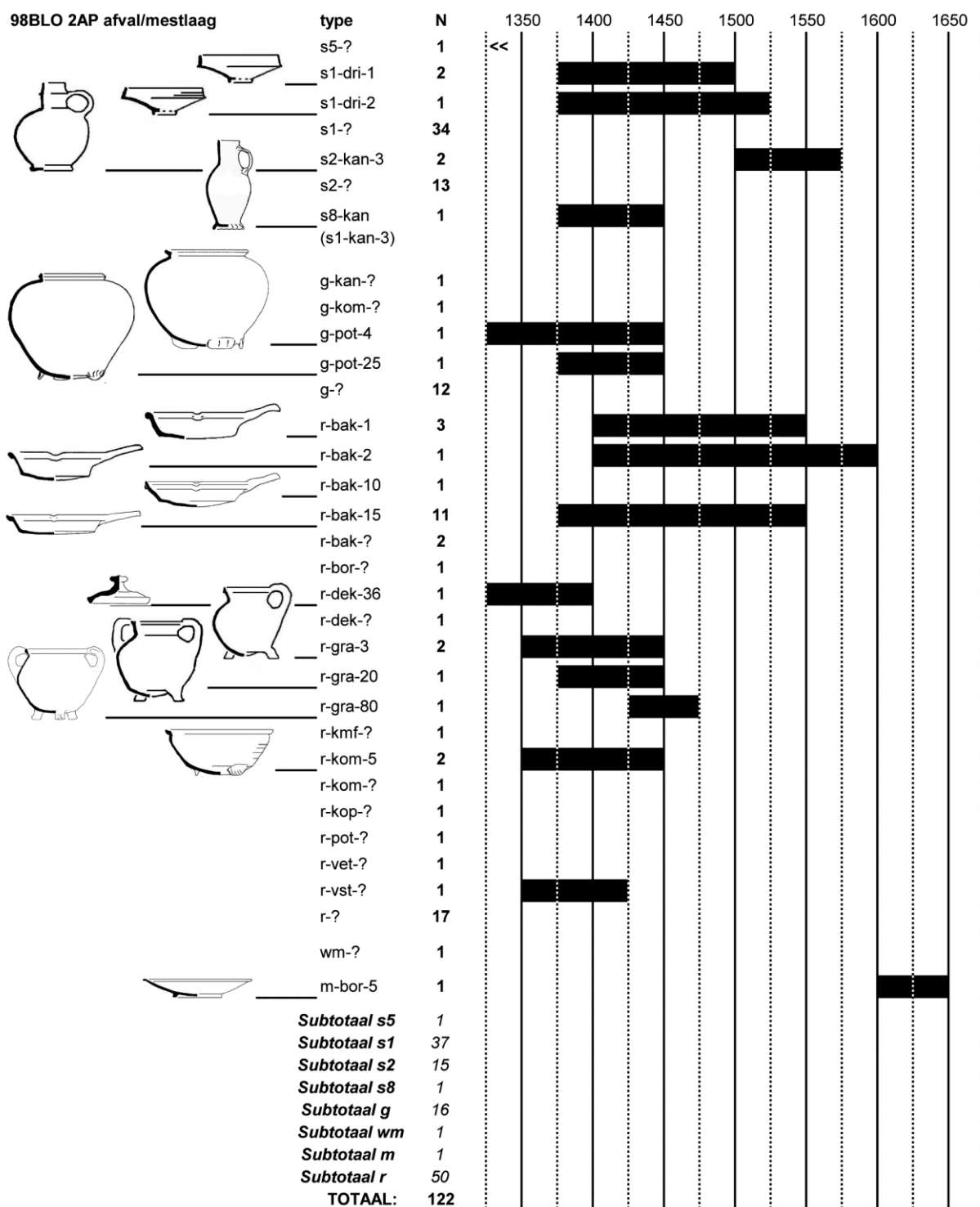
Van een schoen met een rijgvetersluiting op de wreef (Goubitz type 60) is alleen een bovenleerfragment bewaard (99BLO219).

Er zijn resten van vier schoenen met splitveters (ook wel gepaarde veter genoemd) op de wreef (Goubitz type 65). De eerste (99BLO164) is een complete lage schoen met gepaarde veters (**afb.104,105a**). Het leer is in goede staat. De schoen is van maat 33 en bestaat uit een zool, bovenleer met schachtaanzetstuk, hielversterking, splitveters en een gatversterking. Een tweede exemplaar (98BLO71) is een halfhoge schoen van maat 39 met gepaarde veters op de wreef. Het bovenleer is in slechte staat (**afb.105c**). Van een derde schoen met splitveters zijn een zoolfragment met een tussenrand en gehavend bovenleer bewaard (99BLO105) behoort tot een schoentype met een wreefsluiting met splitveters (gepaarde veters; Goubitz type 65). Van een vierde exemplaar van dit type (99BLO104) is slechts een fragment bewaard.

Er is een zool, tussenrand en voorblad gevonden van een incomplete schoen (99BLO102), waarvan een deel van het voorblad bij de neus en wreef is afgesneden voor meer ruimte, terwijl er een reparatie is gedaan aan de binnenzijde van het voorblad (**afb.105b**). Verder zijn er een sterk afgesleten zool, een zool met bovenleerfragment maat 30, nog slecht bewaarde fragmenten van 3 zolen en een partij van 107 stuks snijdafval (99BLO213, 98BLO60, 98BLO170).

Van een trip (Goubitz type 110) zijn de beide tripbladen bewaard met vier bevestigingsgaten en een bevestigingsriempje, zij het in zeer slechte staat (99BLO219).

Bij de vondsten zijn er drie grote stukken leer met sporen van bewerking, maar hun gebruiksfunctie is niet te bepalen. De eerste (99BLO70) betreft een lap leer van 22x10 cm met inkervingen, van een dikke kwaliteit leer. De tweede (99BLO103) is een ondefinieerbare lap dik leer die deels nog een 90 graden naad heeft. De derde (99BLO101a) is een ondefinieerbare lap leer van ongeveer 35x19 cm van kalfsleer met aan de rand drie bevestigingsgaatjes voor nagels (?) en een roestplekje van een nagel (**afb.105d**).

Tabel 2 Telling van keramiekvondsten uit ophogingspakket 2AP, 1ste helft 15de eeuw

3.2.2 Onderlaag van huisterp 2, laag 2AP, eerste helft 15de eeuw

De vondstenconcentratie (2AP) onder de huisterp 2 houdt vermoedelijk geen verband met bewoning ter plekke maar is van elders aangevoerd. De vondsten zijn dan ook vooral van belang vanwege de datering van deze bewoningsresten (Tabel 2). De datering komt overeen met die van laag 2AA. Een paar fragmenten zijn vervuiling vanuit een erboven liggende laag of door een niet herkende ingraving, onder andere twee stuks 16de-eeuws steengoed en een vroeg-17de-eeuwse majolica scherf.⁸¹

⁸¹ Vondstnummers 98BLO145 (m-bor-5) en 98BLO153a (2 wandfragmenten van s2-kan-3 Siegburg met blank zoutglazuur).

106

107

Afb. 106-107 Uit 2AP, 1ste helft 15de eeuw: rood aardewerken tuit in de vorm van een varkenskop, vermoedelijk van een lavabo (98BLO166) en kandelaar in de vorm van een ruiter te paard (98BLO147) Circa 1:2

Bij de vondsten bevinden zich enkele bijzondere stukken (**afb.106-107**), zoals de bovenhelft van een kan van steengoed uit Siegburg (type s1-kan-3) die door een Hollandse pottenbakker is voorzien van groene loodglazuur (bakselgroep s8).⁸² Van rood aardewerk is er de tuit van vermoedelijk een lavabo, afgewerkt in de vorm van een varkenssnuit. Een kandelaar gesneden van rood aardewerk is uitgevoerd als een klein beeldje van een ruiter te paard met een kaarsenhouder in de armen.

Leer uit ophoging 2AP (door Karin Beemster)

Uit deze ophoging komen delen van een handvol schoenen en een riemfragment.

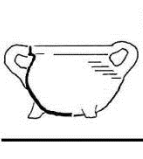
Van twee schoenen is de sluiting aanwezig – het zijn typen uit de 14de-15de eeuw. Een gehavende hoge instapschoen (98BLO153) heeft een zijsluiting met een veter (Goubitz type 35-II). Het is een kinderschoen van ongeveer maat 23. (**afb.108**). In slechte staat is een stuk bovenleer (98BLO146) van een tweede schoen met een zijsluiting met rijgveter (Goubitz type 50-I), waarvan ook de gatenversterking aanwezig is. Van een derde schoenfragment zijn wel een stuk van de zool en het bovenleer aanwezig maar de sluiting ontbreekt (98BLO160). Er zijn fragmenten van nog vijf zolen en twaalf maal afsnijdsels (98BLO146).

Verder is er een deel van een riem, lengte 32 cm (98BLO160).

Afb. 108 Schoenresten uit laag 2AP, 15de eeuw. Bovenleerfragment en zool van hoge kinderschoen met rijgveter opzij van maat 23, onderaan drie losse zolen (98BLO153)

⁸² Vondstnummer 98BLO130 (rand en wandfragmenten van een s8-kan: met groen glazuur bedekte s1-kan-3).

98BLO53/74/84/88/51 kuilen:		2BF	2BK	2BM	2BN	2BS	Tot	1400	1450	1500	1550
	s1-kan-?	2			1		3				
	s2-spi-	1					1				
	s2-kan-?	1	1		2		4				
	s2-?	1		1		1	3				
	kp-kog-?				1		1				
	g-kan-?		1				1				
	g-?	1					1				
	r-bak-1				1		1				
	r-bak-2	2		3	1	2	8				
	r-bak-19	1					1				
	r-bak-41				1		1				
	r-bak-?				2		2				
	r-bor-1		1	4	1		6				
	r-dek-?			1			1				
	r-gra-7				1		1				
	r-gra-8			1			1				
	r-gra-20					2	2				
	r-gra-?	3		7		1	11				
	r-kom-?			1	1		2				
	r-kop-?			1			1				
	r-oli-?				1		1				
	r-pis-?			1			1				
	r-tes-?			1			1				
	r-vet-?			1			1				
	r-vst-?				1		1				
	r-?		1	1	3	1	6				
	w-?				2		2				
	Subtotaal s1	2			1		3				
	Subtotaal s2	3	1	1	2	1	8				
	Subtotaal kp				1		1				
	Subtotaal g	1	1				2				
	Subtotaal r	6	2	22	13	6	49				
	Subtotaal w				2		2				
	Totaal	12	4	23	19	7	65				

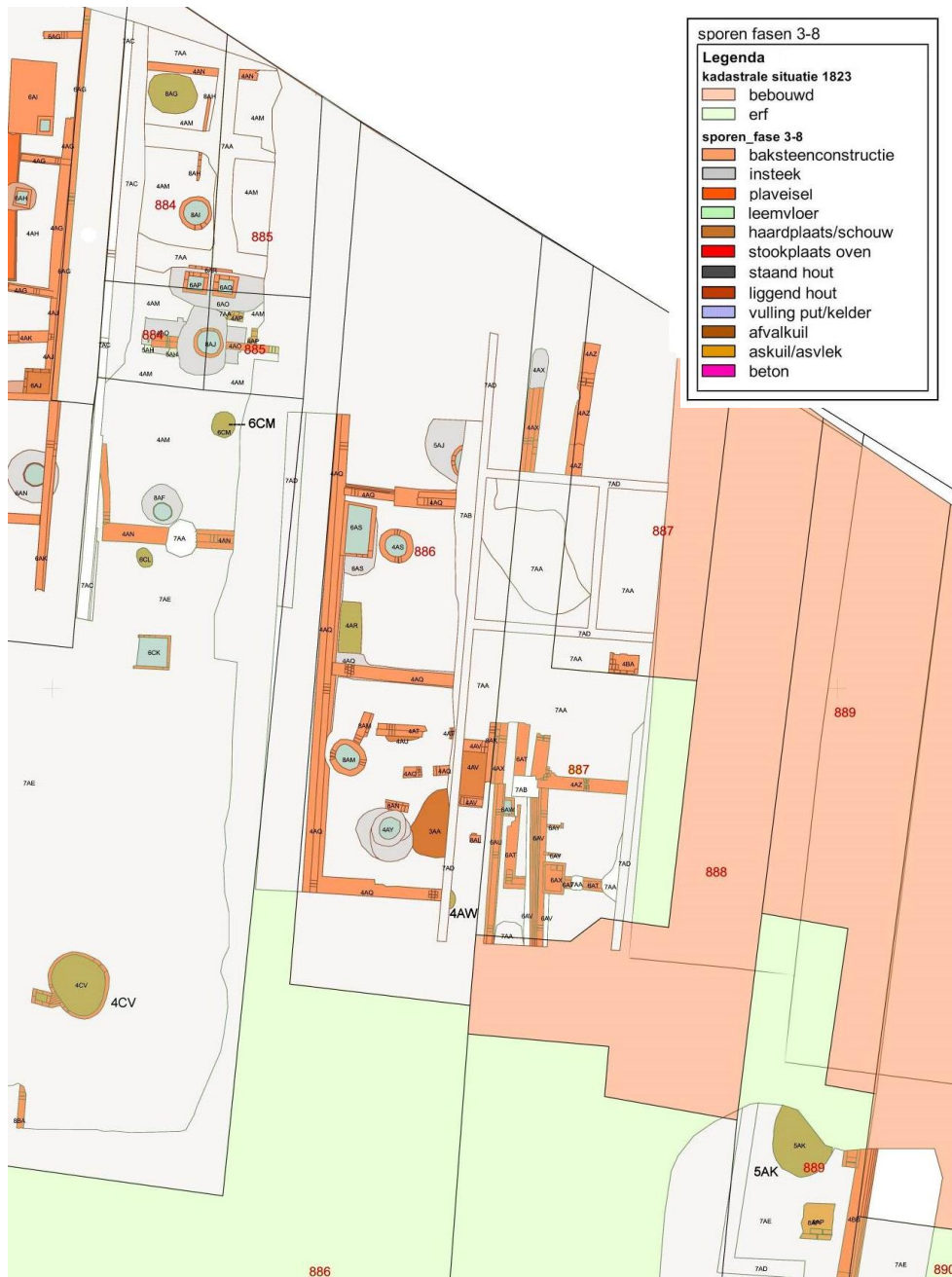
Tabel 3 Telling van keramiekvondsten uit vijf mest- en afvalkuilen, 15de eeuw

3.2.3 Mest- en afvalkuilen in de noordwesthoek van het onderzoeksgebied, 15de eeuw

Een viertal afvalkuilen in de noordwesthoek van het opgravingsterrein zou bij een derde boerderijterp kunnen behoren (Tabel 3). Dit deel van het terrein is helaas door de bodemsanering van brandstoftanks ernstig verstoord. De kuilen (2BF, 2BK, 2BM en 2BN) zijn in de tweede helft van de 15de eeuw te dateren. Een enkele scherf (kp-kog-?, r-bak-19) is veel ouder en zal met de grond mee zijn gekomen als opspit. Opvallend is dat de kuilen hoofdzakelijk rood aardewerk bevatten (75%, 49 van 65 MAE) en slechts twee fragmenten grijs aardewerk, terwijl het steengoed zeer schaars is en wellicht ook nog wat opspit bevat van ouder ongeglazuurd Siegburg steengoed (s1). Het scherfmateriaal is niet primair als afval in de kuilen begraven, aangezien het materiaal hoofdzakelijk bestaat uit kleine fragmenten. Het betreft vermoedelijk afval dat als zwerfvuil met de grond uit de directe omgeving in de kuilen is geschept.

Uit de mestkuil 2BF kwamen de schoenfragmenten te voorschijn van een voorblad met een gatenversterking met gepaarde veter (98BLO53).⁸³

⁸³ Determinatie door Karin Beemster.

Afb. 109a Situering van de vondstcomplexen 6CM (B885), 4AW (B886) en 5AK (B889)

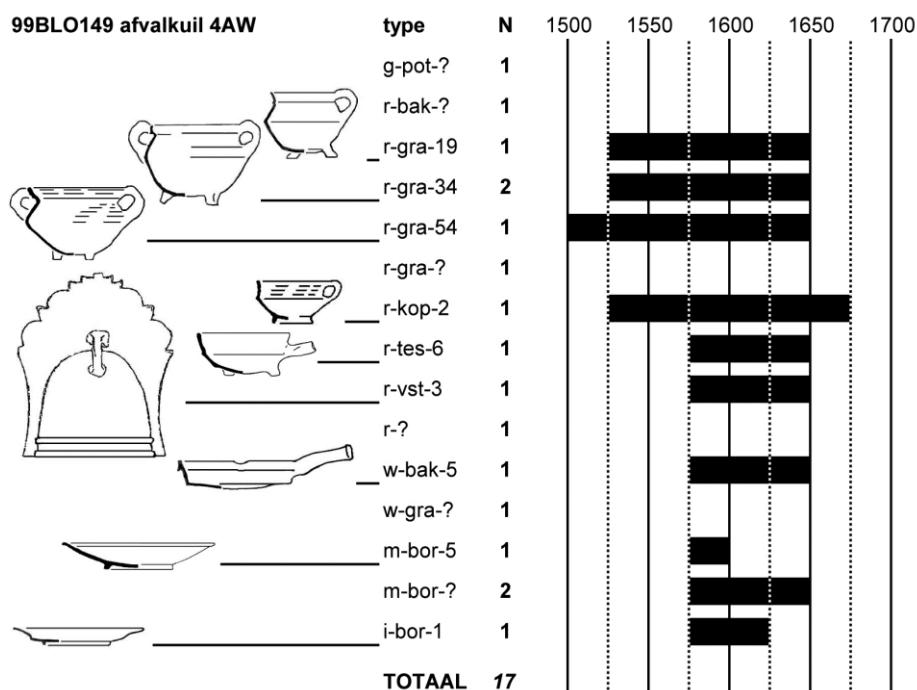
3.3 Vondstcomplexen uit de 16de en 17de eeuw

3.3.1 Een vondstcomplex aan de Laar: B886, tweede helft 16de of eerste helft 17de eeuw

Er zijn maar weinig vondstcomplexen aan de Laar die de moeite van nadere analyse lonen. Dit is deels het gevolg van de vele bodemverstoringen in dit gebied. De aangetroffen beerputten bleken bovendien maar weinig materiaal te bevatten.

In paragraaf 3.3.1 worden de vondsten besproken uit vondstcomplex **4AW** uit de 2de helft 16de of eerste helft 17de eeuw. De vondsten uit de 2de helft 18de en 1ste helft 19de eeuw uit **5AK** en **6CM** komen aan de orde in paragraaf 3.4.2.

Aan de achterzijde van het huis op B886 werd afvalkuil **4AW** gevonden. Hieruit kwam een kleine hoeveelheid fragmenten van serviesgoed. De vondsten wijzen op een datering omstreeks 1600 (**Tabel 4**). Er is het gebruikelijke assortiment rood aardewerken kook- en tafelservies en wat wit aardewerk.

Tabel 4 B886: Tellijst van keramiekvondsten uit afvalkuil 4AW, 2de helft 16de of 1ste helft 17de eeuw

Een groot fragment van een rood aardewerken vuurstolp (r-vst-3) is bovenop versierd met drie appliques van een brullende leeuwepok (**afb.109**). De majolica borden, waarvan drie fragmenten zijn gevonden, zijn in die tijd niet bijzonder. Uit een omvangrijk onderzoek naar luxe serviesgoed in huizen met uiteenlopende waarden in de verpondingen, van rijk tot tamelijk arm, blijkt dit materiaal namelijk heel algemeen in omloop te zijn.⁸⁴ Het fragment van een Italiaans bord (i-bor-1) is blauw op blauw beschilderd 'berettino' uit Liguria. De indruk bestaat inmiddels, dat ook dit overwegend grof beschilderde importmateriaal niet zo luxe was als eerder wel is gedacht (in tegenstelling tot het polychroom op wit beschilderde Italiaans –of Frans- tinglazuuraardewerk dat in Alkmaar zeldzamer is en ook vooral uit welgestelde huishoudens komt).

Uit de kuil komt ook een beschadigde zool van meerdere lagen leer die met houten pennetjes aan elkaar zijn gezet, met resten van een kurken vulling. Hij is wellicht van een lederen trip, met zijn maat 30 een kleine uitvoering.⁸⁵

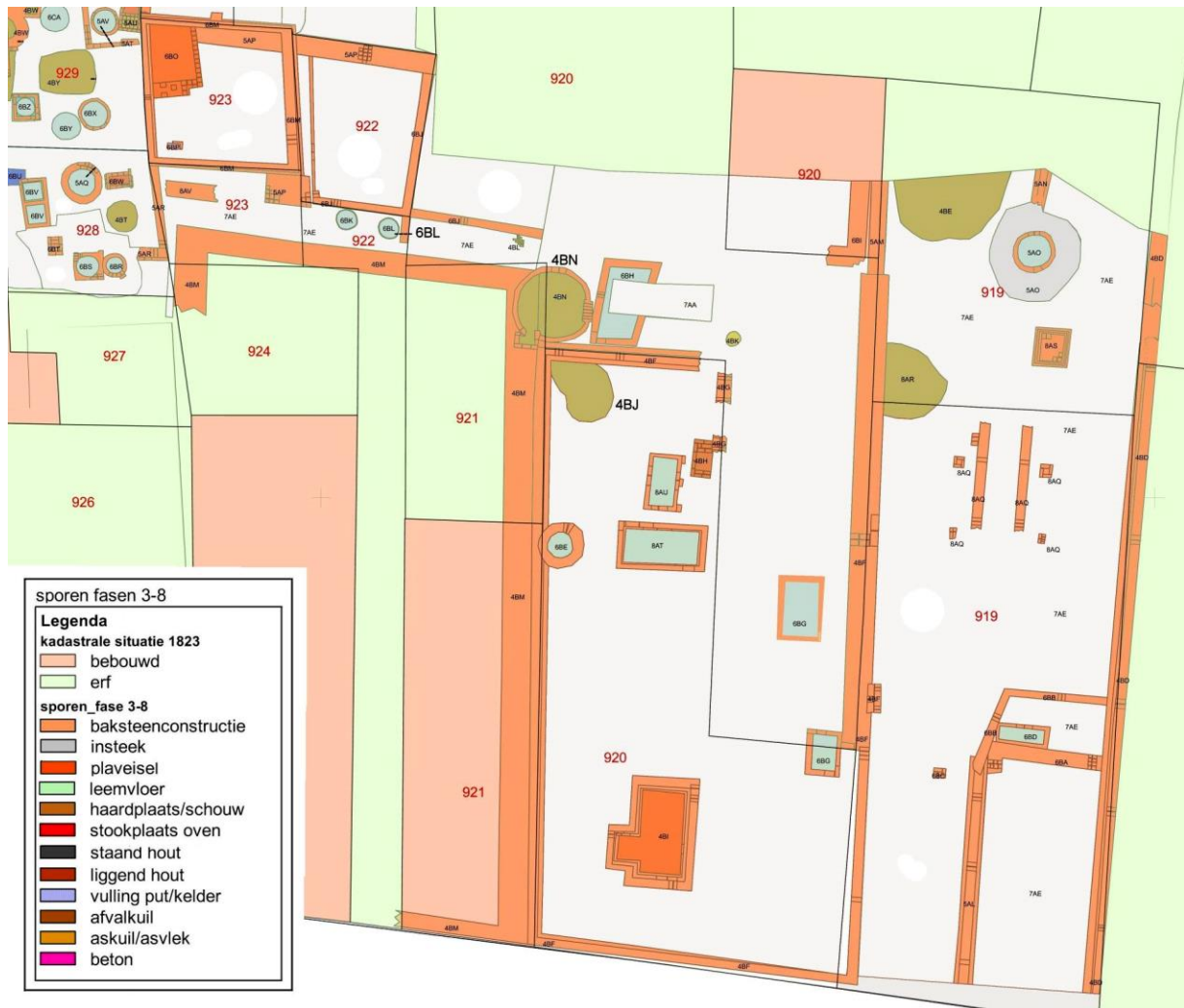
De opeenvolgende bewoners van dit huis vermelden vanaf 1580 en in het begin van de 17de eeuw bij hun beroep steeds dat ze 'koehouder' zijn. Het is onduidelijk of ze daadwerkelijk vee houden in de stad, of dat ze het vee elders buiten de stad weiden of laten weiden. De kleine hoeveelheid vondstmateriaal uit de afvalkuil geeft weinig aanknopingspunten over de eventuele relatieve armoede of rijkdom.

Afb. 109b uit 4AW: scherven van rode vuurstolp (r-vst-3) met leeuwepok-appliques (99BLO149)

⁸⁴ Bitter 2009 'Wealth and waste'.

⁸⁵ Registratienummer 99BLO149-LE-A; determinatie door Karin Beemster.

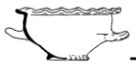

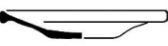

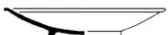

Afb. 110 Situering van de vondstcomplexen 4BN en 4BJ (B920)

3.3.2 Vondsten bij een huis aan de Oudegracht: B920, 1582 tot circa 1725

In de opgraving is het huis op B920 een tamelijk groot pand aan de Oudegracht. In eerste instantie was het een dubbelpand met B921 samen. Het pand is kort na 1582 gesticht, nadat Garbrant Cornelisz Comans langs de Oudegracht een aantal bouwkvavels had verkocht. Het staat afgebeeld op de kaart van Drebber uit 1597 en op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670. Het huis had een dubbele trapgevel maar geen echte verdieping. Bij de verkopen in 1658, 1660 en 1663 werd er een middelmatig bedrag voor betaald: f.875, f.900 en f.800. Van 1681 tot 1683 was het huis in eigendom van de eigenaren van de brouwerij het Zwaard en wellicht werd het aanvankelijk bewoond door één van de eigenaren, dr. Coornhart. Het is daarna door hen verhuurd, tot de splitsing in twee panden en de verkoop ervan in 1725 en 1727. Er zijn vermoedelijk daaraan voorafgaand verbouwingen uitgevoerd, zodat B920 in waarde was gestegen – er werden in maart en in mei 1725 bedragen voor betaald van respectievelijk f.750 en f.850. Drie jaar later blijkt het pand flink in waarde toegenomen, als het in 1728 voor f.1350 van eigenaar verwisselt en in 1733 voor f.1500. het linkerpand B921 bracht bij de verkoop in 1727 slechts f.250 op, in 1742 f.350.

Aan de achterzijde van het pand B920 bevond zich een beerput (**4BN**), met de stortkoker van het gemak geplaatst tegen de westhoek van de achtergevel. Uit de beerput komt een grote hoeveelheid vondsten die te dateren zijn vanaf 1582/1600 tot ergens in de eerste helft van de 18de eeuw (**Tabel 5A-B**). Vlak ernaast werd binnenin het huis een laat-16de of vroeg 17de-eeuwse kuil gevonden met omgespit beer (**4BJ**) en scherven keramiek, ongetwijfeld afkomstig van een tussentijdse leging van de beerput. Het vondstmateriaal getuigt van enige rijkdom van de bewoners (**afb.111-112**).

99BLO123BP2 beerlaag bp 4BN
99BLO125 afvalkuil 4BJ
blad 1 van 2

	4BN	4BJ	1550	1600	1650	1700	1750
 s2-kan-?		2					
s2-kni-1	11						
s2-fle-5	1						
 r-bak-5		1					
r-bak-?		1					
 r-bor-6		1					
r-dek-19	1						
 r-gra-19		2					
 r-gra-34	1	3					
r-gra-87	1						
r-gra-?		5					
 r-kop-2		5					
r-min (bak-4, kan-21)	2						
r-stk-?		1					
 r-tes-6		2					
r-vst-?		1					
 r-zal-3	1						
r-?	2	1					
 w-bla-1	1						
w-bla-?	1						
 w-dek-8	2						
w-gra-?	1	1					
 w-kom-6		1					
 w-kop-51	1						
w-min (pis-3)		1					
 w-pis-7	1						
w-pis-?	1						
 w-pot-6	1						
 w-spa-4	1						
w-stk-?	1						
 we-bor-1		1					
 m-bor-1	1						
 m-bor-5	1						
m-bor-?	1	2					
 f-bor-8	1						
f-bor-?	1						
f-kwi-?	1						
f-plo-?	1						
 i-kom-1		1					
 p-kom-12	1						
TOTAAL keramiek	39	32					
kleipijpen: 10 ketels en 22 steelfragmenten	10						

Tabel 5A B920: Telling van keramiek uit beerput 4BN (1582-1725) en kuil met beerleging 4BJ (1582/1625)

De sluitdatum van de beerput kan samenhangen met de herindeling van de panden op B920 en B921 in 1725 of de veronderstelde verbouwing van B920 die de prijsstijging van 1728 en 1733 opleverde. Uit de kuil komen alleen fragmenten, kleiner dan een kwart van het object. Ook het oudste materiaal uit de beerput is fragmentarisch, zodat een deel van de oudste inhoud toch bij een ruiming zal zijn afgevoerd naar elders. Uit de beerput komen verder nog wel diverse (grotendeels) complete voorwerpen van keramiek en glas. Deze dateren alle uit het tweede of derde kwart van de 17de eeuw.

De vondsten uit de late 17de en begin 18de eeuw zijn weer vertegenwoordigd door incomplete fragmenten, wellicht als gevolg van een leging bij de buitengebruikstelling. De vondsten bestaan voornamelijk uit alledaagse keramiek met een enkel bijzonder stuk, maar tot onze grote verrassing is dit samen gevonden met een verzameling luxe glaswerk en een fraaie kraakporselein kom. Verder zijn er een kleine hoeveelheid rookgerei, een leren schoenenpaar en resten van allerlei voorwerpen van andere materialen.

Keramiek

De hoeveelheid keramiek uit beerput **4BN** is vrij beperkt, slechts 39 exemplaren. Uit de kuil met beerputinhoud **4BJ** komen de fragmenten van 32 exemplaren servies uit de late 16de en vroege 17de eeuw. Ze worden hier samen behandeld (**Tabel 5A, cat.8-17, afb.111-113**).⁸⁶

Behalve een aantal knikkers zijn er van steengoed slechts twee fragmenten van kannen en één mineraalwaterkruik – het is een Westerwald kruik met een blauw geschilderde letter P op de halsaanzet (**cat.8**). Het rode aardewerk is in de beide vondstcomplexen samen vertegenwoordigd met 31 voorwerpen, tegenover 14 stuks wit aardewerk. Het betreft voornamelijk de gebruikelijke bakpannen, grapen, deksels, een bord, papkommen en pispotten. Het rood aardewerken bord uit 4BJ is van Noordhollands slibaardewerk.

Er is ook een wit aardewerken pot met een hoog hengsel, dat toch erg breekbaar lijkt. Vermoedelijk is dit type hengselpotten specifiek als een soort vismand gebruikt.⁸⁷ Overigens is het geel geglazuurde witte aardewerk ook wel te zien als een aardewerken versie van koperen huisraad. Dat geldt tevens voor de wit aardewerken blaker uit ons vondstcomplex.⁸⁸

Afb. 111-112 Keramiek uit de beer van 4BN, 1ste helft 17de eeuw (99BLO123): a. steengoed P-kruik en knikkers, b. majolica borden, c. kraakporseleinen kom; 112 witte spaarhaan, hengselpot, mosterdpot en blaker. Schaal 1:4

⁸⁶ In de beerput zijn ook een handvol voorwerpen uit de late 18de en 19de eeuw gevonden: een complete faience zalfpot (f-zal-8) en een deel van een creamware pispot (iw-pis-?).

⁸⁷ De Jong-Lambregts 2004, 44-45.

⁸⁸ Bitter/ Ostkamp/ Roedema 2002, 44-47.

afb. 113 Keramiëkscherven uit de omgespitte beer in kuil 4BJ, omstreeks 1600: linksboven van een Italiaans 'berettino' bord uit Liguria, ernaast van steengoed met appliques uit Aken/Raeren, onder van drie majolica borden en rechts twee stuks rood 'Noordhollands slib' aardewerk Schaal 1:4

Van rood en wit aardewerk zijn drie stuks miniatuurservies aanwezig, zogenaamd 'poppegoed' in de vorm van nauwkeurige imitaties van een bakpan (naar r-bak-4), een kan (naar r-kan-21) en een pispot (naar w-pis-3) als speelgoed voor meisjes (**cat.9-10**). Uit een analyse van beerputvondsten blijkt dit miniatuurservies in de 17de eeuw nog vooral in de meer welgestelde huishoudens voor te komen.⁸⁹

Jongens en meisjes zullen gespeeld hebben met de 11 steengoed knikkers (**afb.113**). Ook de fraaie wit aardewerken spaar-haan is te zien als kinderspeelgoed (**cat.14**). Aan de achterzijde heeft hij een fluitje dat nog steeds een hoog schel geluid produceert – zo kon de jonge spaarder 'naar zijn geld fluiten'!

Aan tafelservies is er slechts één Weser bord, een vijftal majolica borden – zoals hierboven al vermeld destijds een algemeen gebruikt servies – en maar 4 stuks faïence (**afb.110, cat.15-16**). Er is voorts nog een stuk van een Italiaanse kom met blauw-op-blauwe 'berettino' beschildering.

Een bijzonder object is een complete kom van Chinees kraakporselein, aan de buitenzijde versierd met gevleugelde paarden en binnenin met landschapjes (**cat.17**). Hoewel de grote kom te dateren valt in de eerste helft 17de eeuw,⁹⁰ kan het stuk ook pas later in handen van de eigenaars van huis B920 zijn gekomen. Dit porselein was namelijk tot in de 18de eeuw een gewild antiek verzamelobject.

Glaswerk

Terwijl het merendeel van de keramiek bestaat uit algemeen voorkomende soorten, is er bij de grote hoeveelheid opgegraven glaswerk uit de beerput sprake van luxe huisraad die getuigt van enige rijkdom. Er zijn exact 100 stuks glaswerk vertegenwoordigd bij de vondsten, waarvan het merendeel grote fragmenten tot compleet zijn (**Tabel 5B, cat.18-34, afb.114-115**).

Afb. 114 Enkele glasvondsten uit beerlaag van 4BN, circa 1600-1675

⁸⁹ Bitter 2012 (Young in old Alkmaar), 87-92. In een eerdere publicatie concludeerde ik ten onrechte dat poppegoed al in de 17de eeuw algemeen gebruikt werd (Bitter 2009 'Toying').

⁹⁰ Vergelijk Rinaldi 1989 Pl.168 (c.1585-1600) en Pl.170 (1640-45).

99BLO123BP2 beerig beerput 4BN
blad 2 van 2

	N	1550	1600	1650	1700	1750	1800
gl-afk-1	1						
gl-bek-4b	1						
gl-bek-5a	10						
gl-bek-5b	5						
gl-bek-10	3						
gl-bek-12a	3						
gl-bek-12a	1						
gl-bek-15a	5						
gl-bek-15b	3						
gl-bek-19a	9						
gl-bek-29	3						
gl-bek-31a	7						
gl-bek-34a	1						
gl-bek-47b	1						
gl-bek-77a	1						
gl-bek-59	1						
gl-bek-?	1						
gl-bek-6b	1						
gl-flu-7	2						
gl-kel-11	4						
gl-kel-13	5						
gl-kel-?	5						
gl-kel-24	1						
gl-kel-?	2						
gl-roe-2	12						
gl-roe-6	1						
gl-roe-7	1						
gl-roe-10	1						
gl-roe-?	1						
gl-fle-3	1						
gl-fle-117	1						
gl-fle-33	1						
gl-fle-11	1						
gl-fle-21	1						
gl-fle-9	1						
gl-kan-?	1						
gl-vog-3	1						
TOTAAL GLAS	100						

Tabel 5B B920: Telling van glasvondsten uit beerput 4BN (1582-1725)

Het glaswerk is, op 1 latere beker en 3 latere kelkglassen na, vrijwel allemaal te dateren in het tweede en derde kwart van de 17de eeuw, een enkel stuk eventueel ook iets vroeger. Het 17de-eeuwse drinkgerei bestaat uit 16 roemers (waarvan twee in reuzenformaat), 55 bekers, 14 kelkglassen en 2 fluitglazen. Verder zijn er een paar parfum- of medicijnflessen en twee laat-17de-/ 18de-eeuwse bolflessen gevonden. Een bijzonder stuk is een deel van een afkolfglas, voor het kolven van moedermelk. Een compleet model zou bestaan uit een peervormig reservoir met een smalle hals en uitgebogen rand, met aan de buik een aanzuigbuis voor het vacuüm zuigen.⁹¹

⁹¹ Vergelijkbare exemplaren komen uit de 17de-eeuwse beerlagen van beerputten bij Bierkade 17 in 2002 (02BIE-BP) en Verdrongenord 53-55 in 1990 (90VER-BP).

De bekers zijn niet zonder meer als bierglazen te interpreteren, omdat minstens een kwart ervan een laag model heeft en wellicht (tevens) als wijnglas diende. Het verhoudingsgewijs lage aantal roemers, destijds een tamelijk goedkoop type wijnglas, kan worden gezien als een afspiegeling van luxe. Er zijn namelijk vrij veel fraaie kelkglazen (14 MAE), voor wijn en/of likeur.⁹² De meeste bekers zijn nog niet van de duurste soort, onder andere simpele gladwandige bekers, bekers met draadomwikkeling, wafelbekers, tranenbekers en netwerkbekers. Topkwaliteit is wel aanwezig (**cat.18,26**) in de vorm van een hoge ijsglas-beker (gl-bek-4b) en een lage vetro-a-fili beker op noppootjes die is afgewerkt met een zeer fijne witte draadversiering (gl-bek-77a). Ook de 3 'kometenbekers' (gl-bek-29) met blauwe 'kometen' op de onderhelft zijn niet alledaags. Een zeldzaam model beker (gl-bek-59) heeft een verticaal geplooid wand en is gemaakt van dun kleurloos glas.

De 17de-eeuwse kelkglazen (**cat.28-29**) zijn slechts in twee typen vertegenwoordigd, met een geribde holle knoop in de stam (gl-kel-13) of met een holle baluster (gl-kel-11). Absolute topstukken zijn de fragmenten van twee fluitglazen - de ene mist de voet en delen van de kelk, van de ander is er alleen een fragment van de stam (**cat.27, afb.115**). Ze staan op een kleurloze uit draden opgebouwde J-vormige stam getooid met een gestileerd blauw zeepaardje.

Afb.115a: Een deel van het glaswerk uit de beer van 4BN (99BLO123), circa 1625-1675: bovenaan knobbelbekers met en zonder noppootjes (gl-bek-15b, -a) en horizontaal geplooid beker (gl-bek-31a); op de 2de rij bekers van ijsglas (gl-bek-4), gladwandig met 2 blauwe noppen (gl-bek-5a), gladwandig (gl-bek-5a), tranenbeker (gl-bek-12a), vetro-a-fili op noppen (gl-bek-77) en verticaal geplooid beker (gl-bek-59); onderste rij fluitglas (gl-flu-7), twee kelkglazen (gl-kel-11 en -13) en twee roemers (gl-roe-2). Schaal circa 1:4

⁹² Een sociaal-economische analyse van luxe keramiek en glaswerk afkomstig uit beerputvondsten in Alkmaar: Bitter 2008 (Wealth and waste).

Afb. 115b Uit de beer van 4BN (99BLO123): twee reuzenformaat roemers met puntnoppen en conische of bolle cuppa (gl-roe-10 en -7), 1ste helft 17de eeuw. De rechter is rijk gegraveerd met o.a. het wapen van prins Maurits

Bij de roemers zijn er drie met puntnoppen, te dateren tussen circa 1600 en 1650. Twee hiervan (gl-roe-7 en gl-roe-10) zijn uitzonderlijk groot en bedoeld als pronkobject (**cat.31-32**).

Op een van de reuzen-roemers zijn met een diamantstift vier wapens en een opschrift gegraveerd. De incomplete tekst verwijst vermoedelijk naar een drankspel waarvan je buiten adem kan raken: 'Desen Roomer Redelyck Groot Can men syn Asem in Ver ...' en '... ult / DVS TE BETALEN'. Keurig verdeeld over de cuppa zijn er de vier wapens van de koningin van Engeland, prins Maurits van Oranje (beide gekroond), de Franse koning (bovenkant ontbreekt) en iets kleiner het wapen van Buren (met helmteken). Dit zou kunnen verwijzen naar de 'Triple Alliantie', een bondgenootschap tegen het Spaanse koninkrijk waar de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden zich in 1596 bij aansloot. De samenwerking liep na een paar jaar al af toen Frankrijk in 1598 en Engeland in 1604 tot vredesverdragen met de Spanjaarden kwamen. Het is onduidelijk waarom apart het wapen van Buren is opgenomen. Dit graafschap was een van de titels van Willem van Oranje-Nassau door zijn huwelijk met Anna van Egmont, gravin van Buren, in 1551. Overigens was prins Maurits in die periode politiek omstreden. Politieke tegenstellingen waren zelfs de aanleiding tot een gewapende interventie in Alkmaar in 1618!

De aanleiding tot deze episode waren enerzijds machtsmisbruik van enkele bestuurders en anderzijds een religieuze tweespalt onder de gereformeerden.⁹³ Er was in Alkmaar vanaf 1603 een kerkelijk conflict tussen de strenge en de ruimdenkende gereformeerden, de 'preciezen' en de 'rekkelijken'. De laatsten kregen nadien de naam Remonstranten. Het stadsbestuur was hierin direct betrokken, ook omdat deze ging over de aanstelling van de predikanten in de Grote Kerk. De vroedschap was over de kwestie verdeeld en ondanks veel tegenstand benoemden de precieze burgemeesters Cornelis Matthijsz Schagen en Doede Jansz Medenblick in 1608 een impopulaire, strenge predikant. Eind 1609 escaleerde de zaak toen Schagen en Medenblick bij de verkiezingen van de magistraat onrechtmatig benoemingen deden door de aanstelling van nauwe bloedverwanten en van mensen die nog niet lang genoeg poorter waren. De schutterij kwam in opstand, bezette het stadhuis en de kapiteins namen de macht over, waarna in 1610 de onrechtmatig benoemde bestuurders werden vervangen door remonstrants gezinden. De situatie werd omgekeerd in 1618. In de landelijke politiek leed toen de rekkelijke Van Oldenbarnevelt een nederlaag, terwijl in de synode van Dordrecht de Remonstranten het onderspit delfden en zelfs uit de kerk werden gezet. Later dat jaar visiteerde stadhouder Maurits met een troep soldaten de stadsbesturen in het gewest. Ook in Alkmaar werden het stadsbestuur en het merendeel van de kapiteins van de schutterij vervangen bij een gewapend bezoek op 10 oktober. De eigenaar van het glas zal wel een aanhanger van de strenge lijn van Maurits geweest zijn!

De diverse eigenaren van het huis in deze periode, die konden worden achterhaald tussen 1645 en 1681, zijn maar kort in het bezit van het pand geweest en het is zelfs onzeker of ze er ook wel zelf hebben gewoond. De verkoopprijzen van 1658 tot 1681 zijn niet bijzonder, ongeveer een gemiddeld bedrag voor huizen in die tijd, misschien zelfs iets minder.

De vondst van de bijzondere verzameling glaswerk is dan ook verrassend. Het roept de vraag op of het huis wellicht toch een bovengemiddelde welstand heeft gehad.

⁹³ Zie Knevel 2007, 201-204.

Afb. 116 Kleipijpen uit 4B. Schaal circa 1:2. Rechts uitvergroot het hielmerk gekroonde CM

Rookgerei (door D.H. Duco)

Het rookgerei betreft 32 pijpfragmenten te verdelen in 10 pijpenkoppen, alle van de grove kwaliteit en 22 pijpenstelen (waaronder 6 mondstukken). De pijpvaardsten stammen voornamelijk uit de periode 1660/1670 tot 1715 en behoren zonder uitzondering tot de grove kwaliteit (**afb.116**). Slechts één product springt er uit doordat deze van een hielmerk is voorzien en wel het merk CM gekroond. De productieplaats is Alkmaar, maar de maker (actief rond 1640-1660)⁹⁴ is nog onbekend. De andere grove producten zijn vermoedelijk eveneens regionaal. Van een vroeger exemplaar kon de steel worden gereconstrueerd. Hij meet 23,8 centimeter en behoort met die maat tot de standaardlengte van 9 duim.

De armoedige sfeer van dit rookgerei wordt benadrukt door de vondst van een pijp met aan de filt een verontreiniging van groengetint loodglazuur. Deze kleipijp is aan een ander vastgebakken geweest en na het bakken hiervan afgebroken. Ondanks de filtbeschadiging is deze pijp gewoon verkocht en zelfs uitgebreid gerookt. Het is een fraai voorbeeld van het gebruik van misbrand materiaal.

Een derde kleipijp, die qua datering in de 18de eeuw ligt, is een pijp met een stippelroos in reliëf op de ketel. Ook dit product kon worden gereconstrueerd en heeft een lengte van 21,6 centimeter ofwel 8 duim. Uit dezelfde periode stamt een pijp met een steelband met zigzag decoratie. Met dergelijke decoraties poogt de pijpenmaker de grove pijp het aanzien van de fijne pijp te geven, doch aangezien de bijbehorende verfijning in afwerking ontbreekt, verheft de steelband de pijp eerder tot het niveau van de kitsch.

Deze vondst blijft ruim beneden het gemiddelde van wat er aan pijpen in Alkmaar wordt gerookt. Uit de tijd van basismodel 1 worden in Alkmaar dan voldoende betere kwaliteiten gemaakt, terwijl zeker aan het begin van de 18de eeuw een ruime import aan Goudse fijnere waar voorhanden is. De rokers die hun afval op deze locatie dumpten, maakten hun keuze uit de meest eenvoudige rookwaar. De gebruikssporen voegen hieraan niets toe. Er is geen sprake van een zeer intensief gebruik.

Leervondsten (door Karin Beemster)

Uit de beerlaag komen de beschadigde resten van een tweetal leren muilen van maat 33/34. De meest complete heeft een drie-lagige zool met een houten hak en een gehavend voorblad. De onderste laag van de zool is vrijwel geheel afgesleten. Bij de muilen zijn twee bandjes gevonden, mogelijk bevestigingsbandjes over de wreef?

⁹⁴ Duco 2004.

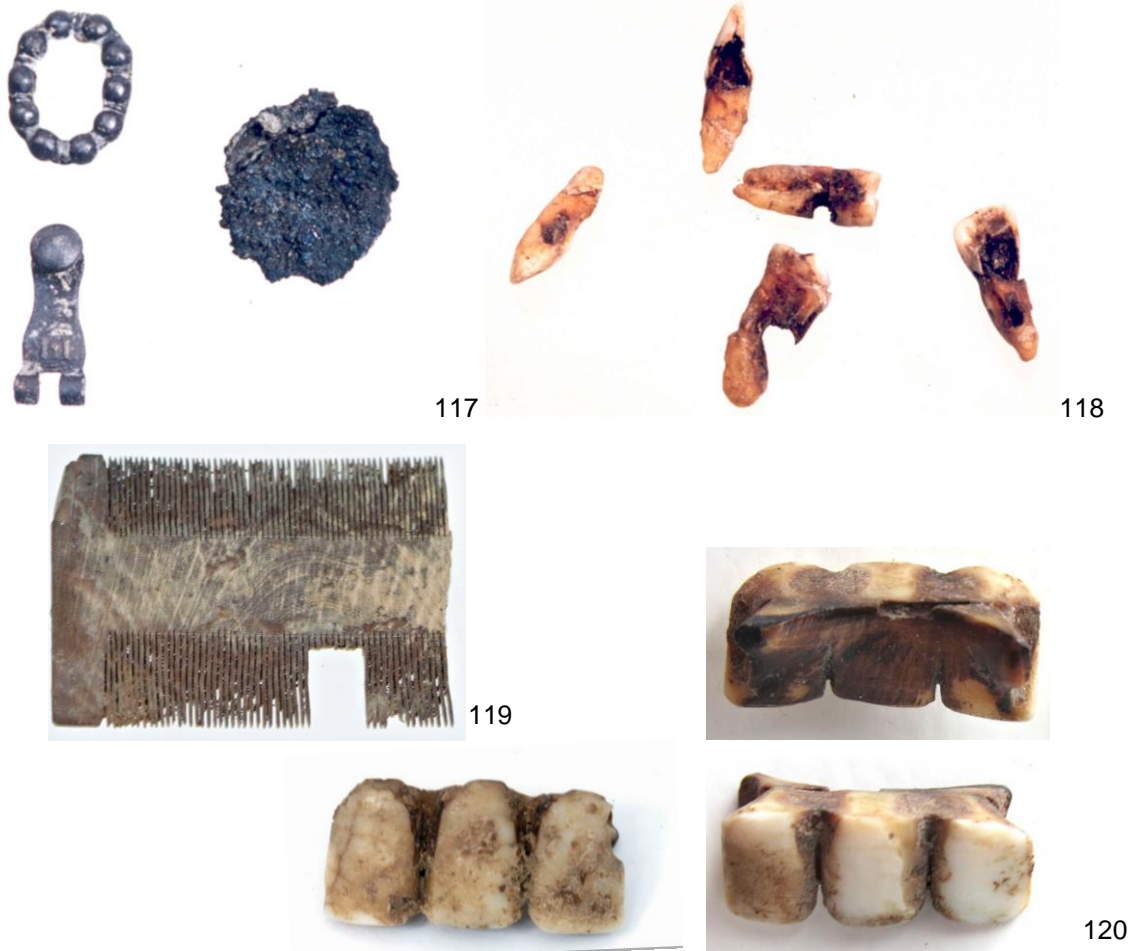
Een in de beerput gevonden tinnen gespje met gepareelde beugel en ontbrekende middenas (21 x 16 mm, **afb.117**) zou afkomstig kunnen zijn van een schoensluiting met een riempje, of van een riempje in kleding.

Overige materialen

Tot de meest persoonlijke vondsten behoort een zestal menselijke tanden (**afb.118**). Het betreft twee snijtanden en drie kiezen met een ernstige aantasting door cariës. Ze zullen na het uitvallen wel langs de natuurlijke weg in de beerput zijn beland.

Er is bovendien een tweetal ivoren kunstgebitjes gevonden (**afb.119**). Ze zijn gemaakt van nijlpaardivoor en identiek van vorm en afmetingen. Ze vervangen drie snijtanden (gezien het kleine formaat van slechts 18 mm breed vermoedelijk de ondertanden) en er is in de lengte een dun gaatje doorheen geboord voor de bevestiging met een draadje aan de tanden ernaast. Dergelijke kunstgebitjes (eigenlijk een brug) moesten exact op maat worden gemaakt en zullen, mede gezien het gebruikte harde exotische materiaal, de hoektanden van een nijlpaard, prijzig zijn geweest. Ze zijn vrijwel identiek en het is mogelijk dat de eigenaar de brug heeft vervangen wegens slijtage, of nadat hij/zij hem had ingeslikt (en dat tweemaal...)⁹⁵

Bij de categorie 'persoonlijke verzorging' past een haarkam annex vlooienkam (**afb.120**) van een standaardmodel uit de late Middeleeuwen – tegenwoordig nog te koop in kleiner formaat als vlooienkam voor huisdieren. Exemplaren van buxushout worden veel gevonden, maar deze kam is van hoorn.

Afb.117-120 Uit beer in 4BN, 1582-1725: 117. tinnen gespje en boeksluiting en restant van koperen duit; 118. drie menselijke tanden en twee kiezen met ernstige cariës; 119. luizenkam van hoorn of balein lengte 5,2 cm; 120. twee identieke kunstgebitjes (brug) van nijlpaardivoor. Schaal 1:1, maar de kunstgebitjes 2:1

⁹⁵ Naar Rijkelijkhuizen 2006.

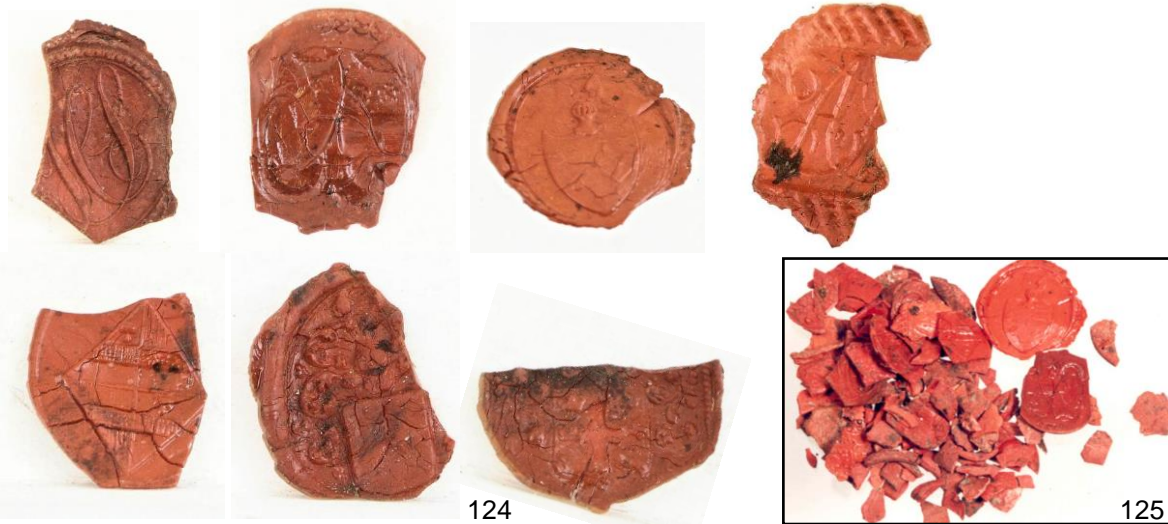
Afb. 121-122 Uit beer in 4BN, 1582/1725: 121.(middenboven) twee spinsteenjes van steengoed met zoutglazuur; 122a. loodstrips voor vensterglas, een muntrestant (boven), een platte koperen knoop met oogje tussen, twee koperen bolknoopjes, twee houten knooppkernen (een ervan doorboord), twee doorboorde benen knoopjes, vijf koperen spelden, een natuurstenen griffel; 122b geelkoperen vingerhoed, ring, draadje, twee gordijnhaken en een gebroken kokertje (mogelijk een pennekoker). Schaal circa 1:2

In de beerlaag kunnen enkele resten in verband worden gebracht met het gebruik van oud textiel en papier als toiletpapier. In beerputten worden vaker lapjes afgescheurde stof gevonden – in deze beerput resteert hiervan echter alleen een koperen haakje-en-oogje, een platte koperen knoop van 23 mm met gesoldeerd oogje, twee koperen bolknoopjes van 12 mm, twee benen knoopjes en een handvol knooppkernen van hout die ooit met draad omwikkeld waren (**afb.121**). Een drietal gordijnhaken van koperdraad zou eventueel ook langs deze route in de put kunnen zijn beland (**afb.122b**). Er is ook een verzameling lakzegels, ooit bevestigd op brieven – die na lezing dus een nederig hergebruik hadden... Een papieren brief werd destijds niet in een envelop gedaan maar ingevouwen en dan verzegeld met een druppel hete lak, waarin de verzender met een zegelstempel zijn eigen wapen of initialen drukte. De meeste lakzegels, ongeveer 1 à 1,5 cm groot, zijn in de beerput tot gruis vervallen (**afb.123-124**). Van een zevental is de afbeelding nog (deels) leesbaar: eenmaal is er een beginletter *A* mogelijk gevolgd door een *P*, een tweede eindigt met de letters *es*, tweemaal is het wapenschild onleesbaar en de overige drie hebben een niet geïdentificeerd familiewapen. In dit verband past ook een kleine koperen sluiting (lengte 23 mm, **afb.117**), vermoedelijk van een boek dat na lezing voor een heel ander doel heeft gediend.

Andere voorwerpen zijn met gewoon huisafval in de beerput gedeponneerd. Onder de categorie speelgoed was er al bij de keramiek melding gedaan van drie stuks rood en wit aardewerken miniatuurservies en een 11-tal steengoed knikkers. Er is ook nog een benen speelschijfje (**afb.126**). Een vierkant bewerkt vuursteentje diende voor het radslot van een pistool of een geweer (**afb.127**). Er zijn schriftelijke bronnen over het bezit van wapens waaruit blijkt dat vuurwapens toch vrij luxe waren. Door Jan Klinkert zijn circa 450 boedelinventarissen uit 1690-1735 getranscribeerd. In 55 van deze huizen was destijds een musket, roer of snaphaan aanwezig, soms zelfs meerdere vuurwapens. Pistolen waren zeldzamer (15x) en vaak aanwezig in huizen waar men tevens één of meerdere geweren had (11 van de 15x). Boedelinventarissen werden overigens in kleine arme huizen veel minder vaak opgemaakt, dus het beeld is vertekend. Misschien waren er in de late 17de en vroege 18de eeuw vuurwapens te vinden in slechts 1 op de 15 tot 25 huizen. Er zijn ook resten van beschreven perkament, dat is gemaakt van geite- of kalfsleer. Talrijke kleine fragmentjes zijn bewaard gebleven, soms nog met een paar letters handgeschreven tekst erop (**afb.128**).

123

124

125

Afb. 123-125 Uit beer in 4BN, 1582-1725: fragmenten van rode lakzegels, 123-124 zeven stuks op schaal ca. 2:1, 125.groepje schaal circa 1:1

126

127

128

Afb. 126-127 Uit 4BN: benen speelschijfje en vuursteen. Schaal circa 1:1
Afb. 128 Fragmenten perkament

132

Afb. 129-133 Uit beer in 4BN, 1582-1725: twee merkloden voor textiel uit Leiden en Amersfoort, koperen pennenkoker (15,5 cm lang) en vingerhoed (21 mm hoog), twee wandtegels. Schaal circa 1:1, tegels 1:3

Een aantal vondsten wijst op huisnijverheid met textiel. Om te beginnen zijn er twee pinloden, die als waarmerk op lappen stof werden aangebracht bij verschillende kwaliteitscontroles. Cijfers op de beide textielloden geven de gecontroleerde lengtemaat in ellen aan. De el vertoonde regionaal verschillen. Het ene merklood (**afb.129**) draagt het wapen met de gekruiste sleutels van Leiden en het beschadigde randschrift LEY..., met het cijfer 50 op de achterzijde.⁹⁶ De Leidse el was 68,78 cm.⁹⁷ Het tweede merklood (**afb.130**) komt uit Amersfoort en vertoont een wapenschild met kruis en de randtekst AM...FOORT, beschadigd door een te hard doorgedrukte pin, en aan de andere kant in Romeinse cijfers het getal XX met een stip erboven. Bij een vergelijkbare vondst uit Amsterdam wordt nog vermeld dat Amersfoort vanaf 1600 vooral bekend stond om de productie van bombazijn, een gemengd weefsel van linnen en katoen, vooral voor werkkleding.⁹⁸ De merkloden zijn verwijderd bij het gebruik van de stof, maar het is natuurlijk niet te zeggen of de bewoners van het huis ook de volledige lengtes van respectievelijk bijna 35 meter en bijna 14 meter stof hadden aangeschaft, of alleen een deel van de rol waar toevallig de loden nog aan zaten.

Er is ook wat naaigerei gevonden, zoals enkele koperen kopspelden en een vingerhoed (**afb.131**). De vingerhoed was van koperblik gemaakt met een verticale las en een gesoldeerde top, met een onleesbaar merkteken in de onderste groef, een model dat in 1613 is uitgevonden door een Amsterdamse vingerhoedmaker.⁹⁹ Hij is gemaakt voor heel dunne vingers, met een diameter van slechts 13 mm!

Een gebroken koperen buisje van 15,5 cm lang, met een erop gesoldeerde kap aan het ene einde en een (afgebroken) oogje aan het andere einde, zou een pennenkoker kunnen zijn geweest voor het bewaren van een tot schrijven versneden ganzenveer (**afb.132**).

Tenslotte zijn er nog een slecht bewaarde koperen duit uit Zeeland en een leistenen griffel voor gebruik op een leistenen schrijftafeltje.

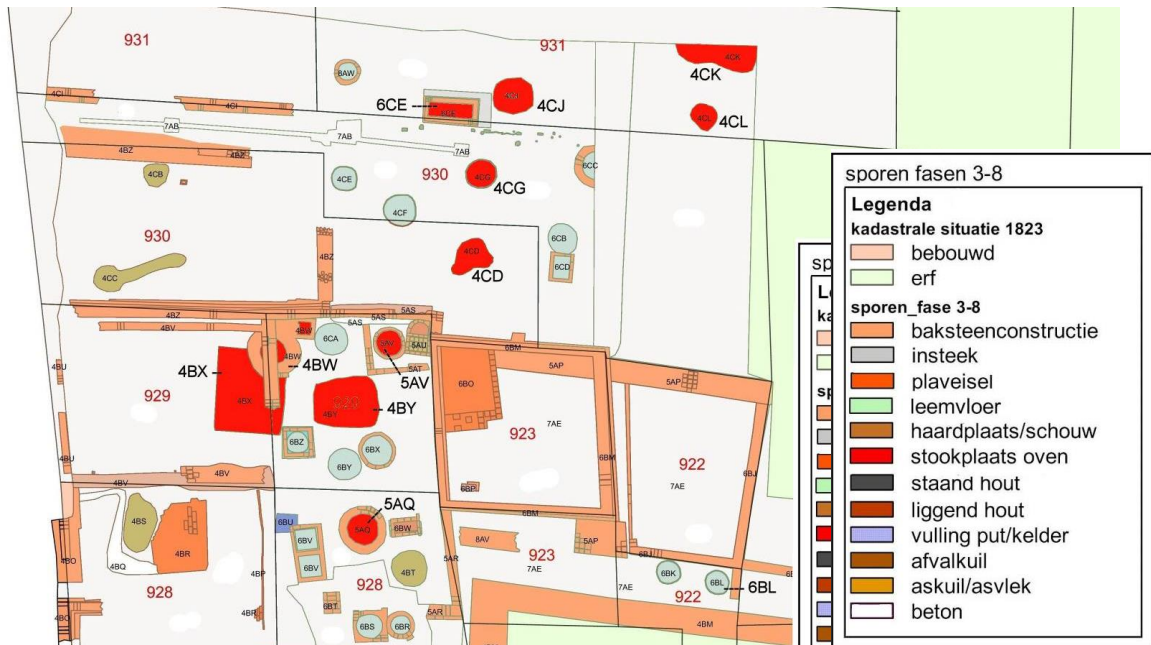
Er zijn ook fragmenten van twee polychrome wandtegels uit de eerste helft 17de eeuw, die kennelijk na een latere verbouwing in de put zijn beland (**afb.133**).

⁹⁶ Het randschrift zou LEYDS GVET kunnen zijn geweest (vergelijk Baart e.a. 1977 nr.62 en Krook 1993 afb.1).

⁹⁷ Baart e.a. 1977, 115-116.

⁹⁸ Baart e.a. 1977, 112-113.

⁹⁹ Dit type zou in 1613 zijn uitgevonden door Jacob Seyne uit Amsterdam (zie Langedijk/Boon 1999, 35-37 en 31; er is ook een 18de-eeuws exemplaar afgebeeld).

Afb. 134 Situering van de besproken vondstcomplexen op de percelen B928-B931

3.3.3 Afval aan de Bloemstraat-zuidkant: huis B929, ca.1582-1650

Het zuidelijke deel van de Bloemstraat is in of kort na 1582 tot ontwikkeling gebracht. Er zijn vondstcomplexen geborgen bij het huis met de trapgevel, dat vanaf eind 16de eeuw op perceel B929 stond, en achter de twee-onder-een-kap kamerwoningen op B930-B931.

Achter het huis B929 bevond zich een beerput (4BW), met er vlak naast twee kuilen (4BX, 4BY) met omgespitte beerinhoud (Tabel 6A-B, cat.35-37). Het huis zal zijn gesticht in of kort na 1582. De beerput en de kuilen bevatten vondsten uit de late 16de en eerste helft 17de eeuw. Het meeste materiaal komt uit kuil 4BX en hiertussen bevinden zich diverse stukken met een datering in de 15de of eerste helft 16de eeuw (ook het meeste van het steengoed). Het zijn vrijwel allemaal scherven en deze zijn vermoedelijk opspit uit de oudere grond waarmee de kuil is afgedicht.

Er is een ruime sortering aan alledaags serviesgoed van rood en wit aardewerk. In de drie vondstcomplexen samen bestaat de keramiek (153 MAE) voor 58% uit rood en 19% uit wit aardewerk. Een paar van de grappen en pispotten vertoont bakfouten maar is desondanks wel gebruikt. Er is maar weinig materiaal (grotendeels) compleet: uit de beerput 4BW twee grappen, een kop en een pispot van rood aardewerk (afb.134), uit kuil 4BX een spaans bord (afb.135). Van de drie scherven van rode vuurstolpen zijn er twee gedecoreerd met ringeloordecoratie. Bij de vondsten bevinden zich slechts 4 stuks majolica borden. Faience ontbreekt.

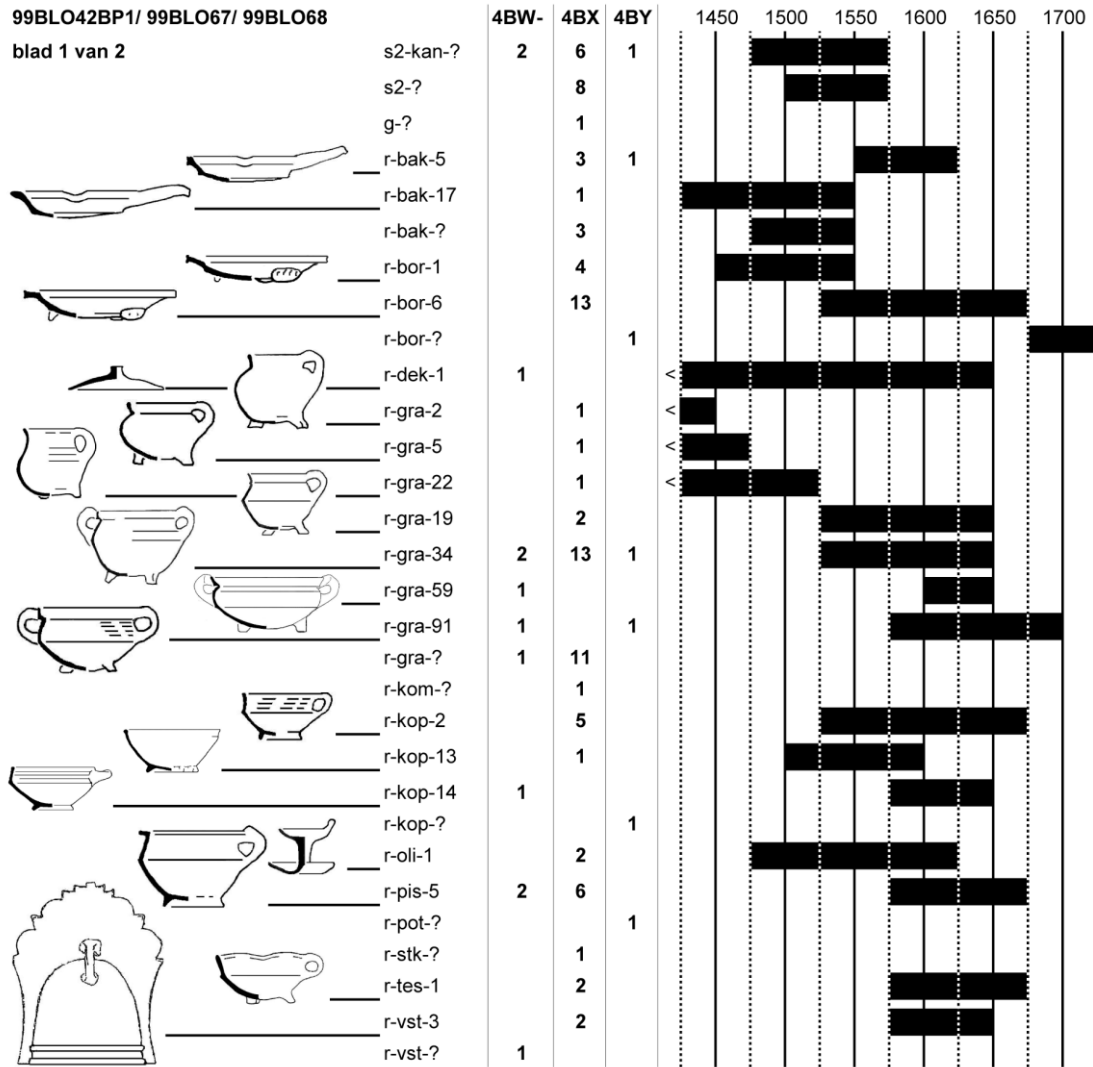

Afb. 134 B929, uit beerlaag in beerput 4BW (99BLO42): een rode pispot (r-pis-5), grappe met inwendig groen geglazuurde sli blaag (r-gra-59) en papkom (r-kop-14) met inwendig gele sliib, 1582 - circa 1650

Afb. 135 B929, uit afvalkuil 4BX (99BLO67): spaans bord 'Isabella polychroom' (sp-bor-1), 1ste helft 16de eeuw

99BLO42BP1/ 99BLO67/ 99BLO68

blad 1 van 2

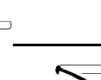

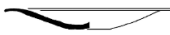
Tabel 6A B929: Tellijst van keramiekvondsten uit beerput 4BW en afvalkuilen 4BX en 4BY, circa 1582-1

Afb. 136-137 B929, uit beer in 4BW (99BLO42): 136. delen van twee Werra bordes; 137. links fragmenten van een 'berettino bord uit Liguria, majolica en Werra bord, midden en rechts scherven van Weser bordes, kannetje en kom, 1582 – ca. 1625

In de vondstcomplexen zijn er, behalve het steengoed, slechts 13 stuks ander importaardewerk (**afb.136**). Er zijn scherven van 3 borden van Werra keramiek en van 5 borden, 2 kannen en 1 kom van Weser aardewerk. Eén van de scherven van een Werra bord in de beerput is gedateerd (15)..95. Het meest compleet is een Werra bord uit de beerput waarop een staande man met verenhoed is afgebeeld naast een tafel met een kan erop (**cat.35**). Werra aardewerk is van 1602 tot 1613 ook geproduceerd in Enkhuizen in de pottenbakkerij van koopman Dirck Claesz Spiegel, waarvan enkele afvalresten in detail zijn gepubliceerd.¹⁰⁰ De omlijsting van de voorstelling met kronkelende bladertakken is echter niet bekend uit Enkhuizen en lijkt dus te wijzen op Duitse import.¹⁰¹ Verder is er een fragment van een italiaans bord, blauw-op-blauw 'berettino' uit Liguria, en een compleet Spaans bord (**afb.136a,135**). Deze laatste is met blauw en paars op wit beschilderd zogenaamd 'Isabella polychroom' uit de eerste helft van de 16de eeuw.¹⁰² Het is één van de weinige complete stukken en zal daarom geen opspit zijn. De extreme slijtage wijst erop dat het langdurig in gebruik is geweest.

Al met al getuigen de vondsten bepaald niet van welstand. Porselein en glaswerk ontbreken.

99BLO42BP1/ 99BLO67/68			4BW-	4BX	4BY	1450	1500	1550	1600	1650	1700
blad 2 van 2		w-bor-?		2							
		w-bak-5		4							
		w-bor-5		2							
		w-gra-12		1							
		w-gra-?		4							
		w-kop-7		1							
		w-lek-?		1							
		w-pis-7		1							
		w-pot-?		1							
		w-spa-?		1							
		w-stk-7		1							
		w-zou-?		1							
		w-?	8		1						
		wa-bor-1	3								
		we-bor-1	1	4							
		we-kan-?	1	1							
		we-kom-1	1								
		m-bor-?	1	3							
		i-bor-?	1								
		sp-bor-1		1							
		Subtotaal s2	2	14	1						
		Subtotaal g		1							
		Subtotaal r	10	73	6						
		Subtotaal w	8	20	1						
		Subtotaal wa	3								
		Subtotaal we	3	5							
		Subtotaal m	1	3							
		Subtotaal i	1								
		Subtotaal sp		1							
		TOTAAL keramiek:	28	117	8						

Tabel 6B B929: Telling van keramiekvondsten uit beerput 4BW en afvalkuilen 4BX en 4BY, circa 1582-1650

¹⁰⁰ Bruijn 1992, Clevis/ Van Gangelen 2009. De vondsten uit deze onderzoeken dateren uit de jaren 1603-1609, maar vooral uit 1605, zodat we vermoedelijk geen compleet beeld hebben van de in 1602-1613 gemaakte decoraties.

¹⁰¹ Vergelijk de overzichten van ornamentbanden bij Bruijn 1992, 60-86.

¹⁰² Hurst, Neal en Van Beuningen 1986, 53-57.

Afb. 138-139 B929, uit beer in 4BW (99BLO42): 138. oor, bodem en wandfragment van een 'kaaskop' en een houten deksel, 139. tonbodem met ingekraste swastika. Schaal circa 1:3

Van andere materiaalsoorten zijn er nog een paar bijzondere objecten vermeldenswaard. Uit de beerput komen de brokstukken van een stevig houten komvormig object, verstevigd met een koperen band langs de onderrand. Aan de wand zat minstens één stevig houten oor. Het is vermoedelijk een 'kaaskop', een vorm voor het maken van ronde 'Edammer' kazen, archeologisch een heel zeldzame vondst (**afb.138**). In hetzelfde vondstcomplex werd ook een deksel gevonden en in kuil 4BY zaten nog twee deksels of tonbodems, waarvan er één was gemerkt met een ingekrast swastika-teken (**afb.139**). Ze vertonen brandsporen en zijn kennelijk de resten van een haardvuur.

In de kuil **4BX** werden nog enige leerresten geborgen,¹⁰³ waaronder het voorblad van een muil en delen van de houten zool van een andere muil. Verder was er een tweetal tweelagige zolen met houten pennetjes, maat 26 en 33, een deel van een leren tussenzool met houten pennetjes en een tweedelige kinderzool maat 29 met pengaatjes. De staat van conservering is slecht en er zijn ook nog wat ondefinieerbare stukjes leer.

3.3.4 Afval aan de Bloemstraat-zuidkant: kamerwoningen B930-B931, ca.1582-1650

Bij het pandje B930 zijn een afvalkuil (**4CD**) en een met afval gedempte tonput (**4CG**) gevonden. De afvalkuil dateert rond 1610/1630, de tonputinhoud rond 1600/1625.

Een drietal afvalkuilen is gegraven bij huis B931. Ze zijn slechts globaal dateerbaar: **4CJ** in circa 1582/1650, **4CK** in 1625/1650 en **4CL** in 1582/1625.

De vondsten uit deze vijf vondstcomplexen worden hier samen behandeld (**Tabel 7A-B, cat.38-48**).

De keramiek uit de vondstcomplexen bestaat uit een grote sortering aan huisraad van rood en wit aardewerk, diverse majolica borden, wat borden en kommen van Werra en Weser aardewerk en een paar borden van italiaanse faience. Er is enig verschil tussen de vondstcomplexen van B930 en B931: uit de drie vondstcomplexen van B931 komt naar verhouding veel meer rood aardewerk (veroorzaakt door 90 scherven rood uit 4CJ) dan in de twee vondstcomplexen uit B930 (resp. 83% tegen 58%). Bij beide huishoudens is het aandeel wit aardewerk opvallend laag (resp. 6% en 17%).

Bij het rode aardewerk komen ook enkele stukken van 'Noordhollands slibaardewerk' voor met geel geglazuurde witte en groene slibdecoratie. Uit kuil 4CK komt een vrijwel compleet bord met een bloem op de spiegel binnen een band van S-motieven met rozetten en stippen ertussen en op de vlag schuine arcering (**afb.140a, cat.45** – een bord met soortgelijke rand kwam al uit kuil 4BJ). De vlag en de bloem verraden dat dit soort aardewerk deels is geïnspireerd op de majolica, waarmee het concurreerde. Hoewel Alkmaar de belangrijke productieplaats is geweest van dit type aardewerk, komt dit materiaal op het omringende platteland veel vaker voor dan in de binnenstad. Wellicht beschouwden de stedelingen het als een inferieure afgeleide van polychrome majolica – de vrij zeldzame vondsten in de stad lijken ook vooral geassocieerd te zijn met weinig bemiddelde bevolking, zoals ook in dit geval.

¹⁰³ Determinatie door Karin Beemster.

In de vondstcomplexen komen diverse rood aardewerken vuurtesten voor. Deze dienden niet alleen voor verwarming in een stoofje (een houten onderdeel ervan kwam uit kuil 4CD – zie **afb.146**) maar ook als asbak. Van een langwerpige test uit kuil 4CK (r-tes-11, **afb.140b**, **cat.46**) is wel geopperd dat hij diende als aslade onderin een gemetseld fornuis, mede vanwege de veel voorkomende extreem vlakke slijtage onderop de poten als gevolg van het heen en weer schuiven op een harde ondergrond.¹⁰⁴

Een forse rood aardewerken vuurstolp, uit afvalkuil 4CD, is voorzien van een witte engobe en donkergroene glazuur en versierd met drie simpele medaillonappliques van een rozetster en een engelkopje (**afb.140c**, **cat.38**). Het is toch wel een wat ruw object, want de pottenbakker heeft een bakscheur aan de linkerzijde weinig fijnzinnig hersteld met een opgeplakte kleistreek.

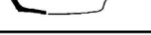

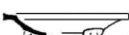

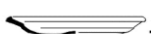

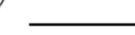

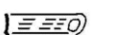
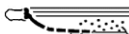

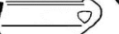

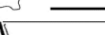

Uit de bodem van Alkmaar komen wel vaker rood aardewerken vuurstolpen met een groene loodglazuur, versierd met gestempelde appliques. Onder het pottenbakkersafval uit de Alkmaarse binnenstad komen stolpen met dergelijke appliques wel voor, maar tot dusverre zijn ze alleen in de kleurencombinaties wit en groen op rood gevonden en niet als geheel groen geglazuurde vuurstolpen. Uit Hoorn en Enkhuizen zijn meer rood aardewerken stolpen met groene glazuur bekend, soms gestempeld met stadswapens waarbij zowel Alkmaar, Haarlem en Hoorn als Enkhuizen voorkomen. Alleen het Enkhuizer wapen wordt wel als groot formaat applique gevonden en het is de vraag of deze groene stolpen wellicht een gespecialiseerde Enkhuizer productie vertegenwoordigen uit het eerste kwart van de 17de eeuw. In de stortheuvels van de opgravingen aan de zuidkant van de Bloemstraat werd in 1999 een fragment gevonden van een witbakkende groen geglazuurde stolp met een groot formaat Enkhuizer wapen erop, met braam-appliques omgeven (**afb.140d**). Uit Enkhuizen en omgeving zijn meerdere identieke exemplaren bekend die van dezelfde mal afkomstig zijn.¹⁰⁵

Afb. 140a-d B930-931: Rood aardewerk uit 4CK (a-b: 99BLO112) a. bord 'Noord-Hollands slibaardewerk' (r-bor-6), b. vuurtest (r-tes-11); en uit 4CD (c:99BLO29): vuurstolp (r-vst-6); en van de stort (d. 99BLO500): fragment van vuurstolp, mogelijk Enkhuizer productie begin 17de eeuw. Schaal 1:4 behalve c (1:8) en d. (1:2)

¹⁰⁴ Bitter 1995, 54; Bruin 1993.

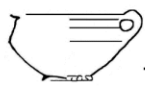

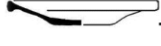

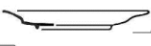

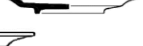

¹⁰⁵ Zie Bartels 2012, 10: applique met de Enkhuizer Stedenmaagd variant 1.

99BLO29/44+109a/85/112/114		type	4CD	4CG	4CJ	4CK	4CL	1500	1550	1600	1650	1700
blad 1 van 2												
		r-bak-1	2					█	█			
		r-bak-2	1	1				█	█	█		
		r-bak-4					2			█	█	
		r-bak-5	2	1						█	█	
		r-bak-?		1						█	█	
		r-bor-1		1		1		█	█			
		r-bor-6				2	3			█	█	
		r-bor-6	2	1		5				█	█	
		r-bor-16	3							█	█	
		r-bor-31				1				█	█	
		r-bor-?		1						█	█	
		r-gra-19	1	3		2				█	█	
		r-gra-34	7	1		3	5			█	█	
		r-gra-50				1				█	█	
		r-gra-52		1						█	█	
		r-gra-54	2	1						█	█	
		r-gra-?	1	3		2				█	█	
		r-kan-31	1			1				█	█	
		r-kan-?				2				█	█	
		r-kom-58	1			2				█	█	
		r-kom-?	1			2				█	█	
		r-kop-2	8	2	1	6	2			█	█	
		r-kop-?				1				█	█	
		r-lek-8		1						█	█	
		r-min (bak)	1							█	█	
		r-oli-2	2							█	█	
		r-oli-3				1				█	█	
		r-oli-?			1	1				█	█	
		r-ond-1				1				█	█	
		r-pis-5	1			3				█	█	
		r-pis-35				1				█	█	
		r-pis-?					1			█	█	
		r-pot-?	1			1				█	█	
		r-spa-?		1		1				█	█	
		r-stk-2				1				█	█	
		r-tes-1	1							█	█	
		r-tes-4				1				█	█	
		r-tes-5		1						█	█	
		r-tes-6	1							█	█	
		r-tes-11				1				█	█	
		r-tes-?	1	2		1				█	█	
		r-vst-?	1							█	█	
		r-vst-3	1			2				█	█	
		r-vst-6	1							█	█	
		r-zal-4		1						█	█	
		r-zal-?				1				█	█	
		r-?	14	4	90	5	4					

Tabel 7A Tellijsten van rood aardewerk uit afvalkuil 4CD en waterput 4CG op B930 en uit afvalkuilen 4CJ, 4CK en 4CL op B931

99BLO29/ 44+109a/ 85/ 112/ 114

blad 2 van 2

	type	4CD	4CG	4CJ	4CK	4CL	1500	1550	1600	1650	1700
	s2-kni-1	4									
	s2-kan-?	3	5	1	8						
	s2-kan-58					1					
	s2-kan-32				1						
	s2-spi-1			1							
	w-bak-?		1								
	w-bak-5	3		1	2	1					
	w-dek-?	1									
	w-gra-6	1									
	w-gra-7	2									
	w-gra-13	1									
	w-gra-37				1						
	w-gra-?	5									
	w-kan-15		1								
	w-kan-18				1						
	w-kop-2	1									
	w-kop-3		1		1						
	w-min(gra)	1									
	w-oli-?	1									
	w-pis-2	1									
	w-pis-?										
	w-stk-?		1								
	w-zou-1				1						
	w-?	1	1		3	2					
	wa-bor-1	1									
	we-bor-1				1						
	we-kop-1				1						
	we-min(gra)		1								
	m-bor-3	1									
	m-bor-5	1	1								
	m-bor-6	1									
	m-bor-13	1									
	m-bor-14	1									
	m-bor-?	10	3		4						
	m-kan-?		1								
	f-bor-?	2									
	i-bor-1	1			1						
	i-bor-?				4						
	Subtotaal s2	7	5	2	9	1					
	Subtotaal r	57	27	92	59	17					
	Subtotaal w	18	6	1	9	3					
	Subtotaal wa	1									
	Subtotaal we		1		2						
	Subtotaal m	15	5		4						
	Subtotaal f	2									
	Subtotaal i	1			5						
	TOTAAL keramiek:	101	44	95	88	21					
	gl-fle-7	2									

Tabel 7B Tellijsten van keramiekvondsten uit afvalkuil 4CD en waterput 4CG op B930 en uit afvalkuilen 4CJ, 4CK en 4CL op B931

Afb. 141 B930, uit kuil 4CD (99BLO29): fragmenten van majolica en geheel rechtsonder een randfragment van een Italiaans bord in donkergroen op wit uit Liguria. Schaal 1:4

Afb. 142a-b B930, uit kuil 4CG (99BLO44): fragmenten van majolica borden (a. schaal 1:4) en kan (b. schaal 1:2)

Afb. 143 B931, uit kuil 4CK (99BLO112) fragmenten van: a-c majolica borden, d blauw-op-blauw en polychroom italiaanse borden uit Liguria, e. Werra papkom, f. Duits steengoed. Schaal 1:4

De majolica vondsten (**afb.141-143, cat.41-43,47-48**) zijn hoofdzakelijk borden – die nog vooral dienden als serveerschaal en niet als individueel tafelbord.

De populaire tulp-borden zijn met enkele stukken vertegenwoordigd (**cat.42,47**). Uit afvalkuil 4CD komt een tamelijk ruwe majolica imitatie van een kraakporseleinen bord (**cat.41**). Een bijzonder stuk uit 4CD is een majolica bord met diepblauw fond en een polychrome beschildering van een konijn, omgeven door een aigretterand naar Italiaans voorbeeld (**cat.43**). Een bodemfragment van een majolicabord uit 4CK toont in blauw op wit twee zittende mannen naast een uil op een stok (**cat.48**). Gezien de oortjes stelt het een ransuil voor. De uil stond destijds vooral symbool voor dwaasheid. De linker man rookt een pijp; helaas ontbreekt het grootste deel van de man rechts, maar hij lijkt een net vast te houden.¹⁰⁶ De betekenis van de voorstelling is al met al nogal raadselachtig. Een bijzondere vondst zijn de scherven van de bovenhelft van een kleine majolica schenkan met een beschildering met lijnen op de hals en op de schouder een band van tegengestelde piramides in blauw en oker (**afb.142b**).

Er zijn fragmenten van een bord van Weser-aardewerk en van een papkom en een bord van Werra-aardewerk (**afb.143a en cat.40**). De laatst genoemde is versierd met een kussen-motief omgeven door concentrische cirkels en een ornamentband van strikken. Werra-aardewerk is van 1602 tot 1613 ook gemaakt in de werkplaats van Dierck Claasz Spiegel in Enkhuizen. Uit Enkhuizen is alleen een vereenvoudigde versie van de ornamentband bekend,¹⁰⁷ maar een identiek motief is aangetroffen bij pottenbakkersafval uit de plaats Hannoversch Münden aan de rivier de Werra, vervaardigd door Caspar Müller tussen 1606 en 1617.¹⁰⁸ Het is niet te zeggen of dit motief ook in andere bedrijven in het stroomgebied van de Werra is gemaakt. Het kussen-motief op de spiegel wordt op twee verschillende manieren verklaard. Volgens Bruijn symboliseerde het de zevende dag, waarop God rustte na de voltooiing van de schepping,¹⁰⁹ maar Van Gangelen maakt bezwaar tegen diens overwegend christelijke interpretaties van de diverse decors op de Werra-keramiek. Hij acht het meer waarschijnlijk dat het kussen een verwijzing was naar de huwelijksnacht.¹¹⁰ Het bord zou dus een huwelijksgeschenk zijn geweest, van een populair genre waarvan ook in andere materiaalcategorieën talrijke voorbeelden bekend zijn.¹¹¹

Er is tenslotte nog wat keramiek van noord-Italiaanse herkomst (**afb.141 en 143**): vier wandfragmenten van blauw op blauw beschilderde 'berettino' borden en één randfragment met donkergroen op (romig) wit (behorend bij de groep 'bianco-blu'), het zesde fragment is de bodem van een 'compendiario' bord met een grof geschilderd eikenblad in blauw, geel en oranje op wit.¹¹²

Afb. 144a B930, uit afvalkuil 4CD (99BLO29): Werra bordfragment met kussenmotief. Schaal 1:4

Afb. 144b-c B931, uit kuilen 4CK (99BLO112) en 4CL (99BLO114): steengoed baardmankruiken, Keulen Circa 1:4

¹⁰⁶ Waterlander 2005.

¹⁰⁷ Bruijn 1992, 60: ornamentband type 3.

¹⁰⁸ Stephan 1987 Abb.81 en 83.

¹⁰⁹ Bruijn 1992, 101.

¹¹⁰ Van Gangelen 2009, 103.

¹¹¹ Ostkamp 2004.

¹¹² Vergelijk het compendiario bord uit Zaandam Hogendijk 9-11 en het bianco-blu bord uit Amsterdam, bij Jaspers 2013b 'Roomwit', afb.73-74.

Bij een totaal van 349 stuks keramiek is een score van slechts 2 stuks faience en 6 stuks italiaans extreem laag. Het steengoed betreft vooral onversierde kannen, op twee baardmannetjes (**cat.49 en afb.143-144**) na. Voor wat betreft de Weser en Werra importstukken, bestaat de indruk dat deze in de rijkere huishoudens minder voorkomen dan in armere. Porselein en glaswerk ontbreken in de vijf vondstcomplexen, op een tweetal kelderflessen na. Dit alles weerspiegelt dat de bewoners van beide panden tamelijk armoedig zullen zijn geweest. De Keulse kan met het opschrift ARM VND FRVM IST MIN RICHTVM (**afb.144b, cat.49**) zal de bewoners van B931 wel aangesproken hebben!

Overige materialen

Uit kuil 4CD komt een tonbodem met brandsporen en uit 4CG een plankje met gaten afkomstig van een stoofje (**afb.145**).

Van een benen voorwerp uit 4CD is niet duidelijk waarvoor het heeft gediend (**afb.146**).

Afb. 145a-b B930, uit kuilen 4CD (99BLO29) en 4CG (99BLO44): houten tonbodem en plankje van een stoof. Schaal 1:2

Afb. 146 B930, uit kuil 4CD (99BLO29): onbekend benen voorwerp .Schaal 1:2

Afb. 147a B930, uit kuil 4CD (99BLO29): kleipijpen. Schaal 1:2

Afb. 147b B930, uit kuil 4CD (99BLO29): kleipijpen met loodglazuur, circa 1620-1645 Schaal 1:1

Rookgerei uit afvalkuil 4CD (door D.H. Duco)

In dit vondstcomplex (99BLO29) bevinden zich 60 pijpfragmenten te verdelen in 14 pijpenkoppen (waarvan 7 van de grove kwaliteit en 7 van de fijne) en 46 pijpenstelen (waaronder 6 zwaartepuntdecoraties en geen mondstukken). Het gaat om een zeer gevarieerde vondstgroep uit de periode tussen 1620 en 1645 en de pijpenkoppen zijn van het dubbelconische type, basismodel 1 (afb.147).

Onder de lokale producten zien we het betere goed van twee vroege Alkmaarse makers.¹¹³ Van Robert Morijs is het hielmerk RM gevonden, dat een nog onbekende omlijsting heeft. Ook van Jan Tamis, die met de initialen IT merkt, is een pijp aangetroffen. Dat we geen pijpfragmenten van de DD-maker tegenkomen heeft te maken met de vroege datering van de vondst. Een meer opmerkelijk en vroeg product is de pijpenkop met gekroonde roos en initialen IH. Mogelijk is dit merk ook in Alkmaar gezet, doch hierover is geen zekerheid. In ieder geval is dit merk in Alkmaar vaker aangetroffen. De stijl van de ketel en de vrij zware vlakke hiel hebben geen relatie met andere producten uit Alkmaar. Onder het geïmporteerde goed valt het materiaal uit Amsterdam en Gouda op. Dit is niet verwonderlijk aangezien die beide steden in de productie van pijpen het meest toonaangevend waren. Uit Gouda komt de pijpenkop met als hielmerk de staande gekroonde leeuw met initialen PS, waarvan de datering tussen 1635 en 1645 ligt. Daarnaast zijn enkele pijpen gevonden, waarvan de productieplaats onduidelijk is. Een pijpenkop met op de hiel een lelie in ruit is mogelijk in Hoorn gemaakt. Zowel de kenmerkende dubbelconische ketel als de wijze van merken zijn uit Hoorn bekend. Tot de luxere waar behoort een groen geglazuurde pijpenkop, waarvan het glazuur is gaan koken. De vondst bevat bovendien relatief veel stelen met zwaartepuntdecoratie. Uiteraard is dit een versiering die past bij de gemerkte kleipijp uit de jaren tussen 1630 en 1650.

Samenvattend bevat de groep kwalitatief beter materiaal. Exact vijftig procent van het materiaal behoort tot de fijne kwaliteit, terwijl bij de grove pijpen een kleine helft tot de semi fijne kwaliteit kan worden gerekend. Hoewel de pijpen in Alkmaar in het tweede kwart van de 17de eeuw gemiddeld beter zijn dan in het derde kwart, valt deze groep in zijn tijd op door een grotere luxe. Van intensief gebruik is bij deze vondst geen sprake.

¹¹³ Duco 2004.

Afb. 148 Situering van de besproken vondstcomplexen op de percelen B935-B940

3.3.5 Afval aan de Bloemstraat-noordkant en Alid Coopmansteeg: B935 circa 1575-1650

Op het achterterrein van B935 en achter B883 en B884/885 aan de Laet bevond zich in de 17de eeuw een groep kamerwoningen. Deze waren bereikbaar vanuit de zogenoemde Alid Coopmansteeg die vanaf de Laet tussen B883 en B884 liep. Aan de oostkant van de steeg bevonden zich achter B884-B885 drie kamers en een loods, met daarachter (ten zuiden ervan) nog een groot bleekveld. Aan de westkant van de steeg waren er twee kamers direct achter B883, met daarachter nog zes kamers in eigendom van Cornelis Dircksz coehouder en zijn vrouw Aeltge Coopmans. De steeg is naar haar genoemd, wat erop zou kunnen wijzen dat zij die kamers hebben gesticht.

Aan de zuidkant van dit binnengebied is een beerput (**4CV**) gevonden, exact midden in het verlengde van de steeg tussen B883 en B884. Het ligt voor de hand om deze te associëren met de bouw van de zes genoemde kamers. Uit de beerput komen slechts een paar vondsten, waarvan er eigenlijk maar één scherp dateerbaar is en wel aan het einde van de 16de eeuw. Ofwel de zes kamers zijn inderdaad gesticht door het echtpaar en dit object is opspit of een oud erfstuk, ofwel de kamers zijn ouder.

Gezien de naam van de steeg lijkt de eerste hypothese toch het meest waarschijnlijk.

Uit de beerlaag (98BLO105BP6) van beerput **4CV** komen slechts 4 fragmenten keramiek, een complete bloempot en een rood aardewerken zalfpotje (**Tabel 8, cat.54**). Van steengoed uit Aken of Raeren is er een wandscherf van een laat-16de-eeuwse boerendanskruik met tekstband ... WEREN SEI RA ... (s2-kan-49, **afb.149**). De tekst staat compleet op een kan (zij het met andere dansers) in Museum Boymans Van Beuningen te Rotterdam: GERHET DU MVS DAPER BLASEN SO DANSSEN DIE BVREN AIS WEREN SIE RASEN ERS VERSPRICHT BASTOR ICH VER DANS DIB.¹¹⁴ Hij is een halve eeuw ouder dan de bouwdatum van de zes kamers – was het een oud erfstuk? Of opspit? Een bijzonder voorwerp is een complete bloempot (r-blo-12) die is voorzien van nokken en doorboringen om draagstokjes in te plaatsen voor een plantenrekje (**cat.54**). Een dergelijke bloempot is midden 16de eeuw door Pieter Bruegel afgebeeld op een tekening van een tuinman in het voorjaar (**afb.150**).

149

150a

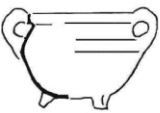

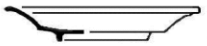

150b

Afb. 149-150 B935-oost, uit beerput 4CV (98BLO105): 149.fragment van boerendanskruik uit Aken of Raeren, schaal 1:2; 150a. rood aardewerken bloempot met oren en nokken, met doorboringen voor het bevestigen van een plantenrekje, schaal 1:4

Afb. 150b Voorjaar, naar een tekening door Pieter Bruegel uit 1565: middenin een bloempot met plantenrekje

¹¹⁴ Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 202.

98BLO105BP6 beerlaag bp 4CV
 98BLO101BP5 beerlaag bp 4CS
 98BLO98 demping tonput 4CU

	4CV	4CS	4CU	1550	1600	1650	1700
s2-kan-?	1	1	1				
s2-kan-?		1					
 r-bak-2	1			<			
 r-bak-5			1				
 r-bak-?			2				
 r-blo-12	1			<			
 r-bor-50			1				
 r-bor-?			1				
 r-gra-19	1	1					
 r-gra-34		3					
r-gra-?		1					
 r-kan-?		1					
 r-kmf-1		1					
 r-kop-2			1				
 r-kop-14		1					
 r-lek-8			1				
 r-pot-?	1						
 r-pis-5			1				
 r-tes-25		1					
 r-stk-5		1					
 r-stk-15		1					
 r-zal-3	1						
r-?			1				
 w-bak-5		1					
w-bak-?		1					
w-oli-?			1				
w-?		1					
 m-bor-3		1					
m-bor-?		1					
Subtotaal s2	1	2	1				
Subtotaal r	5	11	9				
Subtotaal w		3	1				
Subtotaal m		2					
Totaal keramiek:	6	18	11				
 gl-bek-19		1					
kleipijpen 4 steelr + 1 ketel c.1610/1640		1					

Tabel 8 Telling van keramiek uit beerput 4CV (B935-Oost) en uit beerput 4CS en waterput 4CU (B935-West)

Afb.151 B935-oost, demping van beerput 4CV (98BLO104BP6): kleipijp van pijpenmaker Pieter de Graaf uit Utrecht. Circa 1:1

Uit de dempingslaag bovenin de beerput komt onder meer een grove 18de-eeuwse kleipijp met op de zijkant van de ketel een zwemmend visje met erboven een kroon en de initialen PDG (afb.151). Het is een product van de pijpenmaker Pieter de Graaff uit Utrecht, werkzaam voor 1753 tot zijn dood in 1794.¹¹⁵ Uit deze plaats zijn nog niet eerder kleipijpen in Alkmaar opgegraven. De dempingslaag kan geruime tijd na de buitengebruikstelling van de beerput zijn aangebracht, bijvoorbeeld na een inzakking van de koepel.

Afb.152 B935, rood aardewerk a. uit beerput 4CS (98BLO110) en b. tonput 4CU (98BLO098). Niet op schaal

Bij de bebouwing aan de Bloemstraat op kavel B935 zijn een beerput (**4CS**) en een met afval gedempte tonput (**4CU**) gevonden. De beerput bevatte vondsten uit circa 1575-1625, de tonput uit circa 1625/1650 (Tabel 8, cat.50-53).

Hier stonden op de gevelbeeldenkaart uit circa 1670 drie woningen: B935-zuid en –midden waren twee-onder-een-kap kamerwoningen en B935-noord was een huisje met een trapgevel. Dit laatste pandje is ook herkenbaar op de kaart van Drebbel uit 1597. De beerput en waterput hoorden bij de twee-onder-een-kap kamerwoningen op B935-zuid en –midden en werden mogelijk door de bewoners van de beide huizen gedeeld.

De beide vondstcomplexen bevatten samen slechts 29 stuks keramiek. Uit de beerput **4CS** komen diverse (vrijwel) complete voorwerpen (afb.152, cat.50) maar ook enkele fragmentarische. Van een steengoed kan uit Aken/Raeren met snijwerk en een blauw op lichtgrijs beschilderde steengoed kan uit het Westerwald zijn alleen wandfragmenten bewaard en hetzelfde geldt voor een handvol servies van rood en wit aardewerk. Van een majolica bord (m-bor-3) met polychrome rozet is een fragment bewaard. Ook van een majolica bord beschilderd met een buste van een vrouw is helaas niet meer bewaard dan het centrale bodemfragment (cat.51). Uit de beerput komen ook delen van een wafelbeker (gl-bek-19a, cat.52).

Bij de vondsten uit de waterput **4CU** bevindt zich een groot stuk van een bord met brede vlag (r-bor-50) met Noordhollandse slibdecoratie die omstreeks 1615/1640 kan worden gedateerd (cat.53).

Rookgerei uit de beerlaag van beerput 4CS (door D.H. Duco)

Uit de beerput (98BLO101BP5) komen 4 vroege pijpfragmenten te verdelen in 1 pijpenkop van de grove kwaliteit en 3 pijpenstelen (waaronder 1 zwaartepuntdecoratie). Het betreft materiaal tussen 1610 en 1640 en de producten behoren met hun dubbelconische ketel tot basismodel 1.

Twee andere vroege stukken zijn illustratief voor de innovatie van de techniek in de pijpenmakerij in die periode. De eerste pijpenkop heeft nog een snijfild en is afkomstig uit een Noord-Nederlandse werkplaats. Een product van enkele jaren later vertoont slordige glaasstrepen en vormt het bewijs van het streven naar veredeling van het lokale product.

Uit de latere tijd, zo tussen 1630 en 1645, is een steel met zwaartepuntdecoratie met lelies in ruiten gevonden. Het betreft aangevoerde waar uit Amsterdam of Gouda. Daarnaast is het fragment van een grove pijp geborgen, die in die periode algemeen wordt gebruikt. De vondsten vertonen geen bijzondere gebruikssporen.

¹¹⁵ Smiesing en Brinkerink 1988, 66-67 (pijp nr.209 is identiek).

3.3.6 Afval aan de Bloemstraat-noordkant: B936-B938, circa 1575-1650

In de opgraving werden op de percelen B936 en B937 als oudste fase de funderingen gevonden van twee-onder-een-kap kamerwoningen. Deze lijken op de kaart van Drebber eventueel nog aanwezig, maar hier kan de gebrekkige detaillering op deze minuscuul getekende kaart ons parten spelen. Rond 1670 staan op de percelen B936-B937-B938 drie identieke huizen met trapgevels en de kap haaks op de straat. In de opgraving werden de resten hiervan aangetroffen. Pal achter het trapgevelhuis op B937 werd een beerput (4DF) aangetroffen met vondsten uit circa 1575-1650. Gezien de locatie moet dus reeds voor eind 16de eeuw het twee-onder-een-kap huis op B936-B937 zijn vervangen door de trapgevelpanden.

Achter huis B936 is in de late 16de en eerste helft 17de eeuw door de bewoners vuilnis gedeponeed in drie afvalkuilen (4DO, 4DP en 4ZA). Uit dezelfde periode dateren de vondsten uit beerput 4DF en afvalkuil 4DV bij het buurpand B937 (Tabel 9A-C, cat.55-66). De beerput 4DF lijkt overigens tussentijds te zijn geleegd, vermoedelijk reeds in het eerste kwart van de 17de eeuw. Uit de periode van circa 1575 tot 1625 resteren namelijk slechts enkele fragmentjes keramiek.

Uit deze vijf vondstcomplexen komt een flinke hoeveelheid materiaal, vooral uit afvalkuil 4DP. Het omvat veel rood en wit aardewerk, wat steengoed en majolica en in 4DP ook wat andere aardewerksoorten en een paar stuks glaswerk. Het meeste materiaal is slechts als fragmenten overgeleverd, maar er is ook een 15-tal grotendeels of geheel complete voorwerpen in beerput 4DF en een handvol voorwerpen uit kuilen 4DP en 4DV (afb.153-155, cat.56-66). In de afvalkuilen zijn verder nog wat fragmenten van voor 1550 aanwezig die waarschijnlijk opspit zijn, afkomstig uit de dempingsgrond waarmee de kuilen zijn afgedekt. Uit kuil 4DP komen twee rood aardewerken borden van een model dat van na 1550 zal dateren (r-bor-6) maar nog met een ouderwetse versiering met slijbboogjes die in de late 16de eeuw uit de mode raakte (afb.155).

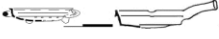
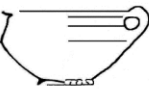
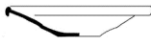
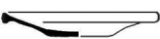

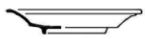

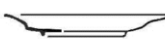
Afb. 153 B936-937: Rood aardewerk uit: a. kuil 4DF (98BLO79), b. kuil 4DP (98BLO83) en c. kuil 4DV (98BLO75).
Afb. 154 B936-937: Wit aardewerk uit: a. kuil 4DF (98BLO79), b. kuil 4DP (98BLO45). Niet op schaal

98BLO92/44+45/83 en 98BLO79BP3/75
blad 1 van 3

	4DO	4DP	4ZA	4DF	4DV	1500	1550	1600	1650	1700
r-bak-?		3	1	1						
r-bak-29				1		<				
r-bak-17			1			<				
r-bak-1		1				<				
r-bak-2		1				<				
r-bak-4		2			1					
r-bak-5			1							
r-bak-13	1	1		2						
r-bor-?	1	2		2						
r-bor-1	1	1				<				
r-bor-6	2	6	2		2					
r-dek-?		1								
r-gra-41				1						
r-gra-43				1						
r-gra-19		4		7	1					
r-gra-26		1								
r-gra-54				2						
r-gra-34		6			2					
r-gra-31		4								
r-gra-37					1					
r-gra-?		22		5	3					
r-kan-?		1								
r-kom-36		2								
r-kop-2		14	1	4	4					
r-kop-11			1		1					
r-min (gra)		1								
r-oli-2		2								
r-oli-?	1	4								
r-ond-1		1								
r-pis-?				1	1					
r-pis-4			1							
r-pis-5		7		3						
r-pot-?	1	1			1					
r-spa-?					1					
r-stk-5				1						
r-tes-5		7		2	1					
r-tes-7		1								
r-tes-1		1								
r-tes-3		1								
r-tes-11		1								
r-ver-?				1						
r-vog-?		2								
r-vst-?		4								
r-zal-3		5								
r-?					2					

Tabel 9A B936-937: Tellijsten van rood aardewerk uit afvalkuilen 4DO, 4DP en 4ZA op B936 en uit afvalkuilen 4DF en 4DF op B937

98BLO92/44+45/83 en 98BLO79/75
blad 2 van 3

	4DO	4DP	4ZA	4DF	4DV	1500	1550	1600	1650	1700
s1-kan-?		4				<				
s2-kan-?		2	3	1	3					
s2-kan-?		7								
s2-kan-?	1	5								
g-?			3							
w-bak-?		1								
 w-bak-5		2		1	1					
 w-bak-9		1								
 w-bak-11		1								
w-bor-?					1					
 w-gra-7		1								
 w-gra-10		1								
 w-gra-31		2		1						
 w-gra-32		1								
 w-gra-43		1								
 w-gra-49				1						
w-gra-?				1						
w-kmf-?		1								
w-kop-?		1								
 w-min (-lek,-bak)		2								
 w-oli-?		1								
w-pis-2		1								
w-?		4								
ha-bak-?		1								
 we-bor-1		1								
we-kan-?		1								
 wa-bor-1		2								
wa-bor-?		1								
 wa-kop-1		1								
 m-bor-3				1						
 m-bor-5		1								
 m-bor-5		5		1						
m-bor-?		10		8	2					
m-kan-?		1								
m-kom-?		1								
f-bor-?		1								
 i-bor-1		1								
i-bor-?		1								

Tabel 9B B936-937: Tellijsten van overige keramiekvondsten uit afvalkuilen 4DO, 4DP en 4ZA op B936 en uit afvalkuilen 4DF en 4DF op B937

98BLO92/44+45/83 en 98BLO79BP3/75

blad 3 van 3

	4DO	4DP	4ZA	4DF	4DV	1500	1550	1600	1650	1700
Subtotaal s1		4								
Subtotaal s2	1	14	3	1	3					
Subtotaal g			3							
Subtotaal r	7	110	8	34	21					
Subtotaal w		21		4	2					
Subtotaal ha		1								
Subtotaal we		2								
Subtotaal wa		4								
Subtotaal m		18		10	2					
Subtotaal f		1								
Subtotaal i		2								
TOTAAL keramiek:	8	177	14	49	28					
gl-bek-?		1								
gl-kel-?		1								
gl-?		2								
kleipijpen, ketels:		3								
				10						

Tabel 9C B936-937: Tellijsten van keramiek, glas en kleipijpen uit afvalkuilen 4DO, 4DP en 4ZA op B936 en uit afvalkuilen 4DF en 4DF op B937

Er is in deze vijf afvalkuilen een breed scala aan huisraad van rood en wit aardewerk. Van het totaal aan 276 MAE keramiek in de vijf vondstcomplexen maakt rood aardewerk 65% uit en wit aardewerk 10%. Er is ook opvallend veel majolica aanwezig (11%). De meeste gangbare typen uit de periode zijn wel vertegenwoordigd. Er is veel kookgerei (34% van alle keramiek: 17 rood en 7 wit aardewerken bakpannen en 60 rood en 9 witbakkende grappen, één rode steelkom) en ook veel tafelservies (22% van alle keramiek: 1 wit en 25 rood aardewerken koppen en 1 Werra kop, borden van 1x Weser, 3x Werra, 28x Hollandse majolica, 1x faience en 2x italiaans).

Afb. 155a B936: Majolica uit kuil 4DP (98BLO45): fragmenten, schaal 1:4

Afb. 155b-156 B936-937: Majolica uit kuilen 4DP (98BLO45) en 4DF (98BLO79), schaal 1:8

Een ongewoon model grape in beerput 4DF heeft een laag en breed cilindrisch potlichaam met een vrij nauwe hals (r-gra-49, **cat.56**) – de specifieke functie van dit zeldzame model is niet bekend. Bij de majolicavondsten overheersen de borden met polychrome decors van plantaardige motieven, het schaakbordpatroon en rozetten, maar er is ook imitatie van Ligurisch ‘berettino’ en Italiaanse polychrome ‘compendiario’ en van Chinees kraakporselein (**afb.156, cat.57-58,62-66**). Onder de majolica uit kuil 4DP bevinden zich een greepje van een kom of papkom en de bodem van een kan (**afb.157**).

Er is slechts een handvol importkeramiek. Er zitten in kuil 4DP fragmenten van twee Italiaanse borden, eenmaal blauw-op-blauw ‘berettino’ uit Liguria en eenmaal polychroom ‘compendiario’ (**afb.158**).¹¹⁶ Andere importen zijn aardewerk uit het Werra- en het Wesergebied en Duits steengoed (**afb.159**).

Afb. 157-159 B937, uit kuil 4DP (98BLO45: fragmenten italiaanse faience) en complete Werra kom, schaal 1:4
 Afb. 159 B937: uit kuil 4DP (98BLO45): linksboven Werra en linksonder 1x Weser aardewerk, voorts Duits steengoed, circa 1:4

¹¹⁶ Jaspers 2007.

98BLO66 aki 4EE, 98BLO64BP2 bp 4EC,
98BLO76 bton 4EA, 98BLO65 wp 4DY

	4EE	4EC	4EA	4DY	1500	1550	1600	1650	1700
s2-?	4	1							
s2-kan-?			3			█			
s2-kan-32				1				█	█
s2-kan-35				1			█	█	
s2-kan-55		1					█	█	
r-bak-1	1	1			█	█			
r-bak-2	4		1		█	█	█		
r-bak-3	1				█	█			
r-bak-10			1		█	█			
r-bak-17	1				█	█			
r-bak-?	1				█	█			
r-bor-1	3				█	█			
r-bor-6			1				█	█	
r-bor-?	1				█	█			
r-gra-34	1		1			█	█		
r-gra-?		1							
r-kop-2				1		█	█	█	
r-kop-?	1								
r-oli-?	1								
r-pis-4	1				█	█			
r-pis-?			1						
r-pot-7			1		█	█			
r-pot-?	1								
r-tes-1			1				█	█	█
r-tes-?		1							
r-?	1		1	9					
w-bak-5				1			█	█	
w-gra-23		1						█	█
w-kom-?			2			█	█	█	
we-bor-1			1	1			█	█	
m-bor-3		1					█	█	
m-bor-3				1				█	█
Subtotaal s2	4	2	3	2					
Subtotaal r	18	4	7	10					
Subtotaal w		1	2	1					
Subtotaal we			1	1					
Subtotaal m		1		1					
TOTAAL keramiek:	22	8	13	15					
gl-fle-?				1					

Tabel 10 B938: Tellijsten van keramiek en glas uit afvalkuil 4EE, beerput 4EC, beerton 4EA en waterput 4DY bij B938

Bij huis B938 is een flinke hoeveelheid vondsten (**Tabel 10, cat.67-71**) verzameld uit: de inhoud van een afvalkuil uit 1500/1575 (**4EE**), de beerlaag uit circa 1550-1675 in een beerput (**4EC**), beer uit circa 1525-1575 in een tonput (**4EA**) en afval uit 1600-1650/1700 dat is gedumpt in een waterput en mogelijk (eveneens) een beerputleging betreft (**4DY**). Het merendeel van de vondsten uit deze vier vondstcomplexen is fragmentarisch (**afb.160**). De samenstelling van deze vondstcomplexen komt in grote mate overeen met het sobere materiaal bij B936 en B937. Het enige import betreft Duits steengoed (**cat.67-68,70**) en Weser-aardewerk, uit waterput 4DY komt een half majolicabord met een imitatie van Italiaans polychroom 'compendiario' met een tot stippels gereduceerde aigretterand en een grof engeltje (**afb.160**).

In totaal zijn in deze negen vondstcomplexen achter de huisjes B936-B937-B938 fragmenten van 336 stuks vaatwerk geborgen. Het merendeel is rood aardewerk (66%), met toch vrij weinig wit aardewerk (9%). Bijna 10% van het materiaal bestaat uit majolica, met 1 fragment faïence. De geïmporteerde keramiek bestaat vooral uit Duits steengoed (10%)¹¹⁷ met slechts een paar stuks Weser, Werra en Italiaans (minder dan 0,3%).

Afb. 160a-b B938: a. rood aardewerken bord uit kuil 4EE (98BLO68), b. bord van 'Noordhollands slibaardewerk' en 2 Weser en 1 Werra fragment uit kuil 4EA (98BLO76)

Afb. 160c-d B938: Fragmenten uit tonput 4DY (98BLO65): c. rode papkom met zwarte loodglazuur (r-kop-2), Weser bord, lichtgrijs steengoed met blauwe beschildering en snijwerk, Italiaans 'compendiario' bord; d. steengoed uit het Westerwald en uit Keulen of Frechen uit tonput 4DY (98BLO65) Circa 1:4

¹¹⁷ Het aantal is wellicht iets vertekend doordat een paar scherven opspit kunnen betreffen.

Afb. 161-163 B938: vilten muts (schaal 1:4) uit kuil 4DO (98BLO92), koperen duit en kam van hoorn (circa 1:1) uit kuil 4DP (98BLO45)

Overige materiaalsoorten

Er is buiten de keramiek maar weinig ander vondstmateriaal aangetroffen. Bijzonder is de vilten muts (een voering?) uit afvalkuil 4DO (**afb.161**). Een koperen duit, geslagen in Gelre in 1606, is aangetroffen in afvalkuil 4DP (**afb.162**). Uit afvalkuil 4DP komt een vrijwel complete hoornen haar- en vlooiengkam (**afb.163**).

Rookgerei uit beerput 4DF (door D.H. Duco)

Het rookgerei uit de beerlaag (98BLO79BP3) betreft 45 pijpfragmenten te verdelen in 10 pijpenkoppen (waarvan 6 van de grove kwaliteit en 4 van de fijne) en 35 pijpenstelen (waaronder 1 zwaartepuntdecoratie en 2 mondstukken). Het is een gevarieerde groep kleipijpen uit de periode tussen 1600 en 1670, die qua ketelstijl tot basismodel 2 behoren maar globaal in drie perioden zijn in te delen (**afb.164**).

Drie pijpen stammen uit het eerste kwart van de 17de eeuw en zijn van lokaal maaksel. De kwaliteit is matig, hetgeen samenhangt met de vroege datering en een lokale vervaardiging. Het betreft materiaal uit een tijdvak waarin de techniek nog niet volledig was ontwikkeld. Van de pijpenkop met de roos met hartvormige bladeren op de hiel is het onduidelijk waar deze is gemaakt.

Uit het tijdvak tussen 1625 en 1645 is het merendeel van de producten lokaal van makelij maar daarnaast zijn ook aangevoerde pijpen gevonden. Onder de goede kwaliteit pijpen treffen we zowel exemplaren van Alkmaarse makelij aan als de redelijk luxe import van elders. Wanneer het om aangevoerde kleipijpen gaat betreft het doorgaans de onbekende merken ofwel de mindere goden. Zo is bijvoorbeeld de kwaliteit van de pijp met het hielmerk PS niet bijzonder hoog; hiervan is de herkomst onbekend.

Afb. 164a B937, beerlaag in beerput 4DF (98BLO79): kleipijpen 1625-1645 en 1640-1670, schaal 1:2.
Afb. 164b B937, beerlaag 4DF (98BLO79): kleipijpen met hielmerken roos, roos, PS en IT gekroond

Afb. 165 bovenlaag beerput 4DF (98BLO79): kleipijpen 1690-1700. Schaal 1:2

Het meest recente materiaal is grof van aard en draagt ook geen hielmerk meer. Uiteraard komt glaswerk bij dergelijke producten niet voor. Het zijn de ongemerkte en onversierde pijpen van Alkmaarse makelij die stammen uit het derde kwart van de 17de eeuw.

Samenvattend lijkt het erop dat de sociale status van de bewoners met de tijd geleidelijk afneemt. De producten uit de periode tot 1625 zijn altijd wisselend van aard en hieraan kunnen we weinig conclusies ontleen. Daarna zien we een duidelijk verschil in kwaliteit tussen het tweede en het derde kwart van de 17de eeuw. Overigens moeten we hieraan geen voorbarige conclusies verbinden, aangezien deze bewering strookt met de algemene lijn van het gebruik van de kleipijp in Alkmaar. Aangezien er in die stad hoofdzakelijk uit lokale producten wordt gerookt, vertoont de kwaliteit van de gebruikte pijp een nauwe relatie met de stand en het niveau van de lokale nijverheid. Na 1660 is er, gelijk aan veel andere steden in Nederland, ook in Alkmaar van een snelle teruggang van de lokale pijpenmakerijen sprake. Zodoende zakt het kwaliteitsaanbod van de lokale pijp in de tweede helft van de 17de eeuw snel terug. Wanneer de importstroom uit Gouda op gang komt en dat is gelijk met het uitsterven van de lokale industrie, neemt de kwaliteit van de kleipijp weer toe. Voor wat betreft de gebruiksfrequentie van de producten valt op dat de vroegste en de laatste producten verhoudingsgewijs het minst gerookt zijn.

Uit de bovenlaag van beerput 4DF (98BLO78BP3) komen 9 pijpfragmenten te verdelen in 3 pijpenkoppen en 6 pijpenstelen (waaronder 2 zwaartepuntdecoraties). De datering van het vondstmateriaal ligt tussen 1690 en het jaar 1700 (afb.165). Op de steel vertonen de kleipijpen een indringend gestempelde zwaartepuntdecoratie van zigzag lijnen, die in Alkmaar niet algemeen is. De pijpen zijn van de grove kwaliteit en stammen uit een nog onbekend Noord-Hollands bedrijf. Mogelijk betreft het materiaal van de laatste generatie pijpenmakers in Alkmaar, maar evengoed kan de productie in een ander stadje of zelfs dorp hebben plaatsgevonden. De gebruikssporen geven geen nadere informatie.

Rookgerei uit de beerlaag in beerput 4EC (door D.H. Duco)

De vondsten (98BLO64BP2) betreffen 22 pijpfragmenten te verdelen in 6 pijpenkoppen en 15 pijpenstelen (waaronder 1 zwaartepuntdecoratie en geen mondstukken). Het vondstmateriaal kan vrij nauwkeurig worden gedateerd en wel tussen 1630 en 1645 (afb.166). Het betreft unaniem lokaal materiaal, vervaardigd in werkplaatsen in Alkmaar.

Afb. 166a B938, beerlaag in beerput 4EC (98BLO79): complete kleipijp 1630-1645, steellengte 21,6 cm

Afb. 166b B938, beerlaag in beerput 4EC (98BLO79): kleipijpen 1630-1645, schaal 1:2

Vijf producten behoren tot de grove kwaliteit en drie modellen zijn van dezelfde maker uit dezelfde persvorm. Het gaat om een dubbelconische pijp, basismodel 1 met rondlopende filtradering en steellengte van 21,6 centimeter. Voor standaardbegrippen is deze pijp een duim te kort maar bij lokale producten zien we dergelijke steelverkortingen wel vaker. Het betreft hier een grove pijp die niet getuigt van een grote accuratesse bij de vervaardiging. Zo zijn op meerdere plaatsen van de steel vingerafdrukken te zien, die wijzen op een te zachte klei of een te stevige en vooral ongeoefende hantering van het geperste product. De steel is tamelijk plomp en dik. Voor de lokale nijverheid is de datering betrekkelijk vroeg.

De fijne pijp is van de omstreeks 1640-1655 in Alkmaar werkzame FW-maker,¹¹⁸ die het merk de ruit gevuld met een roos met lelies op de vier kelkbladen gebruikte als variatie op zijn lettermerken. Als vervuiling is in de put een steel met zwaartepuntdecoratie uit de periode 1700-1750 gevonden. De gebruikssporen voegen weinig toe, de pijpen zijn normaal gerookt.

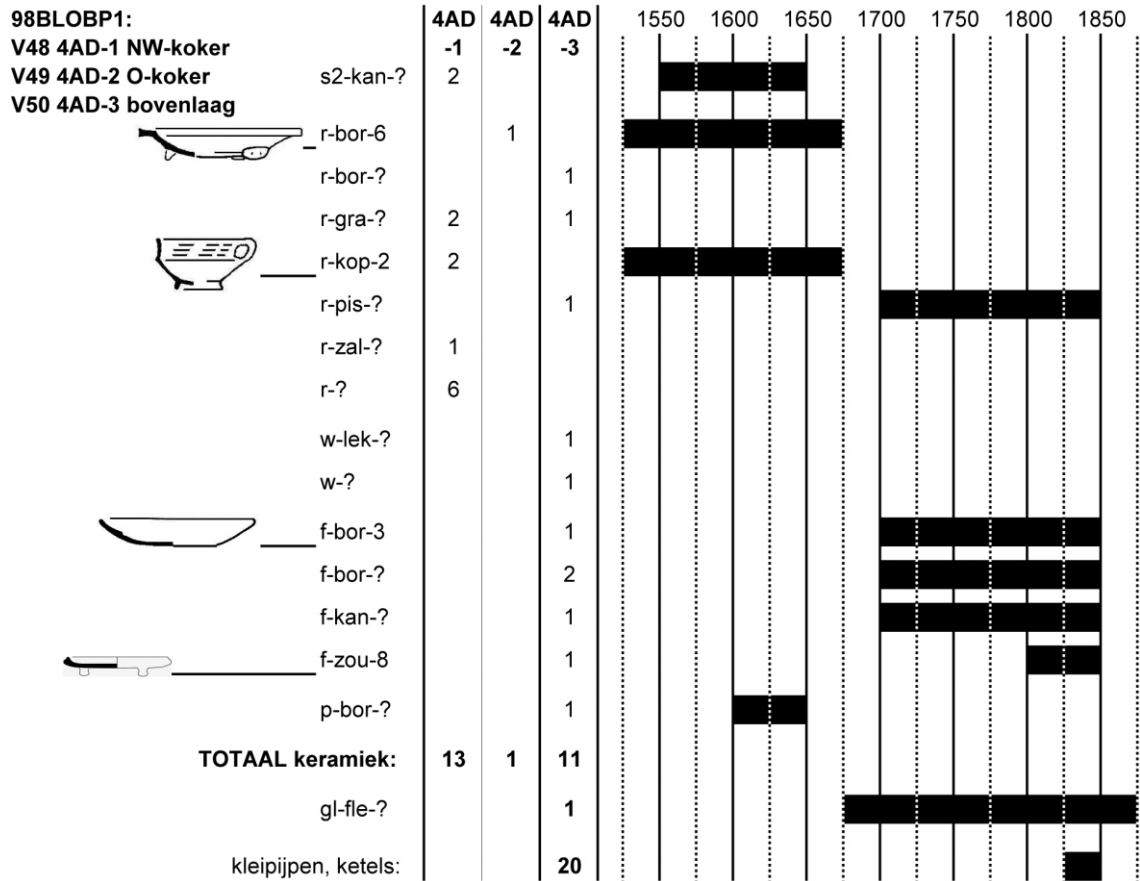
Rookgerei uit waterput 4DY (door D.H. Duco)

Bij het afval in waterput 4DY (98BLO65) bevinden zich 4 pijpfragmenten te verdelen in 1 pijpenkop en 3 pijpenstelen. Het betreft vondstmateriaal uit de periode 1635-1655 en is lokaal van maaksel (afb.167). De pijpenkop is van de grove kwaliteit, de stelen zijn alle van de fijne kwaliteit en geglaasd. De gebruiksiteintensiteit vertoont geen bijzonderheden.

Afb. 167 B938, uit waterput 4DY: kleipijpen. Schaal 1:2

¹¹⁸ Duco 2004.

Tabel 11 B940 en vermoedelijk B882: tellijsten van keramiek en glas uit beerput 4AD

168

169

170

Afb. 168-169 B882 (?), uit de oostelijke stortkoker van beerput 4AD (98BLO49): 168. benen mesje, schaal 1:1, 169 onder- en bovenzijde van een beroet rood aardewerken bord (r-bor-6), schaal 1:4
Afb. 170 fragmenten uit de demping van 4AD (98BLO50): links rood en rechtsboven wit aardewerk, midden vijf faience borden en rechtsonder chinees porseleinen bord

3.3.7 Afval aan de Bloemstraat-noordkant: B939 en B940, circa 1550/1650

De kavels B939 en B940 waren in 1597 en circa 1670 bebouwd met een dwarspandje en vier-onder-een-kap kamerwoningen, waarvan funderingen, kelders en (water)putten werden gevonden. Op het kavel B940 werd beerput **4AD** opgegraven, met twee stortkokers. De noordwestelijke (vondstnr.48) zal door de bewoners van het pand B940 zijn gebruikt, de zuidoostelijke stortkoker (vondstnr.49) kan zijn gebruikt door de bewoners van het buurpand op B882. De beerlaag bevatte wat rood aardewerk en een paar steengoed fragmenten uit tweede helft 16de of eerste helft 17de eeuw (**tabel 11, afb.169**). In de oostelijke stortkoker van beerput **4AD** werd een benen mesje gevonden (**afb.168**). Het diende om zijden of papieren waaiers mee glad te strijken. Een dergelijke waaier vormt wellicht een aanwijzing voor een zekere mate van welstand.

Uit de dempingsgrond kwamen vondsten uit het derde kwart van de 19de eeuw, waaronder een bijzonder faience zoutschaaltje op bolpootjes (**Tabel 11, afb.170, cat.6**) en rookgerei. De dempingsgrond is 1 a 2 eeuwen na de buitengebruikstelling in de beerput geworpen, wellicht omdat de koepel het had begeven bij een bouwactiviteit.

Afb. 171 Uit de demping van 4AD (98BLO50): boven 2 koppen met hielmerk gekruisde ankers en 7 koppen met hielmerk 52 gekroond, onder v.l.n.r. gemerkt Wapen van Batavia, WT gekroond en Fortuin, twee onleesbaar. Schaal 1:2. Rechts de hielmerken gekruisde ankers, Wapen van Batavia, gekroonde 52, Fortuin en gekroonde WT (niet op schaal)

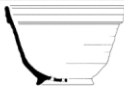
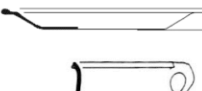

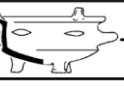

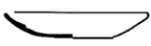
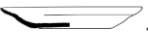
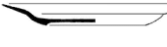

Rookgerei uit de bovenlaag van beerput 4AD, circa 1825-1860 (door D.H. Duco)

Het vondstcomplex betreft 146 pijpfragmenten te verdelen in 20 pijpenkoppen (alle van de fijne kwaliteit) en 126 pijpenstelen (waaronder 10 zwaartepuntdecoraties en 7 mondstukken).

De pijpvaardsten laten een duidelijke eenheid in periode en materiaal zien (**afb.171**). De pijpen zijn tussen 1825 en 1860 gebruikt en zijn zonder uitzondering van Goudse makelij. Alle hebben het bekende ovale ketelmodel met hiel en rechte steel en zijn voorzien van een hielmerk. Het merk 52 gekroond van Pieter Pietersz. Zandijk (werkzaam 1824-1864) is in de meerderheid. Daarnaast komt het merk Fortuna in tweevoud voor, dat vermoedelijk door Jan van Baalen (werkzaam 1825-1870) is gemaakt. Ook de kruisankers zijn tweemaal vertegenwoordigd. De andere merken het wapen van Batavia, WT gekroond en 37 gekroond zijn slechts eenmaal gevonden. Ook deze merken behoren toe aan de grotere bedrijven met een aanzienlijke productie, maar niet met de hoogste status. Kenmerkend voor deze 19de-eeuwse producten is de overbelaste vorm van de ketel, de relatief bescheiden hiel en de dunne steel waardoor de ketel enigszins waterhoofdig lijkt. In deze periode wordt de zwaartepuntmarkering geleidelijk minder indringend, terwijl deze vaak niet meer volledig haaks op de steel wordt gestempeld. Uiteraard heeft dit iets met het verhoogde werktempo te maken maar al snel behoort deze werkwijze tot de uitstraling van de pijp. Het aantal pijpenkoppen met merk 52 gekroond geeft ons de mogelijkheid de vormmerken te vergelijken. Er zijn zes verschillende combinaties in gebruik, waarbij naast een oog, een oogje met stip, een ster, twee stippen ook twee bladmotiefjes in gebruik zijn. De vormmerken van de pijpen met de kruisankers en het merk 52 gekroond vertonen dezelfde twee bladmotiefjes.

Gezien de grote overeenkomst in vorm en voorkomen van de pijpen mogen we veronderstellen dat de pijpen in een beperkte periode zijn aangevoerd en gebruikt. Een uitzondering geldt wellicht voor het merk 37 gekroond, dat iets vroeger kan zijn. Gezien de geringe veranderingen in het 19de-eeuwse standaardmodel is een meer exacte datering niet te geven. Interessant is echter te merken dat ondanks de late datering van de producten er duidelijk nog sprake is van een fijne kwaliteit. Zo is bijvoorbeeld het glaswerk nog fraai uitgevoerd en geeft nog geen aankondiging van het verval dat na 1870 zal inzetten en tot het definitieve statusverlies van de kleipijp zal leiden.

99BLO267 akl 5AK, 98BLO106 akl 6CM

	5AK	6CM	1700	1750	1800	1850	1900
 s2-kan-?	1	<					
s2-pot-?	1	1					
s2-pot-7		2					
 r-bak-6	1						
 r-bak-47	2	<					
 r-blo-?	1	1					
r-blo-6	1						
r-bor-?		1					
 r-bor-17	1						
 r-gra-?		6					
r-gra-51	2						
 r-kan-5	3						
 r-kmf-2		2					
 r-kom-1	1	1					
r-kom-?		1					
 r-kop-4	1	4					
r-pis-16		1					
 r-pot-?		2					
 r-stk-2	2	<					
r-vog-?		1					
r-?	7	8					
 w-bak-1		1					
w-dek-?		1					
w-gra-?		1					
w-kop-?		1					
w-?	4						
m-bor-?	2	2					
 f-bor-3	2	1					
 f-bor-4		2					
 f-bor-6	1						
f-bor-?		1					
f-file-?	1						
 f-zal-3	2	<					
p-kop-?	2						
p-?	4						
 iw-kom-5	1						
s3-kom-?	1						
Subtotaal s2	2	3					
Subtotaal r	17	33					
Subtotaal w	4	4					
Subtotaal m f	8	6					
Subtot. p iw s3	8						
TOTAAL keramiek:	39	46					
 gl-fle-?	1						
 gl-fle-21		1					
 gl-fle-39	1						
kleipijpen:		1					
	4						

Tabel 12: tellijsten van keramiek en glas uit afvalkuilen 5AK (99BLO267) bij B889 en 6CM (98BLO106) bij B885.

3.4 Vondstcomplexen uit de 18de en 19de eeuw

3.4.1 Een gat in het vondstenspectrum

Er is weinig vondstmateriaal uit de late 17de en 18de eeuw in het opgravingsgebied aangetroffen. Dit zal het gevolg zijn van de ontvolking van de stad, waardoor veel woningen in de kleinere zijstraten werden omgezet in pakhuizen, stallen en wagenschuren. Ook verbeteringen van de stedelijke vuilnisafvoer kunnen debet zijn aan de schaarste aan afvalresten op locatie.

3.4.2 Twee afvalkuilen bij de Laan: B885 en B889, tweede helft 18de-eerste helft 19de eeuw

Een afvalkuil middenachter het huis op B885 (6CM) leverde vondsten op die slechts globaal dateerbaar zijn in de tweede helft 18de of begin 19de eeuw (Tabel 12, afb.172). Driekwart van het materiaal betreft keukengerei van rood aardewerk en een paar stuks wit aardewerk. Een enkele scherf betreft opspit uit oudere grond (r-bak-47, r-stk-2). Bij de vondsten bevindt zich uit deze periode ook een enkele kleipijp met een ovoïde ketel.

Afb. 172a B885, uit afvalkuil 6CM (98BLO106): links en boven rood en wit aardewerk, midden faience, rechts Duits steengoed en rechtsonder Nederrijns rood aardewerk. Schaal 1:4

Afb. 172b-c B885, uit afvalkuil 6CM (98BLO106): b. uivormige wijnfles van donkergroen glas (gl-fle-21), schaal 1:4; c. kleipijpen, schaal 1:2

Afb. 173a B889, uit afvalkuil 5AK (99BLO267): fragmenten van faience borden en zalfpotje, middenonder van twee Friese rood aardewerken papkommen, rechtsonder van chinees porseleinen kopjes en schotels, uiterst rechtsonder van een kom van creamware (iw).

Afb. 173b B889, uit afvalkuil 5AK (99BLO267): Vier ketels van kleipijpen, schaal 1:2; hielmerken standermolen, Bacchus op het vat en gekroonde 34 (niet op schaal)

Achter het pand B889 werd een afvalkuil (**5AK**) gevonden met enig serviesgoed erin uit de tweede helft 18de eeuw (**Tabel 12, afb.173**). Het bevatte eenvoudig rood aardewerk en majolica en faience van geringe kwaliteit, maar er is ook een kom van creamware (iw-kom-5) en wat porselein. Bij de laatste scherven valt een bodemfragment op van een porseleinen koffiekop van hoge kwaliteit, met bruine buitenzijde met cartouches waarin roze bloemen overglazuur beschilderd zijn. Er is ook wat rookgerei uit de tweede helft 18de eeuw. Het zijn drie ketels van het ovoïde model en een fragment van een vierde, alle van een fijne kwaliteit. De drie hebben de hielmerken molen, Bacchus op het vat en gekroonde 34,¹¹⁹ met een bijmerk (na 1739).

¹¹⁹ Zie Duco 2003, nrs. 311, 174 en 972.

3.4.3 Huisafval van de Bloemstraat-zuid: B922, B928-B931, 19de eeuw

Bij drie huizen aan de Bloemstraat-zuidzijde werden waterputten gevonden die waren gedempt met grond en huisafval: bij B922 materiaal uit 1825/1875 (6BL), bij B928 uit 1800/1850 (5AQ) en bij B929 uit 1800/1825 (5AV). De vondsten worden hier samen besproken (Tabel 13A-B, cat.73-92, afb.174-176). Een groot deel van de vondsten betreft grote fragmenten tot geheel complete objecten. Bij het scherfmateriaal bevindt zich ook wat opspit van 17de- en 18de-eeuwse keramiek (r-kom-22, w-kop-16, f-plo-3).

De keramiekvondsten bestaan voor de helft uit tamelijk grof rood aardewerk, merendeels vervaardigd in Bergen op Zoom, Gouda en Friesland. Het Friese rood aardewerk is herkenbaar aan donkerbruine/zwarte klontjes in de klei. Er zijn ook drie borden bij van Nederrijns rood aardewerk (cat.74).¹²⁰ Het wit aardewerk is voorzien van gifgroene of citroengele glazuur en komt uit Friesland of Gouda.

Er is maar een kleine hoeveelheid faience (Delft of Makkum), dat nogal grof is beschilderd. Het industriële wit aardewerk betreft allemaal 19de-eeuws witgoed en is op een enkel stuk na goedkoop onversierd servies.

Slechts een tweetal stuks keramiek is van een luxe kwaliteit, namelijk een lichtblauw suikerpotje van Engelse 'jasperware' (ik-pot-1) in 5AQ en een industrieel zwarte melkkan van een rouwservies (iz-kan-1) in 5AV (cat.78,88).

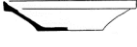

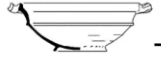

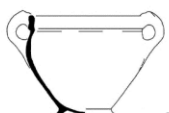
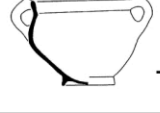

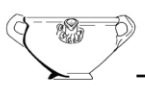

Afb. 174 B929, uit waterput 5AV (99BLO12): rood aardewerken grape, kan, papkom en voorraadpotten, wit aardewerken melkkan, industrieel zwartgoed (iz) 'blackware' roomkannetje en tuitpot van Duits steengoed. Schaal 1:4

¹²⁰ Deze gebiedsomschrijving is niet geheel zuiver, want het gaat eigenlijk niet alleen om een gebied aan weerszijden van de Rijn van Keulen tot Kleef maar ook een strook Maasvallei van Tegelen tot Gennepe. Zie Bartels 1999, 139-143.

98BLO116/ 99BLO22/12

blad 1 van 2

		6BL	5AQ	5AV	1650	1700	1750	1800	1850	1900
	s2-kan-?		2		<					
	s2-ink-1		1							
	s2-pot-10			1						
	r-bak-6		1							
	r-blo-?		1							
	r-bor-10		2							
	r-bor-64		1							
	r-bor-?		1							
	r-gra-49			1						
	r-gra-53		3	1						
	r-kan-5			1						
	r-kan-23		1							
	r-kan-25			1						
	r-kap-1		1							
	r-kap-4			2						
	r-kmf-16	1								
	r-kom-21		1							
	r-kom-22		1							
	r-kop-4			2						
	r-kop-?		1							
	r-min(bak)		1							
	r-min(kop-4)			1						
	r-pis-?			1						
	r-pot-13			6						
	r-pot-59		2	5						
	r-tes-?		1							
	r-?	4	6	7						
	w-dek-?		1							
	w-gra-?			1						
	w-kop-16		1							
	w-min (-..)		1							
	w-pis-4		1							
	w-pot-5			1						
	w-?	1	2	4						
	iy-?			1						

Tabel 13A: tellijsten van keramiek uit de demping van waterput 6BL (98BLO116) bij B922, waterput 5AQ (99BLO22) bij B928 en waterput 5AV (99BLO12) bij B929

98BLO116/ 99BLO22/12
blad 2 van 2

	6BL	5AQ	5AV	1650	1700	1750	1800	1850	1900
 f-bor-8		1							
f-bor-?		3							
f-bor-?		1							
f-kom-?		1							
 f-kop-2		2							
f-kop-?		1							
 f-plo-3			1						
 p-bor-1			1						
p-?	1								
 ep-kop-5		1							
 ep-min(bor)		1							
 iw-bor-1		2							
iw-bor-?	1	1							
iw-kan-?		1							
iw-kom-?		1							
 iw-kop-1		1							
 iw-kop-3		1							
 iw-kop-8		2							
iw-kop-?		1							
iw-kop-?		1							
ir-dek-1			1						
 ir-dek-2		1							
 iz-kan-1			1						
 ik-pot-1		1							
Subtotaal s2		3	1						
Subtotaal r	5	24	28						
Subtotaal w	1	6	6						
Subtotaal jy			1						
Subtotaal f		9	1						
Subtotaal p	1		1						
Subtotaal ep	1	1							
Subtotaal iw	7	5							
Subtot. ir iz ik		2	2						
TOTAAL keramiek:	15	50	40						
 gl-?		4							
 gl-bek-6		1							
gl-fle-?		2							
kleipijpen, ketel:		1							

Tabel 13B: tellijsten van keramiek en glas uit de demping van waterput 6BL (98BLO116) bij B922, waterput 5AQ (99BLO22) bij B928 en waterput 5AV (99BLO12) bij B929

175

176

177

Afb. 175-177 B928, uit waterput 5AQ (99BLO22): 175. Nederrijns rood aardewerk, 176. Goudse rood aardewerken kan met gele en donkerbruine glazuur, rood aardewerken voorraadpot, 177. wit faience beker en scherven van borden en koppen en industrieel blauw gekleurd (ik-pot) 'Engels Jasperware' servies. Schaal 1:4

Afb. 178 B928, uit waterput 5AQ (99BLO22): voor- en achterzijde van een Amsterdams lakenlood (diameter 7 cm) en ijzeren mes met benen heftbeslag, met koperen nagels bevestigd. Beide schaal 1:2

Afb. 179 B929, uit waterput 5AV (99BLO12): twee houten borstels (schaal 1:2) en half tondeksel (ca. 1:4)

Overige materiaalsoorten

Uit het afval in 5AQ komen voorts een compleet tafelmes met benen heft en een fors lakenlood met een diameter van 7,0 cm (afb.178). Het lakenlood toont aan de ene zijde een keizerskroon met het randschrift AMSTERDAMS DUBBELT STAEL en aan de andere zijde het stadswapen met de drie kruizen (beschadigd). Dit lakenlood was als waarmede bevestigd geweest op een lap wollen laken van hoge kwaliteit.

Tussen de vondsten uit waterput 5AV bevinden zich een stevige houten borstel, met nog resten van de koperdraad waarmee de varkensharen waren bevestigd, en een half tondeksel (afb.179).

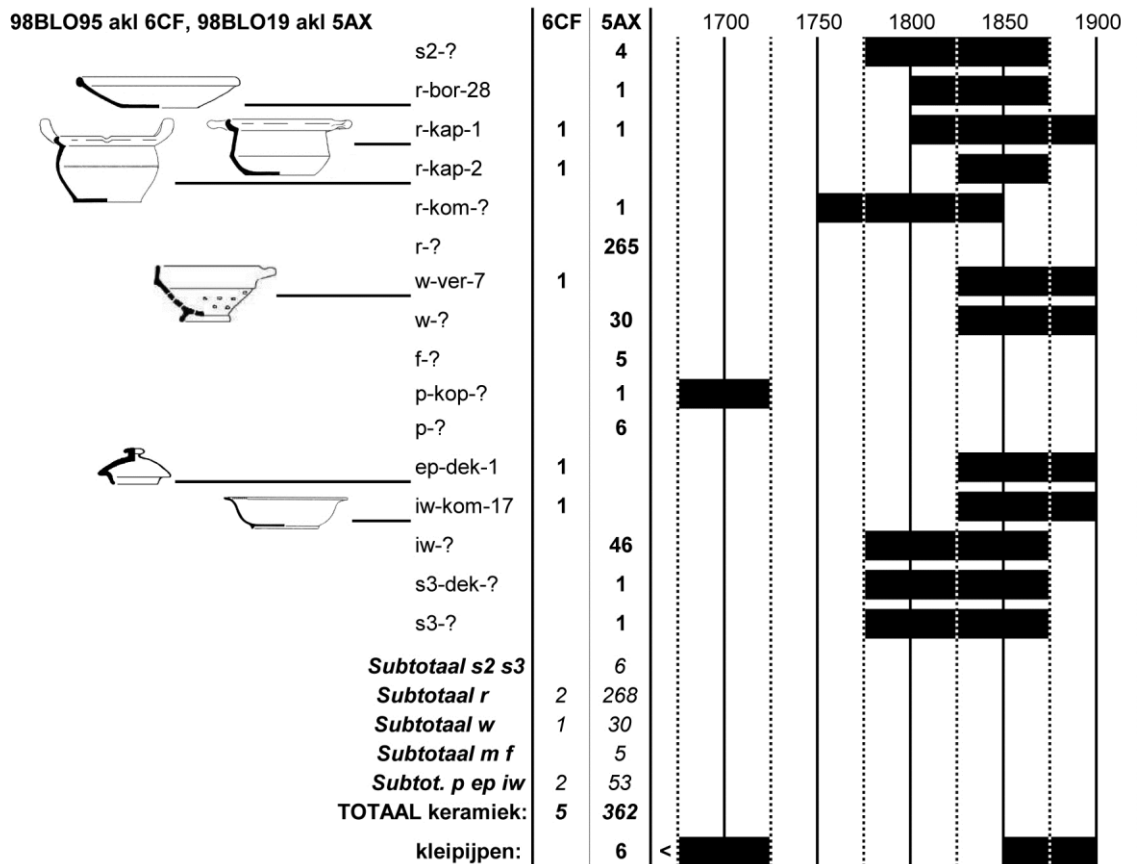
Afb. 180 B922: kleipijpen uit tonput 6BL (99BLO116), schaal 1:2

Rookgerei uit waterput 6BL (door D.H. Duco)

Het vondstmateriaal onderuit de tonput (99BLO116) omvat 13 pijpfragmenten te verdelen in 6 pijpenkoppen (alle van de fijne of porceleijne kwaliteit) en 7 pijpenstelen (waaronder 1 zwaartepuntdecoratie en 1 mondstuk). Het is typisch 19de-eeuws materiaal uit de periode 1820 tot 1880 (afb.180).

Drie pijpenkoppen zijn van een buitenmodel pijp met een ovale ketel en een spoor. Aan de steelzijde van de ketel dragen deze producten het merk TM gekroond. Dit product komt in het Goudse modellengamma niet voor. In Gouda is sprake van een halfmaatspijp met hiel of een casjotte zonder hiel, maar niet van deze tussenvorm met een spoor. Bovendien is het merkstempel TM gekroond niet bekend als toepassing op de steelzijde. Overigens zijn deze producten in een gestroomlijnde discipline vervaardigd die op een goed ontwikkelde werkplaats wijzen. Het merk TM gekroond is voor deze soort echter nooit toegepast. Mogelijk werd dit a-typische product met een draaisteel geleverd. Twee andere pijpenkoppen dragen als hielmerk de 12 gekroond en dit product oogt Gouds en is mogelijk door Pieter Sibbes (werkzaam 1814-1832, weduwe 1832-1864) of een van zijn opvolgers gemaakt. Bij deze producten toont het wapenschild van Gouda vier stippen in plaats van zes sterren, terwijl eronder een onduidelijke kokarde is geplaatst. Op de rechter hielzijde is het wapenschild wel volwaardig Gouds. Bij de tweede kop is de letter S voor de kwalificatie slechte op ongebruikelijke wijze gezet. Het bedrijf van Sibbes staat als traditioneel te boek en zal zich bij gebruik van bijmerken aan de regels hebben gehouden. In dat licht zijn de bovengemelde merken dus slecht te duiden. Of het om heuse Goudse waar gaat of geslaagde kopieën blijft voorlopig nog onduidelijk. Als van een imiterend bedrijf sprake is, heeft het daar niet aan technisch vermogen ontbroken.

Opvallend aan het materiaal is de intensieve wijze waarop de pijpen zijn gerookt. Met name aan de buitenzijde van de pijpenkop is een brede roetband te zien. Bovendien zijn de buitenmodellen geheel van nicotine doortrokken en zeker vele honderden keren gebruikt.

Tabel 14: B935: tellijsten van keramiek uit de afvalkuilen 6CF (98BLO95) en 5AX (98BLO19)

3.4.4 Huisafval bij de Bloemstraat-noord: B935-B936, 19de eeuw

Bij de kleine huisjes op B935 en B936 zijn wat 19de-eeuwse vondstcomplexen geborgen (Tabel 14, cat.96-99): een omstreeks 1825/1900 met afval gedempte waterput (6CF) en een afvalkuil (5AX) uit de tweede helft 19de eeuw bij B935.

Rookgerei uit afvalkuil 5AX (door D.H. Duco)

Het rookgerei uit de afvalkuil (98BLO19) betreft 16 pijpfragmenten te verdelen in 6 pijpenkoppen (waarvan 2 van de grove kwaliteit en 4 van de fijne) en 10 pijpenstelen (waaronder 1 met zwaartepuntdecoratie en geen mondstukken). Het materiaal dateert uit drie perioden (afb.181). Uit de 17de eeuw stamt een gedecoreerde pijpensteel met leliepatroon gestempeld tussen raderingen. Gezien de slijtsporen aan dit fragment is het niet onmogelijk dat deze pijpensteel in een latere tijd als kraal is gebruikt. Datering tussen 1630 en 1645. Productieplaats mogelijk Hoorn of Gouda. Het patroon van stempelen is in ieder geval Gouds van opzet, maar dit patroon is in veel centra nagevolgd.

Uit de tweede periode stamt een pijpenkop van de grove kwaliteit die uit het eerste kwart van de 18de eeuw dateert. De herkomst van dit fragment is onduidelijk.

Het overige materiaal dateert tussen 1860 en 1890. Het gaat om vier fragmenten van traditionele Goudse pijpen met ovale ketel en lange rechte steel, basismodel 3. Als merken komen de CK en de 52 gekroond voor. Beide merken worden algemeen in Alkmaar gevonden en hoorden toe aan Arie van der Kleijn (werkzaam 1857-1889) en Jan de Gids (werkzaam 1845-1894). Minder algemeen is een korte pijp, een zogenaamde korte isabé. Deze pijpen hebben een ruime kromkop ketel, een spoor en licht gebogen steel met knopmondstuk. Op de steel staat in reliëf de naam van het model KORTE IZABE en de plaats van herkomst IN GOUDA. Dikwijls heeft de maker het product met een merk geïndividualiseerd. Hier is dat niet het geval hetgeen doorgaans betekent dat het product uit een kleinere werkplaats afkomstig is. Dit laat zich ook aflezen aan de minder zorgvuldige wijze van vervaardiging.

Afb. 181 B935: kleipijpen uit afvalkuil 5AX (98BLO19: twee koppen met afgebroken hiel, tweemaal met hielmerk 52 gekroond en eenmaal theetafel (?)) en een Isabé-pijp. Schaal 1:2

Samenvattend valt uit de pijpvaardsten weinig op te maken. De pijpensteel is eerder het sieraad van een kind geweest en heeft wellicht pas een eeuw later die rol bekleed. Het kan ook als zogenaamd opspit het vondstcomplex vervuild hebben. De losse vondst van een 18de-eeuwse pijpenkop geeft eveneens geen informatie over gebruikers. Iets meer valt er te zeggen over de 19de-eeuwse pijpen. De drie standaardkoppen van lange pijpen en de isabé zijn representatief voor het rookgerei van personen uit de burgerlijke klasse gedurende de tweede helft van de 19de eeuw. Gezien het beperkte aantal blijft het verbruikspatroon van de roker in dat tijdvak tamelijk schimmig.

J van Deventer, c. 1561

C Drebbel, 1597

J Janssonius, 1657 (opmeting I. Blaeu, c. 1650)

Hst.4 Bewoningsgeschiedenis in hoofdlijnen

INHOUD:

- 4.1 Locatie en vraagstellingen
- 4.2 De eerste bewoningsfase, 15de eeuw
- 4.3 Stadsontwikkeling vanaf de 16de eeuw
- 4.4 Huisraad en bewoners vanaf de 16de eeuw

Hst.4 Bewoningsgeschiedenis in hoofdlijnen

Peter Bitter

4.1 Locatie en vraagstellingen

Na de rampzalige brand die op 2-3 september 1997 de doe-het-zelf winkel De Houtmarkt in de as legde, vonden in 1998 en 1999 twee opgravingscampagnes plaats, voorafgaand aan nieuwbouw. Het terrein besloeg met een oppervlak van omstreeks 3000 m² ongeveer een half huizenblok aan de Laat, Bloemstraat en Oudegracht (**afb.182**). Met het kleine gemeentelijke team archeologen, gesteund door vrijwilligers, is driekwart van het 'Bloemstraat-gebied' onderzocht. In een kwart van het terrein, met name het middengebied, is vanwege bodemverontreiniging afgezien van archeologisch graafwerk, terwijl om dezelfde reden ongeveer 400 m² aan de Oudegracht alleen oppervlakkig is gedocumenteerd. De opgraving van De Houtmarkt is een van de vier grootste archeologische projecten ooit in de binnenstad van Alkmaar.¹²¹

De vraagstellingen betroffen met name de ontstaansgeschiedenis van deze stadsuitbreiding en de vroegste bewoning, de ruimtelijke ontwikkeling van een agrarisch semi-buitengebied tot een dicht bebouwde stadswijk en de latere bewoningsgeschiedenis van dit gebied.

De opgravingen brachten een flinke hoeveelheid sporen aan het licht en een grote massa vondstmateriaal. De archeologische data zijn zoveel mogelijk in relatie gebracht met archivalische gegevens over huizen en bewoners.

4.2 De eerste bewoningsfase, 15de eeuw

Het gebied blijkt te zijn ontstaan door de aanplemping van een laagveenterrein of nat moerasgebied aan de zuidoever van het Voormeer. Mogelijk is er eerst nog veenslik weg gebaggerd voorafgaand aan de aanplemping met vrachtladingen klei en slib. Op willekeurige plekken zit er nog een restant donkerbruin papperig veen onder deze aanplempingen/ophogingen, elders is te zien dat de eerste partijen grond in (ondiep) water zijn gestort. De grondwerkers hadden her en der het werkkerrein begaanbaar gemaakt door het neerleggen van rietmatten en takkenbossen. Voor de afwatering werd ongeveer onder de zuidhelft van de latere Bloemstraat een brede sloot aangelegd, die blijkens historisch kaartmateriaal van origine zuidwaarts doorliep richting het Overdiepad. Bij de aanleg van het gebied werd deze sloot uitgespaard door de aanleg van een dijkje langs de oostoever, met een beschoeiing er bovenop (spoor 2BQ) – er zal wel een tegenhanger zijn geweest langs de westoever. De aanplempingen zijn hier tegenaan gestort. Het talrijke nederzettingsafval dat in deze lagen is verzameld, wijst op een datering van de aanleg in het tweede kwart van de 15de eeuw.

In andere opgravingen langs de Laat zijn eveneens aanplempingen en/of ophogingen aangetroffen. De stadsuitbreidingen in dit moerassige gebied blijkt in fasen te zijn aangelegd - de oudste huisresten in het deel tussen de Hofstraat en het Groot Nieuwland dateren al van rond 1365/1370.¹²²

De vroegste sporen van bewoning zijn de resten van twee boerderijen, die beide uit de tweede helft van de 15de eeuw dateren. Ze stonden slechts een meter of 5 van elkaar en moeten meerdere decennia hebben bestaan. Ze hebben ongeveer dezelfde afmetingen gehad (het westelijke huis 2 was circa 13x5,5 meter, het oostelijke huis 1 circa 11x6,5 meter) en beide hadden een woonruimte aan de noordkant en een veestalling aan de zuidkant onder hetzelfde dak. Het is mogelijk dat er nog een middendeel is geweest, maar dat valt aan de aangetroffen sporen niet te herkennen. Huis 2 was het best bewaard en hier werd in de stal nog een mestgreppel gevonden. Het gebouw was gefundeerd op een kleiplaat die tevens als vloer diende, in het woongedeelte 10 cm dik en in het stalgedeelte circa 50 cm. De boerderijen hadden een drieschepige constructie die in beide gevallen intensief en veelvuldig is gerepareerd, vaak met hergebruikt oud hout dat als liggende planken onder de nieuwe palen werd geschoven. Halfvergane staanders zijn vermoedelijk ook wel spoorloos uit de bodem getrokken. Door deze reparaties en door latere verstoringen is de originele bouwwijze niet helder. Bij huis 1 gaat in elk geval de westelijke zijkant met ingegraven palen nog terug op de primaire bouw, maar dergelijke palen lijken bij huis 2 te ontbreken. Wellicht zijn hier van klei een soort poeren gemaakt, waar de palen bovengronds op waren gezet. Dit kan echter ook een hersteltechniek zijn. Van de wanden zijn stukken vlechtwerk en turfplaggen gevonden, maar hier is eveneens rekening te houden met meerdere reparaties. De nogal slordige bouwwijze roept het beeld op van armoedige boeren in gammele bouwsels.

¹²¹ De andere zeer grote projecten zijn: Grote Kerk 1994-1995, Canadaplein 1998-2000 en Schelphoek 2006 (Bitter 2002, Bitter & Van Zanten 2013, Houkes 2011). De Bloemstraat-opgravingen waren nog ongepubliceerd.

¹²² Zie ook Bitter 2013 (RAMA 19) hst.4.

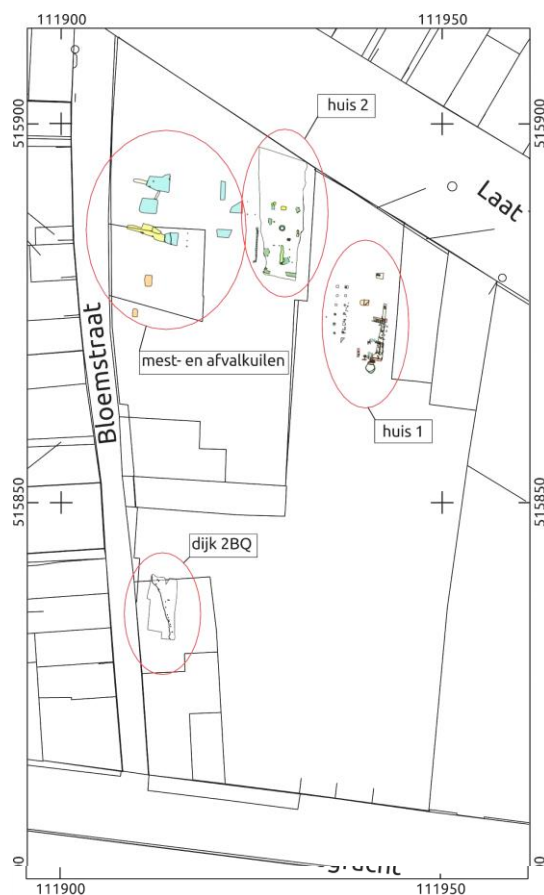
In de noordwesthoek van het terrein, nabij de hoek met de Bloemstraat, is een aantal mest- en afvalkuilen gevonden met een globale datering in de tweede helft 15de en/of eerste helft 16de eeuw. Het is denkbaar dat een paar kuilen nog bij een derde boerderij hebben gehoord, waarvan verder niets meer te vinden was door de vele verstoringen in dit deel van de opgraving o.a. door sanering van brandstoftanks. Een andere optie is dat afvalkuilen bij de eerste stedelijke huizenbouw langs de Bloemstraat hoorden.

4.3 Stadsontwikkeling vanaf de 16de eeuw

Ergens in de eerste helft van de 16de eeuw maken de boerderijen plaats voor stedelijke bebouwing langs de Laat en langs het noordelijke deel van de Bloemstraat. Dit was in 1561 nog een doodlopend straatje met de bijbehorende naam Zakkestraat (analoog aan het Frans *cul-de-sac*). In eerste instantie werd langs de noordkant van de Zakkestraat een handvol kamers gerealiseerd. Enkele hiervan werden door de eigenaar Garbrant Comans ter beschikking gesteld aan arme bewoners.

Het gebied lag buitendijks aan de zuidoever van het Voormeer – de 14de-eeuwse Voormeerdijk lag onder de huidige straten Groot en Klein Nieuwland en het Overdiepad. Vanaf de 15de eeuw zullen er in de landaanwinning open graslanden zijn geweest die konden worden gebruikt als weilanden of hooilanden. Deze werden in 1536 doorgraven bij de aanleg van een vestinggracht en stadswal, de latere Oudegracht. De zuidwaartse afwateringssloot aan de zuidkant van de Bloemstraat werd door de wal afgesneden en het water werd oostwaarts omgeleid door een nieuwe sloot achterlangs de stadswal.

De zo ontstane topografie is afgebeeld op de eerste enigszins nauwkeurige stadskaat, door Jacob van Deventer rond 1561.

Periode 2: 15de eeuw

Periode 3: 1500-1582

Afb. 182a-b Overzichtsplattegronden met de sporen uit perioden 2 en 3 ingekleurd

Periode 4: 1582-17de eeuw

Periode 5: 18de eeuw

Afb. 182c-d Overzichtsplattegronden met de sporen uit perioden 4 en 5 ingekleurd

In de zomer van 1573, vlak voor het Spaans Beleg, werd de stad met grote haast voorzien van nieuwe vestingwerken aan de zuid- en westkant: singelgrachten werden uitgegraven en zware aardewallen opgeworpen. De noordkant was nog niet voltooid toen de Spaanse troepen kwamen. Na de Spaanse aftocht werden de vestingwerken voltooid. De zuidelijke vestgracht van 1536 was dus al binnen 4 decennia vervangen door de Nieuwlandersingel en Baansingel – hij kreeg daarna de naam Oudegracht.

Alkmaar kende al vanaf de late 15de eeuw een gestage bevolkingstoename, wat onder meer resulteerde in de bouw van een gesloten huizenrij langs de Laat in de eerste helft van de 16de eeuw, zoals we hierboven zagen ook in ons onderzoeksgebied. Met het succes van Willem van Oranje en de geuzen werd het opstandige Holland een toevluchtsoord voor talloze immigranten, die vooral naar de steden trokken. Het inwonertal van Alkmaar steeg explosief: er was een toename van circa 8.000 inwoners rond 1550 naar circa 12.000 rond 1625. Er vonden stadsuitbreidingen plaats aan de oostkant, waarbij het Voormeer op een paar grachten na geheel werd gedempt (1575 Schelphoek e.o., circa 1580 Heiligland en Hondsbossche, 1615 Veneetsche Eiland). Maar ook door de vestingbouw van 1573 waren gebiedsuitbreidingen gerealiseerd, vooral aan de zuidkant van de stad waar rond 1580 in rap tempo aan beide zijden van de Oudegracht ontwikkelingen plaats vonden. De vestingwal langs de Oudegracht verdween en er ontstond een typische stedelijke woongracht. Aan deze gracht kwamen vooral de wat grotere woonhuizen tot stand. Tegelijkertijd werden binnen de vesten de bestaande open ruimten in rap tempo met huizen opgevuld, waarbij vooral langs stegen en in binnenterreinen goedkope kleine woonhuisjes werden gesticht, bewoond door kleine ambachtslieden en loonwerkers met hun gezinnen.

Deze verdichting van de bebouwing vond ook op ons onderzoeksterrein plaats. In 1582 verkocht grootgrondbezitter Garbrant Cornelisz Comans vier terreinen langs de Oudegracht aan particulieren die er huizen bouwden. De 15de-eeuwse sloot onder het zuidelijke deel van de Bloemstraat en de sloot langs de stadswal van 1536 werden gedempt. De Bloemstraat werd doorgetrokken tot aan de Oudegracht.

Langs de Bloemstraat kwam een vrijwel aaneengesloten reeks dwarspanden tot stand met goedkope kleine woningen, veelal met twee of meer kamers onder één dak. Op de Gevelbeeldenkaart van circa

1670 zijn er in het noordelijk deel van de Bloemstraat (op B936-B937-B938) ook enkele topgevels aanwezig, kleine huisjes met de kap haaks op de straat. Uit de opgravingen blijkt dat deze in de late 16de eeuw zijn gebouwd als vervanging van twee- of drie-onder-een-dak kamers. Het betreft niet alleen projectontwikkeling van huurwoningen, want veel huisjes blijken in de 17de eeuw in eigendom te zijn van de bewoners. Ze werden in de loop van de 17de en 18de eeuw dan ook veelal individueel verbouwd of herbouwd.

Afb. 182e Kadastrale Minuut van 1832, met ingekleurde uitsneden uit de Gevelbeeldenkaartjes van circa 1670.

Ook het grote binnengebied kreeg bebouwing. Aan de zuidkant van ons plangebied werden omstreeks 1600 in het binnenterrein minstens drie kamers gerealiseerd in een deel met de mysterieuze naam 't Convent, bereikbaar via een steeg vanaf de Oudegracht (tussen B924 en B921). Aan de Laat was er een iets bredere steeg tussen twee panden (B883 en B884/885) waar in dezelfde periode vijf kamers waren gesticht achter de hoofdpannen aan de Laat. In de opgraving werd duidelijk dat deze steeg met zijn 1,15 meter ietsje breder was dan de gebruikelijke smalle steegjes langs de andere huizen (circa 60-80 cm). Rond 1650 kwam aan het uiteinde van deze steeg ook nog een blokje met 6 kamerwoningen tot stand en hij kreeg de naam van de (vrouw van de) stichter, de Alid Coopmansteeg. Hiervan werd in de opgraving als gevolg van bodemverstoringen alleen nog de gezamenlijke beerput (4CV) terug gevonden.

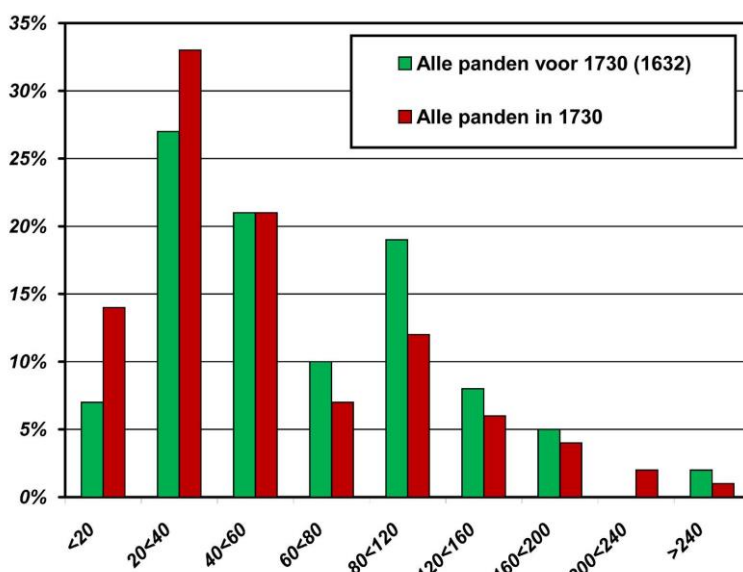
De huisjes bevatten één enkele krappe woonruimte, niet meer dan 16-26 m² onder een dak, waarbinnen we geregeld resten vonden van rommelige plavuizenvloertjes, baksteenvloertjes, haardplaatsen en bedsteekelders. Bij enkele huizen werden ambachtelijke stookplaatsen gevonden, zowel rechthoekige als ronde 'ovens'.¹²³ Het is echter in de opgravingen niet duidelijk geworden welke ambachten hiermee werden bedreven, met uitzondering van de 18de-eeuwse brandwijnstokerij die volgens archiefbronnen op of achter B883 was gevestigd. Soms was er een cluster van waterputten (B927-B930), soms één heel grote waterput (zoals 5AF bij B939), maar ook hier ontbreken verdere resten en bedrijfsafval om licht te schijnen op de ambachtelijke bezigheden. In het pand B883 aan de Laat werd een enorme rechthoekige houten bak gevonden van 3 bij 5 meter (spoor 6AF), waaruit enkele leren snijresten kwamen – mogelijk was hier in de 18de eeuw een leerwerker of een perkamentmaker actief.

Aan de Oudegracht kwamen ten oosten van de Bloemstraat diverse huizen van een middelgroot formaat tot stand, maar in ons onderzoeksgebied was ook hier de welstand niet bijzonder hoog. Het grootste was een dubbelpand zonder verdieping op B921-B920, dat in de 17de eeuw een paar maal voor een middelmatige prijs in de verkoop ging. Uit de beerput (4BN) komt een partij 17de-eeuws huisafval dat geen bijzondere rijkdom weerspiegelt, met uitzondering van een forse hoeveelheid glaswerk. Opmerkelijk is dat er bij dit glaswerk ook enkele kostbare topstukken zijn, zodat er toch enige chique in huis aanwezig moet zijn geweest. Andere vondsten die op welstand wijzen zijn twee

¹²³ Ronde ovens bij B882 (4AB) en B883 (4AL) – deze laatste vermoedelijk voor een brandwijnstokerij in de 17de-18de eeuw. Vierkante of rechthoekige stookplaatsen bij B882 (5AC), B928 (6BW), B929 (5AU) en B936 (4DH en 4DL).

kunstgebitjes van nijlpaardivoor en het vuursteentje voor het radslot van een vuurwapen. Uit de put komt als kinderspeelgoed ook wat miniatuurservies, wat destijds eveneens in meer welgestelde contexten thuis hoorde.

Bij het meest oostelijke Oudegracht-huis in onze opgraving (B919) is geen beerput gevonden. Ook ontbreken in de opgraving woonvoorzieningen zoals haardplaatsen, opslagkelders en bedsteekelders. Blijkens de schriftelijke bronnen behoorde dit pand in de 17de en 18de eeuw tot de bedrijfspanden van de brouwerij Het Wapen van Haarlem, dat grotendeels was gebouwd op het kavel B918 ten oosten van B919. Omdat de brouwerij ontbreekt op de kaart van Cornelis Drebbel uit 1597, zal hij begin 17de eeuw zijn gesticht (de eerste vermelding is in 1628). De brouwerij is tussen 1676 en 1683 herbouwd. Op de Gevelbeeldenkaart van circa 1670 staat op B919 nog een pandje met trapgevel, dat daarna plaats maakte voor een laag en breed bedrijfspand met een trapeziumvormige gevel en kleine boogramen, dat we nog op een vroeg-19de-eeuwse prent zien staan. In de opgraving werden aan de achterzijde van het pand bakstenen poeren en muurtjes gevonden, die wellicht zijn te interpreteren als voorzieningen voor het opstellen van biervaten. Er zijn geen brouwersovens of een eest aangetroffen – deze moeten zich hebben bevonden aan de achterzijde van het buurpand ten oosten.¹²⁴ Wel was er een vrij grote bakstenen waterput midden achter het pand (diameter 1,2 m, spoor 5AO). Hoewel de brouwers voor het bier vers water uit de duinen haalden met waterschuiten, was er vaak in een brouwerij ook een forse waterput aanwezig,¹²⁵ wellicht voor het reinigen van de bedrijfsvoorzieningen en/of voor de paarden van de bierwagens.

Tabel 15 Procentuele verdeling van de belastingaanslag van de Verpondingen van het redres van 1730 vergeleken met de oude verpondingen voor 1730, voor een 10% steekproef van alle panden

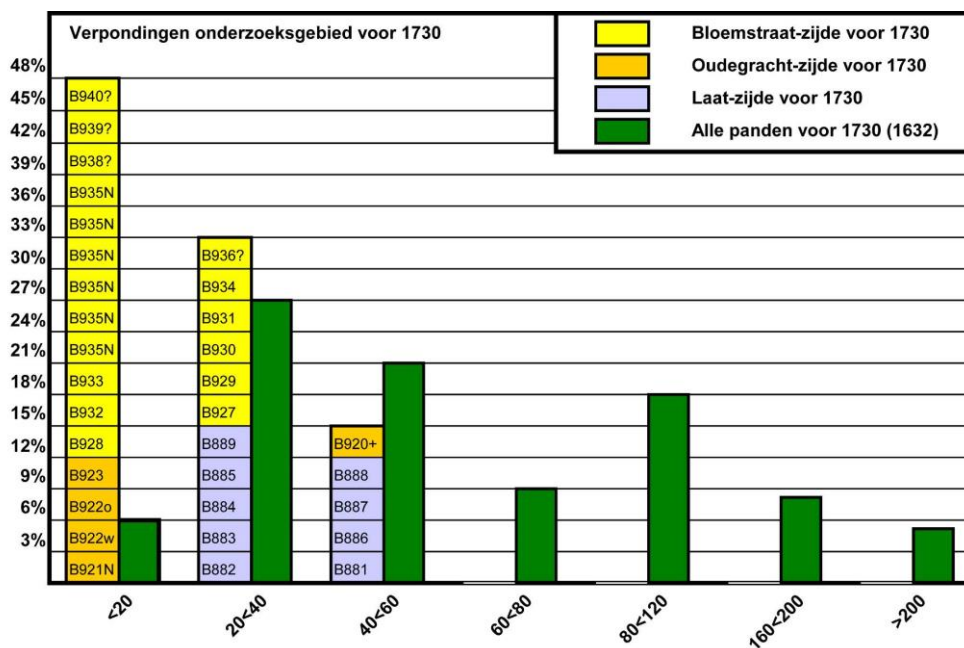
4.4 Huisraad en bewoners vanaf de 16de eeuw

Een belangrijke schriftelijke bron over de waarden van onroerend goed is het dossier van de Verpondingen van 1730, het 'Redres', waarin alle particuliere erven en gebouwen in de stad een hertaxatie kregen voor de jaarlijkse belastingaanslag. Het vorige redres was van 1632 en in de tussentijd waren wijzigingen in de individuele waarden wel op aparte lijsten genoteerd, de Lijst van Nieuwgetimmerde Werken, maar deze zijn bijzonder onoverzichtelijk en incompleet overgeleverd. De verponding is berekend op basis van de huurwaarde, dat is de jaarhuur van een huurwoning of, als het pand zelfgebruikt is, een taxatie. Het redres van 1730 geeft zowel de nieuwe waarde die werd vastgesteld in dat jaar, als de oude die meestal op de 17de eeuw terug zal gaan. De adressen in de Verpondingen zijn door de Utrechtse onderzoeker W.J. van den Berg geïdentificeerd door koppeling

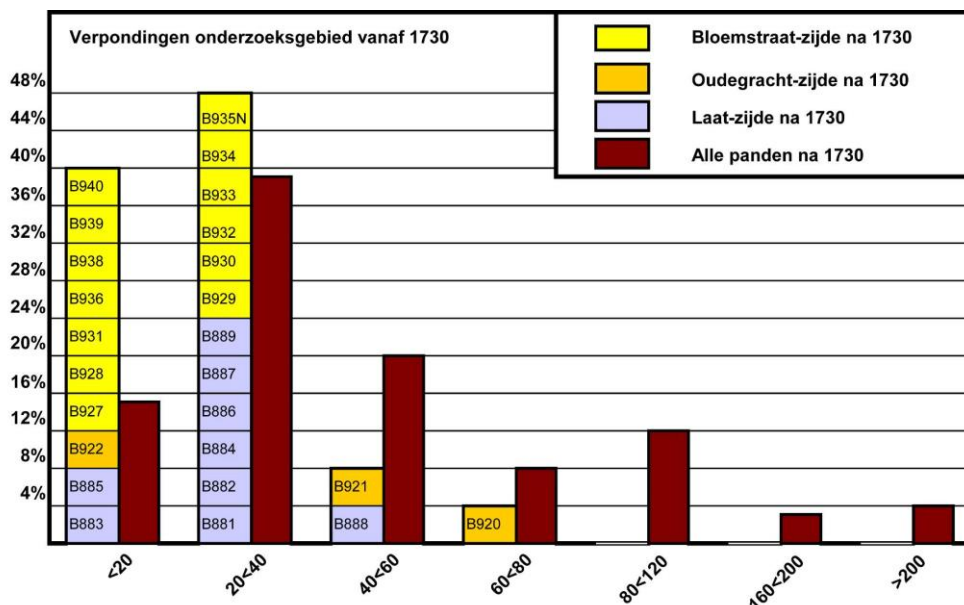
¹²⁴ Helaas is hier in 2002 geen gelegenheid geweest tot opgraving van het achterterrein en bleef het onderzoek beperkt tot de huizen langs de gracht. De resten van de brouwersovens en de eest zouden wellicht nog aanwezig kunnen zijn onder de huidige binnenplaats van de nieuwbouw op Oudegracht 26. Vergelijkbare resten zijn gevonden bij de brouwerij Het Fortuin aan de Laat in 2004 (De Jong-Lambregts e.a. 2007 RAMA 12) en de brouwerij De Lelie aan de Turfmarkt in 2005-2006 (Houkes e.a. 2011).

¹²⁵ Een soortgelijke grote waterput werd gevonden bij de brouwerij Het Lam (eerder De Drie Ruyten) aan het Luttkamp Oudorp / Wortelsteegplein in 1991 (Ostkamp e.a. 1997, 37-42).

met het oudste kadaster, uit 1832. Deze gegevens zijn op de website van het Regionaal Archief Alkmaar beschikbaar. Een steekproef van 10% van de adressen (alle adressen waarvan het kadastrummer eindigt op ...0) is vervolgens bewerkt tot grafieken van de huiswaardenverdeling vóór 1730 en in 1730 (**tabel 15**).

Tabel 16a Verpondingen van het redres van 1730: oude huurwaarde van voor 1730 van panden in ons onderzoeksgebied vergeleken met de procentuele verdeling van de hele stad

Tabel 16b Verpondingen van het redres van 1730: nieuwe huurwaarde in 1730 van panden in ons onderzoeksgebied vergeleken met de procentuele verdeling van de hele stad

Als we de huiswaarden in ons onderzoeksgebied daarmee vergelijken (**tabel 16**), wordt al snel duidelijk dat de bebouwing er werd gedomineerd door de allergeoedkoopste huizen in de stad. Huizen met een huurwaarde onder de 40 gulden maken in de 17de eeuw (althans voor 1730) in de hele stad 34% uit van het totaal, tegen 81% in ons onderzoeksgebied. Na 1730 zijn de gemiddelde waarden van het onroerend goed sterk afgenomen. Huurwaarden onder de 40 gulden zijn in de hele stad dan 47% en in ons onderzoeksgebied zelfs 88%.

Het onderzoeksgebied had dan ook de kenmerken van een volksbuurt (**afb.183**). In het belastingregister van 1822 en bevolkingsregister uit 1807 en 1830 worden hier tal van eenvoudige

lieden vermeld, waarvan het woonadres overigens niet altijd duidelijk is omdat hieronder ook diverse huurders waren.¹²⁶ De vermelde beroepen zijn: sjouwerman, turfdrager, stoelenmatter, bakkersknecht, kleermaker, werkster, baandersknecht, opperman, bierdrager, schoenmaker, ventster, schoenmakersknecht, stukadoor, naaister, wever, werkman, arbeider, weduwe zonder beroep en eenmaal een koopman.

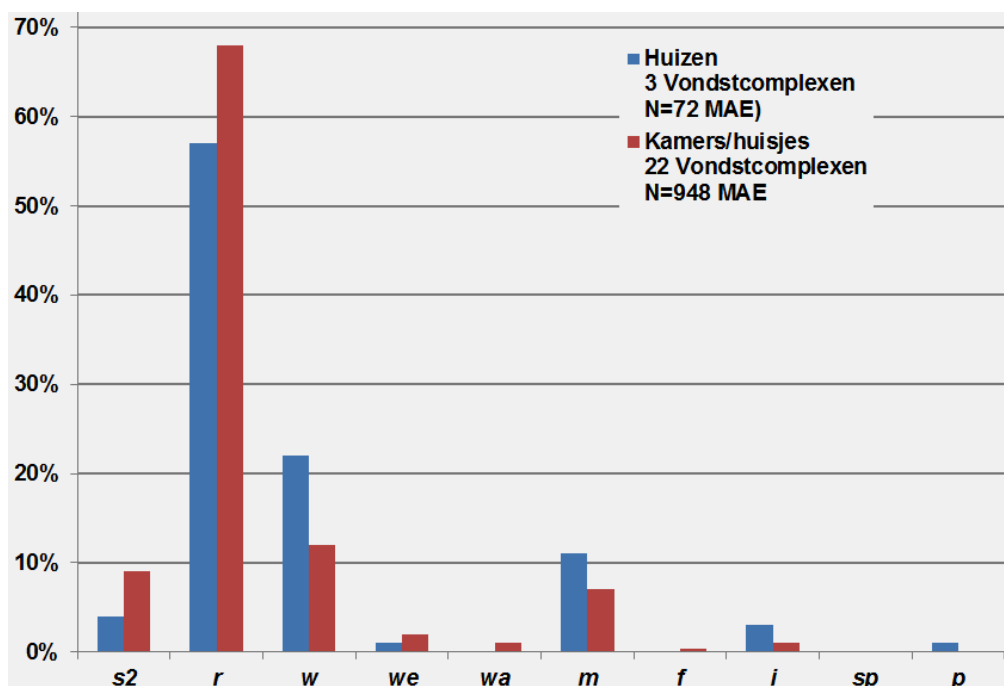

Afb. 183a-b Ansichtkaarten van: a. Bloemstraat en bewoners rond 1900, b. Oudegracht met personeel van firma Meiboom rond 1935 (Regionaal Archief Alkmaar)

De opgraving heeft niet alleen huisresten en voorzieningen voor wonen en werken aan het licht gebracht, maar ook veel vondstmateriaal. Hiervan is een deel geselecteerd voor nadere analyse. Er zijn maar liefst 40 vondstcomplexen bekeken op de samenstelling van keramiek, glas, hout, metaal en andere vondstgroepen. Hiervan dateren 25 vondstcomplexen uit de late 16de en eerste helft 17de eeuw en 8 vondstcomplexen uit later tijd. De schaarste aan later vondstmateriaal zal vooral verband houden met een verbeterde manier van vuilnis ophalen en het vervangen van beerputten door andere sanitaire voorzieningen zoals losse beer tonnetjes onder het toilet. Toch werd er tot in de 19de eeuw nog wel eens een partij huisafval begraven in een kuil achter het huis of gedumpt in een oude waterput of kelder, in plaats van meegegeven aan de vuilnislieden.

Het vondstmateriaal weerspiegelt de soberheid van het dagelijks bestaan in ons onderzoeksgebied. Het meest luxueuze serviesgoed, porselein, is in de 17de eeuw zelfs geheel afwezig, op één enkele kom na, in de beerput 4BN van Oudegracht B920.

¹²⁶ HKA.

Tabel 17 Verdeling van keramiekvondsten over 3 vondstcomplexen van modale huizen en 22 vondstcomplexen van kleine kamerwoningen: s2 steengoed met glazuur, r rood aardewerk, w wit aardewerk, we Weser waar, wa Werra waar, m Nederlandse majolica, f Nederlandse faience, i Italiaanse faience, sp spaanse faience, p chinees porselein

In de late 16de en eerste helft 17de eeuw wordt het keramiekspectrum (tabel 4-11: 1020 MAE in de vondstcomplexen) overheerst door het lokaal in Alkmaar vervaardigde rood aardewerk (67%). Het eveneens lokaal gemaakte wit aardewerk scoort vrij laag in vergelijking met het algemene beeld uit de stad in die periode. Wanneer we de percentages vergelijken van de kamers en kleine huisjes aan de Bloemstraat ten opzichte van twee gewone huizen aan de Laet B886 en Oudegracht B920 (tabel 17), is het aandeel wit aardewerk in de laatstgenoemde twee huizen ook hier inderdaad hoger, bijna het dubbele van het aandeel in de overige kamers en huisjes.

Tussen het rode aardewerk bevinden zich 7 stuks van het zgn. Noord-Hollands slibaardewerk. Dat lijkt een laag aantal, maar toch is het 'ongewoon veel': hoewel dit slibaardewerk in Alkmaar is geproduceerd en in grote hoeveelheden in de regio wordt gevonden (met name in de dorpen van het Schermereiland), wordt het in de beerputten van Alkmaar zelf uiterst zelden aangetroffen. Blijkbaar was dit Noord-Hollands slibaardewerk specifiek bestemd voor een weinig welgestelde (plattelands)markt.

Sommig vaatwerk is te associëren met de consumptie van luxe artikelen, zoals de twee kandelaars (verlichting met kaarsen is veel duurder dan met olie), een zoutschaaltje en een mosterdpotje (w-kop-51), alle van wit aardewerk gevonden in beerput 4BN van huis B920 aan de Oudegracht.

Onder het tafelservies valt de fraaie kleurige majolica op (7% van alle keramiek), die ook in de armste vondstcomplexen dus nog aanwezig blijkt te zijn. Het valt niet uit te maken of dit importen zijn (bijvoorbeeld uit Haarlem) of lokale producten, omdat de Alkmaarse gleiwerkers tot dusverre alleen bekend zijn uit archivalische bronnen (vanaf 1605). Faience is met slechts 3 fragmenten vertegenwoordigd in de vondstcomplexen van voor 1650, een teken dat dit servies toch in de eerste jaren van de productie ervan als exclusief moet worden gezien.

Het importaardewerk laat afwijkingen zien ten opzichte van het algemene beeld uit de stad. Bij het Duitse steengoed drinkgerei is er maar heel weinig versierd materiaal (7 exemplaren op 83 MAE), het meeste komen sobere onversierde kannen voor. Een materiaalgroep die opvalt, is het Weser- en Werra-aardewerk, omdat deze groep importen elders in de stad zeer zeldzaam is. Het maakt in ons onderzoeksgebied nog 3% van het totaal uit. De suggestie van Van Gangelen, dat dit servies vooral bestemd was voor 'Jan met de pet', lijkt voor Alkmaar inderdaad op te gaan.¹²⁷ Opmerkelijk is de aanwezigheid van Italiaans importservies (1,2%). Op twee polychroom-op-witte borden¹²⁸ na, zijn het

¹²⁷ Van Gangelen 1995.

¹²⁸ Een Italiaans bord met polychroom eikenblad op de spiegel in 4CK (zie afb.41b) en een polychroom 'compendiario' bord met engeltje uit 4DP (afb.56).

tamelijk ruw beschilderde borden en een enkele kom uit Liguria: 7 stuks blauw-op-blauw 'berettino' en 1 fragment donkergroen op wit. Kennelijk waren deze exotische producten niet zo exclusief bestemd voor de rijkere huishoudens als we veronderstellen.

Glaswerk is zo goed als afwezig. Behalve de bijzondere glascollectie in de rijke beerput (4BN) bij het dubbelhuis aan de Oudegracht op B920-B921, zijn er elders in het onderzoeksgebied slechts 3 flessen, 2 simpele beker glazen en 1 kelkglas gevonden.

In de vondstcomplexen uit de 18de en 19de eeuw (tabel 12-14: 556 MAE keramiek) overheerst het rood en wit aardewerk (resp. 68% en 9%). Het is overwegend keukengerei dat merendeels uit Bergen op Zoom, Gouda en Friesland zal zijn ingevoerd, borden ook uit het Nederrijnse gebied¹²⁹ – de lokale aardewerkproductie kwam door de grote concurrentie uit die plaatsen in 1733 ten einde, hoewel er tijdelijk in 1842-1851 nog wel een pottenbakkerij in de Schelphoek actief is geweest.¹³⁰ Er is opvallend weinig chinees porselein gevonden (3%). Vanaf de late 18de eeuw komt wel aardig wat Engels creamware en witgoed in de vondstcomplexen voor (11%). Dit materiaal gold destijds al als goedkoop servies en de faience (4%) werd er merkbaar door verdrongen. Slechts een handvol voorwerpen is van iets betere kwaliteit, zoals europees porselein, industrieel rood, industrieel zwart en industrieel kleur (samen amper 1%).

In dit algemene beeld van de wijk komt pas in de late 19de eeuw enige verandering. Op diverse plaatsen wordt in ons onderzoeksgebied eind 19de en begin 20ste eeuw nieuwbouw gepleegd. Deels zijn het nog kleine woonhuisjes, zoals de vijf panden aan de Laat ten oosten van de hoek Bloemstraat, maar er komen ook wat ruimere huizen met een verdieping. Halverwege de 20ste eeuw ontwikkelt de oosthelft van de Laat zich als een winkelstraat en er komt in 1964 onder andere nieuwbouw met woningen boven winkels op de oude kavels B887-B890, terwijl de laat-19de-eeuwse huisjes bij de hoek Bloemstraat (B881-B885) in 1957 wegens bouwvalligheid worden afgebroken voor de nieuwe garage van Kossen. De garage wordt vervolgens begin jaren 1970 verhuurd aan de doe-het-zelf winkel Dölle, later De Houtmarkt. De zaken gingen goed en de winkel breidde zich naar achteren uit over achtererven en aanbousels van buurpanden, die onder een gezamenlijke overkapping kwamen. De enorme brand van 1997 liet dan ook een gapend gat achter tussen de Laat en Oudegracht. Vijf jaar na de brand vond grootschalige nieuwbouw plaats met een groot blok van winkels en appartementen.

Maar niet nadat het hele gebied aan een diepgravend archeologisch onderzoek was onderworpen.

¹²⁹ Deze gebiedsomschrijving is niet geheel zuiver, want het gaat eigenlijk niet alleen om een gebied aan weerszijden van de Rijn van Keulen tot Kleef maar ook een strook Maasvallei van Tegelen tot Gennep. Zie Bartels 1999, 139-143.

¹³⁰ Over de laatste acht pottenbakkerijen in Alkmaar, die hun bedrijf eindigden tussen 1660 en 1733, zie Van der Meulen en Smeele 2012, 92-95. Over het bedrijf van Berger in de Schelphoek in 1842-1851 zie Verspay/Ostkamp 2006 en Van der Meulen en Smeele 2006.

Literatuur

- Baart, J.M. et al. 1977: *Opgravingen in Amsterdam; 20 jaar Stadskernonderzoek*, Amsterdam.
- Bartels, M., 1999: *Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort.
- Bartels, M.H., 2012: Siervuurklokken in Enkhuizen en West-Friesland, een spiegel van de samenleving in de Gouden Eeuw?, *Steevast 2012* (jaaruitgave Vereniging Oud Enkhuizen), 6-32.
- Berg, W. van den, 1997: *De vroege bewoning van het terrein van de Houtmarkt in Alkmaar*, ongepubliceerd (briefrapportage 1997), Utrecht.
- Berg, G.T.C. van den & J.P.L. Vaars, 2007: *Archeologische opgravingen in de Kerkbuurt te Oostzaan*, Hollandia-reeks 272, Zaandam.
- Besteman, J.C. & A.J. Guiran, 1987: An early peat bog reclamation area in medieval Kennemerland, in: R.W. Brandt et al. (red.), 1987: *Assendelver Polder Papers 1*, Amsterdam (Cingula 10), 297-332.
- Bitter, P., 1995: *Geworteld in de bodem*, Alkmaar (Publikaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, 1).
- Bitter, P., J. Dijkstra, R. Roedema en R.P. van Wilgen, 1997: *Wonen op Niveau; archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van twee percelen aan de Langestraat*, (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, delen 5 en 5A), Alkmaar.
- Bitter, P., 1997b: *Archeologisch Onderzoek Laet 'Houtmarkt'. Plan van Aanpak*, ongepubliceerd (intern memo gemeente Alkmaar).
- Bitter, P., S. Ostkamp en R. Roedema, 2002: *De beerput als bron. Archeologische vondsten van het dagelijks leven in het oude Alkmaar*, Alkmaar.
- Bitter, P., 2004: Archeologische verrassingen in de Kapelkerk, *Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar* nr.10, blz. 2-3.
- Bitter, P., 2007: Nederzetting op het zand. Landschappelijke dynamiek en menselijke bewoning, in: J. Vis, P. Bitter, H. Kaptein et al. (red.), *Geschiedenis van Alkmaar*, Zwolle, 12-21.
- Bitter, P., 2008: Wealth and waste- aspects of a luxurious lifestyle in Alkmaar, in: M. Gläser (red.), *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum, VI: Luxus und Lifestyle*, Lübeck, 151-168.
- Bitter, P., 2009: Voor het gemak. Beerputten en afvalverwerking in Alkmaar, *Westerheem* 58, 56-71.
- Bitter, P., 2009: Toying with miniatures. Finds of 'doll's-house items' from Alkmaar, in: H. Clevis (red.), *Medieval Material Culture. Studies in honour of Jan Thijssen*, Zwolle, 47-65.
- Bitter, P., 2012: Young in old Alkmaar, in: M. Gläser (red.), *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum, VIII: Kindheit und Jugend, Ausbildung und Freizeit*, Lübeck, 81-96.
- Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, 2013: Een kleine opgraving bij Laet 119 in 2009 (09LAA), in: Bitter, P., m.m.v. Rob Roedema, Andelko Pavlovic e.a., 2013: *Vroeger aan de Laet. Opgravingen in 1998, 2008 en 2009*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 19), 153-190.
- Bitter, P., m.m.v. R. Roedema e.a. 2013: *Historische grond. Opgravingen in en naast de synagoge in de Hofstraat in 2011 (11HFS)*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 20).
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1987: *Assendelver Polder Papers 1*, Amsterdam (Cingula 10).
- Bruijn, A., 1992: *Spiegel-beelden. Werra-keramiek uit Enkhuizen 1605*, Zwolle.
- Bruin, J., 1993: Vorm en functie (4): een merkwaardige bak, *Alkmaars Bodemnieuws* 6, 23-28.
- Clevis, H., 2007: *Opgeruimd staat Netjes. Keukengoed en tafelgerei van een bouwhuis van de Kranenburg (1840-1865)*, Zwolle.
- Clevis, H., en H. van Gangelen, 2009: *Werra keramiek uit Enkhuizen opnieuw bekeken. Studies aangeboden aan Jan Thijssen*, Zwolle.

- Cruyningen, P.J. van, 2002: *'Schone welbetimmerde hofsteden'. Boerderijbouw in Zeeland van de tiende tot de twintigste eeuw*, Utrecht.
- Dijkstra, J., M.C. Houkes & S. Ostkamp (red.), 2010: Over leven aan de rand van Gouda. Een archeologische opgraving en begeleiding in het plangebied Bolwerk, *ADC Rapport 1770*.
- Dubbe, B. & J.W.M. de Jong, 1980: *Thuis in de Late Middeleeuwen. Het Nederlands burgerinterieur 1400-1535*, Zwolle.
- Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse kleipijp; handboek voor dateren en determineren*, Leiden.
- Duco, D.H., 2003: *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*, Amsterdam.
- Duco, Don H., 2004: Drie eeuwen tabakspijpen uit Alkmaar, in: Bitter, P., e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur 186/187*), p. 71-96.
- Es, W.A. van, 1973: Terp Research; with particular reference to a medieval Terp at Den Helder, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 23*, 337-346.
- Fockema Andreae, S.J., R.C. Hekker en E.H. ter Kuile, 1957-1958: *Duizend jaar bouwen in Nederland (2 delen)*, Amsterdam.
- Francke, U., 1988: Die Keramik des späten 19. Jahrhunderts aus dem Stadtgraben am Springwall in Duisburg, in: J. Naumann (red.), 1988: *Keramik vom Niederrhein. Die Irdenware der Düppen- und Pottbäcker zwischen Köln und Kleve*, Keulen, 75-88.
- Gangelen, H. van, 1995: Was Werra-keramiek bestemd voor 'Jan met de pet'?, in: H. Clevis (red.) *Assembled articles 2. Symposium on Medieval and Post-Medieval Ceramics Antwerpen 25 and 26 January 1995*, Antwerpen/Nijmegen, 57-66.
- Gangelen, H. van, P. Kersloot & S. Venhuis, 1997: *Hoorn des overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580 - ca. 1650)*, Hoorn.
- Gangelen, H. van, 2009: Iconografische aspecten van de figuratieve voorstellingen op Enkhuizer Werra-keramiek, in: H. Clevis en H. van Gangelen, *Werra keramiek uit Enkhuizen opnieuw bekeken. Studies aangeboden aan Jan Thijssen*, Zwolle, 99-156.
- Gawronski, J., M. Hulst e.a., 2010: Glasafval op het achtererf. Archeologische Opgraving Rozenstraat, Amsterdam (2006), *Amsterdamse Archeologische Rapporten 50*
- Gijsbers, W., 1999: *Kapitale ossen. De internationale handel in slachtvee in Noordwest-Europa (1300-1750)*, Amsterdam/Hilversum (proefschrift Universiteit van Amsterdam; Posthumus Reeks IX).
- Goubitz, O., 2001: *Stepping through time*, Ede.
- Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom*, Waalre.
- Hekker, R.C., 1958: De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland, in: S.J. Fockema Andreae, R.C. Hekker en E.H. ter Kuile, *Duizend jaar bouwen in Nederland*, deel 2, 195-324.
- Henkes, H.E., 1994: *Glas zonder glans*, Rotterdam (Rotterdam Papers 9).
- Houkes, M.C.E., e.a. 2011: De Schelphoek op de schop. Alkmaar 'Schelphoek', gemeente Alkmaar. Een archeologische opgraving, *ADC-rapport 992*.
- Hurst, J.G., D.S. Neal en H.J.E. van Beuningen, 1986: Pottery produced and traded in North-West Europe 1350-1650, in: *Rotterdam Papers VI*, Rotterdam.
- Jackson, M., 2006: *Michael Jackson's Grote Belgische Bieren*, (vijfde herziene uitgave) Tielt (België).
- Jacobs, E., en M.M.A. van Veen, 1996: Van kerk tot rekenwerk; Laat- en postmiddeleeuwse vondstcomplexen aan het Lange Voorhout, *Haagse Oudheidkundige Publicaties 3*, Den Haag.
- Jacobs, E., 2003: Spitten aan het Spaarne: een uitputtend verslag, *Haarlems Bodemonderzoek 36 (2002)*, 35-103.

- Jaspers, N.L. 2007: Met de Franse slag. Franse compendiariefaiënce uit Nederlandse bodem (ca. 1600-1660), *Vormen uit vuur* 199, 2-16.
- Jaspers, N.L. 2009: Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse faiënce uit Nederlandse bodem (1550-1700), *Vormen uit vuur* 204, 2-31.
- Jaspers, N.L., 2013a: *Harlinger gleiersgoed. Bedrijfsafval van de gleibakkerijen "Aan de Schritsen hoek Raamstraat" en "Buiten de Kerkpoort"*, Amsterdam.
- Jaspers, N.L., 2013b: Roomwit en de Melkmeyt. Buitenlandse witte faiënce uit Nederlandse bodem (1500-1680), in: M.S. van Aken-Fehmers e.a., *Delfts wit. Het is niet alles blauw dat in Delft blinkt/ White Delft. Not just blue*, Den Haag/ Zwolle, 45-76.
- Jong-Lambregts, N. de, 2004: Koken, braden en eten met aardewerk, in: P. Bitter e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), 30-47.
- Jong-Lambregts, N. de, m.m.v. K. Beemster, P. Bitter, C.Prins, R. Roedema, S. Waterlander, 2007: Oudegracht 26 (02ODG). Archeologie en geschiedenis van brouwerij Het Zwaard, in: N. de Jong-Lambregts, P. Bitter, L. Verspaj-Frank et al, 2007: *Tussen Zwaard en Fortuin. Enkele opgravingen in Alkmaar 2002-2005*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 12), 3-110.
- Jong-Lambregts, N. de, R. Roedema e.a. 2009: Ontdekkingen aan de Bloemstraat (06BLO), in: N. de Jong-Lambregts, e.a., *Sporen onder het maaiveld, opgravingen in Alkmaar en Koedijk tussen 2001 en 2007*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 14), 39-110.
- Jong-Lambregts, N. de, R. Roedema en P. Bitter, 2010: De Burg (07SPA), in: P. Bitter, N. de Jong-Lambregts en R. Roedema, 2010: *De Burg en rijke burgerij. Twee opgravingen bij de Spanjaardstraat en Langestraat in 2007*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie nr. 15), 8-21.
- Kila, J., 1992: *Kaddiesj voor Joods Alkmaar*, Alkmaar (thema-nummer Periodiek van de Historische Vereniging Alkmaar 16 no.4).
- Knevel, P., 2007: Hoofdstad van Holland boven het IJ, in: J. Vis, P. Bitter, H. Kaptein e.a., *Geschiedenis van Alkmaar*, Zwolle, 190-209.
- Korf, D., 1981: *Nederlandse Majolica*. Haarlem.
- Kottman, J.P.F., 1999: Glaswerk, in: M. Bartels, *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Zwolle/Amersfoort, 261-274.
- Krook, W., 1993: Merkloden, in: J.J.Lenting et al (red.), *Schans op de grens; Bourtanger bodemvondsten 1580-1850*, Sellingeren, 489-495.
- Langedijk, C.A., en H. Boon, 1999: *Vingerhoeden en naairingen uit de Amsterdamse bodem*, Amsterdam (AWN-reeks 2).
- Meulen, A. van der, en P. Smeele, 2006: J.D. Berger en de andere 19de-eeuwse Alkmaarder pottenbakkers, in: A. van Benthem, Alkmaar Schelphoek. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, *ADC-Rapport* 503, 44.
- Meulen, A. van der, & P. Smeele, 2012: *De pottenbakkers van Gouda 1570-1940. En hun betekenis voor de geschiedenis van de Nederlandse keramiek*, Leiden.
- Ostkamp, S., P. Bitter, R. Roedema en R. van Wilgen 1998: *Afval van gorters, brouwers en een hospitaal; archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 6).
- Ostkamp, S., 2004: Tortelduiven en vlamme harten. Huwelijksymbolen op zilver en aardewerk uit Alkmaar, in: Bitter, P., e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), p. 112-155.
- Poche, E., 1978: *Porcelain Marks of the world*, London (3de druk).
- Polling, A., 1993: *Maastrichtse ceramiek, merken en dateringen*, Maastricht.

- Regteren-Altena, H.H. van (red.), 1972: *Vondsten onder de Sint Olofskapel. Stadskernonderzoek in Amsterdam*, Amsterdam.
- Rijkelijkhuizen, M., 2006: Kunstgebitten in Alkmaar, *Nieuwsbrief monumentenzorg en archeologie gemeente Alkmaar* 17, 6-7.
- Rinaldi, M., 1989: *Kraak Porcelain. A moment in the history of trade*. London.
- Roedema, R., 2004: Drinken en klinken. Zeven eeuwen glaswerk in Alkmaar, in: Bitter, P., e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), p.48-70.
- Roedema, R., 2006: Feestelijk klinken en drinken! Feestglazen uit Alkmaarse bodem, in: K. Komen, R. Roedema e.a., *Alkmaar, een feestelijke belevenis*, Alkmaar (uitgave i.v.m. Open Monumenten Dag), 15-18.
- Sarfatij, H., 1990: *Verborgene Steden. Stadsarcheologie in Nederland*, Amsterdam.
- Schendelaar, J.K., 2000: Archeologie in het puntje van Noord-Holland: een overzicht, *Westerheem* 49, 86-115.
- Smiesing, P.K., en J.P. Brinkerink, 1988: *Onder de rook van Utrecht, twee eeuwen tabakspijpenmakerij in Lauwerecht (1600-1800)*, Utrecht (Stichtse Historische Reeks 14).
- Stephan, H.-G., 1987: *Die bemalte Irdenware der Renaissance in Mitteleuropa*, München.
- Tump, M., 2004: *Boerenhuizen in het veen. Een onderzoek naar agrarische woningen in het veengebied van de provincies Noord- en Zuid-Holland en Friesland ten tijde van de Middeleeuwse "Grote Ontginning" in de 10e tot 13e eeuw*, Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam.
- Unger, I., 2007: *Kölner und Frechener Steinzeug der Renaissance. Die Bestände des Kölnischen Stadtmuseums*, Köln.
- Venne, A. van de, 2008: *Poken en stoken, brouwen en koken. Archeologie en geschiedenis van 100 ambachtelijke ovens*, (AWN-monografie 4) Poortugaal.
- Verspay, J., en S. Ostkamp, 2006: Aardewerk, in: A. van Benthem, Alkmaar Schelphoek. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, *ADC-Rapport* 503, 28-31 en 45-48.
- Verspay-Frank, L., P. Bitter en N de Jong-Lambregts, 2009: Kleinschalig onderzoek aan de Laat (07LAA), in: N. de Jong-Lambregts, e.a., *Sporen onder het maaiveld, opgravingen in Alkmaar en Koedijk tussen 2001 en 2007*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 14), 121-142.
- Vis, J., P. Bitter, H. Kaptein et al. (red.), 2007: *Geschiedenis van Alkmaar*, Zwolle
- Waelput, E., 2004: *Eer het vat in duigen valt: basistechnieken van het ambachtelijk kuipen*, Antwerpen/Apeldoorn.
- Waterbolk, H.T., 2008: *Getimmerd verleden. Sporen van voor- en vroeghistorische houtbouw op de zand- en kleigronden tussen Eems en IJssel*, (Groningen archaeological studies 10), Eelde.
- Waterlander, S., 2005: Een bijzonder bord uit de Bloemstraat, *Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar* nr. 14, 4-5.

Bijlagen

Bijlage 1: Sporenlijst (*Guus van den Berg*)

Bijlage 2: Dateringen van enkele aardewerktypen (*Peter Bitter*)

Bijlage 3: Rapportage dendrochronologisch onderzoek (*Elsemieke Hanraets, stichting RING*)

Bijlage 4: Eigenaars en bewoners per kavel tot 1832 (*Jan Klinkert en Peter Bitter*)

Bijlage 1: Sporenlijst

Guus van den Berg

De sporen zijn hieronder op chronologische volgorde beschreven.

Achterin bijlage 1 bevindt zich een tabel met een correlatie van de Vondstnummers en de spoornummers waaruit de vondsten komen (**tabel 18**).

- 1AA-** natuurlijke depositie Voormeer (grijs zand); NAP o.k. onbekend; NAP b.k. gemiddeld -1.20 m (langs Bloemstraatzijde hier en daar iets hoger). Vondstnr. 98BLO: 62, 121, 122. Vondstnr. 99BLO: 62, 69, 106, 121, 222. Datering: 14?
- 1AB-** natuurlijke depositie Voormeer (veen); NAP o.k. gemiddeld -1.20 m (richting Oudegracht diepere ligging: ca. -1.60 m; zie afb.21 coupe 10); NAP b.k. maximaal -0.70 m (richting Oudegracht diepere ligging: ca. -1.20 m; zie coupe 10); aanwijzingen voor vergraving top in coupes 4,5 en 6 (afb.21). Vondstnr. 98BLO: 61, 123. Vondstnr. 99BLO: 120. Datering: 14B/15A
- 2AA-** weggraven veen (1AB; zie afb.21 coupes 4, 5 en 6) en aanbrengen ophogingslagen voor eerste bewoning; NAP o.k. divers (o.a. door vergravingen in 1AB); NAP b.k. maximaal +0.20 m (= ca. bovenkant huidig maaiveld); hier en daar vergraven en/of aangevuld. Vondstnr. 98BLO: 46, 55, 60, 69, 70, 71, 72, 81, 82, 89, 90, 97, 99, 108b, 109b, 128, 133, 138, 144, 156, 163, 164, 168, 170, 173, 175. Vondstnr. 99BLO: 47, 49, 50, 55, 56, 57, 60, 66, 70, 71, 91, 92, 93, 95, 97, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 118, 119, 148, 150, 152, 153, 155, 156, 160, 162, 163, 164, 212, 213, 214, 218, 219, 221, 237, 241, 341. Datering: 15A
- 2AB-** fase 2 huis 1: wandgreppel N-Z georiënteerd woonstalhuis met verticale palen en liggend hout van vlechtwerkwand. NAP b.k. ca. -0.20 m; NAP o.k. ca. -0.45 m. Het huis staat met de Noordelijke korte zijde op ca. 10 meter van de Laet. Reconstructie formaat greppel: ca. 11x7 m. Reconstructie formaat woonstalhuis: ca. 11x6,5 m. Noordhelft woondeel met haard; zuidhelft stal. Vondstnr. 99BLO: 130, 154, 157a, 165, 171, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 202, 203, 208. Datering: 15A
- 2AC-** fase 2 huis 1: liggende planken, gebruikt als poeren, NAP b.k. ca. +0.10 m. De planken werden gestut door onderliggende 'slieten'. NAP o.k. slietenunderfundering ca. -0.70 m. Datering: 15A/16A
- 2AD-** fase 2 huis 1: plankenunderfundering zuidwand; NAP o.k. -0.10 m; NAP b.k. -0.02 m. Vondstnr. 99BLO: 159, 211, 215, 216. Datering: 15A/16A
- 2AE-** fase 2 huis 1: uitgetrokken palen van huisingang; NAP b.k. -0.20 m. Datering: 15A/16A
- 2AF-** fase 2 huis 1: balkenunderfundering binnenwand, verdeelt het huis in een noordelijk (woning) en een zuidelijk (stal) deel. NAP b.k. ca. -0.10 m. Vondstnr. 99BLO: 131?, 151, 166, 167, 168, 172, 173, 175. Datering: 15A/16A
- 2AG-** fase 2 huis 1: versteviging/isolatie binnenwand 2AW met plaggenwerk; NAP b.k. ca. -0.10 m. Vondstnr. 99BLO: 131?, 169, 170. Datering: 15A/16A
- 2AH-** fase 2 huis 1: kuil met lagen grijs zand/klei/kalk achter zuidelijke korte zijde huis 1; met bijbehorend bakstenen vloertje en plank (2AI/2AJ; sporen ingang?); NAP b.k. -0.07 m. Vondstnr. 99BLO: 158, 161. Datering: 15A/16A
- 2AI-** fase 2 huis 1: bakstenen vloertje; waarschijnlijk relatie tot 2AH, 2AJ; NAP b.k. ca. -0.06 m. Datering: 15A/16A
- 2AJ-** fase 2 huis 1: plank; waarschijnlijk relatie tot 2AH/2AI; NAP b.k. -0.06 m. Datering: 15A/16A
- 2AK-** fase 2 huis 1: dubbele palenrij N-Z georiënt. westwand van driebeukig woonstalhuis (huis 1). Binnen meest oostelijke rij ook hout van vlechtwerkwand. NAP b.k. palenrij maximaal -0.18 m; NAP o.k. ca. -0.22 m; m.u.v. palen t.h.v. binnenwand 2AF (NAP o.k. -0.90; zie coupe). Vondstnr. 99BLO: 239, 240, 242, 243, 244, 245, 248. Datering: 15A/16A
- 2AL-** fase 2 huis 1: mestkuil; NAP b.k. ca. -0.25 m; NAP o.k. > -0.80 m. Vondstnr. 99BLO: 250. Datering: 15A/16A
- 2AM-** fase 2 huis 1: paaltjes vlechtwerkwandjes (van veeboxen?) in oostzijde staldeel huis 1; lijkt aan te sluiten op 2AC; NAP b.k. ca. -0.10 m; NAP o.k. ca. -0.35 tot -0.50 m. Vondstnr. 99BLO: 183, 184, 185, 186, 187, 192, 193, 197, 198, 199, 200, 201. Datering: 15d/16A
- 2AN** fase 2 huis 1: haardplaats: vloertje van baksteen; b.k. +0.09 NAP. Vondstnr. 99BLO: 133, 141. Datering: 15A/16A
- 2AO-** fase 2 huis 1: palen en liggend hout binnen/rondom huis 1: waarvan de functie niet achterhaald werd. Vondstnr. 99BLO: 157b, 209. Datering: 15A/16A
- 2AP-** fase 2 huis 2: aanleg terp voor eerste huis op deze lokatie; NAP b.k. maximaal -0.20 m; NAP o.k. maximaal -0.80 m (zie o.m. coupe) . Vondstnr. 98BLO: 129, 130b, 136, 137, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 152b, 153a, 160, 162, 166, 169, 171, 172. Datering: 15A/16A
- 2AQ-** fase 2 huis 2: platform van grijze kleikluiten, met er bovenop een grijze kleivloer. Onder het stalgedeelte meer dan 50 cm dik, onder het woongedeelte ca. 15 cm dik.
- 2AR-** fase 2 huis 2: liggende planken, gebruikt als poeren, NAP b.k. ca. -0.25 m in noordelijk woondeel huis 2: en ca. -0.35 in zuidelijk staldeel. Het huis is zeer gefragmenteerd aangetroffen. Vermoedelijk driebeukig woonstalhuis (NZ-georiënteerd), N-helft woondeel met haard, Z-helft veestal. Vondstnr. 98BLO: 132, 148, 154, 157. Datering: 15A/16A
- 2AS-** fase 2 huis 2: N-Z georiënteerde plaggenwand (kleiplaggen) van westelijke buitenwand; NAP b.k. maximaal -0.37 m; NAP o.k. maximaal -0.50 m. Datering: 15A/16A
- 2AT-** fase 2 huis 2: 3 verticale palen (oorspronkelijk 4?), wellicht ingangspartij aan NW-zijde van huis; b.k. ca. -0.35. Datering: 15A/16A

2AU- fase 2 huis 2: inpandige waterput in het midden van het huis; NAP b.k. -0.24 m; NAP o.k. > -1.55 m. Vondstnr. 98BLO: 152a. Datering: 15A/16A

2AV- fase 2 huis 2: NZ-georiënteerde wandgreppel inpandige ruimte (veebox?); NAP b.k. ca. -0.35 m; NAP o.k. ca. -0.50 m. Vondstnr. 98BLO: 140, 161. Datering: 15A/16A

2AW- fase 2 huis 2: twee palen met groef voor planken van inpandige houten afscheiding langs oostelijke wand van staldeel. Vondstnr. 98BLO: 151, 159. Datering: 15A/16A

2AX- fase 2 huis 2: palen van veeboxen(?) binnen stalruimte 2AW. Datering: 15A/16A

2AY- fase 2 huis 2: bakstenen vloer binnen stalruimte 2AW; baksteen: 21x10.5x4.5 cm; roet op stenen; NAP b.k. ca. -0.31 m. Datering: 15A/16A

2AZ- fase 2 huis 2: palen (van vlechtwerk wand?); O-W georiënteerd. Datering: 15A/16A

2BA- fase 2 huis 2: bakstenen haardplaats/schouw met asplekken; in noordelijke woonhelft van huis; NAP b.k. -0.03 m. Vondstnr. 98BLO: 134, 135, 149, 150. Datering: 15A/16A

2BB- fase 2 huis 2: deel van vermoedelijk ronde mestkuil; aangetroffen bij verdiepen 6AF; NAP b.k. -0.58 m; Vondstnr. 98BLO: 124. Datering: 15B/16A

2BC- fase 2 huis 2: deel van vermoedelijk rechthoekige mestkuil; aangetroffen bij verdiepen 6AF; NAP b.k. -0.50 m; NAP o.k. -1.15 m. Datering: 15A/16A

2BD- fase 2 huis 2: palen en liggend hout binnen/rondom huis 2: waarvan de functie niet achterhaald werd. Vondstnr. 98BLO: 158. Datering: 15A/16A

2BE- fase 2 huis 2: kluiten lichtgrijze klei; NAP b.k. -0.19 m; NAP o.k. -0.39 m. Vondstnr. 98BLO: 167. Datering: 15A/16A

2BF veelhoekige mestkuil; mestgoten aan west- en zuidzijde; zuidelijke mestgoot 2BH vormt verbinding met mestkuil 2BG; NAP b.k. -0.55 m; NAP o.k. -1.50 m. Vondstnr. 98BLO: 53. Datering: 15

2BG- min of meer vierkante mestkuil; via 2BH verbonden met mestkuil 2BF; NAP b.k. -0.40 m; NAP o.k. -1.10 m. Vondstnr. 98BLO: 56. Datering: 15

2BH- greppeltje tussen 2BF en 2BG; mestgoot; NAP b.k. ca. -0.50 m. Datering: 15

2BI- mesterige baan vanuit 2BF richting westen; mogelijk mestgoot óf dagzomen van ophogingslaag fase 2; NAP b.k. ca. -0.50 m. Vondstnr. 98BLO: 54. Datering: 15

2BJ- palen van constructie (sekreet?) boven 2BK; NAP b.k. ca. -0.50. Datering: (16A)

2BK- min of meer vierkante mestkuil; NAP b.k. -0.48 m. Vondstnr. 98BLO: 74. Datering: 15B/16A

2BL- dagzomen (van ophogingslaag fase 2?) met vlechtwerkversteviging; NAP b.k. -0.40 m. Vondstnr. 98BLO: 73, 103. Datering: 15A

2BM- rechthoekige afvalkuil met veel dierlijk botmateriaal; NAP b.k. -0.28 m. Vondstnr. 98BLO: 84. Datering: 15B/16a

2BN- rechthoekige afvalkuil met veel dierlijk botmateriaal; NAP b.k. -0.30 m; NAP o.k. -0.90 m. Vondstnr. 98BLO: 88. Datering: 15B/16a

2BO- beschoeiing sloot 2BP, bestaande uit wilgentenen vlechtwerk wandjes langs westzijde sloot; NAP b.k. -0.50 m; NAP o.k. -1.50 m. Vondstnr. 99BLO: 96. Datering: 15A/vóór 1588

2BQ- dijklichaam; NAP b.k. -0.80 m; NAP o.k. -1.40 m. Vondstnr. 99BLO: 98 15A/ vóór 1588

2BR- mestkuil; NAP b.k. -0.10 m; NAP o.k. -1.00 m. Datering: 15a

2BS- mestkuil; NAP b.k. -0.20 m; NAP o.k. -1.30 m. Vondstnr. 98BLO: 51. Datering: 15

2BT- mestkuil; NAP b.k. -0.20 m; NAP o.k. -1.00 m. Datering: 15

2BU- mestkuil; NAP b.k. -0.40 m; NAP o.k. -0.90 m. Vondstnr. 98BLO: 125, 126, 127. Datering: 15A

2BV- mestkuil; NAP b.k. -0.40 m; NAP o.k. -1.30 m. Vondstnr. 99BLO: 220. Datering: (15A)

3AA- B886: afvalkuil; NAP b.k. -0.40 m; NAP o.k. -1.70 m. Vondstnr. 99BLO: 228, 229. Datering: (16)

3AC- B940: leemvloer; NAP b.k. ca. +0.13; NAP o.k. ca. +0.00 m. Datering: (16A)

3AD- B940: haardplaats tegen westzijde brandmuur 3AE; twee aspotten in as/roetlaag; NAP b.k. +0.28 m. Vondstnr. 98BLO: 2, 3, 8. Datering: 16a

3AE- B940: NZ-georiënteerde bakstenen brandmuur van houten hoekhuis Laat/Bloemstraat; twee-steens metselwerk; appelbloesembakstenen (21x10.5x5 cm). Vondstnr. 98BLO: 9. Datering: 16a

4/5AA- B935: diverse funderingsfragmenten op erf 935. Datering: 16B?

4/5AB- B935: ronde bakstenen beerput; halfsteens gemetseld; rode bakstenen (19x9.5x4.5 cm); glijkoker in zuidwesten. Vondstnr. 98BLO: 94. Datering: 16B?

4/5AC- B935: vierkante bakstenen (water)kelder; NAP b.k. +0.13 m. Vondstnr. 98BLO: 30. Datering: 16B?

4AA- B882: fragmenten van NZ-georiënteerd, bakstenen huis aan de Laat; anderhalf-steens metselwerk; baksteenmaten: 17.5x8x4 cm; NAP b.k. ca. +0.40 m. Datering: 16B

4AB- B882: fragment van ronde bakstenen ovenvloer in ZO-hoek 4AA; diameter: ca. 1.80 m; NAP b.k. ca. +0.12 m; NAP o.k. ca. -0.07 m; bovenkant stookvloer +0.05 m; oranje en gele bakstenen (16.5x8x4 cm/18x8x4 cm). Vondstnr. 98BLO: 33. Datering: 17A

4AC- B882: fragment van bakstenen muur; steens metselwerk. Datering: 16B

4AD- B882: ronde bakstenen beerput; steens metselwerk; NAP b.k. -0.22 m; baksteen 20x8.5x4.5 cm; gele, oranje en rode bakstenen; glijkokers in oosten (V49) en noordwesten (V48); fundatie(?) d.m.v. fragment van houten bouwelement of luik, bestaande uit 3 planken. Vondstnr. 98BLO: 47, 49, 50. Datering: 16d-17a

4AE- B882: ronde houten waterput; diam. ca. 75 cm; NAP b.k. -0.20 m; NAP o.k. -1.65 m. Vondstnr. 98BLO: 52. Datering: 17A

4AF- B882: uitbreiding van 4AA in zuidelijke richting; anderhalf-steens metselwerk. Datering: (17A)

4AG- B883: fragmenten van NZ-georiënteerd huis aan de Laat. NAP o.k. ca. +0.10 m. Baksteenmaten: 23x10.5x5.5 cm; appelbloesembakstenen. Vondstnr. 98BLO: 116, 117, 120. Datering: 16d

- 4AH-** B883: leemvloer; NAP b.k. ca. +0.11. Datering: 16d
- 4AI-** B883: fragment van de vloer van een OW-georiënteerde bakstenen rechthoekige bedsteekelder binnen
- 4AJ-** B883: fragmenten van bakstenen aanbouw aan pand 4AG. NAP o.k. ca. 0.00 m. baksteenmaten: 16x8x4 cm. Datering: (17A)
- 4AK-** B883: fragment van O-W georiënteerde bakstenen binnenmuur binnen 4AJ; steens metselwerk; NAP b.k. +0.22 m. Vondstnr. 98BLO: 111. Datering: 17A
- 4AL-** B883: fragmenten van (oorspronkelijk ronde) bakstenen oven binnen aanbouw 4AJ. Het betreft een ronde oven met rechthoekige stookgang ('Type 3' in de terminologie van Van de Venne 2008, 84); De buitenwand bestaat uit anderhalf-steens metselwerk (rood 20,5x10x4,5 cm). De vloer van de stookgang lag op +0.08 m NAP. Voor de stookgang is (in tweede instantie?) een halfsteens ovenmond (gele bakstenen; 17x8x4 cm) geplaatst. Vondstnr. 98BLO: 112, 113, 114, 115. Datering: 17bc
- 4AM-** B884/ B885: fragmenten van leemvloer over gehele breedte van kavels 884/885 (kavelnrs 1832); reconstructie oppervlakte: 6x14,5 m; NAP b.k. ca. +0.19. Datering: 16B
- 4AN-** B884/ B885: fragmenten van uitbraakspoor van bakstenen zuid-, noord en westgevel van NZ-georiënteerd woning aan de Laet (reconstructie opp: minimaal ca. 15x5.5 m, maximaal ca. 15x7 m). NAP o.k. ca. -0.05 m. Baksteenmaten: 23x11x5 cm/ 21.5x10.5x5 cm/ 18.5x8.5x4x5 cm; zeer zachte rood/oranje bakstenen. Datering: 16B
- 4AO-** B884/ B885: fragmenten van OW-georiënteerde bakstenen muur binnen 4AN (waarschijnlijk verkleining van pand aan de achterzijde). Aan W-zijde restant van deur met bestrating en sluitsteen voor vastzetten deur. NAP o.k. -0.11 m. Baksteenmaten: 21x9x4.5 cm; appelbloesembakstenen. Het muurfragment bevatte een grondboog, vermoedelijk om de instabiele bodem ter plaatse van een oudere waterput (2AU) te overbruggen. Vondstnr. 98BLO: 107. Datering: 17?
- 4AP-** B884/ B885: fragmenten van plavuizenvloer tegen noordzijde 4AO. NAP b.k. +0.08 NAP. Datering: 17?
- 4AQ-** B886: restanten funderingen van noord-zuid georiënteerd huis aan de Laet; NAP o.k. ca. -0.19 m; steens metselwerk; oranje en gele bakstenen (21x10x4.5 cm). Vondstnr. 99BLO: 223, 225, 230. Datering: 16B
- 4AR-** B886: restant van rechthoekige of vierkante (afval?)kuil; NAP b.k. +0.04 m. Vondstnr. 99BLO: 231. Datering: 1598/ 1610
- 4AS-** B886: ronde bakstenen waterput; steens gemetseld; NAP b.k. -0.07 m.; baksteen geel 19x8x4.5 cm; Vondstnr. 99BLO: 224, 236. Datering: 16B/ 17a
- 4AT-** B886: fragmenten van bakstenen binnenmuur; locatie haard/schouw aan zuidzijde (4AU); NAP o.k. ca. 0.00 m. Baksteenmaten: 22x10x5 cm; appelbloesembakstenen. Vondstnr. 99BLO: 226. Datering: 16B/17B
- 4AU-** B886: haardplaats tegen zuidzijde 4AT; NAP b.k. +0.09 m. Vondstnr. 99BLO: 233, 235. Datering: 16B/17B
- 4AV-** B886: haard/schouw langs westzijde bebouwd deel 886 in 1823 (vermoedelijk deelde 886 de zijgevel 4AQ met 887). Vondstnr. 99BLO: 140, 145. Datering: 16B/
- 4AW-** B886: afvalkuil. Vondstnr. 99BLO: 149. Datering: 16B/17A
- 4AX-** B886/ B887: gedeelde muur pand 886 en steeg 887 (steens); NAP b.k. -0.07 m; NAP o.k. - 0.15 m. Vondstnr. 99BLO: 139,144. Datering: 16B/19
- 4AY-** B886: uitgetrokken houten waterput. Vondstnr. 99BLO: 246, 247. Datering: 16B
- 4AZ-** B887: fragmenten van bakstenen zuid- en westgevel van NZ-georiënteerd huis aan de Laet; NAP o.k. ca. -0.10 m; vermoedelijk steens metselwerk. Vondstnr. 99BLO: 137,143. Datering: 16B
- 4BA-** B887: fragmenten van NZ-georiënteerde, bakstenen fundering; NAP b.k. ca. +0.18 m. NAP o.k. ca. +0.04 m. ter plaatse zijn faïence tegels aangetroffen (Vondstnr. 99BLO128); locatie verdwenen keuken/(bedstee)kelder? Vondstnr. 99BLO: 128,142. Datering: 16B
- 4BB-** B889/ B890/ B891: fragment van NZ-georiënteerde fundering. NAP o.k. ca. -0.10 m. Vondstnr. 99BLO: 266, 268. Datering: 16B-17A
- 4BD-** B918/ B919: NZ-georiënteerde bakstenen gevel; steens opgaand muurwerk in 'staand verband'; baksteenmaten: 18.5x9x4 cm; De muur fungeerde tot 1997 nog als muur van het pand 'Het Zwaard' en is bouwhistorisch onderzocht: 17de eeuw. Datering: 17
- 4BE-** B919: afvalkuil; NAP b.k. ca. +0.20 m. Vondstnr. 99BLO: 257. Datering: 17c
- 4BF-** B920: fragm. van bakstenen noord-, zuid-, oost- en westgevel van NZ-georiënteerd pand aan de Oudegracht. NAP o.k. -0.15 m; baksteen rood 18x9x4.5 cm; pand deelt oostgevel met kavel 919. Vondstnr. 99BLO: 124, 189, 253. Datering: 16d
- 4BG-** B920: restanten fundering bakstenen oostgevel van smaller achterhuis. Steens muurwerk; IJsselsteentjes. Vondstnr. 99BLO: 263. Datering: 16d
- 4BH-** B920: rechthoekig bakstenen haardfundament tegen westzijde van 4BG; baksteen 17x8x4 cm; NAP b.k. ca. +0.15 m; NAP o.k. ca. +0.05 m. Vondstnr. 99BLO: 259, 260. Datering: 16d
- 4BI-** B920: rechthoekige, NZ-georiënteerde, bakstenen voorraadkelder met toegang d.m.v. trapgat aan westzijde. NAP o.k. -0.39 m. Lxb: ca. 3x1.8 m (inwendig ca. 2,5x1,3 m); inwendig betegeld met plavuizen; wanden van trapgat inwendig betegeld met faïence tegels van diverse dateringen. Vondstnr. 99BLO: 204, 205, 206, 207, 210. Datering: 16d-17b
- 4BJ-** B920: afvalkuil (met as; van haardplaats?) binnen pand 920; NAP b.k. ca. +0.05 m; NAP o.k. -0.14 m. Vondstnr. 99BLO: 125. Datering: 16d/17a
- 4BK-** B920: askuil; NAP b.k. ca. +0.07. Vondstnr. 99BLO: 261. Datering: 16d/17c
- 4BL-** B920: restant van straatje in elleboogverband op achtererf. Vondstnr. 99BLO: 117. Datering: 16d/17A
- 4BM-** B920: fragm. van bakstenen noord-, zuid-, oost- en westgevel van NZ-georiënteerd pand(en) aan de Oudegracht. Datering: (16d)

4BN- B920: ronde bakstenen beerput onder NO-hoek 4BM; baksteen 18x9x4 cm; appelbloesembakstenen; glijkoker in zuidwesten. Vondstnr. 99BLO: 122, 123, 127. Datering: 16d-18A

4BO- B927/ B928: fragm. van bakstenen oost- en westgevel van NZ-georiënteerd pand aan de Bloemstraat. NAP o.k. ca. +0.05 m. Bks-maten voorgevel: 28x13x7 cm; rode bks. Zij- en achtergevels div. (hergebr.?) Pand opgedeeld in twee kamerwoningen. Vondstnr. 99BLO: 6, 7. Datering: (16d)

4BP- B928: restant van NZ-georiënteerde houten achtergevel van pand 927/928; NAP b.k. ca. -0,06 m. Aan de binnenzijde (= ten westen van de achtergevel) werd nog een fragment van een bakstenen vloer (4BR) aangetroffen. Datering: (16d)

4BQ- B928: restant van leemvloer binnen pand 928; NAP b.k. ca. -0.06 m. Vondstnr. 99BLO: 4. Datering: (16d)

4BR- B928: restant van bakstenen vloerniveau binnen pand 927/928; NAP b.k. ca. -0.15 m. Baksteen 22.5x10.5x4.5 cm; appelbloesembakstenen. Vondstnr. 99BLO: 5. Datering: (16d)

4BS- B928: askuil, NAP b.k. 0.00 m; NAP o.k. -0.30 m. Vondstnr. 99BLO: 51, 54. Datering: 16d-17A

4BT- B928: ronde houten afval(?)put; alleen bodem aangetroffen; NAP o.k. -0.46 m. Vondstnr. 99BLO: 29. Datering: (16d)

4BU- B928: restant voorgevel pand 929; steens metselwerk; rode bakstenen (28x13x7 cm); NAP. b.k. +0.13 m; NAP o.k. -0.05 m. Datering: (16d)

4BV- B929: fragmenten van bakstenen noord-, zuid- en oostgevel van pand 929; noordgevel bestaat uit steens metselwerk van gele bakstenen (17.5x7x3,5 cm), de overige gevels bestaan uit diverse soorten bakstenen en 'Friese moppen' (veldwaarneming); NAP b.k. +0.18 m; NAP o.k. +0.04 m. Vondstnr. 99BLO: 1, 8, 10, 45, 48. Datering: 16d

4BW- B929: ronde bakstenen beerput; NAP o.k. -1.34 m; glijkoker in noordoosten. Vondstnr. 99BLO: 39, 42, 43, 58. Datering: 16d-17a

4BX- B929: beerputleging vanuit 4BW; NAP b.k. -0.40 m; NAP o.k. >1.05 m. Vondstnr. 99BLO: 53, 65, 67, 80, 81. Datering: 17A

4BY- B929: beerputleging vanuit 4BW; NAP b.k. -0.45; kuil bevatte veel plavuizen (16x16x3 cm). Vondstnr. 99BLO: 68. Datering: 17A

4BZ- B930: funderings-fragm. van bakstenen zuid, noord- en oostgevel van OW-georiënteerd pand aan de Bloemstraat. Steens metselwerk; appelbloesembakstenen (20x9.5x4 cm); NAP b.k. +0.23; NAP o.k. 0.00 m. Vondstnr. 99BLO: 2, 9, 18. Datering: 16d

4CA- B930: poer(?) van twee bakstenen; NAP b.k. ca. -0.30 m; geen tegenhangers aangetroffen binnen pand. Vondstnr. 99BLO: 75b. Datering: 16d?

4CB- B930: ronde (afval)kuil tegen binnenzijde noordgevel pand 930. Vondstnr. 99BLO: 20. Datering: 16d/17a

4CC- B930: afvalkuil binnen pand 930; NAP o.k. ca. -0.55 m. Vondstnr. 99BLO: 82. Datering: 16d/17a

4CD- B930: afvalkuil op achtererf pand 930; NAP o.k. -0.45 m. Vondstnr. 99BLO: 29. Datering: 16d/17a

4CE- B930: ronde, houten (water?)put; diameter ca. 60 cm; NAP o.k.: >-0.35 m. Vondstnr. 99BLO: 107. Datering: 16d/17a

4CF- B930: ronde, houten (water?)put (houten ton met wilgentenen); NAP b.k. -0.20 m. NAP o.k. -0.70 m. Vondstnr. 99BLO: 108. Datering: 16d-17?

4CG- B930: ronde, houten (water?)put (houten ton met wilgentenen); NAP b.k. +0.09 m; NAP o.k. -0.71 m. Vondstnr. 99BLO: 44, 64, 109a. Datering: 16d/17a

4CH- B930/ B931: vlechtwerk (erfscheiding tussen achtererven 930 en 931); NAP b.k. ca. +0.05 m. Vondstnr. 99BLO: 37. Datering: 16d-17?

4CI- B931: bakstenen fundering van OW-georiënteerd pand aan de Bloemstraat; gele bakstenen (18x9x4.5 cm); NAP b.k. +0.13 m; NAP o.k. ca. +0.05 m. Vondstnr. 99BLO: 38. Datering: (16d?)

4CJ- B931: afvalkuil op het achtererf van pand 931; NAP b.k. -0.20 m. Vondstnr. 99BLO: 85. Datering: 16d/17A

4CK- B931: langwerpige afvalkuil op achtererf pand 931; NAP b.k. 0.00 m. Vondstnr. 99BLO: 112. Datering: 16d/17a

4CL- B931: min of meer ronde afvalkuil; b.k. ca. 0.00 m NAP. Vondstnr. 99BLO: 114. Datering: 16d/17a

4CM- B933/ B934: fragm. van bakstenen noord- en oostgevel van dubbel pand aan de Bloemstraat; gele bakstenen (18x8x3.5 cm); NAP o.k. ca. +0.12 m. Vondstnr. 98BLO: 21. Datering: 16d

4CN- B933: vlijlaag of werkvloer (bruin zand) binnen pand 933. Datering: 16d

4CO- B933: vloer van rode plavuizen (16x16x3 cm) binnen pand 933; NAP b.k. +0.22 m. Datering: 16d

4CP- B933: afvalkuil binnen pand 933; min of meer cirkelvormig; veel plavuizenpuin in vulling; NAP b.k. +0.10 m. Vondstnr. 98BLO: 31. Datering: 16d

4CQ- B934: bakstenen aanbouw achter kamerwoning 934. Binnen de aanbouw werd een OW-tussenmuur aangetroffen, waardoor 2 ruimtes van ca. 2x2 m ontstonden; oranje, gele en rode bakst. (opmetingen baksteen 19x8x3,5 cm en 23x11x5 cm). Vondstnr. 98BLO: 24. Datering: 16d/ 17a

4CR- B934: straatje van bakstenen. Datering: 16d/ 17a

4CS- B934: ui-vormige bakstenen beerput; halfsteens gemetseld; halve bakstenen (?x8.5x4 cm); los gestapelde bakstenen; stortkoker (4CT) in zuidwesten. Vondstnr. 98BLO: 100, 101. Datering: 16d/17a-18A

4CT- B934: stortkoker beerput 4CS. Vondstnr. 98BLO: 23. Datering: 16d/17a-18A

4CU- B935: tonput. Vondstnr. 98BLO: 98. Datering: 16d/17A

4CV- B935: ronde bakstenen beerput met een glijkoker, buitendiameter 2,0-2,1 meter (normaal standaardformaat); halfsteens gemetseld; NAP b.k. -0.03; appelbloesembakstenen (17x8x4 cm); glijkoker in (zuid)westen. Vondstnr. 98BLO: 104, 105. Datering: 16d/18.

4CW- B936: fragmenten van bakstenen noord-, zuid-, west- en oostgevel van OW-georiënteerd pand aan de Bloemstraat; oranje en bruine bakstenen (19.5x10x4.5 cm); wanden inpandig gepleisterd; NAP o.k. > -0.15 m. Vondstnr. 98BLO: 77, 86. Datering: 16B

4CX- B936: NZ-georiënteerde tussenmuur in pand 936; steens gemetseld; rode en gele bakstenen (22x10.5x4 cm). Vondstnr. 98BLO: 44. Datering: 16B

4CY- B936: rechthoekige bakstenen haardplaats tegen westzijde muur 4CX; rode en gele bakstenen (22x10.5x4 cm); NAP b.k. +0.61 m. Datering: 16B.

4CZ- B936: fragment van plavuizenvloer in voorkamer pand 936; ongeglazuurde, rode plavuizen (16x16x2.5 cm); diagonaal gelegd; NAP b.k. +0.54 m. Datering: (16B)

4DA- B936: fragmenten van plavuizenvloer met niveauverschil (trapje) in achterkamer pand 936; hoogste niveau geplaveid met rode en bruine plavuizen (NAP ca. +0.25 m); trapje van bakstenen (18x8.5x4 cm) naar lager niveau. Dit lager niveau was geplaveid met rode/gele plavuizen (NAP ca. +0.18). Vondstnr. 98BLO: 20. Datering: (16B)

4DB- B936: plavuizenvloer in achterkamer pand 936; ongeglazuurde rode plavuizen (11x11x3.5 cm); diagonaal gelegd; NAP +0.48 m. Datering: 16d-17a?

4DC- B936: NZ-georiënteerde, rechthoekige bakstenen bedsteekelder tegen oostzijde muur 4CX; opgemetseld van gele "ijsselstenen"; gemetseld vloertje. Datering: 16d/ 17a?

4DD- B936: bakstenen aanbouw op achtererf pand 936; steens metselwerk; gele bakstenen (18.5x9x4 cm); NAP b.k. +0.50. Vondstnr. 98BLO: 40. Datering: 16d/17a

4DE- B936: fragmenten van bakstenen bestrating en afwateringsgoot op het achtererf van pand 936 NAP ca. +0.19 m. Vondstnr. 98BLO: 17, 32, 41. Datering: 16d/17a

4DF- B936: ronde bakstenen beerput, diameter uitwendig 2,20 meter (standaardformaat); halfsteens gemetseld; baksteen 17.5x8.5x4 cm; glijkokker in zuidwesten. Vondstnr. 98BLO: 78, 79, 80. Datering: 16d-18A

4DG- B936: vervanging aanbouw 4DD. De storkoker van beerput 4DF is door deze aanpassing niet langer binnen het pand (oorzaak; wellicht staakten de bewoners van 936 het gebruik van 4DF óf had men door deze verbouwing minder stankoverlast); rode en gele bakstenen (22x10.5x4.5 cm); NAP o.k. +0.32 m. Vondstnr. 98BLO: 28, 42. Datering: 16d/17a

4DH- B936: inpandige ingraving voor aanleg 4DI; stutplanken langs de wanden; na dichtstorten afgewerkt met leemvloer (vermoedelijk als maatregel tegen opwellend grondwater/vochtigheid in huis). Vondstnr. 98BLO: 35, 37, 38, 91a. Datering: 16d/17a

4DI- B936: bakstenen schouwfundering in noordoosthoek aanbouw 4DG; NAP b.k. +0.50 m. Datering: 16d/17a

4DJ- B936: fragmenten van bakstenen noord-, zuid- en oostgevel van aanbouw achter hoofdgebouw 936; Deze aanbouw vervangt 4DG; Oranje en gele bakstenen (diverse maten, o.a. 17x8.5x4 cm). NAP b.k. ca. +0.53 m. Vondstnr. 98BLO: 18, 26, 29. Datering: 16d/17a

4DK- B936: restant plavuizenvloer in aanbouw 4DJ. Grijze natuurstenen plavuis. NAP b.k. +0.02 m. Datering: 16d/17a

4DL- B936: ruitvormige haardplaats van 4 plavuizen in noordoosthoek aanbouw ADV; rode plavuis 22.5x22.5x3 cm. Vondstnr. 98BLO: 27. Datering: 17

4DM- B936: secundaire insteek verbouwing/repairatie 4CW. Vondstnr. 98BLO: 36. Datering: 17

4DN- B936: fragment van halfsteens, ronde bakstenen waterput. Ingebouwd onder noordgevel 4DJ. Geen baksteen- of NAP-gegevens. Diameter ca. 80 cm. Datering: 16d/17a

4DO- B936: min of meer rechthoekige afvalkuil; NAP o.k. -0.32 m. Vondstnr. 98BLO: 92. Datering: 16d/17a

4DP- B936: rechthoekige afvalkuil op het achtererf van pand 936, met uitstulping onder gevel 4DJ door; NAP. b.k. ca. +0.51; NAP o.k. -0.05 m. Vondstnr. 98BLO: 45. Datering: 17bc

4DQ- B937: fragment van bakstenen noord- en oostgevel van OW-georiënteerd pand aan de Bloemstraat; oranje en bruine bakstenen (19.5x10x4.5 cm); Wanden inwendig gepleisterd; NAP o.k. -0.07 m. Vondstnr. 98BLO: 16. Datering: (16B)

4DR- B937: vlijlaag of 'werkvloer' binnen pand 937 (4DQ); zand met puin; NAP b.k. +0.31 m. Datering: (16B)

4DS- B937: bakstenen aanbouw aan pand 937; steens metselwerk, met halfsteens ingang aan noordwestzijde; gele en oranje bakstenen (18x8x4.5 cm); wanden gepleisterd (=aanbouw met kelder?). Vondstnr. 98BLO: 25. Datering: (16d)

4DT- B937: fragment van bestrating achtererf 937 met bakstenen en plavuizen. Datering: (16d)

4DU- B937: uitbraakspoor van een fundering waarmee 4DS werd verbreed tot de hele breedte van het erf. Datering: (16d)

4DV- B937: ellipsvormige afvalkuil met ovengrond op achtererf pand 937. Vondstnr. 98BLO: 75. Datering: 16d/

4DW- B937: tonput op achtererf 937; NAP o.k. -0.62 m. Vondstnr. 98BLO: 85. Datering: 16d/17A

4DX- B937: restant van NZ-georiënteerde bakstenen muur; rode bakstenen (25x12.5x6 cm); vervanging achtergevel 4DS/4DU; NAP b.k. ca. -0,06 m. Datering: 17

4DY- B937: ronde houten tonput; afvalton; NAP o.k. ca. -0.40 m. Vondstnr. 98BLO: 65. Datering: 17bc

4DZ- B937: ronde bakstenen waterput; steens gemetseld; NAP b.k. -0.40 m. Datering: 16d/17a

4EA- B937: ronde afvalkuil; NAP o.k. -0.10 m. Vondstnr. 98BLO: 68. Datering: 16B/17a

4EB- B937: tonput met beerinhoud; NAP b.k. -0.30 m; NAP o.k. -0.60 m. Vondstnr. 98BLO: 76. Datering: 16B/17a

4EC- B937: ronde bakstenen beerput; steens gemetseld; gele bakstenen (20.5x10x4 cm); NAP b.k. -0.30 m; NAP o.k. -1.60 m; diameter buitenwerks 1.40 m, binnenwerks 1.00 m. Vondstnr. 98BLO: 63a, 64. Datering: 16B-18B

4ED- B938: fragm. van bakstenen noord- en oostgevel van oost-west georiënteerd pand aan de Bloemstraat; gele bakstenen (18.5x7.5x4 cm); NAP o.k. ca. -0.05 m. Datering: (16B)

4EE- B938: min of meer rechthoekige afvalkuil; NAP b.k. -0.30 m. Vondstnr. 98BLO: 66. Datering: 16B

4EF- B939: fragment van oost-west georiënteerde, rechthoekige bakstenen kelder met plavuizenvloer; gele en oranje bakstenen (18x9x4 cm); NAP b.k. ca. +0.28 m; plavuizenvloer 18x18x3.5 cm; NAP plavuizen ca. +0.06 m. Schrobputje in NW-hoek kelder. Vondstnr. 98BLO: 12, 13. Datering: 17

4EG- B939: waterput (houten ton met wilgentenen) op achtererf pand 939; NAP b.k. -0.35 m; NAP o.k. -1.05 m. Vondstnr. 98BLO: 58. Datering: 16B/17a

4EH- B940: fragment van bakstenen westgevel van pand 940; mogelijk met ingewerkte drempel t.p.v. de ingang aan de Bloemstraat; rode bakstenen (20x8x5 cm) NAP b.k. +0.28 m; NAP o.k. +0.10 m. Datering: (16B)

4EI- B940: fragment van O-W georiënteerde bakstenen fundering van binnenmuur pand 940; onderlaag van halve bakstenen; NAP b.k. +0.22 m; NAP o.k. +0.12 m. Datering: (16B)

4EJ- B940: fragmenten van bakstenen binnenmuur; NAP o.k. ca. +0.20 m. Datering: (16B)

4EK- B940: fragment van vloertje van bakstenen en keitjes; baksteenvloer werd afgedekt door een leemlaag. NAP b.k. vloer +0.18 m. Vondstnr. 98BLO: 7. Datering: (16B)

4EL- B940: fragmenten van OW-georiënteerde bedsteekelder binnen kamerwoning ACB (reconstructie opp: ca. 2.20x1.40 m). Datering: (16B)

4EM- B940: fragm. van bakstenen zuid, noord- en oostgevel van NZ-georiënteerd pand 940; oranje en gele bakstenen (21x10x5 cm). Datering: (16B)

4EN- B940: vierkant bakstenen funderingsrestant. Datering: (16B)

4EO- B940: stortkoker beerput 4AD vanuit pand 940; ligging aan noordwestzijde beerput. Vondstnr. 98BLO: 48. Datering: (16B)

4EP- B940: restantje van leemvloer; NAP b.k. +0.20 m; NAP o.k. +0.10 m. Datering: (16B)

4EQ- B886: paalkuil met kern. Vondstnr. 99BLO: 232. Datering: 1604 +/- 6

4ZA- B936: afvalkuil; NAP b.k. -0.20 m; NAP o.k. -0.70 m. Vondstnr. 98BLO: 83. Datering: 16b

5AA- B882: fragment van NZ-georiënteerde bakstenen fundering; vervangt 4AA. Baksteenmaten: 21x10x4.5 cm/19x9x4 cm. Datering: 17d-18a

5AB- B882: bakstenen waterkelder; halfsteens metselwerk. Vondstnr. 98BLO: 110. Datering: 18A

5AC- B882: rechthoekige bakstenen oven/stookplaats; NAP b.k. +0.32 m; trasmortel. Vondstnr. 98BLO: 1. Datering: 18

5AD- B882: xxxØ buitenwerks: 65 cm; binnenwerks 45 cm; halfsteens gemetseld. Datering: 17d-18a

5AE- B882: waterkelder met ondergronds gelegen bakstenen aanvoergoot; rode bakstenen (19x9.5x4 cm); NAP b.k. +0.39 m. Vondstnr. 98BLO: 10. Datering: 17d/18

5AF- B882/ B939: zeer grote bakstenen waterput; steens gemetseld; rode bakstenen (19x9x4 cm); NAP b.k. +0.40 m; NAP o.k. -1.50 m. Vondstnr. 98BLO: 11, 57. Datering: 18/19

5AG- B883: NZ-georiënteerd muurfragment; secundair metselwerk zijgevel. Datering: 19A

5AH- B884/ B885: uitbraakspoor fundering 4AO. Datering: (18)

5AI- B884/ B885: funderingsfragment van noordwaarts teruggezette achtergevel; NAP b.k. +0.30 m; NAP o.k. +0.20 m. Datering: 18B/19a

5AJ- B886: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk; NAP b.k. -0.27 m. Vondstnr. 99BLO: 238, 249. Datering: 17d/19a

5AK- B891: min of meer ronde afvalkuil; NAP b.k. ca. +0.05 m. Vondstnr. 99BLO: 267. Datering: 18B/19A

5AL- B919: NZ-georiënteerd muurfragment; steens metselwerk; baksteenmaten 19x9x4.5 cm; NAP b.k. +0.11 m; NAP o.k. -0.03 m. Vondstnr. 99BLO: 188. Datering: 17d/19a

5AM- B919: restant bakstenen fundering; halfsteens opgaand muurwerk; NZ-georiënteerd; baksteen 17.5x8x4.5 cm; NAP o.k. +0.04 m. Vondstnr. 99BLO: 252. Datering: (18)

5AN- B919: restant bakstenen aanvoergoot voor regenwater richting waterput 5AO; rode bakstenen (18.5x8x8.5 cm); NAP b.k. +0.26 m. Vondstnr. 99BLO: 254. Datering: (18)

5AO- B919: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk; NZ-georiënteerde aanvoergoot vanuit het noorden; bovenste 10 baksteenlagen rode bakstenen (18.5x8x4.5 cm); daaronder appelbloesembaksteen. Vondstnr. 99BLO: 255, 265. Datering: (18)

5AP- B922/ B923: restanten bakstenen fundering van noordelijke en zuidelijke gevel panden 922/923 op de kadastrale minuutplan van 1823. NAP o.k. ca. -0.08 m; geen opgaand muurwerk; restanten bestonden geheel uit breukstenen van vele soorten en maten. Datering: (18A)

5AQ- B928: ronde bakstenen waterput; steens metselwerk; NAP b.k. -0.06m. Vondstnr. 99BLO: 22. Datering: 18B/19A

5AR- B928: restant bakstenen fundering erfafscheiding/tuinmuur achter pand 928; NAP o.k. ca. +0.07 m; geel/oranje bakstenen (23x9x4.5 cm); steens metselverband. Vondstnr. 99BLO: 27. Datering: 18A/ 19bc

5AS- B929: restant bakstenen fundering bijgebouwtje (smidse?) op achtererf 929; NAP o.k. ca. +0.07 m; geel/oranje bakstenen (23x9x4.5 cm); steens metselverband. Vondstnr. 99BLO: 21, 52. Datering: 18B/ 19a

5AT- B929: restant bakstenen fundering bijgebouwtje (smidse?) op achtererf 929; appelbloesembakstenen (20.5x10.5x4 cm); steens metselverband. Vondstnr. 99BLO: 13, 14. Datering: 18B/ 19a

5AU- B929: restant bakstenen fundering U-vormige oven of stookplaats; stookvloer met plavuizen; NAP b.k. +0.34 m. Vondstnr. 99BLO: 11. Datering: 18B/ 19a

5AV- B929: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk. Vondstnr. 99BLO: 12. Datering: 18B/ 19a

5AW- B935: ronde houten waterput. Vondstnr. 98BLO: 102. Datering: 18B/19A

5AX- B936: afvalkuil; veldwaarneming vulling: 'ovengrond'; NAP b.k. +0.40 m. Vondstnr. 98BLO: 19. Datering: 18d/19A

5AY- B937: afbraak/demping beerput 4EC. Datering: 18B

5AZ- B940: vierkante bakstenen waterput; steens metselwerk, met daaromheen een dubbele 'klamplaag'; baksteen 18x8x4 cm; NAP b.k. +0.22 m. Datering: (18)

5BA- B940: ronde bakstenen waterput; steens metselwerk; baksteen 18x8x4 cm; NAP b.k. +0.13 m. Vondstnr. 98BLO: 6. Datering: 18B/ 19a

5BB- B940: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk; NAP b.k. +0.17 m. Vondstnr. 98BLO: 5. Datering: 18B/ 19a

5BC- B940: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk; NAP b.k. -0.42 m. Vondstnr. 98BLO: 63b. Datering: 18B/ 19A

6AA- B881: restant NZ-georiënteerde fundering; geel/rode bakstenen (18x8.5x4 cm); NAP o.k. +0.28 cm. Vondstnr. 98BLO: 34. Datering: 19B

6AB- B881: fragmenten van NZ-georiënteerde bakstenen fundering; NAP b.k. -0.03 m; NAP o.k. -0.08 m. Baksteenmaten: ca. 21x10x5 cm; oranje/gele bakstenen. Datering: (19B)

6AC- B881: ronde bakstenen waterput; diameter ca. 90 cm; NAP b.k. +0.00 m; baksteenmaten: ca. 21x11x5 cm; baksteenkleur: 'appelbloesem'. Datering: (19B)

6AD- B882/ B939: fragmenten van fundering aanbouw 939/tuinmuur 882; steens metselwerk. Datering: 19a

6AE- B882: rechthoekige bakstenen waterkelder; gele bakstenen (18x8.5x4 cm); halfsteens metselwerk met een inwendige 'klamplaag'. Datering: (19B)

6AF- B883: verdiepte werkvloer met leemlaag en bakstenen plaveisel binnen houten rand. rechthoekige, kuil met houten bekleding; NAP b.k. -0.28 m; NAP o.k. - ca. -0.60 m. Vondstnr. 98BLO: 109a. Datering: 18B-19a

6AG- B883: muur/fundering van voor-, zij- en achtergevels van NZ-georiënteerd pand aan de Laats; steens metselwerk; diverse baksteenmaten (19.5x9x4.5 cm/16x7x3.5 cm; b.k. +0.36; o.k. +0.28 NAP.

6AH- B883: ronde bakstenen waterput met vierkante bakstenen bovenbouw; b.k. +0.20 NAP.

6AI- B883: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband; NAP b.k. inspectiegat +0.35 m.

6AJ- B883: stookplaats; b.k. +0.50 NAP.

6AK- B883: steens metselwerk; metselwerk sluit aan op 6AG en op onderliggende waterput 6AL.

6AL- B883: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk.

6AM- B883: insteek waterkelder 6AI. Datering: 19/ 20

6AN- B883: ronde houten waterput; NAP b.k. -0.35 m. Datering: 19/ 20

6AO- B884/ B885: insteek waterputten 6AP en 6AQ. Datering: 19/ 20

6AP- B884: ronde houten waterput met vierkante bakstenen bovenbouw; halfsteens; NAP b.k. -0.06. Datering: 19/ 20

6AQ- B884/ B885: ronde houten waterput met vierkante bakstenen bovenbouw; halfsteens; NAP b.k. -0.06. Datering: 19/ 20

6AR- B884/ B885: restant bakstenen fundering gedeelde achtergevel 884/885 aan de Laats. Datering: 19/ 20

6AS- B886: rechthoekige bakstenen waterput; halfsteen metselwerk, NAP b.k. +0.11 m op aanzet koepel. Datering: 19/ 20

6AT- B887: fragmenten van bakstenen zuid-, west- en oostgevel van NZ- georiënteerd huis aan de Laats; NAP o.k. ca. +0.05 m. Vondstnr. 99BLO: 134, 138. Datering: 19/ 20

6AU- B887: verlenging muur pand, vanaf 4AX zuidwaarts; steens metselwerk. Vondstnr. 99BLO: 136. Datering: 19/ 20

6AV B887: parallel aan 6AU gelegen binnenmuur (vormen samen gang/steeg); steens metselwerk; NAP b.k. +0.29 m; NAP o.k. +0.12 m. Vondstnr. 99BLO: 135. Datering: 19/ 20

6AW- B887: rechthoekige bakstenen waterkelder. Datering: 19/ 20

6AX- B887: rechthoekige bakstenen (voorraad)kelder tegen oostzijde 6AV; op de bodem groene plavuizen (NAP b.k. +0.28 m) . Datering: 19/ 20

6AY- B887: restant van halfsteens funderingen tegen oostzijde 6AV; functie onduidelijk; NAP b.k. +0.28 m; NAP o.k. +0.17 m. Datering: 19/ 20

6AZ- B891: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselwerk; NAP b.k. +0.20 m (op gewelf). Vondstnr. 99BLO: 269, 270. Datering: 18B-19A

6BA- B919: vervanging achtergevel pand 5AL; vlijlaag van gebroken stenen; NAP b.k. -0.02 m; NAP o.k. -0.12 m. Datering: (19a)

6BB- B919: uitbreiding huis 5AL in noordelijke richting op het achtererf; steens metselwerk; NAP b.k. +0.07 m; veldnotitie: 'vrij nieuw'. Datering: (19a)

6BC- B919: restant fundering óf poer, vermoedelijk gelijktijdig met 6BA en 6BB. Datering: (19a)

6BD- B919: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselwerk; baksteen 17x7.5x4 cm; NAP b.k. +0.11 m. Datering: (19a)

6BE- B920: ronde bakstenen waterput; steens metselverband; diameter ca. 1.20 m. Vondstnr. 99BLO: 262. Datering: 19

6BF- B920: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband. Vondstnr. 99BLO: 190. Datering: 19b/ 20

6BG- B920: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband. Datering: 19b/ 20

6BH- B920: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband. Vondstnr. 99BLO: 126. Datering: 19/ 20

6BI- B920: restant bakstenen fundering tijgebouwtje op erf 920; NAP o.k. +0.11 m. NZ-georiënteerd met hoek naar W aan zuidzijde. Anderhalf-steens versnijding in fundering; baksteen 21x10x5 cm. Vondstnr. 99BLO: 251. Datering: 19/ 20

6BJ- B922: aanleg pand 922; steens metselwerk; baksteen 20.5x9.5x4.5 cm; NAP b.k. -0.01 m; NAP o.k. -0.35 m. Datering: 19/ 20

6BK- B922: houten ronde waterput; NAP b.k. -0.01 m. Vondstnr. 99BLO: 115. Datering: 19/ 20

6BL- B922: houten ronde waterput; NAP b.k. -0.01 m; NAP o.k. -1.00 m. Vondstnr. 99BLO: 116. Datering: 19/ 20

6BM- B923: aanleg pand 923; steens metselwerk; geel/oranje bakstenen (18.5x8x4 cm); NAP b.k. +0.31 m; NAP o.k. -0.22 m. Vondstnr. 99BLO: 15, 28, 63. Datering: 19/ 20

6BN- B923: vlijlaag binnen pand 923. Datering: 19/ 20

6BO- B923: plavuizenvloer binnen pand 923; rode plavuizen (15.5x15.5x3 cm); NAP b.k. +0.20 m. Datering: 19/ 20

6BP- B923: restant rechthoekige waterkelder met groene plavuizen; NAP b.k. +0.14 m. Vondstnr. 99BLO: 31. Datering: 19/ 20

6BQ- B928: diverse dagzomen van insteken behorend bij waterputten. Datering: 19bc/ 20A

6BR- B928: ronde bakstenen waterput. Datering: 19bc/ 20A

6BS- B928: vierkante bakstenen waterput. Vondstnr. 99BLO: 36. Datering: 19bc/ 20A

6BT- B928: fragment van NZ-georiënteerde bakstenen fundering of poer; 2 lagen; NAP b.k. +0.09 m. Datering: 19bc/ 20A

6BU- B928: diep gat gevuld met stro, uitgegraven naast NW-hoek waterkelder 6BV. Vondstnr. 99BLO: 111. Datering: 19A/ 20A

6BV- B928: dubbele waterput met rechthoekige bakstenen bovenbouw. Vondstnr. 99BLO: 19. Datering: 19A/ 20A

6BW- B928: restant bakstenen fundering van rechthoekige oven of stookplaats; OW-georiënteerd; halfsteens; NAP b.k. ca. +0.08 m. Vondstnr. 99BLO: 16, 17a. Datering: (19)

6BX- B929: ronde bakstenen waterput met ronde, houten onderbouw; halfsteens metselwerk; NAP b.k. -0.08 m. Vondstnr. 99BLO: 30. Datering: 18d/19A

6BY- B929: ronde bakstenen waterput met ronde, houten onderbouw; halfsteens metselwerk; NAP b.k. -0.08 m; NAP o.k. ca. -1.30 m. Vondstnr. 99BLO: 109b, 110. Datering: 19

6BZ- B929: vierkante bakstenen waterput met houten ton als onderbouw; halfsteens metselwerk met uitwendige 'klamplaag'; NAP b.k. +0.13 m; NAP o.k. -1.08 m. Vondstnr. 99BLO: 34. Datering: 19/ 20a

6CA- B929: ronde houten waterput, bestaande uit ton met stalen banden; NAP b.k. +0.04 m; NAP o.k. -0.78 m. Vondstnr. 99BLO: 101b. Datering: 19B/ 20A

6CB- B930: ronde houten waterput; NAP b.k. -0.45 m. Vondstnr. 99BLO: 84. Datering: 19A

6CC- B930: ronde bakstenen waterput; steens gemetseld; NAP b.k. -0.28 m. Vondstnr. 99BLO: 86, 87, 88a. Datering: 19B/ 20a

6CD- B930: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband; NAP b.k. -0.24 m. Datering: 19B/ 20A

6CE- B931: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband met uitwendige 'klamplaag'; NAP b.k. -0.01 m; NAP o.k. -0.56 m. Vondstnr. 99BLO: 17b. Datering: 19B/ 20a

6CF- B935: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselverband; NAP b.k. +0.09 m. Vondstnr. 98BLO: 95. Datering: 19B/ 20a

6CG- B935: ronde bakstenen waterput; NAP b.k. +0.09 m. Datering: (19)

6CH- B935: rechthoekige bakstenen waterkelder; gele 'ijsselen'; NAP b.k. +0.50 m. Datering: 19/ 20A

6CI- B935: afvalkuil. Vondstnr. 98BLO: 119. Datering: 19a/c

6CJ- B935: tonput; NAP b.k. +0.05. Vondstnr. 98BLO: 118. Datering: 19B

6CK- B935: fragmenten van oost-west georiënteerde halfsteens bakstenen waterkelder; NAP b.k. ca. +0.10 m. baksteenmaten: 16.5x7x4 cm. Vondstnr. 98BLO: 174. Datering: (19bc)

6CL- B935: afvalkuil. Vondstnr. 98BLO: 108a. Datering: 19bc

6CM- B935: afvalkuil. Vondstnr. 98BLO: 106. Datering: 19A

6CN- B936: vierkante bakstenen waterput. Datering: 19bc/ 20A

6CO- B936: rechthoekige bakstenen waterkelder; halfsteens metselverband; NAP b.k. +0.51 m. Vondstnr. 98BLO: 93. Datering: (19ab)

6CP- B883/ B937: gedeelde muur pand 883/erf 937; steens metselverband; rode bakstenen (19x9x4 cm). Datering: 19B/ 20A

6CQ- B937: vervanging zij- en achtergevels 4DQ, 4DS en 4DU; steens metselverband; NAP b.k. +0.25 m; NAP o.k. +0.05 m. Vondstnr. 98BLO: 15. Datering: 19A/ 20

6CR- B939: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselverband. Datering: 19a/c

6CS- B940: ronde bakstenen waterput; steens metselverband; gele bakstenen (17.5x8x4 cm). Vondstnr. 98BLO: 14. Datering: 18B-19a

6CT- B940: restant muur/fundering. Datering: 18B-19a

7AA- recente verstoring 20B

7AB- regenwaterafvoer 20B

7AC- recent muurwerk 20B

7AD- beton. Vondstnr. 98BLO: 91b. Datering: 20B

7AE- vervuiling. Vondstnr. 99BLO: 113, 191.

- 8AA-** B882: fragment van NZ-georiënteerde bakstenen fundering
- 8AB-** B882: uitbraakspoor fundering; NAP b.k. +0.06 m. Vermoedelijk recent.
- 8AC-** B882: muur/fundering; NAP b.k. ca. +0.05 m; NAP o.k. ca. -0.05 m. Wordt in veldtekening als '16de eeuws' aangeduid.
- 8AD-** B882: vierkant bakstenen (vergaar)putje; halfsteens gemetseld; NAP b.k. +0.21 m; baksteen 19x19x4 cm. Datering: 19?
- 8AE-** B882: restant van OW-georiënteerde fundering; geel/oranje bakstenen (17x9x4 cm); NAP b.k. +0.28 m; NAP o.k. +0.18 m.
- 8AF-** B884/ B885: ronde houten waterput; NAP b.k. -0.33 m; NAP o.k. -1.20 m. Vondstnr. 98BLO: 130a, 165.
- 8AG-** B884: afvalkuil; NAP b.k. -0.29 m. Vondstnr. 98BLO: 153b
- 8AH-** B884/ B885: halfsteens metselwerk; NZ-georiënteerd; vermoedelijk wand van trap/hal binnen pand 884. Datering: (16A?)
- 8AI-** B884: ronde bakstenen waterput; NAP b.k. -0.20 m; halfsteens.
- 8AJ-** B884: ronde bakstenen waterput; NAP b.k. -0.19 m; halfsteens.
- 8AK-** B886: NZ-georiënteerd muurfragment; NAP o.k. +0.05 m. Vondstnr. 99BLO: 146
- 8AL-** B886: OW-georiënteerd muurfragment; NAP b.k. +0.34 m. Vondstnr. 99BLO: 147
- 8AM-** B886: ronde bakstenen waterput; steens gemetseld; gele bakstenen (17x8x4 cm); klei in de voegen. De waterput werd gevoed door een bakstenen goot ten noorden van de waterput. Vondstnr. 99BLO: 227
- 8AN-** B886: OW-georiënteerd muurfragment; NAP o.k. ca. -0.11 m.
- 8AO-** B891: Geen nadere informatie i.v.m. zeer zware vervuiling ter plaatse. Vondstnr. 99BLO: 271
- 8AP-** B891: straatje.
- 8AQ-** B919: fragmenten van NZ-georiënteerde bakstenen constructie binnen pand 919. Vondstnr. 99BLO: 258.
- 8AR-** B919: afvalkuil
- 8AS-** B919: bakstenen poer(?) 18x8,5x4 cm; NAP b.k. +0.11 m; NAP o.k. -0.13 m. Vondstnr. 99BLO: 256
- 8AT-** B920: rechthoekige bakstenen waterkelder; dichtgemetseld; geheel gevuld met plavuizen(puin). Vondstnr. 99BLO: 264
- 8AU-** B920: rechthoekige bakstenen waterkelder.
- 8AV-** B923: OW-georiënteerd muurfragment; NAP b.k. -0.01 m; NAP o.k. -0.07; verschillende kleuren en maten, gebroken stenen
- 8AW-** B931: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk; NAP b.k. -0.18
- 8AX-** B935: uitbraakspoor (van fundering?). Vondstnr. 98BLO: 96. Datering: 17A?
- 8AY-** B935: diepe beerkuil in coupe 1 (afb.21).
- 8AZ-** B935: muur/fundering in coupe 1 (afb.21).
- 8BA-** B935: NZ-georiënteerd muurfragment; in veldtekening staat er bij geschreven: "20ste eeuw"
- 8BB-** B936: vervanging achtergevel 4DJ
- 8BC-** B938: vervanging zij- en achtergevels 4EC
- 8BD-** B939: verbouwing 4EE; reparatie: kelder is waarschijnlijk niet waterdicht geweest; gele bakstenen (17x8x4 cm); plavuizenvloertje (10x10x3.5 cm); NAP bodem vloer ca. -0.10 m.
- 8BE-** B940: NZ-georiënteerd muurfragment; halfsteens
- 8BF-** B940: ronde bakstenen waterput; halfsteens metselwerk; baksteen ?x11x5 cm
- 8BG-** B940: paaltje

Tabel 18 Correlatie van vondstnummers en sporen. Het begrip 'vondsten' wordt hier ruim genomen, namelijk inclusief alle soorten monsters. Vet en cursief zijn de sporen aangeduid met apart behandelde vondstcomplexen.

Vondstnr	Spoor	Omschrijving	Vondstnr	Spoor	Omschrijving
98BLO1	5AC	uit oventje	98BLO15	6CQ	keramiek naast fundering
98BLO2	3AD	aspot	98BLO16	4DQ	tegel naast fundering
98BLO3	2AD	aardewerk/zand uit haard	98BLO17	4DE	munt onder vloer
98BLO4	5AE	uit waterput met gips/kalk	98BLO18	4DJ	munt naast fundering
98BLO5	5BB	uit waterput met puin	98BLO19	5AX	afvalkuil
98BLO6	5BA	uit waterput	98BLO20	4DA	uit kelder onder bak
98BLO7	4EK	uit vloer	98BLO21	4CM	insteek muur
98BLO8	3AD	aspot	98BLO22	3-6	uit ophoging
98BLO9	3AE	insteek haard	98BLO23	4CT	uit putje
98BLO10	5AE	insteek goot	98BLO24	4CR	tussen muren, op straatje
98BLO11	5AF	uit put	98BLO25	4DS	kelder
98BLO12	4EF	kelder	98BLO26	4DJ	op vertanding/muur
98BLO13	4EF	kelder (onder natuurstenen plaatje)	98BLO27	4DL	haard
98BLO14	6CS	waterput	98BLO28	4DG	naast fundering

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
98BLO29	4DJ	natuursteen (hoekstuk)
98BLO30	4/5AC	uit kelder
98BLO31	4CP	uit kuil (haardscherm)
98BLO32	4DE	boven straatje/goot
98BLO33	4AB	uit oven
98BLO34	6AA	uit fundering
98BLO35	4DH	uit zand (zie ook vondstnr. 91)
98BLO36	4DM	uit puin (zie ook vondstnr. 91)
98BLO37	4DH	uit puin
98BLO38	4DH	insteek muur
98BLO40	4DD	baksteenmonster
98BLO41	4DE	baksteenmonster
98BLO42	4DG	baksteenmonster
98BLO44	4CX	baksteenmonster
98BLO45	4DP	afvalkuil
98BLO46	2AA	ophogingslaag
98BLO47	4AD	hout beerput
98BLO48	4EO	uit koker 1
98BLO49	4AD	uit koker 2
98BLO50	4AD	bovenlaag beerput
98BLO51	2BS	mestkuil
98BLO52	4AE	waterput (ton)
98BLO53	2BF	mestkuil
98BLO54	2BI	mestgoot
98BLO55	2AA	uit klei (ophoging)
98BLO56a	5AF	grote waterput
98BLO56b	2BG	mestkuil
98BLO57	5AF	insteek gigawaterput
98BLO58	4EG	waterput (ton)
98BLO60	2AA	uit mestlagen
98BLO61	1AB	veenmonster
98BLO62	1AA	uit zand onder veen
98BLO63a	4EC	bovenlaag beerput 2
98BLO63b	5BC	uit waterput
98BLO64	4EC	beerlaag beerput 2
98BLO65	4DY	afvalton
98BLO66	4EE	afvalton
98BLO67		aanleg coupe 7
98BLO68	4EA	afvalkuil met ovengrond
98BLO69	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruine mest met wat klei
98BLO70	2AA	aanleg coupe 7
98BLO71	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruine klei met kluiten
98BLO72	2AA	aanleg profiel (onder vlak 2)
98BLO73	2BL	mestgoot
98BLO74	2BK	mestkuil
98BLO75	4DV	afvalkuil
98BLO76	4EB	beerton
98BLO77	4CW	onder muur
98BLO78	4DF	bovenlaag beerput 3
98BLO79	4DF	beerlaag beerput 3
98BLO80	4DF	beerput 3; vondst onbekend
98BLO81	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin-zwart humeus
98BLO82	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruine mest
98BLO83	4ZA	uit afvalkuil
98BLO84	2BM	uit afvalkuil
98BLO85	4DW	tonput
98BLO86	4CW	insteek fundering
98BLO87		aanlegvondsten vlak 2

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
98BLO88	2BN	afvalkuil
98BLO89	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin humeus
98BLO90	2AA	uit ophogingslaag: gelaagde mest
98BLO91a	4DH	klei (leemvloer?)
98BLO91b	7AD	tussen twee muren
98BLO92	4DO	afvalkuil
98BLO93	6CO	uit insteek waterkelder
98BLO94	4/5AB	bovenlaag beerput 4
98BLO95	6CF	uit tonput binnen beerput 4
98BLO96	8AX	uit puinkuil
98BLO97	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin humeus (mestachtig)
98BLO98	4CU	uit tonput
98BLO99	2AA	uit ophogingslaag: puin en grijs zand
98BLO100	4CS	beermonster beerput 5
98BLO101	4CS	beerlaag beerput 5
98BLO102	5AW	uit tonput
98BLO103	2BL	houtmonster dendro paal beschoeiing (geen resultaat)
98BLO104	4CV	bovenlaag beerput 6
98BLO105	4CV	beerlaag beerput 6
98BLO106	6CM	uit afvalkuil
98BLO107	4AO	boven boogfundering
98BLO108a	6CL	uit afvalkuil
98BLO108b	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin humeus
98BLO109a	6AF	uit houten bak (leerlooiersbak)
98BLO109b	2AA	uit grijze klei
98BLO110	5AB	aardewerk naast waterkelder
98BLO111	4AK	uit insteek muur
98BLO112	4AL	uit aslaag
98BLO113	4AL	uit puinplek naast oven
98BLO114	4AL	uit oven
98BLO115	4AL	as/roetmonsteruit aslaag
98BLO116	4AG	op fundering
98BLO117	4AG	insteek muur; in hoek
98BLO118	6CJ	uit tonput
98BLO119	6CI	uit afvalkuil
98BLO120	4AG	op fundering (restant)
98BLO121	1AA	op zand op grens met veen
98BLO122	1AA	op zand onder veen
98BLO123	1AB	pollenbak veen
98BLO124	2BB	uit mestkuil
98BLO125	2BU	mestkuil: uit grijs zand met puin
98BLO126	2BU	mestkuil: uit mest
98BLO127	2BU	mestkuil: uit mest
98BLO128	2AA	uit turf
98BLO129	2AP	uit donkerbruin humeus
98BLO130a	8AF	uit insteek waterput
98BLO130b	2AP	uit ophogingslaag in vlak 2
98BLO131		nabij palenrij
98BLO132	2AR	bij houten poer
98BLO133	2AA	uit mest
98BLO134	2BA	haardplaats: uit roet
98BLO135	2BA	haardplaats: uit puinplekje
98BLO136	2AP	uit turf
98BLO137	2AP	uit klei
98BLO138	2AA	uit zand + puin
98BLO139		schaven vlak 2
98BLO140	2AV	uit turf/mest

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
98BLO141	2AP	uit klei
98BLO142	2AP	uit klei (vlak 2)
98BLO143	2AP	uit mest/turf
98BLO144	2AA	uit mest/turf
98BLO145	2AP	vlak boven leemvloer
98BLO146	2AP	uit turf/mest bij verdiepen van vlak 2 naar vlak 3
98BLO147	2AP	uit turf/mest bij verdiepen van vlak 2 naar vlak 3
98BLO148	2AR	houtmonster (dendro- ongeschikt)
98BLO149	2BA	baksteenmonster haardplaats
98BLO150	2BA	uit asplek/haardplaats
98BLO151	2AW	houtmonster (dendro- ongeschikt)
98BLO152a	2AU	uit waterput
98BLO152b	2AP	uit stalgedeelte
98BLO153a	2AP	uit dagzomende laag in vlak en profiel
98BLO153b	8AG	afvalkuil
98BLO154	2AR	houtmonster (dendro zie bijlage RING)
98BLO155		houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
98BLO156	2AA	uit mestlaag
98BLO157	2AR	houtmonster (dendro- ongeschikt)
98BLO158	2BD	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
98BLO159	2AW	houtmonster (dendro- ongeschikt)
98BLO160	2AP	bij verdiepen stalgedeelte
98BLO161	2AV	grondmonster mestgoot
98BLO162	2AP	uit woonplateau: grijsbruine klei met zandplekjes
98BLO163	2AA	uit mest
98BLO164	2AA	uit afvallaag (=V170)
98BLO165	8AF	houtmonster duigen tonput (dendro- ongeschikt)
98BLO166	2AP	uit mest- en afvallagen woonplateau
98BLO167	2BE	uit dagzomende laag met lichtgrijze kluiten klei (woonplateau)
98BLO168	2AA	op schelpzand (bodem Voormeer)
98BLO169	2AP	uit kluiten grijze klei woonplateau
98BLO170	2AA	leervondsten en keramiek uit afvallaag (=V164)
98BLO171	2AP	uit lichtbruine mest van onderzijde woonplateau
98BLO172	2AP	grondmonster lichtbruine mest van onderzijde woonplateau
98BLO173	2AA	uit ophogingslaag met mest en afval
98BLO174	6CK	onderin waterkelder
98BLO175	2AA	uit mestlaag ophoging
99BLO1	4BV	uit insteek muur
99BLO2	4BZ	uit insteek muur
99BLO3		aanleg werkput 1, vlak 1
99BLO4	4BQ	uit leemvloer
99BLO5	4BR	baksteenmonster vloer
99BLO6	4BO	baksteenmonster fundering
99BLO7	4BO	baksteenmonster fundering
99BLO8	4BV	baksteenmonster fundering
99BLO9	4BZ	baksteenmonster fundering
99BLO10	4BV	uit insteek fundering
99BLO11	5AU	waterkelder(?)=OVEN
99BLO12	5AV	waterput
99BLO13	5AT	uit insteek waterkelder(?)
99BLO14	5AT	uit insteek fundering

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO15	6BM	baksteenmonster fundering
99BLO16	6BW	uit oventje
99BLO17a	6BW	uit insteek oventje
99BLO17b	6CE	uit waterkelder
99BLO18	4BZ	uit uitbraaksleuf
99BLO19	6BV	uit waterkelder
99BLO20	4CB	uit kuiltje
99BLO21	5AS	uit insteek muur
99BLO22	5AQ	uit waterput
99BLO23		uit zandige laag in mestkuil
99BLO24		uit mestlaag in mestkuil
99BLO25		grondmonster mest uit mestkuil
99BLO26		uit laag grondverbetering
99BLO27	5AR	uit insteek muur/oventje
99BLO28	6BM	uit insteek fundering
99BLO29	4CD	uit afvalkuil
99BLO30	6BX	uit waterput
99BLO31	6BP	uit waterkelder
99BLO32	4BC	grondmonster mest op vloer=demping/aanpleming sloot
99BLO33	4BC	uit mest boven leemvloer=demping/aanpleming sloot
99BLO34	6BZ	uit waterput
99BLO35		aanleg vlak binnen huismuren
99BLO36	6BS	uit waterput
99BLO37	4CH	houtmonster (dendro- ongeschikt) van hek/erfscheiding
99BLO38	4CI	baksteenmonster fundering
99BLO39	4BW	uit bovenlaag beerput 1
99BLO40	4CC	mest-/afvalkuil
99BLO41		aanleg werkput 1, vlak 2
99BLO42	4BW	uit beerlaag beerput 1
99BLO43	4BW	grondmonster beerlaag beerput 1
99BLO44	4CG	uit tonput
99BLO45	4BV	uit insteek vlechtwerkwand=funderingshout/pikethout 4BV
99BLO46	4BC	aanleg werkput 1, vlak 2 (=V57)
99BLO47	2AA	uit ophogingslaag
99BLO48	4BV	boven stenen (straatje?)
99BLO49	2AA	uit spoor
99BLO50	2AA	uit mestkuil (zie ook V24, 25)
99BLO51	4BS	uit aslaag in askuil/haardplaats
99BLO52	5AS	onder muur
99BLO53	4BX	uit baan met lichtgrijs zand (dagzoom insteek BP1?)
99BLO54	4BS	uit laag met lichtgrijs zand in askuil/haardplaats
99BLO55	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus
99BLO56	2AA	uit kuil
99BLO57	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus (=V46)
99BLO58	4BW	houtmonster (dendro zie bijlage RING) balk constructie BP1
99BLO59	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus (=V46)
99BLO60	2AA	uit (as?)kuil
99BLO61	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus
99BLO62	4BT	houtmonster (dendro- ongeschikt) bodem tonput

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO62	4BT	houtmonster (dendro- ongeschikt) bodem tonput
99BLO63	6BM	uit insteek fundering
99BLO64	4CG	grondmonster vulling waterput
99BLO65	4BX	houtmonster (dendro- ongeschikt) paal van huis
99BLO66	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus (=V46)
99BLO67	4BX	uit kuil met beerputleging BP1
99BLO68	4BY	uit kuil met beerputleging BP1
99BLO69	1AA	uit grijs zand (natuurlijk?) onder ophogingslaag/demping sloot
99BLO70	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus
99BLO71	2AA	uit ophogingslaag donkerbruin humeus
99BLO72		aanleg werkput 1, verdiepen vlak 2 naar 3
99BLO73		uit ophogingslaag donkerbruin humeus
99BLO74		aanleg werkput 1, vlak 3
99BLO75a		grondmonster uit mestlaag
99BLO75b	4CA	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO76a		uit zandlaag in (mest)kuil
99BLO76b		uit uitbraaksleuf
99BLO77		grondmonster as + puntjes
99BLO78		metaalvondsten werkput 1, vlak 3
99BLO79		uit mestlaagje in (mest)kuil
99BLO80	4BX	grondmonster leging BP1
99BLO81	4BX	leer uit mestlaag onder kuil leging BP1)
99BLO82	4CC	uit geultje
99BLO83		uit uitbraak(?)sleuf
99BLO84	6CB	uit vulling waterput
99BLO85	4CJ	uit afvalkuil
99BLO86	6CC	baksteenmonster waterput
99BLO87	6CC	uit vulling waterput
99BLO88a	6CC	grondmonster vulling waterput
99BLO88b		grondmonster vulling met veel mosselen
99BLO89		uit puinspoor met mest
99BLO90		uit uitbraak(?)spoor (=V83?)
99BLO91	2AA	boven vlechtwerk schoeiing sloot
99BLO92	2BP	naast en onder vlechtwerk schoeiing sloot
99BLO93	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin humeus
99BLO94		afvalkuil
99BLO95	2AA	uit ophogingslaag: zanderig
99BLO96	2BO	houtmonster (dendro- ongeschikt) paal schoeiing sloot
99BLO97	2AA	onder zandlaag, op mest
99BLO98	2BQ	zandlaagje ophogingspakket 2A
99BLO99	2AA	uit ophoging
99BLO100	2AA	uit ophogingslaag
99BLO101a		bij aanleg coupe 29
99BLO101b	6CA	uit waterput
99BLO102	2AA	uit ophogingslaag
99BLO103	2AA	uit ophogingslaag
99BLO104	2AA	uit ophogingslaag
99BLO105		bij aanleg coupe 29

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO106	1AA	uit kleilig zand in coupe 29 (natuurlijke depositie)
99BLO107	4CE	uit waterput met wilgentenen wand
99BLO108	4CF	uit waterput met ijzeren hoepels
99BLO109a	4CG	uit waterput (bodem staat in natuurlijke klei/zand)
99BLO109b	6BY	uit waterput met ijzeren banden
99BLO110	6BY	uit insteek van waterput met ijzeren banden
99BLO111	6BU	uit kuil met zeer slappe strovvulling
99BLO112	4CK	uit afvalkuil
99BLO113	7AE	baksteenmonster fundering
99BLO114	4CL	uit afvalkuil
99BLO115	6BK	uit waterput
99BLO116	6BL	uit waterput (ton)
99BLO117	4BL	op restant straatje
99BLO118	2AA	uit rul laagje
99BLO119	2AA	uit laag met kleiplaggen (bovenzijde 2A)
99BLO120	1AB	uit restant veen op 1AA
99BLO121	1AA	op natuurlijk klei/zand Voormeer
99BLO122	4BN	uit bovenlaag beerput BP2
99BLO123	4BN	uit beerlaag beerput BP2
99BLO124	4BF	baksteenmonster fundering
99BLO125	4BJ	uit afvalkuil
99BLO126	6BH	baksteenmonster fundering
99BLO127	4BN	baksteenmonster BP2
99BLO128	4BA	tegels
99BLO129		bij verdiepen boven huis 1
99BLO130	2AB	boven kleibaan (=dagzoom 2B?)
99BLO131	2AF/2AG	bij verdiepen boven houtwerk huis 1 (=boven 2F/2G)
99BLO132		kleipijpje op leemvloer hard
99BLO133	2AN	uit as haardplaats
99BLO134	6AT	baksteenmonster fundering
99BLO135	6AV	baksteenmonster fundering
99BLO136	6AU	baksteenmonster fundering
99BLO137	4AZ	baksteenmonster fundering
99BLO138	6AT	baksteenmonster fundering
99BLO139	4AX	baksteenmonster fundering
99BLO140	4AV	baksteenmonster fundering
99BLO141	2AN	baksteenmonster haardplaats
99BLO142	4BA	baksteenmonster fundering
99BLO143	4AZ	baksteenmonster fundering
99BLO144	4AX	baksteenmonster fundering
99BLO145	4AV	baksteenmonster fundering
99BLO146	8AK	baksteenmonster fundering
99BLO147	8AL	baksteenmonster fundering
99BLO148	2AA	werkput 3, aanleg vlak 2
99BLO149	4AW	uit afvalkuil
99BLO150	2AA	ophogingslaag; uit rulle grond (= restant woonplateau?)
99BLO151	2AF	houtmonster (dendro- ongeschikt) houten balk
99BLO152	2AA	vondststrooiing aardewerk binnen zone met veel sintels (woondeel huis 1); uit donkerbruin humeus materiaal
99BLO153	2AA	uit kleilige baan (dagzoom ophoging)
99BLO154	2AB	uit vulling wandgreppel
99BLO155	2AA	uit dagzomende zandige laag binnen staldeel huis 1

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO106	1AA	uit kleilig zand in coupe 29 (natuurlijke depositie)
99BLO156	2AA	uit dagzomende mestlaag binnen staldeel huis 1
99BLO157a	2AB	naast paal in wandgreppel (=V154)
99BLO157b	2AO	houtmonster (dendro- ongeschikt) paaltje van vlechtwerk wand
99BLO158	2AH	uit ophogingslaag
99BLO159	2AD	tussen planken poer (=2AD)
99BLO160	2AA	uit dagzomende zandige laag binnen staldeel huis 1
99BLO161	2AH	uit zandlaagje (stalingang?)
99BLO162	2AA	uit dagzomende zandige laag binnen staldeel huis 1
99BLO163	2AA	uit donkerbruin humeus ten zuiden van 2AH (=bovenzijde 2AA)
99BLO164	2AA	uit donkerbruin humeus binnen woondeel huis 1 (bovenzijde 2AA)
99BLO165	2AB	uit wandgreppel huis 1 (vondsten over de gehele lengte van het spoor aangetroffen)
99BLO166	2AF	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO167	2AF	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO168	2AF	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO169	2AG	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO170	2AG	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO171	2AB	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO173	2AF	bakstenen gewicht (als poer gebruikt)
99BLO175	2AF	baksteenmonster (onder plank poer 2F)
99BLO176	2AB	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO177	2AB	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO179	2AB	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO180	2AB	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO181	2AB	secundair gebruikt balkje met stokgaten van vlechtwerk wand
99BLO183	2AM	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO184	2AM	houtmonster (dendro zie bijlage RING)
99BLO197	2AM	houtmonster (dendro- ongeschikt); veldopmerking: secundair gebruikt
99BLO198	2AM	houtmonster (dendro- ongeschikt); veldopmerking: secundair gebruikt
99BLO201	2AM	houtmonster (dendro- zie bijlage RING); plank met pengaten; veldopmerking: secundair gebruikt
99BLO203	2AB	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO204	4BI	baksteenmonster voorraadkelder
99BLO205	4BI	baksteenmonster voorraadkelder
99BLO206	4BI	plavuismonster voorraadkelder
99BLO207	4BI	uit vulling voorraadkelder
99BLO209	2AO	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO210	4BI	tegelandje van voorraadkelder
99BLO211	2AD	houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO212	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin humeus
99BLO213	2AA	uit ophogingslaag: bruin humeus
99BLO214	2AA	uit ophogingslaag: zwart zand

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO216	2AD	houtmonster (dendro- ongeschikt) rechthoekige plank met paaltje
99BLO218	2AA	uit ophogingslaag: uit mestlaag in onderzijde ophogingspakket
99BLO219	2AA	uit ophogingslaag: zwart, rul, weinig materiaal
99BLO220	2BV	uit ophogingslaag: zwart zand
99BLO221	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin-zwart humeus weinig materiaal
99BLO222	1AA	op grijs zand van bodem Voormeer
99BLO223	4AQ	baksteenmonster fundering
99BLO224	4AS	baksteenmonster waterput
99BLO225	4AQ	baksteenmonster fundering (achtergevel?)
99BLO226	4AT	baksteenmonster fundering (haard/schouw?)
99BLO227	8AM	baksteenmonster waterput
99BLO228	3AA	uit mestkuil
99BLO229	3AA	grondmonster mest uit mestkuil
99BLO230	4AQ	uit insteek fundering
99BLO231	4AR	uit kuil of gat
99BLO232	4EP	houtmonster (dendro- zie bijlage RING) aangepunte paal
99BLO233	4AU	grondmonster sintels in coupe 33
99BLO234	--	tegel en aardewerk; locatie vondst onvindbaar op veldtekening
99BLO235	4AU	keramiek uit sintelhoudende laag
99BLO236	4AS	uit waterput
99BLO237	2AA	bij aanleg werkput 5, viak 2
99BLO238	5AJ	uit insteek waterput
99BLO239	2AK	uit vulling paalkuil
99BLO240	2AK	uit vulling paalkuil
99BLO241	2AA	uit ophogingslaag: donkerbruin humeus
99BLO242	2AK	houtmonster (dendro- ongeschikt) stompe paal
99BLO243	2AK	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO244	2AK	uit vulling paalkuil
99BLO245	2AK	uit vulling paalkuil (NB: bevat ketelfragment van 19de-eeuwse klei pijp; onderspit?)
99BLO246	4AY	uit insteek waterput
99BLO247	4AY	onderin waterput
99BLO248	2AK	houtmonster (dendro- ongeschikt naaldhout)
99BLO249	5AJ	uit vulling waterput houtmonster (dendro- ongeschikt)
99BLO250	2AL	uit mestkuil
99BLO251	6BI	baksteenmonster fundering
99BLO252	5AM	baksteenmonster fundering
99BLO253	4BF	baksteenmonster fundering
99BLO254	5AN	baksteenmonster fundering
99BLO255	5AO	baksteenmonster waterput
99BLO256	8AS	baksteenmonster poer
99BLO257	4BE	uit puinplek
99BLO258	8AQ	baksteenmonster fundering
99BLO259	4BH	op fundering (haard/schouw)
99BLO260	4BH	baksteenmonster fundering (haard/schouw)
99BLO261	4BK	uit asplek
99BLO262	6BE	uit vulling waterput
99BLO263	4BG	baksteenmonster fundering

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO264	8AT	uit waterkelder
99BLO265	5AO	uit vulling waterput
99BLO266	4BB	baksteenmonster fundering
99BLO267	5AK	uit afvalkuil
99BLO268	4BB	uit insteek muur
99BLO269	6AZ	uit insteek waterkelder

Vondstnr	Spoor	Omschrijving
99BLO270	6AZ	nabij waterkelder
99BLO271	8AO	houten plankje met was- en schrijfsporen uit waterput
99BLO500		stortvondst centraal vervuild deel plangebied
99BLO501	3-6?	in nabijheid van huis 1 aangetroffen

Bijlage 2: Dateringen van enkele aardewerktypen

Peter Bitter

Op basis van elders gevonden goed gedateerde exemplaren zijn er dateringen gegeven aan de voorwerpen uit onze opgraving. Voor steengoed zonder (s1) en met zoutglazuur (s2), kogelpot-, grijs, rood en wit aardewerk (kp, g, r, w) wordt hieronder per type aangegeven waarop de dateringen in deze publicatie berusten (**TABEL 19**). Soms kan een voorwerp scherper worden gedateerd op basis van bijvoorbeeld decoratie of een steelvorm. Daar wordt in de tekst en in de catalogus melding van gemaakt.

De dateringen van veel objecten zijn voorlopig van karakter. Wegens gebrek aan (meerdere) referenties aan goed gedateerde contexten is het soms weinig meer dan een persoonlijke interpretatie door de auteur. In een volgende publicatie kunnen daarom hopelijk verbeteringen worden aangebracht.

Tabel 19 Dateringen van keramiektypen op basis van literatuuronderzoek. Deels kan er worden verwezen naar scherp gedateerde vondstcomplexen, deels is in de betreffende publicatie alleen het individuele object gedateerd.

type	datering	literatuur
s1-dri-1	1375 1500	Renaud 1976 afb.28; Jansen 1983 afb.8:6 (15d/16a); Clevis/Kottman 1989, 37 (beerput 14d-15a) en 39 (afvalkuil 15bc); Jacobs/Van Veen 1996 (afvalkuil 15B-16a); Bitter et al 1997 cat.207 (beerput c. 1400-15d)
s1-dri-2	1375 1525	Janssen 1983 afb.8:5 (14B); Baart 1972, afb.16 (Olofskapel, gracht 1350/1425)
s1-kan-1	1375 1450	Sarfati 1979 nrs.4, 7 en 8 (muntschatten 1371, kort na 1425, 1422); Janssen 1988 fig.3 (muntschatten ca 1390/1400); Clevis/Kottman 1989, 39 (beerput 14d-15a); Clevis/Smit 1990, 39 (afvalkuil 14d-15a); Thijssen 1991; Bartels 1999
s1-kan-2	1375 1450	Clevis/Kottman 1989, 39 (beerput 14d-15a); Clevis/Smit 1990, 33 (beerkelder 14d-15A)
s1-kan-3	1375 1450	Clevis/Kottman 1989, 37 (beerput 14d-15a) en 39 (afvalkuil 15bc); Clevis/Smit 1990, 31 (beerkelder 14d-15a) en 37 (beerkelder 14d-15A); Thijssen 1991 cat.6-10 (14d/15A)
s1-kan-9	1375 1450	Janssen 1988 fig.4:2 en 4:3 (muntschatten resp ca 1370 en na 1379); Barwasser/Smit 1997; Back & Holtken 2009, abb.11:2, p.157 (Dom Keulen bouwfase 1437/1449)
s1-kan-17	1375 1450	Bartels 1999 (afgeleid van s1-kan-1)
s2-fle-5	1650 1750	Carmiggelt/Van Veen 1995, 44 (beerkelder 17B) en 45 (beerkelder 17d-18A); Bartels 1999 cat.99-104 (beerp 1700-1740)
s2-ink-1	1800 1900	Ostkamp 2005 cat.233 (05mid1: 19)
s2-kan-3	1500 1575	Sarfati 1979 nr.28 (muntschat 1557); Vandenbulcke en Groeneweg 1988 fig.3 (afvalkuil c.1518-1550); Clevis/Thijssen 1989 cat.32 (16A); Carmiggelt/Van Veen 1995, 45 (beerkelder 16A); Bitter et al 1997 cat.214 (bp 15d-1561); Ostkamp et al 2001 cat.2 (afvalkuil c.1560-1580); Unger 2007
s2-kan-32	1600 1865	Hurst et al 1986, 220-221; Carmiggelt/Van Veen 1995, 44 (beerkelder 17B); Jacobs/Van Veen 1996, 61 en 62 (beerputten 17bc en 17B); Clevis 2001, 85 cat.6 (18a) en 138 cat.2 (bp 1600-1680); Clevis 2007 (1840/1865)
s2-kan-35	1550 1625	Hurst e.a. 1986, nr.269-270 (Siegburg en Westerwald; opschrift 1599 en 1632); Barwasser/Smit 1997 (97kam2; Siegburg 16B); Gaimster 1997 fig.3.70 (Siegburg, opschrift 1585 uit scheepswrak Witte Leeuw 1613), 3.72 Raeren/Westerwald, opschrift 1595 uit scheepswrak Batavia 1629) en cat.117 (Westerwald, wapenschild 1599-1627); Bartels 1999 cat.146-147 (Siegburg, beerputten 1550-1590 en 1500-1550)
s2-kan-55	1575 1650	Hurst et al 1986 nrs.317, 337, 338; Jacobs/Van Veen 1996
s2-kru-2	1375 1550	Vandenbulcke en Groeneweg 1988 fig.10 (afvalkuil c.1518-1550); Clevis/Thijssen 1989 (16A); Clevis 2001, 32 (bp 1384/1450); Bitter 2009, 13 (RAMA14: demping sloot 16c)
s2-sne-1	1500 1625	Gaimster 1997 fig.3.24, 3.41 en cat.20, 22, 23, 24 (opschrift 1592, 1580, 1573, 1591, 1595, 1591) en cat.41-43 (decoratie 16b); Bartels 1999
s2-pot-7	1750 1900	Thijssen 1991 cat.60-61 (18B/19A); Bartels et al 1993; Bartels 1999 cat.283-285 (bp.1700-40; bp 18d; bp 1883-1903)
s2-pot-10	1750 1900	Bartels 1999 cat.287 (bp 18c); Clevis 2007 (1840/1865)
g-pot-4	1300 1425	Bruijn 1979 afb.47 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Smit 1990 (beerkelder 14d-15A)
g-pot-5	1300 1500	Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht); Gawronski/ Jayasena e.a 2011, cat.66 (oph.14a)
r-bak-1	1400 1525	Clevis/Kottman 1989, 39 (afvalkuil 15bc); Bitter 1988 afb.2 (pottbafval Leiden 15A); Bitter 1995 110 en cat.2 (oph.15d/16a)

type	datering	literatuur
r-bak-2	1400 1600	Bruijn 1979, afb.37:6 en 80:5 (pottenbakkersafval 15a en 15bc); Clevis/Kottman 1989; Bitter 1995 110 (misbakselkuilen c.1550-1573); Ostkamp et al 2001 cat.64-65 (beerput 16A) en cat.132-133 (beerput 15); Janssen/Nijhoff 2010, afb.20-8 (misbaksel 15a-b)
r-bak-3	1475 1550	Clevis/Kottman 1989; Bitter 1995 cat.4 (oph.15d/16a)
r-bak-4	1550 1675	Groeneweg 1992 nrs.470-474 (pottenbakkersafval 1638-1651); Bitter 1995 (pottenbakkersafval c.1550-1620); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (beerkelder 17B); Ostkamp et al 1998, 69; Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.24 (beerkelder 1603-c1650)
r-bak-5	1550 1625	Bitter 1992 afb.3E (pottbafval Leiden 1605-1622); Bitter 1995, 110, 121-122 (misbaksel klin c.1550-1620); Ostkamp et al 2001 cat.6 (afvalkuil c.1560-1580)
r-bak-6	1675 1900	Clevis/Smit 1990 46 (beerkelder 18); Groeneweg 1992 nr.581 en 584 (pottenbakkersafval 18); Van der Meulen/Smeele 2005 afb.18.2 (BOZ 19d)
r-bak-10	1450 1575	Bitter 1995 cat.10 (akl 16c); (Alkmaar ongepubl. misbakselkuil 15B/16a 88VDA 15B/16a)
r-bak-13	1600 1650	Bitter et al 1997 cat.135 (bp 1561-c.1625/40)
r-bak-15	1375 1550	Bitter 1986, 113 (beerput 15B); Bitter et al 1997 cat.137 (afvalkuil 16); Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht)
r-bak-17	1400 1550	Bitter et al 1997 cat.139 (bp.15d-1561); Bartels 1999, nr.373 (bp 15c); Ostkamp et al 2001 cat.66 (beerput 16A); Weber/Hulst 2006, 133 (14d/16a); Ostkamp/Spanjer 2005 cat.1 (Purmerend, ophoging 15d/16a)
r-bak-19	1250 1375	Jacobs e.a. 2000, cat.45 (02haa4 misbaksel 13bc); Gawronski/ Jayasena e.a. 2011, cat.162 (14bc)
r-bak-23	1400 1500	Vreenegoor/Kuipers 1996 (beerput 15bcd); Ostkamp/Kottman 2006 cat.170 (05mid1; bp 16d)
r-bak-26	1400 1550	Snieder CMA 1985 03/027 (beerput 15); Bitter 1986 afb.19 (beerput 15B-16A); Ostkamp et al 2001 cat.7 (afvalkuil c.1560-1580); Ostkamp et al 2001 cat.134 (beerput 15ac); Janssen/Nijhoff 2010, afb.27-12 (misbaksel 1437/1461)
r-bak-28	1425 1475	Bartels 1999 cat.376 (akl 15b/c)
r-bak-29	1425 1475	Bartels 1999 cat.377 (akl 15b/c)
r-bak-35	1400 1500	Bartels 1999
r-bak-37	1500 1550	Bartels 1999 (1490-1525)
r-bak-41	1450 1525	(Alkmaar ongepubl. misbakselkuil 15B/16a 88VDAI)
r-bak-47	1600 1700	Van de Velde e.a. 2009, cat.204 (07ven2, beerput 17)
r-blo-6	1675 1800	Clevis/Smit 1990 46 (beerkelder 18); Clevis 2006 cat.77 (ARZ34 06zwo8: 17d/18)
r-blo-12	1375 1600	Bartels 1999
r-bor-1	1450 1550	Clevis/Kottman 1989; Bitter 1990 type 31a; Bitter 1995; Ostkamp et al 2001 13, 20 en 114-15 (RAMA10: akl c1560/1580 en bp 16A)
r-bor-6	1525 1675	Clevis/Smit 1990; Bitter 1992 afb.5G (pottenbakkerij 1605-1622); Bitter 1995; Ostkamp et al 1998 cat.45; Ostkamp et al 2001 13, 20 en 114-15 (RAMA10: akl c1560/1580 en bp 16A); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.25 (beerkelder 1603-c1650)
r-bor-10	1700 1865	Baart 1988, 161; Clevis/Smit 1990 46 (beerkelder 18); Mars 1991, 34; Ostkamp et al 1998 cat.108 (riool 1798-1863); Ostkamp et al 2001 cat.167 (beerput c.1760-1780); Clevis 2007 (1840/1865)
r-bor-12	1750 1875	Thijssen 1991 cat.88-89 (18d/19a); Kley 1996 cat.1 (ovenvondst 1750-18d); Francke 1988 Abb.2:6 (Duisburg, gracht 19bd)
r-bor-16	1550 1625	Bitter 1995 cat.17 (bp 1574-1677); Bitter et al 1997 cat.143 (bp 15d-1561)
r-bor-17	1675 1800	Jacobs 1997 cat.19 (Begijnhof, bp c.1700-1739); Carmiggelt/Van Veen 1995, 47 (beerkelder 18B); De Jong-Lambregts 2007, 82 (RAMA12:17d/18A); Ostkamp 2007 (07ven2) cat.208 (17B/18A), 331 en 374 (2x beerp 17B/18A);
r-bor-28	1800 1875	Ostkamp et al 1998 cat.110 (riool 1798-1863); Groothedde 2000 (pottenbakkersafval 1836-1872; Clevis 2007 (1840/1865)
r-bor-31	1600 1675	Bartels 1999 (beerput 1580/1610); Groothedde en Van Helbergen 2007 cat.9 (ZAP21; 06zut3: beerp c1650-1657); Kley 2009 cat.3 (09oth2; pottbafv 1580-1650); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.28-30 (beerkelder 1603-c1650)
r-bor-50	1625 1675	Bierkade Alkmaar (02BIE) met jaartal 1647 (ongepubliceerd)
r-bor-64	1825 1875	Francke 1988 Abb.2:6 (grachtdemping 19bc)
r-dek-1	1375 1650	Bruijn 1979 afb.45:6 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Kottman 1989 (89dev1 beerput 14d-15a); Bitter 1992 afb.3F (pottbafval Leiden 1605-1622); Bartels 1999 cat.446 (beerput 16bc); Ostkamp et al 2001 cat.76 (01alk4; beerput 16A); Clevis 2001 86 cat.11 en 141 cat.13 (01zwo2; 17 en 17A); Jacobs/ Olthof/ Pavlovic 2002 cat.65 (02haa4; 16/17a); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.313, 663 (11ams13; 16c, 17B)
r-dek-19	1425 1475	Bartels 1999 cat.457 (akl 15 b/c)
r-dek-36	1300 1400	Jaspers 2007, cat.1 (adc826 07slur1; per abuis r-dek-35: 14e eeuw)
r-dov-1	1350 1500	Bruijn 1979 afb.45:3 (pottenbakkersafval 15a); Bitter et al 1997 cat.153 (kuil 16); Ostkamp 2006 cat.80 en 95 (adc595 05mid1: kuil 14bc en bp. 14d-15A)

type	datering	literatuur
r-gra-2	1325 1425	Baart 1977 nr.459 (grachtvulling 1350-1425); Clevis/Kottman 1989 (beerput 14d-15a); Clevis/Smit 1990 (beerkelder 14d-15a); Ostkamp et al 2001 cat.44-45 (beerput c.1375-1425); Bitter/Roedema 2009 (03WAA9, onder brandlaag 1328)
r-gra-3	1350 1450	Bruijn 1979 afb.25:1-2 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Kottman 1989 (beerput 14d-15a); Jacobs/Van Veen 1996 (afvalkuil 15B-16a); Ostkamp et al 2001 cat.46-48 (beerput c.1375-1425); Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht)
r-gra-5	1375 1475	Clevis/Kottman 1989, 37 (beerput 14d-15a) en 39 (afvalkuil 15bc); Bitter 1988 afb.2 (pottbafval Leiden 15A); Clevis/Smit 1990, 33 (beerkelder 14d-15A) en 37 (beerkuil 14d-15a)
r-gra-7	1400 1500	Clevis/Kottman 1989 (afvalkuil 15bc); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (afvalkuil 15); Jacobs/Van Veen 1996 (afvalkuil 15B-16a); Ostkamp et al 2001 cat.50-51 (beerput c.1375-1425); Clevis 2001, 33 (bp 1384/1450)
r-gra-8	1425 1525	Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (afvalkuil 15); Bitter 1995 cat.19 en p.110; Bitter et al 1997; Ostkamp et al 1998 cat.76 (dunwandig, 17ac); Ostkamp et al 2001 cat.77-79 (beerput 16A)
r-gra-10	1400 1550	Baart e.a. 1977, nr. 461 (Olofskapel, gracht 1350/1425); Bruijn 1979 afb.25:6-7 (pottenbakkersafval 15a); Groeneweg 1992 nrs.266, 273, 280, 285 (pottenbakkersafval ca 1550); Ostkamp et al 1998 (beerput 1578-ca 1650); Ostkamp et al 2001 cat.80-81 (beerput 16A); Janssen/Nijhoff 2010, afb.19-1,6 (misbaksel 15a-b)
r-gra-19	1530 1650	Bitter 1995, 108-112 (pottenbakkersafval vanaf c.1600 tot 1620); Ostkamp et al 1998 cat.78; Ostkamp et al 2001 cat.82 (beerput 16A); Bitter 2010, 36 (onder stadswal 1528/1537)
r-gra-20	1375 1450	Hoek 1975, 520 en afb.17 (14d/15a); Baart 1977 nr.465 (Olofskapel, gracht 1350/1425); Bruijn 1979 afb.25:4, 28 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Smit 1990, 37 (beerkuil 14d-15a); Bitter et al 1997; Ostkamp et al 2001 cat.42 (beerput c.1375-1425) en cat.136-137 (beerput 15ac); Clevis 2001, 33 (bp 1384/1450); Janssen/Nijhoff 2010, afb.26-1 (misbaksel 1437/1461); Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht)
r-gra-21	1700 1800	Clevis/Smit 1990 46 (beerkelder 18)
r-gra-22	1375 1525	Sarfati 1979 nr.17 (muntschat 1492); Bruijn 1979 afb.22:1 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Smit 1990 (beerput 14d-15a); Bitter et al 1997 (beerput 15d-1561); Bartels 1999 (2xbeerput 14b-d); Ostkamp 2001 cat.83 (beerput 16A); Ostkamp 2002 (Ijsselstein ADC-rapp 129; beerput 14d-15a)
r-gra-26	1550 1675	Clevis/Smit 1990 cat.60 (17); is een variant op r-gra-19
r-gra-31	1600 1675	Bitter 1995 (beerput 1574-1674)
r-gra-34	1525 1650	Bitter 1992 afb.3A,C (pottbafval Leiden 1605-1622); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (afvalkuil 15); Bitter 1995 cat.19 en p.110 (misbaksel kln 16c en 1573-1620); Bitter et al 1997 cat.164 (bp 15d-1561); Ostkamp et al 1998 cat.76 (dunwandig, 17ac); Ostkamp et al 2001 cat.77-79 (beerput 16A)
r-gra-37	1575 1675	Bitter 1995 (beerput 1574-1674); Jacobs 2000 cat 85 (HBO 34; 02haa4: 16d/17a); Jacobs 2002 cat.23 (Spitten, 02haa5: 16/17A)
r-gra-41	1525 1625	Bitter 1995 110 (misbaksel kln 16c en 1573-1620); Ostkamp et al 2001 cat.86 (RAMA 10; beerput 16A)
r-gra-43	1525 1600	Jacobs 1996 cat.52 (16d); Bitter et al 1997 cat.165 (bp 16d-17a); Jacobs 2002 cat.18 (HBO36 02haa6: bp 16d/17a); Griffioen/ Ostkamp 2004 cat.30-31 (adc910 04woe1: bp.1525-1560); Schabbink/ Ostkamp 2005 cat 36 en p.49-50 (adc403 05vtn2: 16bc -achter beschoeiing dendro 1698), Clevis 2005 cat.30 (ARZ30 05zwo7: 16bc); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.287 (11ams13: 16c)
r-gra-49	1700 1800	Baart e.a. 1986, afb.15 li-achter (bp. 1708-c.1800); Van Gangelen/Helfrich 1992, 315 (beerput 17B-18); Jacobs 1997 cat.25 (97haa3 bp c.1700-1739); Ostkamp et al 1998, 59 (bp. 18); Kley 2007, cat.22 (18A)
r-gra-50	1575 1650	Bitter et al 1997 (bp 1561-c.1640); Dijkstra/ Ostkamp 2006 cat.4 (assart3, 99lisse: beerput 1600-40);
r-gra-51	1725 1875	Groeneweg 1992 nrs. 532-533, 587-595 (18de eeuw) en afb.94 nr.632 (1860-1870); Bitter et al 1997 cat.169 (18B); Van der Meulen/Smeele 2005 afb.3.23 (ca.1900); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.973 (18bc); Berends 2012 (12beul: 1716/1776)
r-gra-52	1575 1650	Groeneweg 1992, nr.441 (pottbafval 17); Bitter et al 1997, cat.170 (bp 1584-1913); Jacobs 2002, cat.22 (HBO 36 02haa6; 16d-17A); De Jong-Lambregts 2007, cat.7 (05ODG; afvalkuil 17A); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.651 (1625-1660)
r-gra-53	1750 1875	Bitter et al 1997 (18B/19a); Clevis 2007 cat.182-192 (07zwo10: 1840/1865); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.977-978 (18b en 18B)
r-gra-54	1500 1650	Jacobs/Van Veen 1996, 63 (beerput 17ac); Bitter et al 1997; Groothedde/Van Helbergen 2006 cat.15 (voor 1657); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.389 (17a)
r-gra-59	1600 1650	Jacobs/Van Veen 1996, 62 (afvalkuil 17A) en 63 (beerput 17ac); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerput 1600-40); Bartels 1999 cat.489 (beerput 1595-1625); Clevis 2001, 144 cat.25 (16d/17a); Ostkamp 2004 cat. 55-56 (04woe1: bp 16b-17b); Ostkamp/Kottman 2006 cat.189 (05mid1; beerput 17a)

type	datering	literatuur
r-gra-80	1425 1500	Vreenegeoor/Kuipers 1996 cat.36-37 (bp 15bcd); Bartels 1999 cat.500 (tonput 1430-1450)
r-gra-87	1650 1725	De Bodt 1991, nr. 129 (opschrift 1661); Ostkamp et al 2001 cat.142 (opschrift 1672) en 143 (beerput c.1640-1680); Ostkamp/Spanjer 2005 cat.21 (adc341 03pur1: opschrift 1691); Kley 2007 cat.27 (05aks: opschrift 1709)
r-gra-88	1375 1450	Ostkamp et al 2001 (01alk4) cat.55 (beerput c.1375-1425); Bruijn 1979 afb.28:3 en 81:7 (pottenbakkersafval 15a resp.15bc); Bitter/ Rioedema 2010 (10alk11) cat.17 (bp 14d/15a)
r-gra-91	1575 1700	Bartels 1999, nr. 503-505 (16B, 18A); Thijssen 1991 cat.111 (16d-17A, abusievelijk als r-gra-8); Jacobs/Olthof/ Pavlovic 2002 cat.89 (02haa4; 17d/18); Groothedde en Van Helbergen 2007 cat.21-22 (ZAP21; 06zut3: beerp c1650-1657); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.37 (beerkelder 1603-c1650); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.391, 592, 957 (11ams13; 17a, 17b, 17d/18a)
r-kan-5	1700 1800	Clevis/Kottman 1989, 48 (beerput 17d-18A); Clevis/Smit 1990, 35 (beerkelder 17d-18A) en 46 (beerkelder 18); McLaughlin-Neyland 1993 fig.24; Ostkamp et al 1998 cat.10
r-kan-15	1575 1700	Thijssen 1991 cat.120 (16d/17A); Bartels 1999 cat.533 (bp 1580/1610); Ostkamp 2009 cat.9 (adc1252 06oed1: akl 16B); Clevis 2001 89 cat.21 (17B/18A); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.605 (17B)
r-kan-23	1825 1925	Clevis 2007 cat.95 (1840/1865); Van der Meulen/ Smeele 2012 p.231-232, afb.20:7 nr.12 (misbaksels Delft 1870/1875), afb.22:11 linksboven (Bergen op Zoom c.1920)
r-kan-25	1700 1800	Carmiggelt/Van Veen 1995, 48 (beerkelder 18bc)
r-kan-31	1450 1650	Vreenegeoor/Kuipers 1996 (beerput 15bcd); Van den Berg/Ostkamp/Veen 2003 cat.14 (stortlaag 16b/d); pottenbakkersafval vanaf 1626 Alkmaar (88VER ongepubliceerd);
r-kan-38	1300 1450	Bartels 1999 cat.543-544 (beerputten 14A); Gawronski/Jayasena 2012 cat.90-91 (14A)
r-kap-1	1800 1900	Clevis/Smit 1990 cat.75 (19d/20a); Groeneweg 1992, 161-162 (pottenbakkersafval vanaf c.1800); Bartels 1993 cat.13 (beerput 19B); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.1176 (19B)
r-kap-2	1825 1875	Clevis/Smit, Ostkamp et al 1998 cat.11 (riool 1798-1863); Clevis 2007 (1840/1865)
r-kap-4	1850 1940	Bartels 1999 (beerput 1883-1903)
r-kmf-1	1600 1675	Thijssen 1991 cat.129 (16d); Jacobs/Van Veen 1996, 63 (beerput 17ac); Bartels 1999 cat.557 (bp 1670-1710)
r-kmf-2	1725 1865	Bitter et al 1997 cat.174 (18A); Bartels 1999 cat.558 (beerput 18c); Van der Meulen/Smeele 2005 afb.10.4 (voor 1848), 18.2 (BOZ 19d); Vermeulen 2006 cat.13 (05dev1: beerput 1740-1815); Klomp 2008 cat.11 (06hat1: beerput 1720-1770); Clevis 2007 (1840/1865)
r-kmf-12	1625 1700	Gawronski/ Jayasena 2012 cat.654 (17B)
r-kmf-16	1825 1875	Clevis 2007 (1840/1865)
r-kom-1	1675 1875	Clevis/Smit 1990, 35 (beerkelder 17d-18A) en 46 (beerkelder 18); Thijssen 1991 cat.130 (18B); Clevis 2007 (1840/1865)
r-kom-3	1350 1425	Bruijn 1979 afb.41:1 en 4 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Kottman 1989 (beerput 14d-15a); Clevis/Smit 1990 cat. 78-79 (14d/15a); Weber/Hulst 2006 cat.16 (02bev; beerput 14d/15a); Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.177 (14B)
r-kom-5	1350 1450	Clevis/Kottman 1989, 102 (beerput 14d-15a); Jacobs/Olthof/Pavlovic 2002 cat.93 (02haa4, HBO34; beerput 14d-15A); Ostkamp et al 2001 cat.57 (beerput c.1375-1425); Janssen/Nijhoff 2010, afb.29-2 (misbaksel 1437/1461); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.159 (14d/15a)
r-kom-21	1800 1850	Thijssen 1991 cat.132 (19A); Ostkamp et al 1998 (riool 1798-1863)
r-kom-22	1575 1675	Thijssen 1991 cat.133 (16d/17a); Bartels 1999 cat.574 (tonput 17c)
r-kom-36	1550 1675	Clevis 2001, 89 (16d-17A NH slibaardewerk); Jacobs/Poldermans/Van der Zon 2002 (Spitten aan het Spaarne), cat.30 (jaartal 1606, NH slibaw); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.45 (beerkelder 1603-c1650)
r-kom-41	1425 1650	Vreenegeoor/Kuipers 1996 cat.59 (bp 15bd); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.47-50 (beerkelder 1603 c1650)
r-kom-58	1525 1625	Bartels 1999 (beerput ca. 1540-1580); Jacobs 2002 cat.34 (02haa6, HBO36; beerput II 16-17A); Jongepier 2006 cat.5 (07goes3; beerput 16d-17a)
r-kop-1	1475 1550	Ostkamp 1996 (scriptie kasteelgracht De Nieuwburg, gesloopt 1517); Ostkamp et al 2001 cat.92 (beerput 16A)
r-kop-2	1525 1675	Bitter 1992 afb.4F-H (pottbafval Leiden 1605-1622); Bitter 1995, 111 (waterputvulling 16bc; pottenbakkersafval c.1550-1620); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (beerkelder 17B); Bitter et al 1997, 133 (beerput 15d-1561); Ostkamp et al 2001 cat.144 (beerput c.1640-1680)
r-kop-4	1675 1865	Baart e.a. 1986, afb.15 midden (bp. 1708-c.1800); Clevis/Kottman 1989, 48 (beerput 17d-18A); Clevis/Smit 1990, 35 (beerkelder 17d-18A) en 46 (beerkelder 18); Van Gangelen/ Helfrich 1992, 327; Jacobs 1997 cat.26 (Begijnhof, bp c.1700-1739); Ostkamp et al 1998 cat.112-113 (riool 1798-1863); Van der Meulen/Smeele 2005 afb.10.4 (Friesland, voor 1848); Clevis 2007 (1840/1865)
r-kop-11	1575 1650	Bitter 1995 cat.40 en p.111 (opschrift 1611); Van Gangelen/Kersloot/Venhuis 1997 afb.44, 65b, 77, 144b (opschrift 1603, 1640, 1636, 1647; Ostkamp et al 2001 cat.145 (beerput c.1640-1680)

type	datering	literatuur
r-kop-13	1500 1600	Bitter 1995 cat.42 (pottbafval 1575-1620); Griffioen/ Ostkamp 2008 cat.37 (adc910, 04woe1: beerput 1525-60)
r-kop-14	1575 1650	Bartels 1999 cat.605 (beerput 1580-1610); Ostkamp/Van Benthem 2004 cat.60 (02goes1; adc307; stortlaag 17a/c); Ostkamp 2004 cat.5 (03bre1, adc224; beerbak 17B); Ostkamp/Kottman 2006 cat.172 (05mid1, adc595; beerp 16d); Jongepier 2006 cat.6 (07goes3; beerput 16d-17a); Meinsman/ Ostkamp 2010 cat.12 (BOOR349; 08rot1; beerput 16d-17A); Kley 2009 cat.15 (09oth2; pottbafv 1580-1650)
r-lek-7	1525 1650	Bartels 1999 cat.628 (bp1530-75); Jacobs 2002 (02haa6, HBO36) cat.38 (bp 16-17A)
r-lek-8	1550 1650	Groeneweg 1992 nr.503 (pottenbakkersafval 1638-1651); Bartels 1999 (beerput c.1550-1625); Jacobs 2002 cat.39 (02haa6, HBO36; beerput II 16-17A)
r-oli-1	1475 1625	Clevis/Kottman 1989, 105 (16); Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 1998, 75 (beerput 17ac); Griffioen/ Ostkamp 2008 cat.61 (adc910, 04woe1: beerput 1525-1650); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.315 15d/16a)
r-oli-2	1525 1750	Clevis/Kottman 1989, 48 (beerput 17d-18A); Bitter 1992 afb.5E (pottbafval Leiden 1605-1622); Bitter 1995 (beerput 1574-1674); Groeneweg 1992 nrs.176-177 (pottenbakkersafval 16A), 573-574 (pottenbakkersafval 18de eeuw); Jacobs 1995 cat.60 (HBO29-1995; 96haa2; beerput 17b); Ostkamp et al 2001 cat.97 (beerput 16A); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.433-434 (16d) en 667-668 (17b)
r-oli-3	1375 1600	Van Regteren Altena 1972, afb.23 met verticale ogen (Olofskapel, gracht 1350/1425); Bruijn 1979, 75 (pottenbakkersafval 15a); Bitter 1995 (pottenbakkersafval 16d/17a); Janssen/Nijhoff 2010, afb.22-3 (misbaksel 15a-b); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.168-169 (14B/15a) en 316 (15d/16a)
r-ond-1	1550 1650	Bitter 2010 cat.69 (RAMA15; 10alk11: beerp 1550-1780)
r-pis-4	1500 1600	Clevis/Kottman 1989, 107 (16); Ostkamp et al 2001 cat.98 (beerput 16A); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.276 en 317 (16b) {= vervallen type r-pis-9: Bitter 1995 (16c); Ostkamp et al 2001 cat.13 (afvalkuil c.1560-1580)}
r-pis-5	1575 1700	Bitter 1992 afb.4B (pottbafval Leiden 1605-1622); Clevis/Smit 1990, 35 (beerkelder 17d-18A) en 46 (beerkelder 18); Hacquebord/Vlierman 1991, 55-56; Bitter 1995, 112 (pottenbakkersafval 1574-1620); Jacobs/Van Veen 1996, 61, 62 en (beerput 17bc en 17B, afvalkuil 17B); Ostkamp et al 1998
r-pis-16	1750 1865	McLaughlin-Neyland/Neyland 1993 fig 23 (schip gezonken 1783); Van Holk 1996 fig 4.26 en 6.2a; Ostkamp et al 1998 cat.114-117 (riool 1798-1863); Ostkamp et al 2001 cat.169 (beerput c.1760-1780); Van der Meulen/Smeele 2005 afb.10.5 (Friesland, voor 1848), 21.7 (19); Ostkamp/Kottman 2006 cat.237-240 (05mid1, adc595; (18d/19A) in beerp 18d-19); Clevis 2007 (1840/1865); Klomp 2009 cat.12 (ARZ55, 09zwo15: 18d/19A)
r-pis-35	1625 1700	Bartels 1999 cat.660 (bp 1720-60); Groothedde en Van Helbergen 2007 cat.33 (ZAP21; 06zut3: beerp c1650-1657); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.953 (17b)
r-pot-5	1300 1450	Bruijn 1979 afb.46:13 en 47 (pottenbakkersafval 15a); Bitter 1986, 116; Krauwer/Snieder 1994; Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht)
r-pot-7	1500 1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Bitter et al 1997 cat.189 (bp 15d-1561)
r-pot-13	1700 1850	Van Gangelen/Kortekaas/Carmiggelt 1987, 25-26; De Bodt 1991, 79 (opschrift 1706); Bartels 1993; Ostkamp et al 1998 cat.13 en cat.119 (beerput voor 1807 en riool 1798-1863); Berends 2012 (12beul: 1716/1776)
r-pot-59	1800 1900	Van der Meulen/Smeele 2005 afb.23.16 (19); Clevis 2007 (1840/1865); Klomp 2009 (09zwo15; 1775/1850)
r-pot-66	1625 1725	Bitter 2010 (08LAA)
r-spa-5	1550 1650	Bartels 1999 cat.684-685 (bp.1580-1610, bp. 1540-80); Clevis 2001, 92 cat.32 (01zwo2: bp 17-18A); Jacobs/ Poldermans/ Van der Zon 2002 cat.41 (Spitten, 02haa5: bp 16d-17A)
r-stk-2	1600 1700	Groeneweg 1992 nrs.491-492 en 528 (pottenbakkersafval 1638-1651 en c.1700); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (beerkelder 17B) en 45 (beerkelder 17d-18a); Jacobs/Van Veen 1996, 61 (beerput 17bc); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40);
r-stk-5	1550 1650	Bitter 1992 afb.3I (pottbafval Leiden 1605-1622); Clevis en Kley 1990, cat.28 (beerput 16B-17A); Bitter 1995 (beerput 1574-1677); Clevis 2001, 149 (kuil 17A); Clevis 2005 cat.58 (beerkelder 16bc)
r-stk-15	1600 1700	Clevis 2001, 92 cat.33 (01zwo2: bp 17-18A); Dijkstra/ Ostkamp 2006 cat.11 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Schrickx 2006 cat 59 (beerput 17B); Groothedde en Van Helbergen 2007 cat.34-35 (ZAP21; 06zut3: beerp c1650-1657);
r-tes-1	1575 1750	Clevis/Kottman 1989, 48 (beerput 17d-18A); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (beerkelder 17B); Bitter et al 1997 (beerput 16d/17a); Ostkamp et al 1998, 59 cat 181 (1620/1680); Ostkamp et al 2001 cat.103 (beerput 16); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.645-648 (17B), 972 (18b)

type	datering	literatuur
r-tes-3	1625 1750	Clevis/Smit 1990 cat. 105 (17); Bitter et al 1997 cat.196-197 (17b/18A); Jacobs/Van Veen 1996, 63 (beerput 17ac); Clevis 2001, 92 cat.36 (01zwo2: bp 17-18A); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Ostkamp/Kottman 2006 cat.209 (05mid1, adc595; beerp 17B); Clevis 2006 cat.118-119 (ARZ34, 06zwo8:17-18); Gawronski/ Jayasena 2009 cat.3 (AAr36, 09ams1: bp 17b)
r-tes-4	1525 1625	Bitter 1995, 112 en cat.60 (pottenbakkersafval c.1550-1620); Jacobs 1996 (beerput 16B); Jacobs e.a. 2000, cat.106 (HBO34, 02haa4: 16d/17a); Ostkamp et al 2001 cat.15-16 (afvalkuil c.1560-1580); Ostkamp et al 2001 cat.104-107 (beerput 16A); Jacobs 2002 cat.45 (02haa6, HBO36; beerput I-B 16d-17a); Griffioen/ Ostkamp 2008 cat.41 (adc910, 04woe1: beerput 1525-60)
r-tes-5	1550 1650	Bitter 1995, 108 en 112 (nog aangeduid als r-vuu-1 en -2; pottenbakkersafval vanaf c.1600 tot 1620); Jacobs 1995 cat.62 (HBO29-1995; 96haa2; beerput 17c); Bitter et al 1997; Bartels 1999 cat.693 (bp 17a); Jacobs e.a. 2000, cat.107 (HBO34, 02haa4: 16d/17a);Gawronski/ Jayasena 2012 cat.420 (17a), 641 (17A)
r-tes-6	1575 1650	Bitter et al 1997 (beerput 1561/1630); Jacobs/Van Veen 1996 (demping waterput 17A); Bitter 1995, 108 en 112 (nog aangeduid als r-vuu-1 en -2; pottenbakkersafval vanaf c.1600 tot 1620); Bitter 2010 cat.36 (RAMA15, 10alk11: beerput 1418-1625)
r-tes-7	1600 1650	Jacobs/ Van Veen 1996 cat.64 (beerput 17bc); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.419 (17a)
r-tes-11	1500 1625	Bruijn 1992, 41 en afb.14 type 34 (pottenbakkersafval 1603-1604); Bitter 1995 cat.1 (als 'r-asl-?'; pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 2001 cat.109 (beerput 16A)
r-tes-18	1575 1650	Bitter 1992 afb.5A (pottbafval Leiden 1605-1622); Bartels 1999 cat.701 (beerkelder 1580-1610); Van Veen 2012 (12dha4, HOP 14) cat.70 (beerkelder 1570-1640)
r-tes-25	1575 1650	Ostkamp 2003 (03dok1; 16d/17A)
r-vet-1	1325 1525	Bruijn 1979 afb.29 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Kottman 1989 (beerput 16-17); Bartels 1999 (beerput 15c); Janssen/Nijhoff 2010, afb.29-1 (misbaksel 1437/1461); Bitter 2009 (RAMA13), 98 (voor 1328)
r-vst-1	1550 1625	Bitter 1992 afb5C (pottenbakkersafval 1605-1622); Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 2001 cat.17 (afvalkuil c.1560-1580); Jacobs/ Olthoff/ Pavlovic 2002 cat.111-112 (02haa4, HBO34; 16d/17a); Schrickx 2006 cat.61 (06hoo1: akl 15B/16a); Schrickx 2009 cat.13 (10hoo6, WAR10; 15B/16A)
r-vst-3	1575 1650	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Van Gangelen/Kersloot/Venhuis 1997, afb.25, 55, 76, 78, 85, 86, 112, 114, 130 (opschrift 1604, 1611,1625, 1623, 1645, 1648, 1610, 1607, 1637) Ostkamp et al 2001 cat.18-19 (afvalkuil c.1560-1580); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.53 (beerkelder 1603-c1650)
r-vst-6	1525 1650	Gawronski/Jayasena 2012 cat.314 (11ams13: 16bc)
r-zal-3	1550 1750	Bitter 1992 afb.3H (pottbafval Leiden 1605-1622);Thijssen 1991 (16/17A); Groeneweg 1992, nrs.481-482 (pottenbakkersafval 1638-1651); Bitter 1995 (beerput 1574-1677); Ostkamp et al 1998 (beerputten 1578-c.1650 en c.1620-c.1680); Bartels 1999 (beerput c.1720-1760); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40);
r-zal-4	1400 1600	Bruijn 1979 afb.33:7 (pottenbakkersafval 15a); Bitter et al 1997 (beerput 15d-1561); Bartels 1999 (beerput c.1550-1590); Ostkamp et al 2001 cat.111 (beerput 16A)
w-bak-1	1750 1825	Baart/Krook/Lagerweij 1986, 103; Groeneweg 1992, 238-239; Ostkamp et al 1998 (beerput voor 1807); Bartels 1999 cat.741 (beerp 1701-78)
w-bak-5	1575 1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 2001 cat.19 (afvalkuil c.1560-1580); Clevis 2001, 152 cat.55 (01zwo2: 17ac)
w-bak-9		NIEUW TYPE (ongepubliceerd 03alk5)
w-bak-11	1550 1625	Bitter et al. 2012 cat.11 (11alk15, 98LAA akl 16bc), Bitter et al 2012b (98BLO akl 16d/17a)
w-bla-1	1650 1725	Thijssen 1991 cat.154 (17); (Jacobs/Van Veen 1996, 63 (beerput 17d/18a); Bitter et al 1997 cat.230 (17B)
w-bor-5	1575 1625	Bitter 1995; Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.28-30 (beerkelder 1603-c1650); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.473 (17a)
w-bor-11	1550 1600	Ostkamp et al 2001 cat.23 (afvalkuil c.1560-1580)
w-dek-8	1625 1675	Jacobs/Van Veen 1996, 61 (beerput 17bc); Bartels 1999 cat.753 (bp 18A)
w-gra-6	1575 1650	Bitter 1995; Jacobs/Van Veen 1996, 61 en 62 (beerputten 17bc); Clevis 2001, 152 cat.57 (01zwo2: 16d/17a); Jacobs/ Poldermans/ Van der Zon 2002 cat.51 (Spitten, 02haa5: bp 16B-17a); Ostkamp/Kottman 2006 cat.192 (05mid1, adc595; beerp 17a); Bitter 2009 cat.22 (RAMA13, 09alk9: beerput 16d-1681); Bitter 2010 cat.37 (RAMA15, 10alk11: beerput 1418-1625)
w-gra-7	1550 1650	Baart/Krook/Lagerweij 1986, 101; Clevis/Kottman 1989; Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Bitter et al 1997 (beerput 15d-1561); Ostkamp et al 1998 cat.59, 60 en 86; Schrickx 2006 cat.64 (beerput 17B); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.691 (17b)

type	datering	literatuur
w-gra-10	1625 1675	Bitter 1995; Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.55 (beerkelder 1603-c1650); Ostkamp 2007 cat.207 (07ven2; beerp 17bc); Groothedde en Van Helbergen 2007 cat.39 (ZAP21; 06zut3: beerp c1650-1657); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.462-463 (17a), 693-694 (17b)
w-gra-12	1550 1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Jacobs 2002 cat.47 (02haa6, HBO36; beerput II 16-17A); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.331 (16b); vgl. r-gra-19
w-gra-13	1525 1650	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.689 (17B) vgl. r-gra-41
w-gra-23	1650 1700	Bitter et al 1997; vergelijk r-gra-87
w-gra-31	1575 1650	Bartels 1999 cat.757 (beerput 1595-1625); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.57 (beerkelder 1603-c1650)
w-gra-32	1525 1600	Bartels 1999 cat.758 (bp 16b)
w-gra-37	1600 1650	Jacobs e.a. 2000, cat.120 (HBO34, 02haa4: beerp 16d/17a); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Hos 2008 cat.20 (07dor2:beerput 17b); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.58 (beerkelder 1603-c1650); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.690 en 692 (17b)
w-kan-15	1625 1725	Bartels 1999 cat. 769 (bp 1675-1720); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.698 (17b) en 1017 (18A)
w-kan-18	1550 1650	Ostkamp et al 2001 cat.26 (afvalkuil c.1560-1580); Van Helbergen/ Ostkamp 2010 cat.98 (08utr4, Utr. BA 12: 17A)
w-kom-6	1575 1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620)
w-kop-2	1525 1675	Bitter 1995 (pottenbakkersafval c.1550-1620); Jacobs e.a. 2000, cat.121 (HBO34, 02haa4: 16d/17a); Ostkamp et al 2001 cat.27 (afvalkuil c.1560-1580) en cat.108 (beerput 16A) en cat.147 (beerput c.1640-1680); Clevis 2001, 94 cat.43 (01zwo2: 17); Jacobs/ Poldermans/ Van der Zon 2002 cat.55 (Spitten, 02haa5: bp 16d-17a); Gawronski/ Jayasena 2009 cat.10 (AAR36, 09ams1: bp 17b); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.470 (17a) en 711 (17b); vgl. r-kop-2
w-kop-3	1575 1675	Clevis/Smit 1990 cat. 115 (17B); Carmiggelt/Van Veen 1995, 48 (met standvoet; beerkelder 18bc); Jacobs 1995 cat.76 (HBO29-1995; 96haa2; beerput 17b); Jacobs/Van Veen 1996, 62 (beerput 17bc); Ostkamp et al 1998 cat.63-64 (beerput 1578-c.1650); Bartels 1999 cat.787 (beerput 1580-1600); Jacobs e.a. 2000, cat.122 (HBO34, 02haa4: beerput 17b-18a); Jacobs 2002 cat.49 (02haa6, HBO36; beerput III 16d-17A); Ostkamp 2006 cat.6 (adc452, 06enk2: stortlg 1590/1650); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.60 (beerkelder 1603-c1650); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.469, 707, 710 (17a, 17b, 17c)
w-kop-7	1575 1675	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Jacobs 1995 cat.77 (HBO29-1995; 96haa2; beerput 16d); Jacobs/Van Veen 1996, 61 en 62 (beerputten 17bc en 17B); Van Gangelen/ Kersloot/ Venhuis 1997; Jacobs e.a. 2000, cat.123 (HBO34, 02haa4: beerput 17b-18a); Ostkamp et al 2001 cat.28 (afvalkuil c.1560-1580); Ostkamp/Kottman 2006 cat.152 (05mid1, adc595; kuil 16b); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.472 (16d) en 712 (17b); vgl. r-kop-11
w-kop-16	1675 1750	Magendans/Waasdorp 1986, 36; Clevis/Smit 1990 (als w-pap-1); Ostkamp et al 1998, 60-62; Bitter 2010 cat.72 (RAMA15, 10alk11: 17d/18A)
w-oli-2	1575 1700	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); vergelijk r-oli-2
w-pis-2	1575 1675	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Dijkstra/ Ostkamp 2006 (assart3, 99lisse: beerp 1600-40); Bartels 1999 cat.803 (beerput 15B); Jongepier 2006 cat.10 (07goes3: beerput 16d-17a); Meinsman/ Ostkamp 2010 cat.25 (BOOR349, 08rot1:17B); Berends 2009 cat.19 (ARZ51, 09zwo14: beerput 17A); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.685 (17d), 687 (17c); vgl r-pis-5
w-pis-3	1575 1675	Bitter 1995 (beerput 1574-1677)
w-pis-4	1700 1800	Jacobs 1996 cat.81 (HBO29, 96haa2: beerp 17B-18a); Bitter et al 1997 cat.259 (18B); {voorheen als w-pis-5: Jacobs 1997 cat.31 (Begijnhof, bp c.1700-1739)}; Jacobs e.a. 2000, cat.126 (HBO34, 02haa4: beerput 17b-18a); Kley 2007 cat.61-62 (18B); Schrickx 2006 cat.70 (beerput 17B); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.1007 (18A), 1009 (18bc)
w-pis-7	1525 1865	Ostkamp et al 1998 (beerput c.1620-1680); Ostkamp et al 2001 cat.116 (beerput 16A); Clevis 2007 (1840/1865); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.461 (17a)
w-pot-5	1725 1800	Ostkamp et al 2001 cat.173 (beerput c.1760-1780); Jacobs/ Poldermans/ Van der Zon 2002 cat.57 beerput 1675-1775); Gawronski/ Jayasena 2012 cat.1014 (18A)
w-pot-6	1525 1650	Bitter et al 1997 (beerput 15d- 1561)
w-spa-4	1600 1700	Hos 2008 cat.23 (07dor2: beerput 17b); Meinsman/ Ostkamp 2010 cat.11 (BOOR349; 08rot1; sloot 16d-17A);
w-stk-7	1500 1650	Bitter 1995 (beerput 1574-1677); Jacobs/Van Veen 1996, 62 (beerput 17bc); Bitter et al 1997 (beerput 15d-1561)
w-vog-1	1575 1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620)
w-zou-1	1550 1650	Bitter 1995 (pottenbakkersafval c.1550-1573)

Literatuur van bijlage 2

- Baart, J.M., 1972: De potten en pannen van de wacht, in: H.H.van Regteren Altena (red.), *Vondsten onder de Sint Olofskapel*, publikatie bij de tentoonstelling in het Amsterdams Historisch Museum, 13-21.
- Baart, J.M. et al. 1977: *Opgravingen in Amsterdam; 20 jaar Stadskernonderzoek*, Amsterdam.
- Baart, J.M., W. Krook en A.C. Lagerweij, 1986: Opgravingen aan de Oostenburgermiddenstraat, in: J.B. Kist (red.), *Van V.O.C. tot Werkspoor*, Utrecht, 83-151.
- Baart, J.M., 1988: Niederrheinische Keramik des 18. Jahrhunderts in den Niederlanden, in: J. Naumann (red.) *Keramik vom Niederrhein. Die Irdenware der Düppen- und Pottbäcker zwischen Köln und Kleve*, Köln, 159-165.
- Bartels, M., H. Clevis en F.D. Zeiler (red.), 1993 (93has): *Van huisvuil en huizen in Hasselt*, Kampen/Hasselt.
- Bartels, M., 1999: *Steden in scherven; Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort (2 dln).
- Berends, A., 2009 (09zwo14): Een beerput van de 'Smeden', Zwolle, *Archeologische Rapporten Zwolle* 51.
- Berg, G. van den, S. Ostkamp en M. van Veen, 2003 (03gor1): Catalogus van de misbaksels uit de Spaarpotsteeg, in: H. van den Berge e.a., *In Gorcum gebakken. Aardewerk, kleipijpen, wandtegels*, Rotterdam 2003, 126-144.
- Bitter, P., 1986: Archeologisch onderzoek op het bouwterrein van C & A Nederland aan de Haarlemmerstraat en Spijkerboorsteeg te Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1985*, 85-152.
- Bitter, P., 1988: 15de-eeuws pottenbakkersafval uit het Ir. Driessenplein te Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1987*, 141-148.
- Bitter, P., 1990: Aardewerkvondsten uit het terrein Stenevelt bij Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1988/1989*, 117-129.
- Bitter, P., 1992: Vroeg-17de-eeuws pottenbakkersafval uit de Pottenbakkersgang te Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1990/1991*, 19-32.
- Bitter, P., 1995 (95alk1): *Geworteld in de bodem*, Alkmaar (Publikaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, 1).
- Bitter, P., J. Dijkstra, R. Roedema en R.P. van Wilgen, 1997 (07alk2): Wonen op Niveau; archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van twee percelen aan de Langestraat, *Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie* 5 en 5A.
- Bitter, P., R. Roedema e.a., 2009 (09alk9): Huizen, havens en handel. Opgravingen bij de Waag en onder het Waagplein (1997-2003), *Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie* 13.
- Bitter, P., en R. Roedema, 2010 (10alk11): Aan het begin van de Langestraat (07LAN), in: P. Bitter, N. de Jong-Lambregts en R. Roedema, 2010: De Burg en rijke burgerij. Twee opgravingen bij de Spanjaardstraat en Langestraat in 2007, *Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie* 15, 23-177.
- Bitter, P., R. Roedema, K. Beemster en F. van den Oever, 2010 (10alk14): Die muere van onse voorouders. Opgravingen van vestingwerken aan de noordkant van Alkmaar (2006-2009), *Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie* 16, 9-55.
- Bitter, P., 2012 (10alk15): Uit de bodem van Ritsevoort en Koorstraat. Opgravingen in de zuidwestelijke binnenstad (1993-2008), *Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie* 18.
- Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, 2012 (10alk12): Vroeger aan de Laan (08LAA), RAMA 17, in voorbereiding.
- Bodt, S. de, 1991: *Gedateerde keramiek*, Rotterdam (expositie museum Boymans-van Beuningen).
- Bruijn, A., 1979: Pottersvuren langs de Vecht, *Rotterdam Papers III*, Rotterdam.
- Carmiggelt, A., en M.M.A. van Veen, 1995 (95dha1): Laat- en postmiddeleeuws afval afkomstig uit zes vondstcomplexen te Den Haag, *Haagse Oudheidkundige Publicaties* 2.

- Clevis, H., en J. Kottman, 1989 (89dev1): *Weggegooid en teruggevonden; Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*, Kampen.
- Clevis, H., en J. Thijssen, 1989 (89kes): Kessel, huisvuil uit een kasteel, *Mededelingenblad Nederlandse Vereniging van Vrienden van de ceramiek* 136, 3-48.
- Clevis, H., en M. Smit, 1990 (90kam1): *Verscholen in vuil. Archeologische vondstcomplexen 1375-1925*, Urk.
- Clevis, H., (red.), 2001 (01zwo2): *Zwolle ondergronds. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle*, Zwolle.
- Clevis, H., 2005 (05zwo7): 'Achter de Broeren 2004'. Pottenbakker of potverkoper; 16de-eeuwse misbaksels van keramiek uit Zwolle, *Archeologische Rapporten Zwolle* 30.
- Clevis, H., 2006 (06zwo8): De gracht van de havezathe Werkeren in Zwolle als stort voor afval, *Archeologische Rapporten Zwolle* 34.
- Clevis, H., 2007 (07zwo10): *Opgeruimd staat Netjes. Keukengoed en tafelgerei van een bouwhuis van de Kranenburg (1840-1865)*, Zwolle.
- Dijkstra, M., en S. Ostkamp, 2006 (99lisse): Vondsten uit een beerput van huis Rosendaal te Lisse (ca. 1590-1630). Een kijkje in de keruken van een VOC beambte, in: H. Clevis en S. Ostkamp (red.), *Assembled Articles 3. Symposium on medieval and post-medieval ceramics. Zwolle 9 en 10 okt 2003*, Zwolle, 139-184.
- Dijkstra, J., M.C. Houkes & S. Ostkamp (red.), 2010 (09gou1): Over leven aan de rand van Gouda. Een archeologische opgraving en begeleiding in het plangebied Bolwerk, *ADC Rapport 1770*.
- Francke, U., 1988: Die Keramik des späten 19. Jahrhunderts aus dem Stadtgraben am Springwall in Duisburg, in: J. Naumann (red.), 1988: *Keramik vom Niederrhein. Die Irdenware der Düppen- und Pottbäcker zwischen Köln und Kleve*, Keulen, 75-88.
- Gangelen, H. van, G. Kortekaas en A. Carmiggelt, 1987: Ceramiek uit een laat-18e-eeuwse afvalkuil op het voormalig Zuiderkerkhof te Groningen, *Corpus Middeleeuws Aardewerk Reeks B*, Amersfoort/Laarne.
- Gangelen, H. van, en K. Helfrich, 1992: De keramiekvondsten vanaf circa 1550, in: P.H. Broekhuizen et al. (red.), *Van boerenerf tot bibliotheek; Historisch, bouwhistorisch en archeologisch onderzoek van het voormalig Wolters-Noordhoff-Complex te Groningen*, Groningen, 293-346.
- Gangelen, H. van, P. Kersloot en S. Venhuis, 1997: *Hoorn des overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580 - ca. 1650)*, Hoorn.
- Gawronski, J., en R. Jayasena, 2009 (09ams1): Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. Archeologische opgraving Keizersgracht 355 (2005), *Amsterdamse Archeologische Rapporten* 36.
- Gawronski, J., & R. Jayasena, 2009 (09ams2): Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. Archeologische Opgraving Nieuwezijds Kolk (2006), *Amsterdamse Archeologische Rapporten* 37.
- Gawronski, J. (red.) 2012 (11ams13): *Amsterdam ceramics. A city's history and an archaeological ceramics catalogue 1175-2011*, Amsterdam.
- Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aardewerk*, Waalre (Bijdragen tot de Studie van het Brabantse Heem, deel 35).
- Groothedde, M., en M. Bartels, 2000 (00zut1): Taminiau in Zutphen: archeologie, geschiedenis en producten van een 19de-eeuwse pottenbakkerij, in: A. Böing e.a. (red.), *Töpfer-Kramer-pottenbakkers. Keramik zwischen IJssel und Berkel, keramiek tussen IJssel en Berkel*, Borken, 173-236.
- Groothedde, M., en A. van Helbergen, 2007 (06zut3): Uit de keuken van Herman Otto (1650-1657). Archeologisch onderzoek naar en analyse van de keramische inhoud van een beerput, behorende tot het huishouden van Herman Otto van Bronckhorst, graaf Van Limburg Stirum, *Zutphense Archeologische Publicaties* 21.
- Hacquebord, L., en K. Vlierman, 1991: Ceramiek van de 17de eeuwse walvisvangstnederzetting Smeerenburg op Spitsbergen, Laarne. *Corpus Middeleeuws Aardewerk* 6.

- Helbergen, H. van, & S. Ostkamp, 2010 (09utr4): Het aardewerk, in: G.R. van Veen, e.a., De broederschap 'Maria in de Wijngaard' en 'onser liever vrouwe in die Sonne'. Archeologisch onderzoek naar twee kloostergemeenschappen aan de Nieuwe Kamp in Utrecht, *Basisrapportage archeologie Utrecht* 12, 63-78.
- Hoek, C., 1975: Schiedam, een historisch-archeologisch stadsonderzoek, *Holland* 7, 89-195 en 513-560.
- Holk, A.F.L. van, 1996: *Archeologie van de binnenvaart. Wonen en werken aan boord van binnenvaartschepen (1600-1900)*, Ketelhaven (Scheepsarcheologie IV ; Flevobericht 410).
- Hos, T.H.L., 2008 (07dor2): Wouw! Ververijen! Onderzoeksgebied Elfhuizen. Een bureauonderzoek en een definitieve opgraving in de binnenstad van Dordrecht, *Dordrecht ondergronds* 3, Dordrecht .
- Hurst, J.G., D.S. Neal en H.J.E. van Beuningen, 1986: Pottery produced and traded in North-West Europe 1350-1650, in: *Rotterdam Papers VI*, Rotterdam.
- Jacobs, E., 1995 (95haa1): Archeologisch onderzoek op een binnenterrein achter de percelen Burgwal 95-99 te Haarlem, *Haarlems Bodemonderzoek* 28, p. 3-25.
- Jacobs, E., 1996 (96haa2): De Rode Gravin. Archeologisch onderzoek op het terrein tussen Gravinnesteeg en de Gedempte Oude Gracht te Haarlem, *Haarlems Bodemonderzoek* 29, p. 3-72.
- Jacobs, E., en M.M.A. van Veen, 1996 (96dha2): Van kerk tot rekenwerk; Laat- en postmiddeleeuwse vondstcomplexen aan het Lange Voorhout, *Haagse Oudheidkundige Publicaties* 3, Den Haag.
- Jacobs, E., 1997 (97haa3): Begijnhof 6/6a: Prehistorische en laatmiddeleeuwse bewoningssporen, *Haarlems Bodemonderzoek* 31, p. 39-77.
- Jacobs, E., D. Olthof en A. Pavlovic, 2002 (01haa4): Antoniestraat 6 en 8: potten en putten, *Haarlems Bodemonderzoek* 34 (2000), 3-109.
- Jacobs, E., M. Poldermans en T. van der Zon (red.), 2002 (02haa5): *Spitten aan het Spaarne. Archeologisch onderzoek onder de Gravinnehof in Haarlem*, Haarlem.
- Jacobs, E., 2003 (02haa6): Spitten aan het Spaarne: een uitputtend verslag, *Haarlems Bodemonderzoek* 36 (2002), 35-103.
- Janssen, H.L., 1983: Het middeleeuwse aardewerk ca 1200 – ca 1550, in: H.L. Janssen (red.), *Van bos tot stad; opgravingen in 's-Hertogenbosch*, 's-Hertogenbosch.
- Janssen, H.L., en E. Nijhoff, 2010: Fifteenth-century pottery production in 's-Hertogenbosch. The excavation of two pottery workshops, in: K. de Groote, D. Tys en M. Pieters, *Exchanging material culture. Studies on archaeology and history presented to Frans Verhaeghe*, Brussel (Relicta Monografieën 4), 93-136.
- Jaspers, N.L., 2007 (07slu1): Aardewerk, in: J. Vanden Borre, Sluis: Van Dalestraat/Geweldigerstraat – Van Dalestraat/1 Novemberstraat. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, *ADC Rapport* 826, 23-25.
- Jong-Lambregts, N. de, P. Bitter, L. Verspaj-Frank e.a., 2007 (07alk7): *Tussen Zwaard en Fortuin. Enkele opgravingen in Alkmaar 2002-2005, Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie* 12.
- Jong-Lambregts, N. de, e.a., 2009 (09alk10): Sporen onder het maaiveld, opgravingen in Alkmaar en Koedijk tussen 2001 en 2007, *Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie* 14.
- Jongepier, J., 2006 (07goes3): Archeologische waarnemingen Goes-Nieuwstraat 2-8. Gemeente Goes, Middelburg, *SCEZ-Rapport* 2006-1.
- Kleij, P., 1996 (96oth1): Oosterhouts aardewerk, in: H. Clevis (red.), *Assembled Articles 2. Symposium on medieval and post-medieval ceramics. Antwerpen 25-26 January 1995*, Zwolle, 101-128.
- Kleij, P., 2007 (05aks1): *Archeologie van het platteland. Zeventiende- en achttiende-eeuwse vondsten van de Buurtweg te Akersloot*, Zwolle.
- Kleij, P., 2009 (09oth2): Oosterhout Pottery II. Industrial waste from the Leijzenhoek, in: H. Clevis (ed.), *Medieval material culture. Studies in honour of Jan Thijssen*, Zwolle, 147-162.
- Klomp, M., 2008 (06hat1): *Van Allerhof ondergronds. Op de thee bij een lijfwacht van stadhouder Willem V. Archeologisch en historisch onderzoek van Adelaarshoek 13 te Hattem*, Hattem.

- Klomp, M., 2009 (09zwo15): 'De Rodetoren' en 'De Jan Baghstoren', *Archeologische rapporten Zwolle* 55.
- Krauwier, M., en F. Snieder (red.), 1994 (94amf1): *Nering en vermaak*, Amersfoort.
- McLaughlin-Neyland, K., en B. Neyland, 1993: *Two prams wrecked on the Zuider Zee in the late eighteenth century*, Lelystad (NISA excavation reports 15-16).
- Magendans, J.R., en A.Waasdorp, 1985: Landarbeiders en leerbewerkers in de late middeleeuwen, *VOM-Reeks* 1985 nummer 1.
- Mars, A., 1991: *Genneps aardewerk; een 18de-eeuwse pottenbakkerij archeologisch onderzocht*, Gennep.
- Meulen, A. van der, & P. Smeele, 2005: *De pottenbakkers van Friesland 1750-1950. Het ambacht, de mensen, het aardewerk*, (Fries aardewerk VII) Leiden.
- Meulen, A. van der, & P. Smeele, 2012: *De pottenbakkers van Gouda 1570-1940 en hun betekenis voor de geschiedenis van de Nederlandse keramiek*, Leiden.
- Nokkert, M., 2008 (08utr1): Pottenbakkers aan de Anthoniedijk. Inventariserend onderzoek m.b.v. proefsleuven en definitief archeologisch onderzoek voorafgaand aan het nieuwbouwproject 'Hoogstraat aan de Vecht' te Utrecht, *Basisrapportage archeologie Utrecht* 34.
- Ostkamp, S., e.a., 1998 (98alk3): Afval van gorters, brouwers en een hospitaal. Archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein, *Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie* 6.
- Ostkamp, S., R. Roedema en R. van Wilgen, 2001 (01alk4): Gebruikt en gebroken; vijf eeuwen bewoning op drie lokaties in het oostelijk stadsdeel, *Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie* 10.
- Ostkamp, S., 2002 (02ijss1): Het aardewerk en glas, in: J. Dijkstra en M. Spanjer, IJsselstein, Hofstraat – AAO, *ADC-Rapport* 129, Bunschoten 2002, 21-23.
- Ostkamp, S., 2004 (03dok1): Aardewerk, in: J. Dijkstra (red.), Dokkum, Archeologisch onderzoek aan de Koningstraat, *ADC-rapport* 204, 24-37.
- Ostkamp, S., 2004 (02goes1): De vondsten uit de verschillende beerputten, in: S.Ostkamp en A. van Benthem, Goes 'Prins van Oranje'. Een archeologische begeleiding, *ADC Rapport* 307.
- Ostkamp, S., 2004 (03bre1): Vondstmateriaal, in: T.A. Goossens (red.), Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek van het plangebied 'Westflank-Laurentius', gemeente Breda, *ADC-rapport* 224, p. 18-23.
- Ostkamp, S., 2005 (03pur1): Het vondstmateriaal, in: S. Ostkamp & M. Spanjer, De opgraving Purmerend Padjedijk, *ADC-Rapport* 341, 13-26.
- Ostkamp, S., J.P.F. Kottman, m.m.v. A. Kaneda, 2006 (05mid1): Het aardewerk uit de opgraving; de glasvondsten, in: J. Dijkstra, S. Ostkamp en G. Williams, 2006: Archeologisch onderzoek op het terrein van de voormalige Berghuijskazernes te Middelburg, Amersfoort, *ADC-rapport* 595, 51-100, 271-378.
- Ostkamp, S., (met een bijdrage van D.H. Duco), 2009 (07oed1): Het aardewerk en de kleipijpen uit de opgraving, in: J. Vandevelde, Huizen langs de Heuvel. Een Archeologische Opgraving te St.-Oedenrode, *ADC Rapport* 1252, 32-36.
- Ostkamp, S., 2009 (07ven2): Aardewerk, in: Van der Velde, H., e.a., 2009: *Venlo aan de Maas, van vicus tot stad. Sporen van een Romeinse nederzetting en stadsontwikkeling uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd in het plangebied Maasboulevard*, Amersfoort (ADC Monografie 7).
- Regteren Altena, H.H.van (red.), 1972: *Vondsten onder de Sint Olofskapel*, publikatie bij de tentoonstelling in het Amsterdams Historisch Museum.
- Renaud, J.G.N., 1976: *Middeleeuwse ceramiek*, Den Haag (A.W.N.Monografieën nr.3).
- Sarfati, H., 1979: Münzschatzgefäße in den Niederlanden, I: die Periode 1190-1566, *Berichten R.O.B.* 29, 491-526.
- Schrickx, C.P., T.Y. van de Walle-van der Woude e.a., 2006 (06hoo1): Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winstonbioscoop te Hoorn (campagne 2004). De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6, *Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn* 3, Hoorn.

Snieder, F.M.E., 1985: Aardewerk uit een 15e-eeuwse beerput van het Johanniterklooster op het Vredenburg te Utrecht, *Corpus Middeleeuws Aardewerk* afl.3, Amersfoort/Laarne, m.m.v. J.-E.Dilz.

Thijssen, J.R.A.M., 1991 (91nijm1): *Tot de bodem uitgezocht; Glas en ceramiek uit een beerput van de 'Hof van Batenburg' te Nijmegen 1375-1850*, Nijmegen.

Unger, I., 2007: *Köln und Frechener Steinzeug der Renaissance. Die Bestände des Kölnischen Stadtmuseums*, Köln.

Vandenbulcke, V., en G. Groeneweg, 1988: The stoneware stock of Jan-Peterss and Cornelis-de-Kanneman: two merchants of Rhenish pottery at Bergen op Zoom (NL) during the 2nd quarter of the 16th century, in: D. Gaimster, M. Redknap en H.-H. Wegner, *Zur Keramik des Mittelalters und der beginnenden Neuzeit im Rheinland*, *BAR International Series* 440, 343-357.

Van der Velde, H., e.a., 2009 (07ven2): *Venlo aan de Maas, van vicus tot stad. Sporen van een Romeinse nederzetting en stadsontwikkeling uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd in het plangebied Maasboulevard*, Amersfoort (ADC Monografie 7).

Vermeulen, B., H. Nalis en G. Havers, 2006 (05dev4): Razende mannen, onrustige vrouwen. Archeologisch en historisch onderzoek naar de vroegmiddeleeuwse nederzetting, een adellijke hofstede en het St. Elisabethgasthuis te Deventer, *Rapportages Archeologie Deventer* 17.

Vreenegoor, E., en J. Kuipers (red.), 1996 (96vee): *Vondsten in Veere; Middeleeuwse voorwerpen uit een beerput van huis 'In den Struys'*, Abcoude/Amersfoort.

Weber, E., en M. Hulst, 2006 (02bev): Middeleeuwse vondsten uit de beerput van de Beverwijkse woontoren, in: H. Clevis en S. Ostkamp (red.), *Assembled Articles 3. Symposium on medieval and post-medieval ceramics. Zwolle 9 en 10 okt 2003*, Zwolle, 123-138.

Bijlage 3: Rapportage dendrochronologisch onderzoek

Elsemieke Hanraets, stichting RING

ring

Nederlands Centrum voor Dendrochronologie/Stichting RING
 Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)
 Kerkstraat 1, 3811 CV (Postbus 1600, 3800 BP) Amersfoort
 Tel (033) 422 75 13; Fax (033) 422 77 99
 E-mail RING@ARCHIS.NL

RAPPORTAGE DATEREND ONDERZOEK

Object: Alkmaar, huis aan de Laat

coörd.:

Aanvrager

Naam : De heer R. Roedema
Instantie : Gemeente Alkmaar, Archeologische Dienst
postbus : 53
Straat : Mallegatsplein 10
Postcode, Stad : 1800 BC Alkmaar

Onderzoekers

Naam : drs A. E. M. Hanraets
Instantie : RING/ROB
Datum onderzoek : februari 2002

Resultaten van het onderzoek

Vondstno./ Object	Dendro- naam	kern	spint	wankant	n	referentiecurve	datering	t	%PV	p
<u>99BLO</u>										
5-...-232	ahl 01.0	-	-	-	78	C.Duitsland Saar-Mosel	1507-1584	10.4	84.4	0.0001
1-2-58	ahl 02.0	+1	-	-	152	EU 6	1411-1562	5.3	76.6	0.0001
3-2-201	ahl 03.0	-	-	-	72	NIHist_2	1383-1454	7.1	68.3	0.005
3-2-184	ahl 06.1	-	-	-	39	NIWestfalen	1447-1485	5.6	80.3	0.0002
<u>98BLO</u>										
1-...-51	ahl 04.1	-	-	-	58	NIHist_2	1312-1369	6.4	70.2	0.005
2-3-154	ahl 05.1	-	-	-	46	NIWestfalen	1257-1302	7.0	76.7	0.0005

In deze partij zaten verder de volgende monsters:

99BLO

5-2-248/249	naaldhout	ca. 20 ringen
3-2-268	eik	ca. 40 ringen
3-2-197	eik	ca. 20 ringen
1-3-75	naaldhout	ca. 50 ringen*
3-2-243	naaldhout	ca. 50 ringen*
3-2-167	-	rot
3-2-187	eik	ca. 30 ringen
3-2-183/203/209	naaldhout	ca. 25 ringen
--- 171	naaldhout	rot
2 monsters	rot en kaartjes onleesbaar	

98BLO

2-3-155	naaldhout	ca. 60 ringen*
1-2-103	eik	ca. 20 ringen
2-3-158	naaldhout	ca. 120 ringen*

* deze monsters zijn eventueel nog geschikt voor onderzoek. De kans op een datering is bij naaldhout echter lager dan bij eik.

Toelichting op de resultaten

kern	=	(afstand tot) de eerstgevormde (oudste) jaarring in de stam
spint	=	aantal ringen spinhout.
wankant	=	laatstgevormde jaarring (direct onder de bast), nodig voor een absolute datering van de veldatum
n	=	totaal aantal jaarringen in het houtmonster
%PV	=	“Gleichlaufigkeit” (Duitse term) of “Percentage of Parallel Variation” (Engelse term); het percentage van de ringen in het onderzochte jaarringpatroon die aan de referentiechronologie identieke toe- en afnames van de breedte vertonen op de door de datering van het patroon aangegeven positie t.a.v. de referentiechronologie. De significantie van dit percentage is een functie van de lengte in jaren van het onderzochte jaarringpatroon en de referentie chronologie.
t	=	De waarde die resulteert uit een Students t-test op de kruiscorrelatie die behoort bij de beste “match” tussen het onderzochte jaarringpatroon en de referentiechronologie.
P	=	De kans (uitgedrukt als een fractie van 1) dat de gevonden waarde voor %PV per toeval optreedt, dus niet op een datering duidt.
Eubig6	=	Kalender voor Midden en Noord Scandinavië, gemaakt door H.H. Leuschner (ongepubliceerd) in het kader van EU- onderzoek (1992-1996) waaraan ook RING deelnam.
NLWF	=	Kalender voor Westfalen (D.) en aangrenzend Nederland (<i>Tisje, unpublished</i>)
NIHist_2	=	Kalender voor Westfalen (D.) en aangrenzend Nederland (<i>Jansma '95</i>).
C.Duitsland	=	Kalender voor West en Midden Duitsland (<i>Hollstein</i>).

Interpretatie van de datering

Objectcode	Einddatering	Schatting ontbrekend spinhout	Veldatum
<u>99BLO</u>			
ahl 01.0	1584 AD	$+ \geq 20 \pm 6$	na 1604 AD ± 6
ahl 02.0	1562 AD	$+ \geq 20 \pm 6$	na 1582 AD ± 6
ahl 03.0	1454 AD	$+ \geq 20 \pm 6$	na 1474 AD ± 6
ahl 06.1	1485 AD	$+ \geq 16 \pm 5$	na 1501 AD ± 5
<u>98BLO</u>			
ahl 04.1	1369 AD	$+ \geq 20 \pm 6$	na 1389 AD ± 6
ahl 05.1	1302 AD	$+ \geq 16 \pm 5$	na 1318 AD ± 5

Voor de berekening van het geschatte aantal ontbrekende spintringen gaan we uit van een gemiddeld aantal spintringen van 16 ± 5 bij een boom tot 100 jaar oud, 20 ± 6 bij een boom van 100 tot 200 jaar oud, en 26 ± 8 bij een boom ouder dan 200 jaar (Hollstein, 1980). Als er helemaal geen spintringen meer op het monster aanwezig zijn, is het onbekend hoeveel kernhoutringen er ook nog ontbreken, en ligt de veldatum dus een onbekend aantal jaren na de einddatering + de schatting van het ontbrekende aantal spinthoutringen.

Literatuur

- Hollstein, E., 1980. *Mitteleuropäische Eichenchronologie*. Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- Jansma, E., 1995. *RemembeRINGS: The development and application of local and regional tree-ring chronologies of oak for the purposes of archaeological and historical research in the Netherlands*. Diss. UvA (Nederlandse Archaeologische Rapporten 19), 150 pp.

Bijlage 4: Eigenaars en bewoners per kavel tot 1832

Jan Klinkert en Peter Bitter

De transportakten van eigendommen in het Oud Rechterlijk archief Alkmaar (ORA) zijn voor het deel aan de Laat getranscribeerd door Jan Klinkert, voor de brouwerij Het Zwaard aan de Oudegracht door Nancy de Jong-Lambregts,¹³¹ voor overige delen van de Oudegracht en de Bloemstraat door Peter Bitter. Enkele andere data zijn overgenomen uit het Historisch Kadaster Alkmaar van Willem van den Berg: Vp = Verpondingen, een onroerend goed belasting geheven aan de eigenaars (1718 en 1730; h1 is de oude huurwaarde, h2 is de nieuwe huurwaarde); Bel.reg en Bev.reg. (begin 19de eeuw) zijn de belastingregisters en bevolkingsregisters met vermelding van bewoners.

Kad. B881 - Laat, hoek Zakkestraat OZ

ORA 108 fol. 201 t/m 208 d.d. 30-09-1612

Omschrijving: Twee huizen en erven onder een gespant ZZ Laat o/d hoek v/d Sackestraet, aldaar 'Wieringen' uithangt, belend ten O Jacob Pietersz. Stadtstimmerman, ten W de Sackestraet, ten Z: Gerrit Adriaensz. Ruijmkost. **Verkoopprijs:** f 800. **Koper:** Lauris Pietersz. Keijser voor Simon Mathijsz. brouwer vant Vosghen tot Haerlem., **Verkoper:** Pouwels Aelbertsz. Spijckermackeer (onwillige executie)

ORA 144, folio 122 d.d. 11-06-1621

Omschrijving: Het westelijcste van twee huijsen ofte wooningen met haer erve, staende onder een gespant ofte dack aen de suijszijde van de Leet opte hoeck van de Sackestraet, aldaer 'Wieringen' uijtgehangen heeft, belent met het andere huijs ofte wooninge toebehoorende Jacob Pietersz. stadstimmerman ten oosten & de Sackestraet ten westen & Gerrit Aeriaensz. Ruijmkost ten suijsden. Mette belastinge van 14 st. memoriegelt op beide de voorsz. huijsen staende. Met alsulcke vrijheijt dat de coopers ofte hare successeurs vermogen sal ofte sullen te ankeren in de muijer van de voorn. Gerrit Aeriaensz. , ende sal het huijs van de voorn. timmerman een vrije waterganch hebben over het achterent vant erf after t'vercofte huijs gelegen tot in de Sackestraet. **Verkoopprijs:** f 800. **Koper:** Aelbert Claesz. ende Jacob Vrerickx, beide viscoopers. **Verkoper:** Sijmon Matijsz., brouwer van de 'Roovos', **aankomsttitel:** 30-09-1612

ORA 146, folio 365 verso (nr. 23) d.d. 27-02-1630

Omschrijving: Twee huijsen met haer erven, belend ten W de Sackestraet, ten O Maerten Cuijper . **Verkoopprijs:** f 800. **Koper:** Fredrick Wijbrantsz. Egwercker. **Verkoper:** Knier Jacobs viswijff, **aankomsttitel:** 11-06-1621

ORA 151, folio 251 verso (nr. 95) d.d. 15-05-1641

Omschrijving: Twee wooningen oft huijsen met haer erven aen malcanderen, staende & gelegen aen de suijszijde van de Leet op de hoeck van de Sackestraet, belent deselve straat ten westen & de wed. van Maerten Cuijper ten oosten & Pieter Conijn ten suijsden. Met de belastinge van 14 st. siaers, wesende de helft van 28 st. memoriegelt op beide de voorsz. huijsen staende & dat met alsulcke vrijheijt dat de coper ofte sijne successeurs vermogen sal ofte sullen ankeren in de muur van de voorn. Pieter Conijn & sal thuijs van de voorn. Maerten Cuijper een vrije waterganch hebben over't achterent vant erf achter t'vercofte huijs gelegen, tot in de Sackestraet. **Verkoopprijs:** f 900. **Koper:** Jan Pietersz. Stoeldraijer. **Verkoper:** erfgen. van Jacob Claesz., **aankomsttitel:** 27-02-1630 t.n.v. Freric Wijbrantsz. eggewercker

ORA 161, folio 240 (nr. 23) d.d. 30-01-1656

Omschrijving: Een huijs ofte woninge met sijn erff, voor desen tot twee woningen gebruijcke geweest, staende en leggende op de zuijszijde van de Laat, op de hoeck van de Sackestraet, belend deselve straat ten westen, de wed. van Maerten Cuijper ten oosten & Jan Pietersz. ten zuijsden. Met belastingh van veertien stuijvers s'jaers memorie gelt. **Verkoopprijs:** f 325. **Koper:** Pieter Teunis van der Nolle. **Verkoper:** Cornelis Jansz., eenige soon en erfgen. van Jan Pietersz. stoeldraijer, **aankomsttitel:** Niet vermeld, t.n.v. Jan Pietersz. stoeldraijer

ORA 162, folio 154 (nr. 1) d.d. 02-01-1681

Omschrijving: Een huijs & erve staende aan de zuijszijde van de Laat, op de hoeck van de Sackestraet, belent deselve straat ten westen, de wed. van Maerten Cuijper ten oosten & Jan Pietersz. ten zuijsden, voor vrij & sonder enige belastinge, alsoo de vercooper de jaarlijcxve veertien stuijvers ten behoeve van 't Huijsarmenhuijs heeft affgecocht. **Verkoopprijs:** f 250. **Koper:** Lauris Jelisz. de Vos. **Verkoper:** Pieter Teunisz. van der Nol, **aankomsttitel:** 30-01-1676

ORA 162, folio 233 (nr. 40) d.d. 16-03-1682

Omschrijving: Een huijs & erve, belend ten W de Zackestraet, ten O de wed. van Maerten Cuijper. **Verkoopprijs:** f 260. **Koper:** Heijndrick Jansz. van Gelder. **Verkoper:** Louris Jelisz., **aankomsttitel:** 02-01-1682

¹³¹ De Jong-Lambregts 2007, 101-107.

ORA 164, folio 23 verso (nr. 38) d.d. 03-04-1687

Omschrijving: Een hujs en erv, belend ten W de Sackestraet, ten O Pieter Jansz. Leeuwenburch. **Verkoopprijs:** f 250. **Koper:** Sweer Claesz. Coolstruijk. **Verkoper:** Gerrit Dirksz. van den Berch als in huwelijk hebbende Jannetie Everts, wed. van Hendrik Jansz. van Gelder, **aankomsttitel:** 16-03-1682

ORA 166, folio 22 (nr. 26) d.d. 11-02-1701

Omschrijving: als 1687. **Verkoopprijs:** f 235. **Koper:** Albert Jansz. Schilder. **Verkoper:** Sweer Claasz. Koolstruijk, **aankomsttitel:** 03-04-1687

Kad.B881 = Vp1915, datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.516v-1 (265): 1718 Aalbert Schilder, Aldert Steenwijk f6

1730: Redres

VA825 Laat ZZ: pakhuis (doorgehaald), tax f22 (oude verp. was f6)

h1: 48 hwp2: 22

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1915 1730 Aldert Steenwijk, 1765 Hendrik Coster, Pieter van Houten comp., voor 1779 Joost Roobaart, 1792 Adr. Ziekman en Co, J.H. Pluyms, 1804 Jetse van Wijk * f1.17

ORA 174, folio 34 (nr. 90) d.d. 14-07-1757

Omschrijving: Een pakhujs en erve, belend ten W de Zakkestraat, ten O Willem Foke. **Verkoopprijs:** f 120. **Koper:** Jan Gillebaart. **Verkoper:** sr. Aldert Steenwijk, wonende even buiten de Boompoort deser stad, eenige geïnstitueerde erfgenaam van zijne overledene hujsvrouw Aaltje Schilders, ... dogter en mede erfgenaam ... van Aalbert Jansz. Schilder, **aankomsttitel:** 11-02-1701

ORA 174, folio 174 verso (nr. 8) d.d. 13-01-1761

Omschrijving: als 1757. **Verkoopprijs:** f 190. **Koper:** Hendrik Coster. **Verkoper:** Jan Gillebaart, wonende binnen deze stad, **aankomsttitel:** 14-07-1757

ORA 175, folio 230 verso (nr. 21) d.d. 16-01-1769

Omschrijving: als 1757. **Verkoopprijs:** f 170. **Koper:** Jan Petten en Pieter van Houten in comp. **Verkoper:** Hendrik Koster, **aankomsttitel:** 13-01-1761

ORA 176, folio 217 (nr. 117) d.d. 03-11-1773

Omschrijving: als 1757. **Verkoopprijs:** f 145. **Koper:** Joost Roobaart. **Verkoper:** erfgenamen van Jan Petten, **aankomsttitel:** 16-01-1769

ORA 179, folio 199 verso (nr. 58) d.d. 05-03-1792 (samen met B882)

Omschrijving: Twee pakhuizen en erven, belend ten W de Zakkestraat, ten O Alexander de Vos. **Verkoopprijs:** f 255. **Koper:** Jan Haselhorst en Adrianus Siekman in comp. **Verkoper:** erfgenamen van Joost Roobaart, **aankomsttitel:** 03-11-1773

ORA 181, folio 30 verso (nr. 50) d.d. 07-05-1799 (samen met B940?)

Omschrijving: Een pakhujs en erve, item een koestal en woonhujs daar agter, staande en gelegen binnen deeze stad aan de zuidzijde van de Laat op de hoek van de Zakkestraat, belend met dezelve straat ten westen en het pakhuis toebehoorende aan Hendrik Haverkamp en met het voorsz. verkogte onder een dak, ten oosten. **Verkoopprijs:** f 90. **Koper:** Jan Hendrik Pluijmer. **Verkoper:** Jan Haarzelhorst en Adrianus Ziekman, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 183, folio 207 (nr. 203) d.d. 01-12-1803 (samen met B940?)

Omschrijving: als 1799. **Verkoopprijs:** f 100. **Koper:** Jetse van Wijk. **Verkoper:** Maria Hendrina Romberg, weduwe van Jan Hendrik Pluijmer, **aankomsttitel:** 07-05-1799

datering: 1830; bron: Bev.reg

Wk.D357 Zakkestraat (= Laat!): onbewoond

Kad.B881 datering: 1832 bron: OAT

Aalten, Steeven / kastelijn / Alkmaar / art.nr.2 / oppervlakte / srt: erf/ opp: 0.0049/ kio0.15

Kad. B882 - Laat 47

ORA 143, folio 7 verso d.d. 23-09-1617

Omschrijving: Een hujs ende erve, staende ende leggende binnen deser stede aen de suitsijde van de Leet, belent met Jacob Pietersz. ten westen ende Guijrtgen de heeckelster aen de oostzijde. Mette belastinge van 2 gl. sjaers, die tot laste van de cooper sedert maj 1612 geloopen hebben. **Verkoopprijs:** f 975. **Koper:** Dirk Teuwisz. Cuijper. **Verkoper:** Soutgen Olphertsdr., wed. wijlen Reijnier Jansz. linnenwever, met Jan Reijertsz. linnenwever haer soon ... ende Olphert Reijertsz. (al in den jare 1611 vercocht), **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 143, folio 8 d.d. 05-10-1617

Omschrijving: Een hujs ende erve, staende & leggende binnen deser stede aen de suijside van de Leet, belent met Jacob Pietersz. ten westen & Guijrtgen de heeckelster ten oosten. Mits conditie dat het wtstek van de voornoemde Jacob Pietersz. streckende tegen ende aen de muir van dit vercofte hujs nit langer sal mogen blijven staen als tot maji 1619 toe ende alsdan bij de voornoemde Jacob Pietersz. weg gerruijmt sal moeten worden opdat de voornoemde cooper sijn water van de pannen vallende bequaem door de gemeene weech sal moogen leijden. Met belastinge van twee gl., sjaers. **Verkoopprijs:** f 1150. **Koper:** Maerten Sijmons., mede cuijper. **Verkoper:** Dirck Teuwisz. Cuijper, **aankomsttitel:** 22-09-1617

ORA 166, folio 182 verso (nr. 52) d.d. 21-03-1707 (tevens voor het pand B883)

Omschrijving: Twee hujsen en erven, staende en leggende binnen dese stad, naest den anderen, aan de Z.Zijde van de Laat, belent Arent Jacobsz. Mansvelder ten oosten en de wed. van Aelbert Schilder ten westen. **Verkoopprijs:** f 400. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Jacob Leeuwenburgh, zoon en eenige erfgenaam van Pieter Jansz. Leeuwenburgh, **aankomsttitel:** 05-10-1617 en 10-12-1624 t.n.v. Maerten Sijmons. een voorzaat van de verkoper

Kad.B882, Kad.B883 en Kad.B884 = Vp1916, Vp1917 en Vp1918

datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.516v-2 en 517-1,2 (265, 266): 1716 Willem Winder f4.10 en f5 en f3.10

Kad.B882 datering: 1730 bron: Redres

VA826 Laat ZZ: pakhuis (doorgehaald), verhuurd voor f22 (oude verp. was f4.10)

h1: 36 hp2: 22

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1916 1730 Willem Winder, 1765 en 1779 Willem Fooken, 1781 Jan Harmanus Franke, 1782 Joost Roobaart, 1792 Adr. Ziekman en Co, 1799 Hendrik Haverkamp f1.17

ORA 170, folio 267 (nr. 5) d.d. 04-01-1737

Omschrijving: Een hujs, geappropriert tot een pakhuis, het tweede van de Sakkestraat, aan de Z. Z. van de Laat, belent met Frans Tal ten oosten en Alderd Steenwijk, onder een dak gelegen, ten westen (De koper zal de bovenligten van dit pakhuis behouden). **Verkoopprijs:** f 235. **Koper:** Pieter Rossouw. **Verkoper:** D'heer Willem Winder, Oud-Burgermeester & Raad, mitsgaders Ontvanger van de Gemeene Middelen alhier, **aankomsttitel:** 05-10-1617 t.n.v. Maerten Sijmons.

ORA 173, folio 139 (nr. 144) d.d. 27-12-1753

Omschrijving: Een pakhuis en eve daer't opstaet, staende ende gelegen alhier aan de zijdzijde van de Laet, het tweede van de Zakkestraat, belent den koper ten oosten en Aldert Steenwijk ten westen. **Verkoopprijs:** f75. **Koper:** Willem Fooke. **Verkoper:** Pieter Rossouw, **aankomsttitel:** 04-01-1737

ORA 178, folio 30 (nr. 121) d.d. 27-07-1781

Omschrijving: Een pakhuis en erve aan de zijdzijde van de Laat, belent de verkoper ten oosten en de koper ten westen. **Verkoopprijs:** f 110. **Koper:** Joost Roobaert. **Verkoper:** ... namens Jan Harman Franken (zijnde het eerste deezer perceelen aan Jan Harmen Franken gelegateert door desselfs grootvader Willem Fooke ... den 22 november 1779), **aankomsttitel:** 27-12-1753

ORA 179, folio 199 verso (nr. 58) d.d. 05-03-1792 (samen met B881)

Omschrijving: Twee pakhuizen en erven, belent ten W de Zakkestraat, ten O Alexander de Vos. **Verkoopprijs:** f 255. **Koper:** Jan Haselhorst en Adrianus Siekman in comp. **Verkoper:** erfgenamen van Joost Roobaart, **aankomsttitel:** 03-11-1773

ORA 181, folio 30 (nr. 51) d.d. 07-05-1799 (verkoop B881 op dezelfde dag aan een andere koper)

Omschrijving: Een pakhuis en erve, belent de Joodsche Sijnagoge ten oosten en 't pakhuis toebehoorende aan Jan Hendrik Pluimer ten westen. **Verkoopprijs:** f 100. **Koper:** Hendrik Haverkamp. **Verkoper:** Jan Haarzelhorst en Adrianus Siekmans, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 186, folio 173 (nr. 39) d.d. 23-03-1809

Omschrijving: Een pakhuis en erve, staende ende gelegen alhier aan de zuidzijde van de Laat, zijnde no. 358 in wijk D, belent Arent Siebert ten oosten en Jetse van Wijk ten westen. **Verkoopprijs:** f 55. **Koper:** Hendrik Leepink. **Verkoper:** erfgenamen van Hendrik Haverkamp, **aankomsttitel:** 07-05-1799

ORA 187, folio 125 (nr. 36) d.d. 27-02-1810

Omschrijving: Een pakhuis en erve, staende ende gelegen alhier aan de zuidzijde van de Laat, in wijk D op het nieuwe quohier der verponding bekend onder no. 358. **Verkoopprijs:** f 30. **Koper:** Philip Crans. **Verkoper:** Hendrik Lepink, **aankomsttitel:** 23-03-1809

datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D358 Zakkestraat (= Laat!): onbewoond

Kad.B882 datering: 1832 bron: OAT

Siebert, w(ed) A. / lootgieter / Alkmaar / art.nr.876 / pakhuis / opp: 0.0128/ kig16 / kio0.38 / srt: 2

Kad. B883 - Laat 47

ORA 166, folio 182 verso (nr. 52) d.d. 21-03-1707 (tevens voor B882)

Omschrijving: Twee hujsen en erven, staande en leggende binnen dese stad, naest den anderen, aan de Z.Zijde van de Laat, belent Arent Jacobsz. Mansvelder ten oosten en de wed. van Aelbert Schilder ten westen.
Verkoopprijs: f 400. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Jacob Leeuwenburgh, zoon en eenige erfgenaam van Pieter Jansz. Leeuwenburgh, **aankomsttitel:** 05-10-1617 (B882) en 10-12-1624 (B883) t.n.v. Maarten Sijmons. een voorzaat van de verkoper

Kad.B882, Kad.B883 en Kad.B884 = Vp1916, Vp1917 en Vp1918

datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.516v-2 en 517-1,2 (265, 266): 1716 Willem Winder f4.10 en f5 en f3.10

Kad.B883 datering: 1730 bron: Redres

VA827 Laat ZZ: pakhuis, verhuurd voor f22, gekort met 1/3 (reden?) blijft f15 (oude verp. was f5)

h1: 40 ; hp2: 15

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1917 1730 Willem Winder, 1765 en 1779 Willem Fooken, Christina Broman, 1783 Evert Wilwis, 1786 Gerbrant Rijpland, 1791 Alexander de Vos, Joodsche Natie (= synagoge), 1803 Arent Ziebert f1.5

ORA 170, folio 267 (nr. 6) d.d. 04-01-1737

Omschrijving: Een hujs, geappropriert tot een pakhuis off branderije aan de zijdzijde van de Laat, het derde stuk, zegge hujs van de Zakkestraat, met een vrij eijgen steegh aan de zijde, belend Pieter Rossou ten westen en [onleesbaar] ten oosten. **Verkoopprijs:** f 319. **Koper:** Frans Tal. **Verkoper:** D'heer Willem Winder, Oud-Burgermeester & Raad, mitsgaders Ontvanger van de Gemeene Middelen alhier, **aankomsttitel:** 21-03-1707

ORA 172, folio 175 (nr. 117) d.d. 14-10-1749

Omschrijving: Een hujs en erve daart op staat, geappropriert tot een pakhuis, belend ten W met Pieter Rossouw en ten oosten met de comparante. **Verkoopprijs:** f 200. **Koper:** Willem Foke. **Verkoper:** Anna Foushee, wed. en eenige erfgenaam van Frans Tal, **aankomsttitel:** 04-01-1737

ORA 178, folio 30 verso (nr. 122) d.d. 27-07-1781

Omschrijving: Een hujs en erve, belend ten oosten met Pieter Boon ten oosten en ten westen met de verkopers. **Verkoopprijs:** f 200. **Koper:** Vrouwe Christina Broman, hujsvr. van den heer Reinier Toussaint. **Verkoper:** namens Jan Harman Franken (zijnde het eerste deezer perceelen aan Jan Harmen Franken gelegateert door desselfs grootvader Willem Fooke den 22 november 1779), **aankomsttitel:** 14-10-1749

ORA 178, folio 127 (nr. 107) d.d. 10-05-1783

Omschrijving: Een hujs en erve, belend ten oosten met Pieter Boom en ten westen met Joost Roobaart. **Verkoopprijs:** f 290. **Koper:** Hendrik Hesselingh. **Verkoper:** Reijnier Toussaint, als in huwelijk hebbende Christina Broman, **aankomsttitel:** 27-07-1781

ORA 179, folio 9 verso (nr. 145) d.d. 03-07-1786

Omschrijving: als 1783. **Verkoopprijs:** f 310. **Koper:** G. Rijplant, makelaar alhier. **Verkoper:** Hendrik Hesseling, **aankomsttitel:** 10-05-1783

ORA 179, folio 152 verso (nr. 156) d.d. 14-10-1790

Omschrijving: als 1783. **Verkoopprijs:** f 400. **Koper:** Alexander de Vos. **Verkoper:** Gerbrand Rijpland, **aankomsttitel:** 03-07-1786

ORA 179, folio 220 (nr. 164) d.d. 30-11-1792

Omschrijving: Een hujs en erve, belend ten oosten met Pieter Boon ten oosten en ten westen met Jan Hazelhorst. **Verkoopprijs:** f 450. **Koper:** De Joodsche Gemeente binnen deeze stad. **Verkoper:** Alexander de Vos, **aankomsttitel:** 14-10-1790

ORA 183, folio 162 verso (nr. 123) d.d. 07-06-1803

Omschrijving: Een pakhuis en erve, benevens een daarbij aangebouwde kleine woning daar agter, met derzelve toegang door een eigen vrije steeg, staande ende gelegen alhier aan de zuidzijde van de Laat, belend met Hendrik Haverkamp ten westen en H. Boon ten oosten (Verkocht in publieke veiling d.d. 14-01-1803). **Verkoopprijs:** f 60. **Koper:** Arent Siebert. **Verkoper:** Isaak Prins, Ouderling der Joodsche Gemeente alhier, in qualiteit als door de Leden der gezegde Gemeente bij onderhandsche acte in dato 25 meij 1803 tot het transporteeren van het natemeldene perceel geautoriseert en gequalificeert, **aankomsttitel:** 30-11-1792

Kad.B883 datering: 1830 bron: Bev.reg
Wk.D359 Zakkestraat (= Laat!): onbewoond

Kad.B883 datering: 1832 bron: OAT
Coster, Jan / koopman / Alkmaar / art.nr.196 / pakhuis / opp: 0.0149/ kig40 / kio0.45 / srt: 2

Kad. B884 - Laat 47

ORA 163, folio 207 verso (nr. 69) d.d. 06-05-1686

Omschrijving: Een huijs met de gront des aertrijcx, staende aen de suijsijde van de Laet, belent met Jacob Willemsz. ten oosten & Pieter Jansz. Leeuwenburch ten westen. **Verkoopprijs:** f 130. **Koper:** Arent Jacobsz. cuijper, sijne swager. **Verkoper:** IJsbrand Claesz., eenige soon van Claes IJsbrantsz., **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 167, folio 51 verso (nr. 95) d.d. 31-08-1710

Omschrijving: Een huijs met de gronts des aertrijx, staende ende leggende aen de suijsijde van de Laet, belent met den kooper ten westen en Teunis Turver ten oosten. **Verkoopprijs:** f 300. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Arent Jakobsz. Kuijper, **aankomsttitel:** 06-05-1686

Kad.B882, Kad.B883 en Kad.B884 = Vp1916, Vp1917 en Vp1918
datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.516v-2 en 517-1,2 (265, 266): 1716 Willem Winder f4.10 en f5 en f3.10

Kad.B884 datering: 1730 bron: Redres

VA828 Laat ZZ: pakhuis (doorgehaald), verhuurd voor f20 (oude verp. was f3.10); h1: 38 ; hw2: 20
bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1918 1730 Willem Winder, 1765 Claas van Aalen, voor 1779 Pieter Boon f1.13
(NB. identiek met eigenaren Kad.B935)

ORA 172, folio 7 (nr. 55) d.d. 26-05-1745

Omschrijving: Een pakhuijs & erve, belend met de koper ten W en de steeg ten oosten. **Verkoopprijs:** f 75.
Koper: Frans Tal. **Verkoper:** Den Heer Willem Winder, Oud-Burgermeester & Raad deezer stad etc.,
aankomsttitel: 31-08-1710

ORA 173, folio 69 verso (nr. 82) d.d. 09-02-1752

Omschrijving: Een pakhuijs met zijn erve, belend de steeg van de erve van de heer Willem Winder ten oosten en Willem Frooke met een pakhuijs ten westen. **Verkoopprijs:** f 80. **Koper:** Claes Ale. **Verkoper:** Anna Bartholomeus Voesje, wed. en erfgenaem van Frans Tal, **aankomsttitel:** 26-05-1745

Aansluiting ontbreekt. Vermeld als eigenaar bij de belendende percelen:

23-12-1772	Pieter Ale
27-07-1781	Pieter Boon
10-05-1783	Pieter Boom
05-04-1786	Cornelis de Boer
03-07-1786	Pieter Boom
14-10-1790	Pieter Boom
30-11-1792	Pierer Boon
10-05-1793	Pieter Boon
07-06-1803	H. Boon

ORA 184, folio 237 (nr. 120) d.d. 01-07-1806 (met pakhuis aan Zakkestraat)

Omschrijving: Een huis en erve, staende ende gelegen alhier aan de oostzijde van de Zakkestraat, belend Marijtje de Vries ten zuiden en noorden. Item een pakhuis aan de zuidzijde van de Laat, belend Jan Haerselhorst ten oosten en den kooper ten westen. **Verkoopprijs:** f 410. **Koper:** Arent Siebers. **Verkoper:** Pieter Boom, **aankomsttitel:** Niet vermeld

Kad.B884 datering: 1830 bron: Bev.reg
Wk.D360 Zakkestraat (= Laat!): onbewoond

Kad.B884 datering: 1832 bron: OAT
Coster, Jan / koopman / Alkmaar / art.nr.196 / huis / opp: 0.0040/ kig30 / kio0.12 / srt: 1

Kad. B885 - Laat 47

ORA 154, folio 349 (nr. 95) d.d. 27-05-1650

Omschrijving: Een huijs ende erve daert't opstaet binnen dese stadt aende zuijsijde van de Leet, belent de steech van de vercooper ten westen, Harck Gerritsz. ten oosten, de vercooper met een gemeene binnen muur ten

noorden. **Verkoopprijs:** f 1000. **Koper:** Aerien Cornelisz. Oudijc, schoenmaker, sijn medepoorter. **Verkoper:** Cornelis Dircxz. coehouder, poorter, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 157, folio 79 verso (nr. 142) d.d. 03-10-1657

Omschrijving: Een huijs ende erve daert op staet binnen dese stadt aen de suijsijde van de Laet, belent de tseegh genaemt Alit Coopmans Steech ten westen, Harck Gerritsz. Coehouder ten oosten ende deselve Harck Gerritsz. met een gemene muijr ten suijden. **Verkoopprijs:** Niet vermeld. **Koper:** Willem Gerritsz. Stroom, mede wonende aldaer. **Verkoper:** Adriaen Cornelisz. Oudendijcq, wonende tot Haerlem, **aankomsttitel:** 27-05-1650

ORA 158, folio 85 verso (nr. 41) d.d. 05-05-1661

Omschrijving: als 1657. **Verkoopprijs:** f 475. **Koper:** Maerten Ariensz. Pottebacker. **Verkoper:** Willem Gerritsz. Schreeu, wonende tot Haerlem, **aankomsttitel:** 03-10-1657

ORA 163, folio 135 (nr. 53) d.d. 09-04-1685

Omschrijving: Een huijs en erve, belend met Arij Jansz. turffboer ten oosten en Alid Coopmans ten westen. **Verkoopprijs:** f 160. **Koper:** Jacob Willemsz. voller, poorter deser stad. **Verkoper:** Aarent Jacobsz. metselaar als in huwelijk gehad hebbende Trijn Pieters, dogter van Pieter Coppedraijer, broeder en erfgenaam van Maarten Aariensz. Pottebacker, **aankomsttitel:** 05-05-1661

ORA 166, folio 57 (nr. 62) d.d. 03-05-1702

Omschrijving: als 1685. **Verkoopprijs:** f 58. **Koper:** Theunis Turver. **Verkoper:** Cornelis van Rossen, in huwelijk gehad hebbende Anna Bottelers, die erfgen. is geweest van Neeltje Dirks, huijsvrouw van Jacob Willemsz. Voller, **aankomsttitel:** 09-04-1685

Kad.B885 = Vp1919 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.517v-1 (266): 1710 Teunis Turver f3.10

Kad.B885 datering: 1730 bron: Redres

VA829 Laat ZZ: pakhuis, zelf gebruikt, tax f22 gekort met 1/3 (reden?), blijft f15 (oude verp. was f3.10)

h1: 28 hwp2: 15

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1919 1730 Teunis Turver, 1765 Jacob Pot, Pieter Wartenhorst, voor 1779 Arie Spaans, 1783 Gerrit Spaans, 1786 Poppe Bolhuis, Jan Hazelhorst f1.5

ORA 173, folio 219 verso (nr. 110) d.d. 27-10-1755

Omschrijving: Een pakhuijs, belend met Klaes van Alen ten W en Willem Venus ten O. **Verkoopprijs:** f 70. **Koper:** D'heer Jacob Pot. **Verkoper:** erfgenamen van juffr. Cornelia Turver, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 174, folio 199 (nr. 114) d.d. 30-12-1761 (met een huis aan de Vismarkt)

Omschrijving: Een huijs en erve staende ende gelegen binnen deze stad agter de Vismarkt genaemt 'de Kraan', belent met de erve van Arent Bierlaag ten zijden en Geertje Heere ten noorden, item eem pakhuijs en erve, staende ende gelegen binnen evengem. stad aan de zijdzijde van de Laat, belent met Claes Alen ten westen en Hendrik Pel N.U. ten oosten. **Verkoopprijs:** f 2200. **Koper:** Pieter Wartenhorst, woonachtig te Petten op Hazepolder. **Verkoper:** Jacob Pot, **aankomsttitel:** 27-10-1755

ORA 176, folio 164 (nr. 126) d.d. 23-12-1772

Omschrijving: Een pakhuis en erve, belend met Hendrik Pel N.U. ten oosten en Pieter Ale ten westen. **Verkoopprijs:** f 75. **Koper:** Arie Spaans. **Verkoper:** Pieter Wartenhorst, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 178, folio 262 verso (nr. 102) d.d. 05-04-1786 (met huizen aan de Huigbrouwerstreeg en Westzijde Zakkestraat)

Omschrijving: Een huijs en erve, zijnde een broodbakkerije met een halve steeg, staende in de Huigbrouwersteeg, belent Hendrik Schoonhoven ten zijden en Johannes Rochel ten noorden. Item een pakhuis, staande aan de Z.Z. van de Laat, belent David van Nieuvelt in Comp. ten oosten en Cornelis de Boer ten westen, alsmede een zaaglis aan de westzijde van de Zakkestraet, belet avid van Nieuvelt ten zijden en Klaas Brouwer ten noorden. **Verkoopprijs:** f 5000. **Koper:** Popke Bolhuijs, wonende in de Beemster. **Verkoper:** Antje Grob, wed. van Gerrit Spaans, ... erfgenaam van sijn vader Arie Spaans, **aankomsttitel:** 29-12-1749 + 23-12-1772 + 30-10-1773

ORA 179, folio 240 (nr. 82) d.d. 10-05-1793

Omschrijving: Een huis en erve, staende en geleegeen alhier aan de zijdzijde van de Laat, belent David van Nieuvelt ten oosten en Pieter Boon ten westen, staende ten comptoire van de verponding bekend op de naam van Popke Bolhuijs. **Verkoopprijs:** f 21. **Koper:** Jan Haselhorst. **Verkoper:** De Wel Ed. Gestr. Heer Dirk Bootsman de Jonge, Ontvanger van de Ordinaire en extraordinaire verpondingen binnen deeze stad, als door de Ed. Gr. Achtb. heeren Burgemeesteren deezer stad in dato 25 augustus 1793 ten deeze gequalificeerd, ten overstaan van de edele Achtb. Heeren Hoofdofficier en twee Scheepenen Commissarissen ter Indicatie van de Zaken van der Gemeenelands Middelen over de stad Alkmaar en desselfs ressort, **aankomsttitel:** Niet vermeld

Kad.B885 datering: 1822 bron: Bev.reg

Laat Wk.D361-b? ongenummerd na D361: Elisabeth Prins, wed. G.I. Brinkgreve 37j., beroep: - , met 1k Hendrika Brinkgreve 13j. / huish: 2

Kad.B885 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D361 Zakkestraat (= Laat!): Elisabeth Prins, wed. Brinkgreve, beroep: zv / huish: 1

Kad.B885 datering: 1832 bron: OAT

Coster, Jan / koopman / Alkmaar / art.nr.196 / huis / opp: 0.0035/ kig30 / kio0.11 / srt: 1

Kad. B886 - Laat 47

B886? ORA 296 - 115 t/m 123v, 18 t/m 19v d.d. 23-05-1659

Omschrijving: Huis en erf NZ Laat, belend ten W met erven Annitge Reijers, ten O met Claes Pietersz Versangh, gistcoper (=B887?) . **Verkoopprijs:** f 810. **Verkoper (onwillige executie):** Daniel Cornelis Vergajl. **Koper:** Jacob Franz cleermaker.

Kad.B886 = Vp1920 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.517v-2 (266): 1716 Jacob Adriaansz Krook f7

Kad.B886 datering: 1730 bron: Redres

VA830 Laat ZZ: huis en erf met steeg terzijde tax? f36, met annexe kamer onder een dak, verhuurd voor f18 (oude verp. was f7); h1: 56 ; hw2: 36 ; h2: 18

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1920 1730 Jan (Jacob?) Adriaansz Krook, 1765 Hendrik Pel, 1779 mr Jan vd Soest, 1781 Nicolaas Hendr. de Lange en Co, 1785 David van Nievelt en Co, Gijsbert Rense en A. Wolsenbol en Co f4.10

ORA 172, folio 63 (nr. 11) d.d. 10-01-1747

Omschrijving: Een hujs en erve binnen dese stadt aan de zuid-zijde van d'Laat, belendt met sr. Pieter Turver ten westen en Frans Tal ten oosten. Met bepalingh dat dit hujs ten oosten in de steegh is hebbende uijt ten noorden beginnende bij het uijstek aan dit hujs onder 't dak negen d'half duijm osendrop, ende dat zoo doorgaande tot het zuijder uijstek, mede onder 't dak staande, elff duijm, ende een vrije eijgen steegh, leggende aan de westzijde van hetzelve hujs. **Verkoopprijs:** f 450. **Koper:** Den eersten comparant Willem Veenis.

Verkoper: Willem Veenis, Maartje Veenis, Arie Veenis, Dirk Dronst als in huwelijck hebbende Trijntje Veenis ende Pieter Veenis, tezamen eenige nagelatene kinderen van Maartje Ariense Krook ende eenige erfgenamen van haar overleden oom Jacob Ariensz. Krook, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 177, folio 155 verso (nr. 109) d.d. 26-09-1771

Omschrijving: Een hujs en erve, staende ende gelegen binnen deeze stadt aan de zuidzijde van de Laat, met een vrije steegh ten westen van't voorsz. hujs, belent Arie Spaans ten westen en Jacob Bos ten oosten. Met zodanig regt van osendrop als in de oude quijscheldinge van 10 jan. 1747 breeder is gemelt. Onder deze speciale conditie, dat de verkoopers geduurende hunner beijde leeven lang 't voorcamertje mitsgaders berging voor turf en hout vrij van huurpenn., lasten en reparatien zullen blijven bewonen en gebruiken. **Verkoopprijs:** f 104 lijfrenten te betalen f 2 per week. (De langstelevende, Hendrik Pel, overleed mei 1791). **Koper:** Jan van der Soest. **Verkoper:** Hendrik Pel en zijn echtgenote Maartje Leenderts, eerder weduwe van Willem Pietersz. Venus, **aankomsttitel:** 10-01-1747

ORA 180, folio 40 (nr. 154) d.d. 26-11-1807

Omschrijving: Een pakhuis en erve, zijnde een azijnmakerij genaamt 't Swaard', belend met Fredrick Conneman ten O. en Jan Hazelhorst ten W. met alle gereedschappen tot de voorsz. azijnmakerij gehoorende. **Verkoopprijs:** f 300 + f 2625 - 13 - 0 voor overg. Goederen. **Koper:** Andries Wolsenbol en Gijsbert Rensen in comp. **Verkoper:** David van Nieveld, als door de gezamentlijke geïntresseerders ten dezen gequalificeert (Brouwers van 'het Zwaard'), **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 181, folio 158 (nr. 98) d.d. 02-06-1800

Omschrijving: De helft in een pakhuis en erve, zijnde geweest een azijnmakerij genaamd 't Zwaard' en thans geappropriert tot een paardestal, staande en gelegen binnen deeze stad aan de zuidzijde van de Laat, belend Christoffel Staalenberg ten oosten en Jan Haarzelhorst ten westen. **Verkoopprijs:** f 100 (NB voor de helft). **Koper:** Hendrik Spaarenberg. **Verkoper:** Andries Wolsenbol, **aankomsttitel:** 21-07-1794

ORA 185, folio 72 (nr. 156) d.d. 26-11-1807

Omschrijving: Een pakhuis en erve, belend Jan Hazelhorst ten oosten (m.z. westen) en Jan van Vasen ten westen (m.z. oosten). **Verkoopprijs:** f 500. **Koper:** De stad Alkmaar. **Verkoper:** Hendrik Sparenberg en Gijsbert Rense, **aankomsttitel:** 21-07-1794 en 02-06-1800

Kad.B886 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D362 Laat: onbewoond

Kad.B886 datering: 1832 bron: OAT

Alkmaar, de Stad / art.nr.16 / pakhuis / opp: 0.0404/ kig50 / kio1.21 / srt: 2

Kad. B887 - Laat 33

ORA 295, folio 146 verso d.d. 03-02-1655: Het huis van Claes Versangh is westbelending van B888

ORA 295, folio 148 d.d. 03-02-1655

Omschrijving: Een hujs ende erve daert opstaet, met een camer uitcomende in de gemeene steegh, staende het hujs ten oosten ende de camer ten suijden op gemeene muijren, aen de suijsijde van de Laet, belent met sr. van Becum ten oosten ende de gemeene steegh ten westen. Met conditie dat den cooper de looden goot leggende ten oosten alleen sal moeten onderhouden, mits dat daer inne het water comende van 't hujs ten oosten sal mogen loopen. Wijders met conditie dat Harck Gerritsz. koehouder in de steegh die gemeen es met het hujs ten oosten is gerechticht, beginnende uijt den noorden bij't uijtsteck van sijn hujs onder sijn dack negendalff duijm osendrop ende dat doorgaens tot het suijder uijtstevk van sijn schuij mede ondert dack erff duijmen, onder welke osendrop hij een watergangh is hebbende sonder nochtans dat hij daerinne eenige ijer sal mogen laten lopen. Ende dat dit hujs in de voorsz. watergangh van Gerritz. sijn water sal mogen laten loopen tot wederseggen. Dat voorts den eijgenaer van dit hujs teegenwater sal mogen halen uijt de back van't hujs ten suijden, met een secreet staende in de voorsz. Steegh. **Verkoopprijs:** f 1000. **Koper:** Griet Jans, wed. Cornelis Garbrantsz. glasemaker, poorterse deser stede. **Verkoper:** curators erfenis van Cornelis Dircxz. Sander & Aeltgie Coopmans, beijde overleden, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 161, folio 214 (nr. 77) d.d. 21-05-1675

Omschrijving: Een hujs & erve daert op staat ende een camer daar agter uitcomende in de gemene steege, staende dit hujs ten oosten & de camer ten suijden op gemene muren, aan de zuijtzijde van de Laat, belent met Dirck van Becums wed. ten oosten & suijden & de gemene steegh ten westen. **Verkoopprijs:** f 640. **Koper:** Johan Leijten. **Verkoper:** erffgenamen ex testamento van Grietje Frans, in haar leven wed. van Cornelis Garbrantsz. glasemr., **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 164, folio 177 (nr. 50) d.d. 18-04-1691

Omschrijving: Een hujs en erve met een kamer daar agter uitcomende in de gemeene steegh staende het hujs ten oosten en de camer ten suijden op gemeene muren, belent met de Meesterkneght in de brouwerij 't Swaert' ten oosten, en de gemeene steegh ten westen. **Verkoopprijs:** f 380. **Koper:** Jacob Pietersz. IJserman. **Verkoper:** Trijntie Claes, wed. van Jan Leijten, **aankomsttitel:** 21-05-1675

Kad.B887 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D363 Laat: Jan Volkers, beroep: groentekoopman / huish: 8

Kad.B887 = Vp1921 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.518-1 (266): 1715 Jacob Pietersz IJserman, 1724 Dirk Kuytman f6.8.6

ORA 168, folio 266 verso (nr. 65) d.d. 30-03-1724

Omschrijving: Een hujs en erve, met een kamer daar agter uitkoomende in de gemeene steegh, staende het hujs ten oosten en de kamer ten suijden op gemeene muuren, belent met Dirk Gerritsz. van der Meer ten oosten en de voorsz. gemene steeg ten westen. **Verkoopprijs:** f 300. **Koper:** Dirk Kuytman. **Verkoper:** Maartie Jacobs IJzerman, dogter en eenige erffgenaam ab intestato van Jacob Pietersz. IJzerman, **aankomsttitel:** 18-04-1691

ORA 170, folio 141 verso (nr. 14) d.d. 14-01-1734

Omschrijving: Een hujs en erve, met een kamer daar agter, uitkomende in de gemeen steegh, staende 't hujs ten oosten en de voorsz. gemene steeg ten westen. **Verkoopprijs:** f 480. **Koper:** Frans Tal. **Verkoper:** Dirk Kuytman, **aankomsttitel:** 30-03-1734

ORA 174, folio 128 verso (nr. 31) d.d. 15-01-1760

Omschrijving: Een hujs met sijn erve beoosten hebbende een vreijs eijgen steeg met een kamer daar agter die apart bewoond kan werden, belent Pieter Vossier ten oosten en Hendrik Pel ten westen. **Verkoopprijs:** f 140. **Koper:** Jan Gubbele. **Verkoper:** Anna Voesje, wed. van wijlen Frans Tal, **aankomsttitel:** 14-01-1734

ORA 179, folio 236 verso (nr. 62) d.d. 06-04-1793

Omschrijving: Een huis en erve met een vrij eijgen steeg en een kamer daar agter, die apart bewoond kan worden, belend met David van Nieveld en Comp. ten westen en Hendrik Burkink ten oosten **Verkoopprijs:** f 295. **Koper:** Fredrik Conneman. **Verkoper:** curatoren erfenis van Margaretha van Gaasbeek wed. van Jan Gubbeling, **aankomsttitel:** 15-01-1760

ORA 181, folio 148 (nr. 80) d.d. 13-05-1800

Omschrijving: Een huis en erve, met een vrije steeg en een kamer daaragter, die apart kan bewoond worden, staande ende gelegen alhier aan de zuidzijde van de Laet, belend met Gijsbert Rensen in comp. ten westen en Hendrik Burkink ten oosten. **Verkoopprijs:** f 180. **Koper:** Christoffel Stalenberg. **Verkoper:** Fredrik Gerhard Conneman, **aankomsttitel:** 06-04-1793

ORA 183, folio 170 verso (nr. 136) d.d. 28-06-1803

Omschrijving: als in 1800. **Verkoopprijs:** f 180. **Koper:** Pieter van Mijlen. **Verkoper:** Christoffel Stalenberg, **aankomsttitel:** 13-05-1800

Kad.B887 datering: 1807 bron: Bel.reg

W-D270 : Pieter Stutser x Anna Barb. Vasting en 2k Anna Barbara en Christoffel / huish: 4/ beroep: koppedraaiersknecht / huur: 31.4 / mp: - / patent: 0.15

ORA 185, folio 61 (nr. 132) d.d. 13-10-1807

Omschrijving: als in 1800. **Verkoopprijs:** f 50. **Koper:** Arend van Vazen. **Verkoper:** Pieter van Mijle, **aankomsttitel:** 28-06-1803

datering: 1808.09.13 bron: RAA SA 81 / quotisatie 3mln

Wk.D363 Gerrit Volkman / kl: 38/ quot: 2

Kad.B887 datering: 1822 bron: Bev.reg

Laat Wk.D363: Jan Volkers, beroep: groenventer, 37j, met 5k en Catharina Winter, beroep: huishoudster, van Oegstgeest 60j. (ingekomen van Helder 1822) / huish: 6

Kad.B887 datering: 1832 bron: OAT

Vasen, A. van / art.nr.1002 / huis / opp: 0.0106/ kig30 / kio0.32 / srt: 1

Kad. B888 - Laat 31

ORA 295, folio 146 verso d.d. 03-02-1655

Omschrijving: Een hujs ende erve met een thuijn, staende ende leggende aen de suijsijde van de Laet, ten wedyersijden op gemene muijren met een looden goot ten oosten, waarinne het gemene water vant hujs van Clement Thijsz. sal mogen loopen, gelijk mede 't water van de westzijde van dit hujs in de goot vant hujs van Claes Pietersz. Versangh gistcoper sal werden geloost, belent 't voorsz. hujs met Clement Thijsz. ten oosten ende de voorn. Versangh ten westen. Met een gemeene steegh met het hujs van Versangh, in welke steegh Harck Gerritsz. koehouder gerechtigd is, beginnende uijt den noorden bij't uijtsteck van sijn hujs onder sijn dack negendalf duijm osendrop & dat doorgaens tot het suijder uijtsteck van sijn schuij meede onder 't dack elff duijmen, onder welke osendrop hij een watergangh is hebbende, sonder nochtans dat hij daerinne eenige ijer sal mogen laten loopen, ende heeft de voorsz. Harck Gerritsz. geen recht aent erff bujten het suijderste uijtsteck van sijn schuur. Met conditie dat dit hujs, mitsgaders de hujsinge van de voorn. Versangh & in de voorsz. watergangh van Harck Gerritsz. haer water sullen mogen laten loopen tot wederseggen. Dat mede 't hujs van Clement Thijsz. een watergangh heeft over dit erve ande door de voorsz. steegh tot in de Leet toe met een regenback, staende nu ... stoepen waer uijt het hujs ten westen water sal mogen halen sonder nochtans eigendom daer aen te pretenderen en met een halve put. **Verkoopprijs:** f 1500. **Koper:** Sr. Dirck van Becum, brouwer vant 'Haerlemmer' Wapen binnen dese stad. **Verkoper:** curatoren erfenis van Cornelis Dicxz. Sander & Aeltgje Coopmans, beide overleden, **aankomsttitel:** Niet vermeld

ORA 163, folio 22 verso (nr. 47) d.d. 14-04-1683

Omschrijving: Een hujs ende erve, soodanigh het selve tegenwoordigh bij den kooper wert bewoont, naedemael de tuijn hier eerst geheel bij sijnde geweest nu ten deele aent erff van de brouwerij is getrocken, aen de zuijdsijde van de Laet, ten wedyersijden op gemeenen muuren, belent volgens de oude quijscheldinge Clement Tijssen ten oosten, Claes Versangh ten westen. Met conditie als in de oude quijscheldinge. **Verkoopprijs:** f 550. **Koper:** Cornelis Balleman, meestersknegt in de brouwerie vant Swaert alhier. **Verkoper:** De hr. Elias Tomasius, in huwelijck hebbende juffr. Clara Kerckerigh, wed. van Dirck van Becum, **aankomsttitel:** 03-02-1655

ORA 166, folio 235 verso (nr. 94) d.d. 21-09-1708

Omschrijving: Een hujs en erve, belend met Thijs van der Cleij ten oosten en de wed. van Jacob Pietersz. IJserman ten westen. **Verkoopprijs:** f 400. **Koper:** Neeltje Volkerts de Geus. **Verkoper:** Cornelis Balleman, **aankomsttitel:** 14-04-1683

Kad.B888 = Vp1922 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.518-2 (266): 1712 Neeltje Volkerts, 1724 Dirk Gerritsz van der Meer f6.5.12

ORA 168, folio 247 verso (nr. 146) d.d. 11-12-1723

Omschrijving: Een hujs en erve, staende en geleegeen binnen deeze stad aan de zuijtzijde van de Laet bij de brouwerij van 't Zwaart, belent met Jan Pietersz. vaan der Laan ten oosten en de erve van Jacob IJserman ten

westen. **Verkoopprijs:** f 400. **Koper:** Dirck Gerritsz. van der Meer. **Verkoper:** erfgenaamen van Cornelis Volkertsz. de Geus, die eenige erfgenaam is geweest van Neeltje Volkers de Geus, tot Egmond op Zee overleeden, **aankomstitel:** 21-09-1708

Kad.B888 datering: 1730 bron: Redres

VA832 Laat ZZ: huis en erf met gemene steeg uitkomend op de Laat, verhuurd voor f40 (oude verp. was f6.5.12) h1: 50.30 ; h2: 40

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp.

Vp1922 1730 Jacob Klaver, 1765 Pieter Vossier, voor 1779 Gerrit van Vaatzen (= Vaazen), 1784 Hendrik Schuts, 1787 Hendrik Burkunk * f3.7

ORA 171, folio 26 verso (nr. 35) d.d. 25-01-1738

Omschrijving: Een hujs en erve aan de zuijtzijde van de Laat, bij de brouwerije van't Swaard alhier, belend met Aris Waligse ten oosten en Frans Tal ten westen. **Verkoopprijs:** f 615. **Koper:** Pieter Paulusz. Vossie.

Verkoper: Gerbrand Stroo, transport vercregen hebbende van den hr. Theodorus van Heijmenbergh als eenige testamentaire erfgenaam van Dirck Gerritsz. van der Meer, **aankomstitel:** 11-12-1723

ORA 178, folio 159verso (nr. 25) d.d. 23-01-1784

Omschrijving: Een huis en erve, belend met de erve Sijbrig Visser ten oosten en Jacob Bos ten westen.

Verkoopprijs: f 350. **Koper:** Hendrik Schuts. **Verkoper:** Gerrit van Vasen als in huwelijk hebbende Agnietje Schermeer en dezelve Agnietje Schermeer als erfgename van Hillegonda Kleimeer, wed. van Pieter Vossier, **aankomstitel:** 25-01-1738

ORA 179, folio 32 (nr. 37) d.d. 19-02-1787

Omschrijving: als in 1784. **Verkoopprijs:** f 345. **Koper:** Hendrik Burking. **Verkoper:** Hendrik Schuts,, **aankomstitel:** 23-01-1784

datering: 1803.05 bron: RAA, SA 336, Stemgerechtigden

79 Hendrik Burkink = Kad.B888 *; W-D271 : Hendrik Burkink * x Harmina Jongerling (= Jongbloed!) en 2k Gerrit en Gerritje / huish: 4 / beroep: korenmeter / mp: 4 / patent: 3 / vpgeb: 10.10

datering: 1808.09.13 bron: RAA SA 81 / quotisatie 3mln

Wk.D364 H.J. Burkink / kl: 40 / quot: 1

Kad.B888 datering: 1822 bron: Bev.reg

Laat Wk.D364: Hendrik Burkink *, beroep: (koren-) meter / van Borculo 74j. x Johanna Jongbloed van Zutphen 71j. en 1k Gerritje, 35j. geb. Alkm / huish: 3

Kad.B888 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D364 Laat: Hermina Jongbloed, wed. (Burkunk), beroep: zv */ en Geertje van Burkum / huish: 2

Kad.B888 datering: 1832 bron: OAT

Burkink, Hendrik / koorometer / Alkmaar / art.nr.173 / huis / opp: 0.0330/ kig30 / kio0.99 / srt: 1

Kad. B889 - Laat 29

ORA 154, folio 9 verso (nr. 109) d.d. 16-06-1646

Omschrijving: Een hujs ende erve, staende ende leggende binnen deser stede aen de zuijtzijde van de Leet, streckende achter tot de brouwerije vant 'Swaert', belent de brouwerije ten oosten ende suijden, Harck Gerritsz.

Coehouder ten westen, met een vrije waegangh door de weech aen de oostzijde vant voorsz. hujs leggende. **Verkoopprijs:** f 2575. **Koper:** Cornelis Dircxsz. Coehouder. **Verkoper:** Krijn IJsbrantsz. timmerman voor d'eene helfte; mitsgaders Jan Pietersz. ende Jacob Vischer van Boeckel als getrouwt gehadt hebbende Dieuwertie Pieters saliger en sijne kinderen, erfgenamen van Pieter Jansz. Vall int Goet, voor de wederhelfte, **aankomstitel:** Niet vermeld

ORA 154, folio 349 verso (nr. 94) d.d. 27-05-1650

Omschrijving: Een hujs ende erve, staende ende leggende binnen deser stede aen de zuijtzijde van de Leedt, soo groot ende cleijn als 't beheijnt ende betimmert is, belent de brouwerije van't 'Swaert op een gemeene muur ten oosten, de vercopers selfs mede op een gemeene muur ten westen. Met een vrije watergangh over 't erff van de vercopers' hujs ten westen door de steech tot in de Leet. Item een halve put ende een regenwatersback achter het voorsz. hujs. ende sal de copen de heijnigen vant voorsz. erff halff moeten becosten & onderhouden, doch de looden goot aen de oostzijde van dit hujs leggende sal de copen hebben & oock onderhouden moeten.

Verkoopprijs: Niet vermeld. **Koper:** Clement Thijsz. gorter, mede poorter. **Verkoper:** Cornelis Dircqs. coehouder, poorter, **aankomstitel:** Niet vermeld

ORA 158, folio 219 (nr. 89) d.d. 19-05-1662

Omschrijving: Een hujs & erve aen de suijsijde van de Laet, belent de brouwerije van 't 'Swaert' op een gemeene muer ten oosten & op een gemene muur ten westen. **Verkoopprijs:** Niet vermeld. **Koper:** Willem Jacobsz. Bosch. **Verkoper:** erfgenamen van Clement Tijsz. gorter ende desselfs hujsvrouw Baefie Dircx, **aankomsttitel:** 27-05-1650

ORA 161, folio 135 verso (nr. 81) d.d. 20-06-1672

Omschrijving: als in 1662. **Verkoopprijs:** f 550. **Koper:** Tijs Gerritsz. Klaij. **Verkoper:** erfgenamen van Willem Jacobsz. Bos en Anna Jans, hujsvrouw van de selve Bos, beide overleden, **aankomsttitel:** 19-05-1662

Kad.B889 = Vp1923 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.518v-1 (266): 1715 Tijs Gerritsz Kley, 1723 Jan Montanus f4.3.6

ORA 168, folio 215 verso (nr. 43) d.d. 19-02-1723

Omschrijving: als in 1662. **Verkoopprijs:** f 260. **Koper:** Jan Pietersz. Montanus. **Verkoper:** Cornelis Toelast, als in huwelijk hebbende Catharina Ouweling, eerdere wed. en geïnstitueerde erfgenaam van Arij Woutersz. van Egmont, die testamentaire erfgenaam is geweest van Thijs Gerritsz. Cleij, **aankomsttitel:** 20-06-1672

ORA 169, folio 191 verso (nr. 42) d.d. 02-02-1729

Omschrijving: Een hujs en erve, belend met de Brouwerije van 'het Swaert ten oosten en Dirk Gerritsz. van der Meer ten westen. **Verkoopprijs:** f 340. **Koper:** Jan Pols. **Verkoper:** executeurs van den testamente van zaliger Jan Pietersz. Montanus, **aankomsttitel:** 19-02-1723

Bijzonderheden: Jan Pols was getrouwd met Sijbrigh Visser. Na zijn dood hertrouwde zij met Aris Stikkel

Kad.B889 datering: 1730 bron: Redres

VA833 Laat ZZ: huis en erf, verhuurd voor f25 (oude verp. was f4.3.6); h1: 33.35 ; h2: 25

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1923 1730 Jan Pols, 1765 Aris Stikkel, voor 1779 Erve Zybrig Visser, 1788 Cornelis van Oostveen f2.2

datering: 1803.05 bron: RAA, SA 336, Stemgerechtigden

78 Pieter Olofze Korn = Kad.B889

Kad.B889 datering: 1807 bron: Bel.reg

W-D272 : Pieter Korn en 1k Cornelis / beroep: inlandse groenteverkoper / huish: 2 / huur: 36 / mp: 3.12 / patent: 0.15

datering: 1808.09.13 bron: RAA SA 81 / quotisatie 3mln

Wk.D365 Pieter Korn / kl: 40 / quot: 1

Kad.B889 datering: 1822 bron: Bev.reg

Laat Wk.D365: Jan Smit, beroep: sjouwerman 30j. en Alegonda Swaan, beroep: naaister 34j. / huish: 2

Kad.B889? datering: 1826.05.26 bron: RAA, Secr.archief 1402

Not. Transport van huis en erf Laat ZZ Wk.D365, door Hendrik Burkink, koornmeter te Alkmaar aan Hendrik Stikvoort, kuiper aldaar

Kad.B889 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D365 Laat: Jan van Drunen, beroep: schoenmaker x Gerr. Duynmeyer, 28j. geb. Alkm / huish: 5

Kad.B889 datering: 1832 bron: OAT

Stikvoort, Barend / art.nr.947 / huis / opp: 0.0100/ kig30 / kio0.30 / srt: 1

Kad. B919 – Oudegracht 28

ORA 161 fol. 265, nr. 142 d.d. 29-10-1676

Omschrijving: een gerechte helft van een brouwerij genaamd "het Zwaard" enz. **Verkoopprijs:** f 14.050. **Koper:** Dr. Cornelis Corenhart, Bouwen Maartensz. en Dirck Claasz. **Verkoopster:** weduwe van Dirck van Beeckum, Clara Kerckring.

ORA 162, fol. 152, nr. 135 d.d. 11-12-1680

Omschrijving: verkoop van een helft van de brouwerij met twee huizen, stallen, tuin en dergelijke

ORA ... d.d. 6-11-1683 (De Jong-Lambregts 2007, 99)

Omschrijving: 1/4 deel van de brouwerij met onder andere:

De brouwerij zelf aan de noordzijde van de Oudegracht met bierhuis naast Elias Thomasius

Stal, tuin en nieuwe brouwerij met het huis van Cornelis Coornhart

Twee huizen aan de zuidzijde van de Laat achter voorgaande

Inventaris en het "Hof van Holland te Egmond aan den Hoef, taxatiewaarde f 1600-, een huis te Petten taxatiewaarde f 900-, en bestekken onder de brouwerij sorterende ter waarde van f 10463-.

Verkoopprijs: f 7500. **Koper:** Thijs Dirksz. Heppens, ingaande op 01-05-1684 tenzij de geschillen tussen Coornhart en Thomasius eerder beslecht zullen zijn. **Verkoper:** Cornelis Coornhart, mededirecteur voor 2/10 en de voogden over de minderjarige kinderen van Hendrik Hogerduyn en Dirkje koker voor 3/20. De overige eigenaren op dit moment waren: Elias Thomasius 1/2, Bouwen Maartenszoon 1/10, Griet Jans Nievelt 1/10, Mr. Pieter Koocker 1/20

ORA 163, fol. 58, nr. 141 d.d. 17-11-1683

Omschrijving: 1/4 van de brouwerij, huis, stal, tuin enz. aan de Oudegracht en twee huizen aan de Laat.

Verkoopprijs: f.7500. **Koper:** Thijs Dircksz Heppens, brouwer. **Verkopers:** kinderen van Hendrik hoogerduijn en Dhr. Cornelis Corenhart.

ORA 163, fol. 152, nr. 111 d.d. 18-06-1685

Omschrijving: een huisje met erf in het Geerlofsteegje, de brouwerij belending ten noorden en ten zuiden.

Verkoopprijs: f.20. **Koper:** gezamenlijke brouwers van "het Swaert"

ORA 163, fol. 175, nr. 164 d.d. 18-12-1685

Omschrijving: een huisje en erve in het Geerlofsteegje, belend ten zuiden en westen met de brouwerij, ten noorden de weduwe van Pieter Barendsz Amelant. **Verkoopprijs:** f.25. **Koper:** Bouwen Maertensz ten behoeve van de brouwerij "t Swaert. **Verkopers:** de kinderen van Klaas Adriaansz Hondt.

ORA 163, fol. 200 & 201, nr. 51 d.d. 20-04-1686

Omschrijving: een halve brouwerij en toebehoren, waaronder een woning bewoond door Thijs Dirksz Heppens, de helft van 2 huisjes aan het Geerlofsteegje behorende bij de brouwerij 't swaert en 2 huizen aan de Laat bewoond door Barent Wesselsz Tegelcamp moutmaker en Gerrit Pen kuiper. **Verkoopprijs:** f.16000. **Kopers:** Maria van Beijeren en Jan Remmensz Pot. **Verkoper:** Elias Thomasius, **aankomsttitel:** 12-12-1680.

ORA 164, fol. 201, nr. 13 d.d. 07-02-1692

Omschrijving: verkoop van 1/8 van de brouwerij "t Swaert".

ORA 306 fol. 50 t/m 190 d.d. 13-12-1700

Omschrijving: brouwerije 'het Zwaard. **Verkoopprijs:** f 22.000 + f 3428 - 17 - 0 voor overgenomen inventaris **Verkoper (bij executie):** Deliana Maria van der Soest, brouwster in de brouwerij 'het Zwaard'. **Koper:** Jan van der Soest.

ORA 166, fol. 128, nr. 64 d.d. 26-04-1705

Omschrijving: verkoop van 1/4 deel van de brouwerij "t Swaert" met alle gereedschappen.

ORA 167, fol. 79, nr. 71 d.d. 22-09-1711

Omschrijving: verkoop van 1/12 deel van de brouwerij "t Swaert" op de Oude Vesten. **Koper:** Maarten Strandvliet. **Verkopers:** Jacobs van Beijeren en Maria van Beijeren

ORA 167, fol. 92, nr. 27 d.d. 27-02-1712

Omschrijving: 1/24 deel van de brouwerij "t Swaert" met huisjes enzovoort. **Koper:** Maarten Strandvliet. **Verkoper:** Johanna van Beijeren

ORA 167, fol. 220, nr. 108 d.d. 21-11-1716

Omschrijving: verkoop van 1/4 deel van de brouwerij "t Swaert" enzovoort.

ORA 167, fol. 220, nr. 110 d.d. 30-11-1716

Omschrijving: verkoop van 1/8 deel van de brouwerij "t Swaert" enzovoort .

ORA 167, fol. 220, nr. 5 d.d. 14-01-1717

Omschrijving: verkoop van 1/10 deel van de brouwerij "t Swaert" aan de noordzijde van de Oudegracht en drie huisjes erachter aan de Laat.

ORA 167, fol. 251, nr. 86 d.d. 09-11-1717

Omschrijving: verkoop van 1/8 deel van de brouwerij "t Swaert" enzovoort

ORA 167, fol. 252, nr. 87 d.d. 11-11-1717

Omschrijving: verkoop van 1/8 deel van de brouwerij "t Swaert" enzovoort

ORA 167, fol. 252, nr. 88 d.d. 11-11-1717

Omschrijving: verkoop van 1/8 deel van de brouwerij "t Swaert" enzovoort

ORA 169, fol. 92, nr. 101 d.d. 19-10-1725

Omschrijving: verkoop van 3/8 deel van de brouwerij "t Swaert"

ORA 169, fol. 177, nr. 132 d.d. 04-12-1728

Omschrijving: verkoop van 1/10 deel van de brouwerij "t Swaert"

ORA 175, fol. 205, nr. 80 d.d. 01-07-1768

Omschrijving: verkoop van de brouwerij "t Swaert"

ORA 177, fol. 246, nr. 127 d.d. 12-02-1780

Omschrijving: verkoop van de helft van de brouwerij en azijnmakerij "t Swaert" aan de noordzijde van de Oudegracht, uitkomende op de Laat.

ORA 178, fol.1, nr. 26 d.d. 26-01-1781

Omschrijving: verkoop van de helft van de brouwerij "t Swaert".

ORA 178, , fol. 197, nr. 169 d.d. 15-12-1784

Omschrijving: verkoop van 1/8 deel van de brouwerij "t Swaert"

ORA 180, fol. 1, nr.? d.d. 30-12-1793

Omschrijving: schenking van 1/8 deel van brouwerij en azijnmakerij "t Swaert" aan Maria Cornelia Paludanus door de firma David van Nieveld en Cornuyten.

ORA 180, fol. 39, nr. 153 d.d. 21-07-1794

Omschrijving: bier en malbrouwerij "t Swaert". **Verkoopprijs:** f. 8774,20 voor de goederen en f. 1200 voor het bier. **Kopers:** H. Spierdijk, A. Siekman, W. Snoek. **Verkoper:** David van Nieveld.

ORA 180, fol. 124, nr. 15 d.d. 24-01-1797

Omschrijving: een gebouw, geschikt tot comtoir met erf

ORA 180-39-153 21 jul 1794

Omschrijving: Bier- en malbrouwerij 't Zwaard benevens een mouterij met de eest. **Verkoopprijs:** f.1.200 met de goederen f.7.774,10 tesamen f.8.774,10. **Koper:** Hendrik Spierdijk in compagnie met Andries Siekman, Dirk Hoogkarspel, Herman van Tellingen en Willem Snoek. **Verkoper:** David van Nieveld

Kad.B918, Kad.B919 en Kad.B891-zuid datering: 1796 bron: RAA, SA 740, Verp.

Vp2105 Oudegracht NZ Op 1796.08.13 gesplitst in:

Vp2105-A = Kad.B918-oost: bierstekerij Carel van Nieveld, 1804 Jan van der Wissel, 1805 Daniel Petten f5

Vp2105-B = Kad.B918-midden: woonhuis deselven f10.16.8

Vp2105-C = Kad.B918-west en Kad.B919: brouwerij Oudegracht f7; zie hieronder

Vp2105-D = Kad.B891-zuid: bierkelder Laat f4; zie hieronder

Vp2105-E = idem: mouterij Laat f3.10

Vp2105-F = idem: pakhuis Laat f3.0.8

Op 1797.10.03 ingevolg approbatie van de nadere splitsing en verkoop van enige delen C-F zijn aldus gesteld: op de Oudegracht C f5.17.8 en D f5.10, en op de Laat verhoogd: Vp1924 (Kad.B890) met f2.7, Vp1925 (Kad.B891) met f1.3 en Vp1926 (Kad.B892) met f2.13, makende gelijke som f17.10.8

Vp2105-C Hendrik Spierdijk en Co, Willem Snoek, 1799 Guurtje van Holk f5.17.8

Vp2105-D (= Kad.B919?) A. Siekman en J. Haselhorst in Co f5.10

B919? ORA 180-125-18 24 jan 1797

Omschrijving: 3/5 in een pakhuis op de Oudegracht belend Jan Haselhorst ten westen en Willem Snoek ten oosten waarvan 2/5 al van de koper is **Verkoopprijs:** f.60 (NB voor 3/5)

Kad. B920 – Oudegracht 28

ORA 157-172-79; 10 mei 1658 (met kad.B921)

Omschrijving: huis en erf en halve steeg ten W, O-belend Dirck van Bekum, Pieter Reinderts belend ten W (conditie de drie kamers van Anna Dircks achter het huis hebben vrije uitgang door de steeg en gebruik bleekveld achter huis) **Verkoopprijs:** f.875. **Koper:** Jan Jansz Olij, **Verkoper:** Aljld Jansdr wed.Jan Allertsz Duijn, **aankomsttitel** 27 mei 1645 (geen Duijn in klapper op die datum, op de datum zelf geen akte in ORA, is mogelijk de afbetalingsdatum)

ORA 158-.-104; 16 juni 1660 (met kad.B921)

Omschrijving: huis en erf met halve steeg ten W, belend ten O met Dirck van Bekum en ten W Pieter Reijniersz (door de steeg uitgang van de drie kamers achter het huis), **Verkoopprijs:** f.900; **Koper:** Claes Fransz stadstimmerman, **Verkoper:** Jan Jansz Olij, **aankomsttitel** 16 mei 1658

ORA 159--46; 26 apr 1663 (met kad.B921)

Omschrijving: een huijs ende erff staende ende leggende aende noortsijde vande oudegracht op de bostelmarct met een have steech ten westzijde vant selve huijs belent, condities als in brief van aankomst. **Verkoopprijs:** f.800. **Koper:** Jacob Adriaensz turffdrager, **Verkoper:** Claes Fransz steede timmerman, **aankomst** 16 jun 1660

ORA 162-196-109; 10 jun 1681 (met kad.B921)

Omschrijving: huis en erf met half huis ten W, cond zij..(uitgang) van kamer achter het huis mag blijven en andere kamers achter huis vrij uitgang steeg; Fientje/ Jannetje Jacobs belend ten W, koper ten O. **Verkoopprijs:** f.230. **Koper:** Elias Thomasius. **Verkoper:** erfgen. Jacob Adriaensz turffdrager, **aankomsttitel** 26 apr 1663

Kad.B920? = Vp2106 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Oudegracht NZ fol.572v-2 (294): 1712 erven Klara Kerkring, 1725 Katrijna Fenix f2.10

ORA169-32B/33B-67 8 mrt 1725

Omschrijving: huys ende erve ... belent 't Zwaard ten oosten en de erven van Adriaan Stutler ten westen. **Verkoopprijs:** f.750 (notitie in marge koopsom voldaan 28 juni 1725). **Koper:** ... (onleesbaar) Harmensz Vos. **Verkoper:** Elias Thomasius en andere erfgen. van Clara Kerkring - geen aankomsttitels.

ORA 169-42-95 16 mei 1725

Omschrijving: huis en erf NZ Oudegracht, belend ten oosten t Zwaard en ten W Adriaan Studler; **Verkoopprijs:** f.850. **Koper:** Cornelia Meyboom, **Verkoper:** Evert Harman Vos, **aankomsttitel** 8-3-1725

ORA 169-145-22 2 feb 1728

Omschrijving: huis en erf, O-belend t Zwaard, W-belend Dirk Gerrits V Meer; **Verkoopprijs:** f.1350. **Koper** Cornelis van Wijngaarden. **Verkoper:** Catharina Phenix erfgen. Van Cornelia Meyboom, **aankomsttitel** 16 mei 1725 (NB hoge prijs)

Kad.B920 datering: 1730 bron: Redres

VA1016 Oudegracht NZ: huis, zelf bewoond tax f75 (oude verp. was f2.10); h1: 20 ; hw2: 75
bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp2106 1730 Cornelis van Wijngaarden, 1765 Claas Stam, voor 1779 Jan Oyevaar, 1783 Jan Haselhorst * f6.5

ORA 170-135-114 9 nov 1733

Omschrijving: huis en erf **Verkoopprijs:** f.1500. **Koper:** Andries Wimer; **Verkoper:** Cornelis van Wijngaarden, **aankomsttitel** 2 juli 1728 (geen 2 feb?)

ORA 119 - 199 t/m 202v d.d. 04-01-1749

Omschrijving: H+E NZ Oude Gragt o/d Varkensmarkt, belend ten oosten wed. hr. van der Soest, ten westen Joachim Stroek. **Verkoopprijs:** f 230. **Koper:** Claes Stam. **Verkoper(bij executie):** Andries Wietmar

ORA 175-190-38 12 feb 1768

Omschrijving: huis en erf, O-belend t Zwaard, W-belend Joachim Stroek (=B921) **Verkoopprijs:** f 590. **Koper** Jan Oyevaar, **Verkoper:** Antje Jans Otters, weduwe van Klaas Stam, **aankomsttitel** 4 jan 1749 (NB lage prijs)

datering: 1803.05 bron: RAA, SA 336, Stemgerechtigden

71 Jan Hazelhorst = Kad.B920 *

Kad.B920 datering: 1807 bron: Bel.reg

W-D160 : Jan Haarzelhorst * x Anna Maria Scherder en 2k Maria Haarzelhorst en Cath. van Baar / huish: 4 / beroep: metselaar en steenkoper / mp: 10.12 / patent: 11.17 / vpgeb: 25.10

datering: 1808.09.13 bron: RAA SA 81 / quotisatie 3mln

Wk.D210 Jan Haarzelhorst / kl: 33 / quot: 20 / Cath. Geenekamp / kl: 41 / quot: 0.50

Kad.B920 datering: 1822 bron: Bev.reg

Oudegracht Wk.D210-a Varkensmarkt: Maria Scheerder wed. Jan Haselhorst *, beroep: - / van Kalker, 50j. met 2k Helena Louiza 14j. en Hendrikus Jozeph 5j., allen in 1822 vertrokken naar Den Bosch; Wk.D210-b: Jan Gerrit Lierendag, beroep: commissionair / van Niekerken 57j. x Anna Helena Scheerder van Kalker, 50j. met 3k Maria Francisca 20j, Gerardus Adrianus 14j, en Carolina 12j. / huish: 8

Kad.B920 datering: 1832 bron: OAT

Haselhorst, de wed. Jan / metselaar / Alkmaar / art.nr.351 / huis / opp: 0.0349 / kig45 / kio1.05 / srt: 1

Kad. B921 – Oudegracht 40

Kad.B921? en Kad.B922? = Vp2107 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Oudegracht NZ fol.573-2 en 573v-1 (294): 1718 Adriaan Stutler, Dirk van der Meer f2.10 en f2.10

Adriaan Stutler belending ten westen bij verkoop van B920 op 8-3-1725 (ORA 169-32B/33B-67)
Adriaan Studler van Surck belending ten westen bij verkoop van B920 op 16-5-1725 (ORA 169-42-95)

ORA 169-122-76 d.d. 29 apr 1727

Omschrijving: huijs en erve ... noortsijde van de Oudegracht op de Varkenmarkt met een camer daer agter int Convent belend met de erven van ...(?) Phenix ten oosten ende steegh ten westen, **Verkoopprijs:** f.250;
Koper: Dirk Gerrits van Meer. **Verkoper:** Johannes van Zuren (Zurck?) echtgenoot van Anna Catharina Knol namens erfgenamen Knol, erfgenamen van Catharina van Bekum dochter van Dirk van Bekum en Clara Kerkkeringh, **aankomsttitel** door Elias Thomasius (?) juni 1681. NB dit is wschl. dezelfde aankomst als van B920 door Elias Thomasius op 10-6-1681. Dus pas in 1727 splitsing van B920 en B921 in twee panden

Kad.B921 datering: 1730 bron: Redres¹³²

VA1017 Oudegracht NZ: twee woningen met gang terzijde verhuurd voor f39, en deels zelf gebruikt tax f10 (oude verp. was f2.10 en f2.10) ; h1: 20 ; h1: 20 ; h2: 39 ; hwp2: 10
bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp2107 1730 Dirk Gerritsz f4.2 Hierna verhoogd met f0.1? 1765 en 1779
Joachim Stroek, 1785 Pieter van Wijk, 1794 G.A. de Meyer, 1803 A. Sterk, 1805 Jan Haamer f4.3

ORA 171-102-30 1740.02.12 Dirck van Meer belend ten oosten (transportakte B924), steeg niet vermeld

ORA 171-214-116 22 dec 1742

Omschrijving: huis, erf en kamer Nz Ogr, **Verkoopprijs:** f.350 **Koper:** Joachim Stroek (in klappers eigenaar van diverse panden in stad)

Joachim Stroek in transporten van B920 als W-belend op 12 feb 1768 (ORA 175-190-38) en op 3 mrt 1783 (ORA 178-113-54); als O-belend in transport op 8 dec 1784 (ORA 178-196-167)

datering: 1803.05 bron: RAA, SA 336, Stemgerechtigden

67 Willem Veel = Kad.B921?

datering: 1829.09.05 bron: ONA Alkmaar 935, repertoire not.M.J.deLange aktenr.112 (= ONA 914)

Omschrijving: twee huizen onder een dak Oudegracht NZ op Varkenmarkt Wk.D211, door Jan Zonneveldt *, verwer aan den Helder aan George Weymer, kleermaker te Alkmaar; prijs f425

Kad.B921? datering: 1830 bron: Bev.reg

Oudegracht Wk.D211-A: Georg Weymer, beroep: kleermaker * / huish: 7

Kad.B921 datering: 1832 bron: OAT

Zonneveld, J. / verwer / Alkmaar / art.nr.1158 / huis / opp: 0.0080/ kig30 / kio0.24 / srt: 1

Kad. B922 en B923 – int Convent achter Oudegracht 40

ORA 284 fol. 80 t/m 84 d.d. 29-01-1658

Omschrijving: Kamer en erf achter de NZ Oude Vesten int Convent, belent ten O met de kopers en ten W Anna Gerritsdr. **Verkoopprijs:** f 70. **Verkoper (bij executie):** Magdeleen Harmens, **koper:** Pieter & Dirck van Becum, brouwers in't Swaert

ORA 161-205-40 9 mrt 1675 (B923?)

Omschrijving: camer aan de Noortsijde van de Oudegracht int Convent belend wed. Dirck van Beecum ten oosten en --- (streepjes) ten westen met een vrije uijtgang inde steeg leggende voor de voorg camer tot de oude gracht toe en te allen tijde ... (toegang?) tot ... (weide?) daar op gebleekt ... (tekst onleesbaar verbleekt); **Koper:** Leendert Willemsz Stam. **Verkoper:** Dirck Claasz van den Boogert, **aankomsttitel** 12 juni 1647 (in de klappers geen Dirk of Klaas van de Bogaard; in de ORA geen transport op 12 juni 1647)

ORA 162-126-60 d.d. 25 apr 1680 (B923?)

Omschrijving: een kamer met erve staende en leggende aende de noortsijde van de Oudegracht int Convent belent de koper ten oosten (prijs ?). **Koper:** Elias Thomasius. **Verkoper:** Grietje Tobiasdr en andere erfgen. van Leendert Willemsz Stam, **aankomsttitel** 9 mrt 1675.

Kad.B923? = Vp? datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Oudegracht NZ fol.573v-1 (294): 1718 kwaad restant van Anna Jans wed. Jan Cramer f2.15.4 In jan. 1721 door burgemeesters in erfpacht uitgegeven

Kad.B922 datering: 1826-1832 bron: Kador Alkmaar, SAT

volgnr.118: Lucas Reibeling, sjouwerman / art.nr.1284 / huis

¹³² In HKA nog met vraagtekens B921? met B922?, maar blijkt alleen B921.

Kad.B922 datering: 1832 bron: OAT

Brons, J. / winkelier / Alkmaar / art.nr.144 / huis / opp: 0.0047/ kig15 / kio0.14 / srt: 1

Kad.B923 datering: 1832 bron: OAT

Haaselhorst, de wed. Jan / art.nr.351 / huis / opp: 0.0022 / kig12 / kio0.07

Kad. B927 – Bloemstraat zuidzijde**B927? ORA117 fol. 24 t/m 26v d.d. 10-07-1677**

Omschrijving: Kamer en erve OZ Sackestraat, belend Z: Grietje Claes, wed. Gerrit Reijersz. N: Claes Stoffelsz. stoeldreijer. **Verkoopprijs:** f 20. **Koper:** Adriaen Boom. **Verkoper (bij executie):** Stijntje Barents

ORA 166 fol.172 nr.17 d.d. 20 jan 1707

Omschrijving: huis en erf Oz Zakkestraat, belend ten N erfgen. van Fijtje Claes op een gemene muur en ten Z Jannitje Pot. **Verkoopprijs** f. 90. **Koper:** Teunis Symonsz. **Verkoper:** erfgenamen van Adriaan Boom en Hendrikje Waalwijk, **aankomsttitel:** 10 juli 1677

Kad.B927 = Vp1953 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.526-2 (270): 1710 Theunis Symonsz, 1727 Huybert de Haan f2.15 (NB Volgens HKA bewoont Huibert de Haan in 1730 zelf kad.A457 op de Houutil en is in 1744 houtkoper in kad.B186)

ORA 169 fol.86 nr.84 d.d. 19 juni 1726

Omschrijving: kamer en erf Oz Zakkestraat, belend ten N Jacob Kooker, Agnietje van Amst.. ten zuiden. **Verkoopprijs** f. 20. **Koper:** Huijbert de Haan. **Verkoper:** erfgenamen van Teunis Symonsz besemaker, **aankomsttitel:** 20 jan 1707

Kad.B927 datering: 1730 bron: Redres

VA863 Zakkestraat OZ: huis en erf verhuurd voor 7 st.p.w. of f18.4 (oude verp. was f2.15);h1: 22 ; h2: 18.20 bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1953 1730 Huybert de Haan, 1765 Geertie Heere, Jan van Houten, 1777 Jan Boom (en Co), 1781 Jan Haselhorst f1

Kad.B927 datering: 1822 bron: Bev.reg

Zakkestraat Wk.D343: Dirk Bruin, beroep: opperman 48j. x Anna Dulkes, 47j. met 4k Jozephus 21j., Jan 15j, Margaretha 12j, Johanna 3j. en inw. Gerrit Heere, beroep: opperman 23j. en Klaas Vonk, beroep: kleermaker 23j. / huish: 8

Kad.B927 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D343 Zakkestraat: Dirk Bruin, beroep: stadswerkman x Dulkes / huish: 4

Kad.B927 datering: 1832 bron: OAT

Tuil, Pieter van / turfdraager / Alkmaar / art.nr.995 / huis / opp: 0.0044/ kig24 / kio0.13

Kad.B927 datering: 1832-1835 bron: Kador Alkmaar, SAT

volgnr.262: Gerrit Stokking, leerkoper / art.nr.1257 / huis en erf Zakkestr

Kad. B928 – Bloemstraat zuidzijde**Kad.B928 = Vp1952, datering: 1718**

bron: RAA, SA 717, Verp.: Sackestraat OZ fol.526-1 (270): 1714 Pieter Koker, 1720 Jacob Koker f2.5

Kad.B928 datering: 1730 bron: Redres

VA862 Zakkestraat OZ: stal, zelf gebruikt tax f15 (oude verp. was f2.5); h1: 18 ; hwp2: 15 bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1952 1730 erven Pieter Kooker, 1765 Geertie Heere, Jan van Houten, 1777 Jan Boom, 1778 Joh.Chr. Hartman, Klaas Houwerik, Arie Sonneveld, 1796 Leena de Leeuw * f1.5

Kad.B928 datering: 1832 bron: OAT

Leeuw, Helena de / Alkmaar / art.nr.609 / huis / opp: 0.0042/ kig18 / kio0.13

Kad. B929 – Bloemstraat zuidzijde**Kad.B929 = Vp1951 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.**

Sackestraat OZ fol.525v-2 (270): 1716 Hendrik Hardenhoek, 1721 Cornelis Cornelisz Storm f3

Kad.B929 datering: 1730 bron: Redres

VA861 Zakkestraat OZ: huis en erf, verhuurd voor f22 (oude verp. was f3); h1: 24 ; h2: 22

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1951 1730 Cornelis Storm, 1765 Jan Stuyt, Jan Bootsman, voor 1779 Jan Blokker en Co, 1781 Jan Haselhorst * f1.17

Kad.B929 datering: 1832 bron: OAT

Haaselhorst, de wed. Jan / winkelier / Alkmaar / art.nr.351 / huis / opp: 0.0055/ kig12 / kio0.17

Kad. B930 – Bloemstraat zuidzijde

Kad.B930 = Vp1950 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.525v-1 (270): 1716 Claas Jacobsz Kley f3.10

Kad.B930 datering: 1730 bron: Redres

VA860 Zakkestraat OZ: huis en erf met steeg terzijde, zelf bewoond tax f20 (oude verp. was f3.10)

h1: 38 ; hw2: 20

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1950 1730 Harbert Klaasz, 1765 Arie Nierop, voor 1779 Klaas Nierop f1.13

Kad.B930 datering: 1832 bron: OAT

Boendermaker, Lourens / metselaar / Alkmaar / art.nr.96 / huis / opp: 0.0100 / kig24 / kio0.30

Kad. B931 – Bloemstraat zuidzijde

Kad.B931 = Vp1949 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.525-2 (270): 1709 Ary Winkelman f3

Kad.B931 datering: 1730 bron: Redres

VA859 Zakkestraat OZ: huis en erf verhuurd voor 6 st.p.w. of f15.12 (oude verp. was f3); h1: 24 ; h2: 15.60

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1949 1730 Carel de Geus, 1765 en 1779 Jurriaan Visser, 1784 Jan Haselhorst * f1.5

Kad.B931 datering: 1832 bron: OAT

Haaselhorst, de wed. Jan / art.nr.351 / huis / opp: 0.0094/ kig15 / kio0.28

Kad. B932 – Bloemstraat midden

Kad.B932 en Kad.B933 = Vp1947 en Vp1948 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.524v-1,2 (270): 1711 Jan Jansz Bos, Ary Hilbrantsz van Egmont, 1722 Hendrik van Heek f2.5 en f2.5

Kad.B932 datering: 1730 bron: Redres

VA858 Zakkestraat OZ: huis en erf verhuurd voor f27 (oude verp. was f2.5); h1: 18 ; h2: 27

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1948 1730 Hendrik van Heek, 1765 Gerrit Gaffia, Jan Mattheus Raulett, 1778 Dirk Hoogcarspel, 1796 Maria Jonker f2.5

Kad.B932 datering: 1832 bron: OAT

Lubbers, Hermanus / Alkmaar / art.nr.630 / huis / opp: 0.0094/ kig24 / kio0.28

Kad. B933 – Bloemstraat noordzijde

Kad.B933 en Kad.B932 = Vp1947 en Vp1948 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.524v-1,2 (270): 1711 Jan Jansz Bos, Ary Hilbrantsz van Egmont, 1722 Hendrik van Heek f2.5 en f2.5

Kad.B933 datering: 1730 bron: Redres

VA857 Zakkestraat OZ: huis en erf verhuurd voor f26 (oude verp. was f2.5); h1: 18 ; h2: 26

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1947 1730 Hendrik van Heek, 1765 Willem Groenveld, 1778 Jan Mattheus Raulet, 1779 mr Jan vd Soest, 1781 Nicolaas Hendrik de Lange en Co, 1785 David van Nieveld en Co, 1794 Jan Hazelhorst * f2.3

Kad.B933 datering: 1832 bron: OAT

Haaselhorst, de wed. Jan / winkelier / Alkmaar / art.nr.351 / huis / opp: 0.0044 / kig15 / kio0.13

Kad. B934 – Bloemstraat noordzijde

Kad.B934? = Vp1946 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.525-1 (270): 1718 Pieter Mostertman f2.15

Kad.B934? datering: 1730 bron: Redres

VA856 Zakkestraat OZ: huis en erf verhuurd voor f28.12 (oude verp. was f2.15)

h1: 22 ; h2: 28.60

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1946 1730 Pieter Evertsz de Vries, 1765 Claas Coevanger, Leendert Storm, voor 1779 Taco de Vries, 1779 mr Jan van der Soest, 1781 Nic.Hendr. de Lange en Co, 1784 David van Nievelt en Co, Marytje de Vries f2.7

Kad.B934 datering: 1822 bron: Bev.reg

Zakkestraat Wk.D350: Pieter Lommert *, beroep: venter 55j. (+1824) x Maartje Donker 66j. / huish: 2

ONA Alkmaar 930 aktenr.34 (= ONA 904), repertoire not.M.J.deLange d.d. 1824.01.17

Verbaal van afslag en def. toewijzing van huis en erf Zakkestraat Wk.D350, door Pieter Lommert z.b. te Alkmaar aan Jan Koenraad Witte *, meesterknecht in de brouwerij; **Prijs** f100

Kad.B934 datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D350 Zakkestraat: Jacob Zwaneweber, beroep: koopman / huish: 7

Kad.B934 datering: 1832 bron: OAT

Witte, Coenraad / art.nr.1124 / huis / opp: 0.0033/ kig18 / kio0.10

Kad. B935-West – Bloemstraat noordzijde**Kad.B935-west? = Vp1945 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.**

Sackestraat OZ fol.524-2 (269): 1716 wed. ds de Haan, erven ds de Haan f2.15

Kad.B935-west? datering: 1730 bron: Redres

VA855 Zakkestraat OZ: stalletje, verhuurd f16 (oude verp. was f2.15); h1: 22 ; hp2: 16

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1945 1730 erven ds de Haan, 1765 Jan Son, Cornelis en Elisabeth Zon, voor 1779 Jan Groenhout, 1782 Jan Smit, 1784 Klaas Bol, 1785 Jannetje Twist, 1791 Machiel de Vries f1.7

Kad.B935? datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D351 Zakkestraat: onbewoond

Kad.B935 datering: 1832 bron: OAT

Siebert, A. / art.nr.876 / srt: erf opp: 0.0401/ kio1.20

Kad. B935-Noord – Bloemstraat / Laat: Alid Coopmanssteeg**ORA 295 fol 142 t/m 151v d.d. 3 feb 1655**

Verkopers: curatoren erfenis van Cornelis Dircksz. Sander & Aeltge Coopmans (onwillige executie)

Omschrijving: (B888) Huis en erf met een tuin ZZ Leet, belend O: Clement Tijsz. W: volgende huis.

Verkoopprijs: f 1500. **Koper:** Dirck Pietersz. Goedkoopmessen & Cornelis Lourens wegens zijn vader Lou Keesz. Overgenomen door Dirck van Becum, brouwer van het Haarlemmer Wapen.

Omschrijving: (B887) Huis en erf met een kamer, ZZ Leet, belend O: vorige huis, W: gemeene steeg.

Verkoopprijs: f 1000. **Koper:** Griet Jans, wed. Cornelis Garbrantsz. glasemaker

Omschrijving: zes nieuwe kamers met een groot bleekveld daar voor, ZZ Leet tot een steeg in te gaan, belend

N: twee volgende kamers. **Verkoopprijs:** f 890. **Koper:** Harck Gerritsz coehouder

Omschrijving: (achter B883) twee kamers en erven ZZ Leet int voorsz. steegje, belend Z: de zes voorgaande

kamers, N: Idtie Pieters. **Verkoopprijs:** f 220. **Koper:** IJsbrant Dircksz. Distributeur vant Wachtgelt deser stede

Omschrijving: (achter B884/B885) drie kamers met een loods daar bezuiden ZZ Leet a/d OZ van het voorsz.

steegje, belend ten Z het bleekveld van de 6 kamers en ten N Arien Cornelisz schoenmaker (=B884/B885).

Verkoopprijs: f 210. **Koper:** Jan Joosten metselaer

ORA 162 fol.16 nr.91 d.d. 31 mei 1677 (1ste kamer achter B883)

Omschrijving: huisje met erf aan de Alid Coopmansteeg, belend met Tijs Jochemsz ten zuiden de camer van

Ijtje Pieters ten noorden. **Verkoopprijs** ... **Koper:** Abraham Jacobsz. **Verkoper:** Josua Roguts (?),

aankomsttitel 24 juni 1675

ORA 162 fol.52 nr.81 d.d. 8 aug 1678 (2de kamer achter B883)

Omschrijving: kamer met erf in de Alid Coopmansteeg, belend met Abraham Jacobsz ten noorden en

erfgenamen Hark Gerritsz ten zuiden. **Verkoopprijs** f.50. **Koper:** Thijs Jochems. **Verkoper:** Anna Jochemsz,

aankomsttitel 24 juni 1675

ORA 165 fol.138 nr.22 d.d. 11 mrt 1697 (1ste kamer achter B883)

Omschrijving: huisje met erf in de Alid Koopmansteeg, belend met Adriaan Jacobsz ten noorden en Anna ... ten

noorden. **Verkoopprijs** f.56. **Koper:** Abraham Jacobsz Walgraaf. **Verkoper:** kinderen en kleinkinderen erfgen.

van Abraham Jacobsz, **aankomsttitel** 31 mei 1677

ORA 167 fol.35 nr.35 d.d. 5 mrt 1710 (1ste kamer achter B883)

Omschrijving: kamer met erf in de Alie Coopmansteeg, koper tevens belending ten N en ten W. **Verkoopprijs** f.6-6-0. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Adriaan Bake, gehuwd met Saartje Alders erfgen. van Abraham Jacobsz Walgraaf, **aankomsttitel** 11 mrt 1697

ORA 167 fol.35 nr.34 d.d. 5 mrt 1710 (2de kamer achter B883)

Omschrijving: kamer met erf in de Alie Coopmansteeg, koper tevens belending ten N en ten Z. **Verkoopprijs** f.6-6-0. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Tijs Jochemsz de Jong, **aankomsttitel** 8 aug 1678

ORA 167 fol.41 nr.54 d.d. 24 apr 1710 (6 kamers en bleekveld)

Omschrijving: zes kamers, met een bleekveld daarvoor, koper tevens belend ten N. **Verkoopprijs** f.6400. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Jacob en Hark Ariensz Krook kinderen van Maertje Harcks dochter van Harck Gerritsz coehouder, **aankomsttitel** 3 feb. 1655

ORA 167 fol.42 nr.59 d.d. 30 apr 1710 (3 kamers achter B884/B885)

Omschrijving: drie kamers en erve, in de Alie Coopmansteeg, koper tevens belending ten O en ten W. **Verkoopprijs** nihil. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Johannes Witrok op last van Lijsbet Jacobsdr, **aankomsttitel** niet vermeld

Kad.B935-noord? = Vp1943-b datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Laat ZZ fol.517v-3 (266): 1716 Willem Winder f6

Kad.B937? en Kad.B935-noord? datering: 1730 bron: Redres

VA853 Zakkestraat OZ: woning met zes percelen (hofje?) uitkomend op de Laat ZZ met een steeg, samen geappropriëerd tot boerenwoning zelf gebruikt, tax f40 (oude verp. was f3 en Laat ZZ f6); h1: 24 ; h1: 48 ; hw2: 40 bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1943 1730 Willem Winder, 1765 Claas van Aalen, voor 1779 Pieter Boon f3.7

B935-noord? en/of B937? en/of B938? ORA 173 fol.70 nr.83 d.d. 9 dec 1752

Omschrijving: Huijs en erve, zijnde geappropriëerd tot een koe- en paardestal, item een hooischoor met eigen steeg op de Laat. **Verkoopprijs** f.290. **Koper:** Claes Ale. **Verkoper:** erfgenamen Willem Winder (Deze Claes Ale koopt op dezelfde dag B882 van Frans Tal)

NB Van 1710 tot 1806 samengevoegd bij B884 (voor 1806 afgebroken?)

ORA 184, folio 237 (nr. 120) d.d. 01-07-1806 (huis B884, met pakhuis aan Zakkestraat = B937 of B938, plus B935 tuin?)

Omschrijving: Een huis en erve, staende ende gelegen alhier aan de oostzijde van de Zakkestraat, belend Marijtje de Vries ten zuiden en noorden. Item een pakhuis aan de zuidzijde van de Laat, belend Jan Haerselhorst ten oosten en den kooper ten westen. **Verkoopprijs:** f 410. **Koper:** Arend Siebers. **Verkoper:** Pieter Boom, **aankomsttitel:** Niet vermeld

Kad.B935? datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D351 Zakkestraat: onbewoond

Kad.B935 datering: 1832 bron: OAT

Siebert, A. / art.nr.876 / srt: erf opp: 0.0401/ kio1.20

Kad. B936 – Bloemstraat noordzijde

Kad.B936? = Vp1944 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.524-1 (269): 1716 Jan Houvast f2.12

Kad.B936? datering: 1730 bron: Redres

VA854 Zakkestraat OZ: huis zelf bewoond tax f20 (oude verp. was f2.12); h1: 20.80 ; hw2: 20 bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1944 1730 Eytje (Ytje) Jans, 1765 Marytje Dirks Planteyt, Andries Zwaan, Teunis Mossel, 1777 Jacob Bol, 1784 Klaas Bol, 1785 Jann. Twist, 1791 Machiel de Vries f1.13

Kad.B936 datering: 1832 bron: OAT

Siebert, A. / art.nr.876 / huis / opp: 0.0062/ kig24 / kio0.19

Kad. B937 – Bloemstraat noordzijde

B937? ORA 167 fol.91 nr.22 d.d. 15 feb 1712

Omschrijving: huisje Oz Zakkestraat, belend ten N Govert de Pree, ten Z Jan Houvast (=B936?). **Verkoopprijs** f.40. **Koper:** Willem Winder. **Verkoper:** Gerrit Winder namens Jannetje Gons

Kad.B937? = Vp1943-a datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.
Sackestraat OZ fol.523v-2 (269): 1716 Abram Steen, Willem Winder f3

Kad.B937? en Kad.B935-noord? datering: 1730 bron: Redres
VA853 Zakkestraat OZ: woning met zes percelen (hofje?) uitkomend op de Laat ZZ met een steeg, samen geappropriëerd tot boerenwoning zelf gebruikt, tax f40 (oude verp. was f3 en Laat ZZ f6); h1: 24 ; h1: 48 ; hw2: 40
bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1943 1730 Willem Winder, 1765 Claas van Aalen, voor 1779 Pieter Boon f3.7

B935-noord? en/of B937? en/of B938? ORA 173 fol.70 nr.83 d.d. 9 dec 1752
Omschrijving: Huijs en erve, zijnde geappropriëerd tot een koe- en paardestal, item een hooischoor met eigen steeg op de Laat. **Verkoopprijs** f.290. **Koper:** Claes Ale. **Verkoper:** erfgenamen Willem Winder (Deze Claes Ale koopt op dezelfde dag B882 van Frans Tal)

datering: 1803.05 bron: RAA, SA 336, Stemgerechtigden
63 Pieter Boon = Kad.B937?

ORA 184, folio 237 (nr. 120) d.d. 01-07-1806 (met pakhuis aan Zakkestraat = B937 of B938)
Omschrijving: Een huis en erve, staende ende gelegen alhier aan de oostzijde van de Zakkestraat, belend Marijtje de Vries ten zuiden en noorden. Item een pakhuis aan de zuidzijde van de Laat, belend Jan Haerselhorst ten oosten en den koper ten westen. **Verkoopprijs:** f 410. **Koper:** Arend Siebers. **Verkoper:** Pieter Boom, **aankomsttitel:** Niet vermeld. NB vanaf 1791 Machiel de Vries in B936, Marytje de Vries in B939

Kad.B937 datering: 1832 bron: OAT
Levert, Christoffel / Alkmaar / art.nr.614 / pakhuis / opp: 0.0092 / kig16 / kio0.28

Kad. B938 – Bloemstraat noordzijde

ORA118 fol. 237 t/m 238 d.d. 21-10-1702
Omschrijving: Kamer OZ Sackestraat belend N: Jan Hoogermolen, Z: Abraham Steen. **Verkoopprijs:** f 25.
Verkoper (bij executie): Govert Willemsz. **Koper:** Jan Hendriksz.

datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.
Sackestraat OZ fol.523v-1 (269): 1717 Jan Hendriksz Benzema f3

ORA 169 fol.243 nr.35 d.d. 6 feb 1730
Omschrijving: kamer Oz Zakkestraat, koper tevens belend ten Z. **Verkoopprijs** f.45. **Koper:** Willem Winder.
Verkoper: ..., **aankomsttitel** 21 okt. 1702

datering: 1730 bron: Redres
VA852 Zakkestraat OZ: huisje verhuurd voor f12 (oude verp. was f3); h1: 24 ; h2: 12
bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1942 1730 Willem Winder, 1765 Claas van Aalen, voor 1779 Pieter Boon f1

NB Van 1730 tot 1806 samengevoegd bij B884.

B935-noord? en/of B937? en/of B938? ORA 173 fol.70 nr.83 d.d. 9 dec 1752
Omschrijving: Huijs en erve, zijnde geappropriëerd tot een koe- en paardestal, item een hooischoor met eigen steeg op de Laat. **Verkoopprijs** f.290
Koper: Claes Ale. **Verkoper:** erfgenamen Willem Winder (Deze Claes Ale koopt op dezelfde dag B882 van Frans Tal)

ORA 184, folio 237 (nr. 120) d.d. 01-07-1806 (met pakhuis aan Zakkestraat = B937 of B938)
Omschrijving: Een huis en erve, staende ende gelegen alhier aan de oostzijde van de Zakkestraat, belend Marijtje de Vries ten zuiden en noorden. Item een pakhuis aan de zuidzijde van de Laat, belend Jan Haerselhorst ten oosten en den koper ten westen. **Verkoopprijs:** f 410. **Koper:** Arend Siebers. **Verkoper:** Pieter Boom, **aankomsttitel:** Niet vermeld. NB vanaf 1791 Machiel de Vries in B936, Marytje de Vries in B939

Kad.B938 datering: 1832 bron: OAT
Erkom, Cornelis van / lootgieter / Alkmaar / art.nr.268 / pakhuis / opp: 0.0037/ kig16 / kio0.11

Kad. B939 – Bloemstraat noordzijde

Kad.B939? = Vp1941 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.
Sackestraat OZ fol.523-2 (269): 1707- 1715 kwaad restant tnv Cornelis Storm, 1716 Willem Winder f3

Kad.B939? datering: 1730 bron: Redres
VA851 Zakkestraat OZ: stalletje tax f10 (oude verp. was f3); h1: 24 ; hwp2: 10

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1941 1730 Willem Winder, 1765 Gerrit Broeksmit, 1779 Laurens Gayaart, Marytje de Vries, W. van Daalhof f0.17

Kad.B939 datering: 1832 bron: OAT

Siebert, A. / art.nr.876 / stal / opp: 0.0051/ kig30 / kio0.15

Kad. B940 – Bloemstraat noordzijde

Zuid-belendingen van hoekpand B881 (zie transporten aldaar):

1612 en 1621 Gerrit Adriaansz Ruymkost, 1641 Pieter Conijn, 1656 en 1681 Jan Pietersz

Kad.B940? = Vp1940 datering: 1718 bron: RAA, SA 717, Verp.

Sackestraat OZ fol.523-1 (269): 1709 Arien Hendriksz, Cornelis Hagemeyer f2.5

Kad.B940? datering: 1730 bron: Redres

VA850 Zakkestraat OZ: pakhuis tax f10 (oude verp. was f2.5); h1: 18 ; hwp2: 10

bron: RAA, SA 734 / 740, Verp. Vp1940 1730 Cornelis Hagemeyer, 1765 Hendrik Oomstee, Pieter Vossier, voor 1779 Gerrit van Vaatzen, Arend van Vaatzen (= Vaasen), 1803 Arent Ziebert f0.17

datering: 1808.09.13 bron: RAA SA 81 / quotisatie 3mln

Wk.D199 Hendrik de Groot / kl: 34/ quot: 10/ Aaltje de Groot / kl: 34/ quot: 10

Kad.B940? datering: 1830 bron: Bev.reg

Wk.D356 Zakkestraat: onbewoond

Kad.B940 datering: 1826-1832 bron: Kador Alkmaar, SAT

volgnr.119: Gerrit Sterneman (=? Sterreman) / art.nr.1285 / erf

Kad.B940 datering: 1832 bron: OAT

Kranenburg, Frans / art.nr.562 / srt: erf / opp: 0.0056/ kio0.17

Zakkestraat westzijde, locatie niet bepaald (executies):

ORA 283 - 112 t/m 115 d.d. 23-05-1651

Omschrijving: huis met erf OZ Zakkestraat, belend N: wed. Joost de Bierdrager, z: Claes Jansz. Bockeman.

Verkoopprijs: f910,-. **Koper:** Jan de Wael, leertouwer en vischafhouder **Verkoper:** Cornelis Dircksz. Metselaer.

ORA 112 - 103 t/m 108 d.d. 02-01-1655

Omschrijving: huis met erf OZ Sackestraet, belend N: wed. Joost Bierdrager Z: Vrerick Pieters, geh. met wed.

Claes Jansz. Bockeman. **Verkoopprijs:** f 530,-. **Koper:** Arien Jacobsz. Schoenmaker. **Verkoper:** Jan Jansz. de Wael.

ORA 296 - 215 t/m 221 d.d. 19-02-1661

Omschrijving: huis met erf OZ Sackstraat belend N: Jan Jansz. wagemaker Z: Gerrit uijt Friesland.

Verkoopprijs: f 125,-. **Koper:** Dirck Becum, brouwer. **Verkoper** Guijljaue Guiljaumsz. & Lewijntje Lauris.

ORA 115 - 133 t/m 135v d.d. 22-10-1672

Omschrijving: huis met erf OZ Sackestraat, belend N: Claes Hagenauer Z: Philp Jansz. Linnewever.

Verkoopprijs: f 61,-. **Koper:** Claes Hem. **Verkoper:** Grietie Baarts.

ORA 115 - 88 t/m 92v d.d. 10-03-1672

Omschrijving: huis met erf OZ Sackestraat, belend N: geexecuteerde, Z: Jannitje Willems; Item huis met erf bezuiden het voorgaande, belend N: Aegje Fredericks z: de geexecuteerde. **Verkoopprijs samen:** f 330,-.

Koper: Cornelis Jacobsz. Son. **Verkoper:** Pieter Pietersz. c.s.

ORA 301 - 7 t/m 9v, 19 t/m 19v d.d. 22-12-1680

Omschrijving: Huis OZ Sackestraat, belend N: volgende huis, Z: Jannitje Willems. **Verkoopprijs:** f 120,-.

Omschrijving: Huis OZ Sackestraat, belend Z: voorgaande huis, N: Aeghje Frederix. **Verkoopprijs:** f 60,-.

Koper: Willem Jansz. van de Bom (of degene die hij binnen 24 uur zal noemen). **Verkopers:** Cornelis Jacobsz. Son & Anna Claes.

English summary

Peter Bitter

After the fire that destroyed the former do-it-yourself shop De Houtmarkt (=‘Woodstock’) at the Laats in Alkmaar on 2-3 september 1997, two excavation campaigns were done in 1998 and 1999 prior to new construction works. The site measured circa 3.000 m² and covered about half a block of houses between the Laats, Bloemstraat and Oudegracht. With the help of volunteers and students, the small team of municipal archaeologists investigated three-quarters of the area. Due to soil pollution some parts could not be excavated and an area of 400 m² at the Oudegracht could only be documented superficially. The site of the former De Houtmarkt is one of the four largest archaeological projects ever in the town center of Alkmaar.¹³³

The research questions were on the genesis of this part of town and the first habitation, the spatial development from an agrarian district to a densely built town quarter, and the later occupation history. The excavations have brought to light a large number of archaeological traces and many finds. The archaeological data have been combined with topographical and written sources on the houses and their occupants.

In this report the features have a feature code consisting of the period number followed by an alphabetical code.

In the assessment of the data 7 periods were discerned:

Phase 1 (circa 1200 to 1400): natural deposits

Phase 2 (circa 1400 to 1500): first development and agrarian habitation

Phase 3 (circa 1500 tot 1575): construction of brick houses along the Laats and northern part of Bloemstraat

Phase 4 (circa 1575 tot 1700): increased building density and urbanization

Phase 5 (circa 1700 tot 1800): consolidation

Phase 6 (circa 1800 tot 1950): renovation or renewal of many buildings

Phase 7 (circa 1950 tot 1997): renovation or renewal of many buildings

(Phase 8: undatable).

The area proved to have been developed by filling up a peaty swamp on the south side of the small lake Voormeer. Possibly most peat mud was dredged away prior to the raising of the ground with loads of clay and humous soil (feature 2AA). At some spots, however, remainders of a dark brown mushy peat layer (1AB) still were found underneath the raised grounds. At some locations it could be documented that the workers had started the reclamations by depositing the earth into shallow water. Now and then the workers had made the site accessible by laying reed mats and bushes of tree branches in the mud. For drainage a wide ditch was made at the location of the later southern half of the Bloemstraat. It was bordered on the eastern side by a low clay embankment and wooden revetments (2BQ). In the deposits many pottery sherds and other finds were collected, that indicate to a date in the second quarter of the 14th century.

Similar land reclamations and raised grounds have been found in other excavations along the Laats. The town extensions in this swampy area were laid out in different periods. The first house remains in the part between the Hofstraat and Groot Nieuwland, to the west of our excavation site, can already be dated around 1365/1370.¹³⁴

The earliest traces of habitation are the remains of two farmsteads, both from the second half of the 15th century. They were only 5 meters apart and must have stood for several decades. They were roughly of the same dimensions and lay-out. The western farmstead ‘huis 2’ measured circa 13 by 5,5 meter, the eastern farmstead ‘huis 1’ was circa 11 by 6,5 meter. The farmsteads were three-aisled and both had a living area in the northern part and a stable in the southern part under the same roof. There may have been a separate middle part as a working area, but this cannot be discerned on account of several changes of the building and later disturbances. Farmstead huis 2 was the best preserved. The stable had a central manure drainage ditch. The building rested on a clay platform that served as a floor, of circa 10 cm thick in the living area and circa 50 cm in the stable. Both buildings had undergone repairs many times, often re-using old wood, e.g. oak or pine planks that were shoved underneath new posts. Rotten posts may also have been pulled out prior to replacement. By all these repairs and later disturbances the original construction is obscured. In huis 1 the western side had dug-in roof supporting posts that must have been the original construction, but such posts and postholes seem absent in huis 2. Here some remains were found of rotten posts that each rested on a dug-in clay foot – but this may have been a technique for repairs. Wall remains of wattle and of peat sods were found, but these remains may have been repairs, as well. The rather haphazard methods of construction and repairs bring to mind an image of poor farmers in ramshackle houses.

To the northwest, near the corner of Laats and Bloemstraat, a number of manure and waste pits were discovered, datable to the second half of the 15th or first half of the 16th century. Some of these may have belonged to a third farmstead, of which no other traces may have remained due to the disturbances of this area a.o. by the removal of fuel tanks from a gas station. Another option is that these pits belonged to the first urban houses.

¹³³ The other extensive excavations were: Grote Kerk 1994-1995, Canadaplein 1998-2000 and Schelphoek 2006 (Bitter 2002, Bitter & Van Zanten 2013, Houkes 2011). The site at the Bloemstraat was the only one still unpublished.

¹³⁴ Cf. Bitter 2013 (RAMA 19), 215-222 (English summary).

At some moment in the first half of the 16th century the farmsteads were removed for the development of urban housing along the Laats and the northern part of the Bloemstraat. On the map of Alkmaar by Jacob van Deventer in circa 1561, the oldest somewhat detailed town plan, we see these houses marked with red paint. The Bloemstraat still was a short dead-end street, ending at a ditch that drained the area in a southerly direction. The original toponym Zakkestraat refers to this situation, after the French '*cul-de-sac*' (dead-end street). The first buildings along the Zakkestraat were single-room dwellings, '*kamers*'. According to written sources they were owned by a rich merchant and landowner Garbrant Cornelisz Comans, who placed them for free at the disposal of poor people.

At first, in the 15th century, to the south behind the farmsteads there must have been meadowlands, cut by ditches that drained into the lake Voormeer. The district laid between the lakeshore and a dyke protecting the hinterlands. These fields were dug through in 1536 for the construction of new town defenses, later named Oudegracht. It consisted of a wide moat, an earthen rampart with a heavy brick revetment wall, wall towers and gates like the *Nieuwlanderpoort* to the southwest of our site. The drainage ditch starting at the Bloemstraat was cut off by the rampart and a new eastbound diversion was made behind the rampart. The new situation is shown in the map of Jacob van Deventer in 1561.

In the summer of 1573, shortly before the Spanish siege of Alkmaar, the town was hastily re-fortified with new earthworks and moats on the southern and western side. The work on the northern side hadn't started yet when the Spanish troops arrived. After the Spanish storm on this weak side was warded off, the enemy gave up the siege. This, by the way, proved to be a decisive victory for William of Orange, who granted the town the epithet in their coat-of-arms of '*Almaria victrix*'. The fortifications of the northern side were finished rapidly in 1574. Thus, near our site the fortifications of 1536 already fell out of use in 1573, when the Nieuwlandersingel and Baansingel were dug. The former moat became a canal, renamed the Oudegracht ('Old moat'). Already from the second half of the 15th century Alkmaar had a steadily growing population number, which amongst others resulted in the development of a row of houses along the Laats, before 1561. Following the success of the Dutch Revolt by William of Orange the province of Holland became a refuge for numerous immigrants, the majority moving to the towns. The population number of Alkmaar shot from about 8.000 inhabitants in 1550 to about 12.000 in 1625. There were town extensions on the eastern side of town, where the Voormeer was completely reclaimed, but also inside the existing town all open space was filled in. Both sides of the Oudegracht became building sites around 1580-1585. The former moat and rampart were changed into a typical Dutch canal flanked by houses. The new owners built medium- to large-sized houses along the canal, while narrow alleys and inner yards were filled with cheap small houses, mostly single-room dwellings occupied by minor craftsmen and labourers with their families.

A major increase of the building density also took place in our excavation site. In 1582 the landowner Garbrant Cornelisz Comans sold four very large plots to the east of the Bloemstraat along the Oudegracht. Ditches were filled in and the Bloemstraat was extended to become a connecting road between the Laats and Oudegracht. Along the Bloemstraat a compact row of very small houses was built, almost all consisting of single-room dwellings ('*kamer*' or 'room') built in combinations of two to four rooms under one roof, with the roof parallel to the street.

These developments resulted in the situation shown on the very detailed map by Cornelis Drebbel of 1597 and on a series of gable-drawings made around 1670. These maps can be compared to the first Land Registry of 1832. In this report the house plots from the 16th century onwards are numbered in accordance with the Land Registry of 1832.

These small houses were not all founded by rich landlords for the purpose of renting them. According to written sources many *kamers* at the Bloemstraat were privately owned by the inhabitants. In the course of the 17th and 18th century they underwent changes or were rebuilt. The *kamers* were all built with shared roofs parallel to the street. In the gable drawings of circa 1670 there are only few houses with individual roofs perpendicular to the street. Three are drawn on plots B936-B937-B938. In the excavation these proved to have been constructed around 1600 to replace a 16th century building of two or three single-room dwellings under one roof. It appears to have been the action of one single owner of all three houses.

Away from the streets small houses also were founded in the centre of the house block.

According to written sources at least three *kamers* existed at the end of an alley between B921 and B924, at some time in the second quarter of the 17th century. Two of them were found in the excavation. In written sources they were described as being 'in the convent'. There is, however, no evidence of monastic buildings here, so it may have been some sort of a (perhaps short-lived) charity foundation established by the owner(s) of one or both houses at the Oudegracht at B921 or/and B924.

In the first half of the 17th century there also were 5 *kamers* behind two houses at the Laats, behind B883 and B884, accessible through a relatively wide alley. In the open field behind these houses at the end of the alley another group of 6 *kamers* was founded around 1650. Until the early 18th century the alley between B883 and B884 bore the name of the (wife of) the founders, Alid Coopmansteeg. In the excavation the shared cesspit (4CV) of the 6 dwellings was the only trace left of these rooms.

In the excavation all *kamers* consisted of just one single room of only 16 to 26 m², with an attic for storage. In some of them we found the remains of irregularly paved tile floors, brick floors, sometimes a clay floor, hearths and small shallow storage cellars that were built underneath bed closets. In some houses artisanal furnaces were

found, either small rectangular fireboxes or round 'ovens'.¹³⁵ It remains, however, unsolved what crafts they were made for, except for B883 that housed a brandy distillery in the 18th century. The same problem applies to a few houses with a concentration of wells (B927-B930) or the very large well 5AF (behind B939). There were no remains found that could have shed light on the profession of these craftsmen. In the house at Laet B883 a large shallow wooden cellar with a brick floor (6AF) was discovered, 18th century, measuring 3 by 5 meter. From the bottom of the infill came some cut leather fragments, so perhaps this was the house of a shoemaker or another leather worker, or perhaps a parchment maker.

At the Oudegracht to the east of the Bloemstraat several medium-sized houses were built. According to written sources there was a double-house built at B920-B921, that was sold at moderate prices in the 17th century. The eastern half of it was in our excavation. It had a cesspit (4BN) that rendered a collection of finds mostly consistent with an average economic status, except for a collection of quite expensive glass vessels. Other indications of some wealth were the finds of two dentures from hippopotamus ivory, a flint indicating the presence of firearms and a ceramic miniature service. The double house was split after the separate sales of both halves in 1727, which matches the closing date of the cesspit.

The other house excavated at the Oudegracht (B919) had no cesspit, while residential facilities like fireplaces, storage cellars and cellars under bed closets were all lacking. According to written sources this building was part of the brewery Het Wapen van Haarlem ('The arms of Haarlem'), also called Het Zwaard (The Sword, which is the symbol of Haarlem). The main buildings of this large brewery were on the adjacent plot to the east, B918, outside our excavation in 1999 but excavated in 2002.¹³⁶ As the brewery is still absent on the map by Cornelis Drebbel, it must have been built shortly after 1597 – the brewer is first mentioned in 1628. The brewery was rebuilt between 1676 and 1683. In the gable drawings of circa 1670 a stepped gable is shown of a single-storey building. It was replaced by a single-storey building with a trapezoid gable and small round-arched windows, that is visible on the left side on an early-19th century drawing of the (then former) brewery. In the excavation some foundations were found at the back of B919, that may have been provisions for beer barrels. There were no remains of the ovens or of the malt kiln – they must have stood behind the adjacent buildings on B918.¹³⁷ There was a somewhat oversized well behind B919 (5AO). Similar large wells have also been found at other breweries, even though they all had so-called water-ships to bring high-quality fresh water from the dunes. These large wells may have been needed for cleaning the equipment and/or to water the horses used for transport. The brewery was closed in 1797 and the buildings were divided up between the owners.

An important written source on houses are the tax lists of the 'verpondingen', a real estate tax based on 'rent value' which is the annual rent or, if the house is self-used, a taxation. The oldest preserved complete list is from 1730, when all houses were re-evaluated. The list gives the old rent value (often still based on taxations made up in 1632) and the new rent value, a single word to describe the property and the owner's name. The addresses have been matched with the Land Registry of 1832 by W.J. van den Berg, who also linked them with several other written sources from the 18th and 19th century.¹³⁸ A 10% sample of all addresses is used for a statistic of the rent values before and after 1730 (table 15). A comparison with the rent values in our site (table 16) shows that houses here were of the cheapest category in town. Before 1730 (i.e. in the 17th century) rent values under 40 guilders per year are 34% for the whole town, but in our site 81%. In the re-evaluation of 1730 the rent values proved to have sunk considerably. After 1730 rent values under 40 guilders are 47% for the houses in the whole town and even 88% in our excavation area. In the first population registers of 1803, 1807, 1822 and 1830 many lowly professions are mentioned: porter, peat carrier, chair maker, assistant baker, tailor, maid, rope walker, brick layer, beer carrier, shoemaker, peddler, assistant shoemaker, plasterer, seamstress, weaver, workman, labourer, widow without profession and –once- a merchant.

The excavation has brought to light not only house remains and provisions for living and working, but also a large amount of finds. No less than 40 find complexes of ceramics, glass, wood, metal and other materials are selected for further analysis. The majority, 25 find complexes, date from the late 16th and first half of the 17th century, while 8 find complexes are 18th and 19th century. The scarcity of the latter finds may have been the result of improvements in waste collecting systems in Alkmaar and of the replacement of cesspits by other sanitation facilities like loose barrels under the toilets.¹³⁹

The finds reflect the poverty of the daily existence in the investigated houses. Luxurious service of porcelain is even, apart from one single item, completely absent.

Between circa 1575 and 1650 the ceramic finds (see tables 4-11: 1020 items in 25 find complexes) are dominated by locally produced redware (67%). The locally made white earthenware has a rather low score. When we

¹³⁵ Round ovens at B882 (4AB) and B883 (4AL). Rectangular furnaces at B882 (5AC), B928 (6BW), B929 (5AU) and B936 (4DH en 4DL).

¹³⁶ Published in De Jong-Lambregts e.a. 2007 RAMA 12.

¹³⁷ This part could not be excavated in 2002 – possibly the remains are still underneath the present-day inner court of the new houses.

¹³⁸ The data are (in Dutch) available on the website of the Regionaal Archief Alkmaar (www.archiefalkmaar.nl) under the heading 'Historisch Kadaster Alkmaar'.

¹³⁹ Bitter 2009 (Into the pit?).

compare the percentages of finds from two medium-sized houses (B886, B920) with the other find complexes, there is a substantial difference (24% versus 12%). Amongst the redware there are 7 items of the so-called North Holland slipware, a highly decorated red earthenware that was produced at Alkmaar. This seems a rather low number since these products are quite numerous in sites in the region, but these ceramics are very rarely found in Alkmaar itself. Apparently the North Holland slipware was specifically produced for the cheap market.

In the cesspit of B920 some finds are associated with the consumption of luxurious products, like the white earthenware candlesticks (w-bla-; candles were far more expensive than oil in oil lamps), salt and mustard pot (w-kop-51).

The majolica tableware (7% of all ceramics) is present even in the poorest households. It cannot be determined whether they are imported (e.g. from Haarlem) or locally produced ('gleiwerkers' are known from written sources since 1605 but we haven't found any wasters, yet). In the find complexes from before 1650 Dutch faience is represented by only 3 fragments, indicating that this product still was quite expensive in the first decades of production.

The imported ceramics show differences from the general pattern in town. In the German stoneware only very few jugs are decorated (7 of 83 items). The imports of German Weser and Werra ware, quite rare in Alkmaar, are higher than usual, although still in modest numbers (3%). Van Gangelen has suggested that they were destined for ordinary people,¹⁴⁰ and this hypothesis indeed seems to apply to our site. The presence of Italian imports (1,2%) is a bit surprising. Apart from two polychrome *compendiario* dishes¹⁴¹ they are rather crude Ligurian products: 7 blue-on-blue *berettino* and one fragment painted in dark green on white. Apparently these exotic products were not as exclusively reserved to the wealthy households as expected.

Glass is virtually absent. Apart from the special glass finds from cesspit 4BN at house B920, there were only 3 bottles, 2 simple beakers and 1 goblet found.

In find complexes of the 18th and 19th century (see table 12-14: 556 items in 8 find complexes) red and white earthenware prevail (68% and 9% respectively). The majority are kitchen utensils and plain tableware imported from Bergen op Zoom, Gouda, Friesland and the Lower Rhine.¹⁴² Due to the severe competition the local production of redware and whiteware at Alkmaar came to an end in 1733.¹⁴³ There is a remarkably low number of Chinese porcelain found (3%). After the late 18th century there is a variety of cheap industrial whiteware (11%) competing successfully with the Dutch fayence (4%). Only a handful of ceramics are of a better quality, like European porcelain, industrial redware, blackware and coloured ware (in total 1%).

The general picture of the neighbourhood only changed after the late 19th century, with the construction of several new houses of different sizes. After the middle of the 20th century this part of the Laar was developed into a shopping district with new buildings, like the shops with houses on the second floor at B887-B890 in 1964 and the car dealer and garage of Kossen at B881-B885 in 1957. When the garage moved the building was rented to the do-it-yourself shop of Dölle, later renamed De Houtmarkt. The business flourished and the shop was extended over the backyards and sheds of neighbouring houses, covered by new roofs. The huge fire left a wide open space between the Laar and Oudegracht. Five years after the fire large scale building of shops and apartment houses filled the gap.

But not without an extensive archaeological research being carried out first.

English introduction to the catalogue

The ceramics and glass finds are described with the aid of the Classification System for Late and Post Medieval Ceramics and Glass (formerly known as 'Deventer system').

The objects are categorized using a code consisting of: letter (s) for material group – three letters for main shape – a number for details in shape, sometimes with a letter added for specific details.

¹⁴⁰ Van Gangelen 1995.

¹⁴¹ A dish decorated with an oak leaf in 4CK and a dish with an angel from 4DP.

¹⁴² This term is used for a region along both banks of the Rhine from Cologne to Kleve, but also extended to the eastern bank of the Meuse between Tegelen and Gennep. Cf. Bartels 1999, 139-143.

¹⁴³ The last eight potteries of Alkmaar closed shop between 1660 and 1733 (Van der Meulen & Smeele 2012, 92-95). During a short revival of the craft at Alkmaar, from 1842 to 1858, a variety of pottery was produced by J.D. Berger (Van der Meulen & Smeele 2006, Verspay/Ostkamp 2006).

In this publication the following material groups are described:

<i>s1</i>	Stoneware without iron wash or glaze	<i>f</i>	Fayence from the Netherlands
<i>s2</i>	Stoneware with iron wash and/or glaze	<i>i</i>	Italian majolica/fayence
<i>s3</i>	Industrial stoneware	<i>p</i>	Porcelain (oriental)
<i>kp</i>	'Kugeltopf'-ware (<i>kogelpotaardewerk</i>)	<i>ep</i>	European porcelain
<i>g</i>	Grey earthenware	<i>iw</i>	Industrial white earthenware
<i>r</i>	Red earthenware	<i>ir</i>	Industrial redware
<i>w</i>	White earthenware	<i>iz</i>	Industrial blackware (<i>zwart</i>)
<i>wm</i>	White Meuse earthenware	<i>ik</i>	Industrial coloured wares (e.g. bluestone)
<i>m</i>	Majolica from the Netherlands	<i>gl</i>	Glass

The main shapes are:

<i>bak</i>	skillet (<i>bakpan</i>)	<i>lek</i>	sieve (<i>lekschaal</i>)
<i>bek</i>	beaker/mug	<i>lep</i>	spoon (<i>lepel</i>)
<i>ber</i>	berkemeier glass	<i>min</i>	miniature
<i>bla</i>	candlestick (with handle: <i>blaker</i>)	<i>mos</i>	mustard cup (<i>mosterdpot</i>)
<i>blo</i>	flower pot (<i>bloempot</i>)	<i>oli</i>	oil lamp (<i>olielamp</i>)
<i>bor</i>	plate/saucer (<i>bord</i>)	<i>ond</i>	bed chamber pot (<i>ondersteek</i>)
<i>bot</i>	butter cup (<i>botervloot</i>)	<i>pis</i>	chamber pot (<i>pispot</i>)
<i>dek</i>	lid (<i>deksel</i>)	<i>plo</i>	lobed dish (<i>plooischotel</i>)
<i>dov</i>	extinguisher (<i>dover</i>)	<i>pot</i>	jar/pot
<i>dri</i>	drinking bowl	<i>roe</i>	roemer
<i>fle</i>	bottle (<i>fles</i>)	<i>sch</i>	dish/plate (<i>schaal</i>)
<i>flu</i>	flute glass	<i>sne</i>	snelle
<i>gra</i>	pipkin (<i>grape</i>)	<i>spa</i>	money box (<i>spaarpot</i>)
<i>ink</i>	inkwell	<i>spi</i>	spindle-whorl
<i>kan</i>	jug/pitcher (<i>kan</i>)	<i>stk</i>	deep skillet (<i>steelkom</i>)
<i>kap</i>	furnace pan (<i>kachelpa</i>)	<i>tes</i>	brazier (<i>test</i>)
<i>kdl</i>	candlestick (standing/hanging; <i>kandelaar</i>)	<i>the</i>	teapot (<i>theepot</i>)
<i>kel</i>	stemmed glass/goblet (<i>kelkglas</i>)	<i>vaa</i>	vase (<i>vaas</i>)
<i>kmf</i>	chafing dish (<i>komfoor</i>)	<i>ver</i>	sieve (<i>vergiet</i>)
<i>kni</i>	marble (<i>knikker</i>)	<i>vet</i>	dripping pan (<i>vetvanger</i>)
<i>kog</i>	globular pot	<i>vog</i>	bird's feeding cup (<i>vogelbakje</i>)
<i>kol</i>	breast milk pump (<i>kolfglas</i>)	<i>vst</i>	fire cover (<i>vuurstolp</i>)
<i>kom</i>	bowl (<i>kom</i>)	<i>zal</i>	unguent/albarello (<i>zalfpot</i>)
<i>kop</i>	cup/porridge (<i>kop</i>)	<i>zou</i>	salt (<i>zoutvat</i>)
<i>kwi</i>	cuspidor (<i>kwispedor</i>)		

The photographs and drawings are 1:4 unless stated otherwise.

The catalogue contains the following entries:

- 1a inventorynumber
- 1b find circumstances
- 2 typecode
- 3 date of the object
- 4a measures: width/height
- 4b type description
- 5a material
- 5b iron wash/glaze
- 5c decoration
- 5d traces of usage
- 6a details of foot
- 6b details of handle
- 6c completeness
- 7 main shape/function
- 8 production centre
- 9 literature

Catalogus van keramiek en glas

Peter Bitter en Rob Roedema

kavel	spoor	datering	cat.	tell.	Vondstnr
	2AA ophoging	1400/1450	1 - 3	1	98BLO 46+55+60+69+71+72+81+82+89+97+99+108b+109b+128+133+138+144+156+163+164+168+170+173+175 99BLO 47+49+50+55+56+57+60+66+70+71+91+93+95+97+99+100+102+103+104+105+118+119+148+150+152+153+156+160+163+164+212+213+214+218+219+221+237+341
	2AB wandgreppel huis	1400/1450	4	x	99BLO 165
	2AP afval/mestlaag	1400/1450		2	98BLO 129+130b+137+141+142+143+145+146+147+152b+153a+160+162+166+169+171
	2BF afvalkuil	1450/1500		3	98BLO 53
	2BK afvalkuil	1450/1500		3	98BLO 74
	2BM afvalkuil	1450/1500		3	98BLO 84
	2BN afvalkuil	1450/1500		3	98BLO 88
	2BS afvalkuil	1450/1500		3	98BLO 51
	aanleg vlak	1596	6		98BLO22
B886	4AW afvalkuil	1575/1625		4	99BLO 149
B920	4BJ afvalkuil	1582/1625		5	99BLO 125
B920	4BN beerput beerlaag	1582-1750	8 - 34	5	99BLO 123
B929	4BW-1 beerput beerlaag	1582-1625	35-36	6	99BLO 42 BP1
B929	4BW-2 beerput bovenlaag	1675/1725		x	99BLO 39 BP1
B929	4BX afvalkuil leging 4BW	1582-1625	37	6	99BLO 67
B929	4BY afvalkuil leging 4BW	1582-1625		6	99BLO 68
B930	4CD afvalkuil	1610/1630	38-43	7	99BLO 29
B930	4CG afval in tonput	1600/1625	44	7	99BLO 44 +109a
B931	4CJ afvalkuil	1582/1650		7	99BLO 85
B931	4CK afvalkuil	1625/1650	45-48	7	99BLO 112
B931	4CL afvalkuil	1582/1625	49	7	99BLO 114
B935-O	4CV	1575/1650	54	8	98BLO 105BP6
B935 - W	4CS beerlaag beerput	1580-1625	50-52	8	98BLO 101 BP5
B935 - W	4CU demping waterput	1625/1650	53	8	98BLO 98
B936	4DO afvalkuil	1550/1650		9	98BLO 92
B936	4DP afvalkuil	1600/1625	60-66	9	98BLO 44 +45
B936	4ZA afvalkuil (was 3AB)	1580/17a	5	9	98BLO 83
B937	4DF-1 beerlaag beerput	1575-1650	55-58	9	98BLO 79 BP3
B937	4DF-2 bovenlaag beerput	1650/1700	59	x	98BLO 78 BP3
B937	4DV afvalkuil	1575/1650		9	98BLO 75
B938	4DY afval in waterput	1600 - 17B	67-68	10	98BLO 65
B938	4EA beer in tonput	1525/1575	69	10	98BLO 76
B938	4EC beerlaag beerput	1550-1675	70-71	10	98BLO 64
B938	4EE afvalkuil	1500-1575		10	98BLO 66
B939	4EG afval in waterput	1625/1725	72	x	98BLO 58
B940	4AD-1 beerput NW-koker	1550/1650		11	98BLO 48
B940	4AD-2 beerput O-koker	1550/1650		11	98BLO 49
B940	4AD-3 beerput bovenlaag	1700/1800	7	11	98BLO 50
B891	5AK afvalkuil	1775/1800		12	99BLO 267
B885	6CM afvalkuil	1750/1825		12	98BLO 106
B928	5AQ afval in waterput	1800/1850	73-78	13	99BLO 22
B929	5AV afval in waterput	1800/1825	79-88	13	99BLO 12
B922	6BL afval in waterput	1825/1875	89-92	13	99BLO 116
B936	5AX afvalkuil	1800/1825		14	98BLO 19
B935	6CF demping waterput	1825/1900	96-99	14	98BLO 95
B931	6CE demping waterkelder	1875/1900	93-95	x	99BLO 17

Tabel 20 Overzicht van de vondsten die worden beschreven in de catalogus (kolom 'cat.') en de 40 vondstcomplexen in de tellijsten van hoofdstuk 3 (kolom 'tell. '), hun complexdateringen en vondstnummers

Toelichting op de catalogus

Peter Bitter en Rob Roedema

De vondsten worden beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws Keramiek en Glas (voorheen bekend als 'Deventer systeem'). De voorwerpen worden geïnventariseerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor aanvullende aanduiding.

De volgende materiaalgroepen zijn hier onderscheiden:

<i>s1</i>	steengoed zonder engobe of glazuur	<i>i</i>	italiaans majolica/faience
<i>s2</i>	steengoed met engobe of glazuur	<i>p</i>	porselein (Aziatisch)
<i>kp</i>	kogelpotaardewerk	<i>ep</i>	europes porselein
<i>g</i>	grijs aardewerk	<i>iw</i>	industrieel wit
<i>r</i>	rood aardewerk	<i>ir</i>	industrieel rood
<i>w</i>	wit aardewerk	<i>iz</i>	industrieel zwart
<i>wm</i>	wit Maaslands aardewerk	<i>ik</i>	industrieel kleur
<i>m</i>	majolica uit de Nederlanden	<i>s3</i>	industrieel steengoed
<i>f</i>	faience uit de Nederlanden	<i>gl</i>	glaswerk

Er zijn de volgende hoofdvormen:

bak	bakpan	kdl	kandelaar	pot	pot
bek	beker	kel	kelglas	roe	roemer
ber	berkemeier	kmf	komfoor	sch	schaal
bla	blaker	kni	knikker	sne	snelle
blo	bloempot	kog	kogelpot	spa	spaarpot
bor	bord	kol	kolglas	spi	spinsteen
bot	botervloot	kom	kom	stk	steelkom
dek	deksel	kop	kop	tes	(vuur-)test
dov	dover	kwi	kwispedoor	the	theepot
dri	drinkschaal	lek	lekschaal	vaa	vaas
fle	fles	lep	lepel	ver	vergiet
flu	fluitglas	min	miniatuur	vet	vetvanger
gra	grape	mos	mosterdpot	vog	vogeldrinkbak
ink	inktpot	oli	olielamp	vst	vuurstolp
kan	kan	pis	pispot	zal	zalfpot
kap	kachelpan	plo	ploischotel	zou	zoutvat

In de catalogus staan alle (grotendeels) complete versierde keramiek en een selectie uit de overige complete objecten van keramiek en glas. Overzichten van de vondstcomplexen geven de tellijsten – bijgaand een lijst van de vondstcomplexen, catalogusnummers, tellijsten en vondstnummers (**Tabel 20**). De catalogus is samengesteld op volgorde van de spoorcodes (zie **Tabel 21**). Bijgaand is een apart overzicht van de typenummers (**Tabel 22**).

cat.	spoor	datering	cat.	spoor	datering
1 - 3	2AA ophoging	1400/1450	54	4CV	1575/1650
4	2AB wandgreppel huis	1400/1450	55-58	4DF-1 beerlaag beerput	1575-1650
5	4ZA afvalkuil	1580/17a	59	4DF-2 bovenlaag beerput	1650/1700
6	aanleg vlak	1596	60-66	4DP afvalkuil	1600/1625
7	4AD-3 beerput bovenlaag	1700/1800	67-68	4DY afval in waterput	1600 - 17B
8 - 34	4BN beerput beerlaag	1582-1750	69	4EA beer in tonput	1525/1575
35-36	4BW-1 beerput beerlaag	1582-1625	70-71	4EC beerlaag beerput	1550-1675
37	4BX afvalkuil leging 4BW	1582-1625	72	4EG afval in waterput	1625/1725
38-43	4CD afvalkuil	1610/1630	73-78	5AQ afval in waterput	1800/1850
44	4CG afval in tonput	1600/1625	79-88	5AV afval in waterput	1800/1825
45-48	4CK afvalkuil	1625/1650	89-92	6BL afval in waterput	1825/1875
49	4CL afvalkuil	1582/1625	96-99	6CF demping waterput	1825/1900
50-52	4CS beerlaag beerput	1580-1625	93-95	6CE demping waterkelder	1875/1900
53	4CU demping waterput	1625/1650			

Tabel 21 Overzicht van de vondstcomplexen in de catalogus

type	catalogusnr.	type	catalogusnr.	type	catalogusnr.
g-pot-25	<i>cat. 1</i>	r-vst-6	<i>cat. 38</i>	iw-bor-6	<i>cat. 93</i>
s2-fle-5	<i>cat. 8</i>	r-gra-53	<i>cat. 80</i>	iw-bor-25	<i>cat. 94</i>
s2-ink-1	<i>cat. 73</i>	r-kan-25	<i>cat. 81</i>	iw-kom-17	<i>cat. 98</i>
s2-kan-32	<i>cat. 67</i>	r-kop-4	<i>cat. 82</i>	iw-kop-1	<i>cat. 92</i>
s2-kan-35	<i>cat. 68</i>	r-pot-13	<i>cat. 85</i>	iw-kop-3	<i>cat. 77</i>
s2-kan-55	<i>cat. 70</i>	r-kmf-16	<i>cat. 89</i>	iw-kop-8	<i>cat. 91</i>
s2-kan-58	<i>cat. 49</i>	r-kap-2	<i>cat. 96</i>	iw-kop-31	<i>cat. 95</i>
s2-pot-10	<i>cat. 79</i>	w-bak-11	<i>cat. 60</i>	ir-dek-1	<i>cat. 87</i>
r-blo-12	<i>cat. 54</i>	w-bla-1	<i>cat. 11</i>	iz-kan-1	<i>cat. 88</i>
r-bor-	<i>cat. 6</i>	w-kop-51	<i>cat. 12</i>	ik-pot-1	<i>cat. 78</i>
r-bor-6	<i>cat. 45</i>	w-min	<i>cat. 39</i>		
r-bor-50	<i>cat. 53</i>	w-oli-2	<i>cat. 59</i>	gl-bek-4a	<i>cat. 18</i>
r-bor-64	<i>cat. 74</i>	w-pot-5	<i>cat. 86</i>	gl-bek-5a	<i>cat. 19, 20</i>
r-dov-1	<i>cat. 2</i>	w-pot-6	<i>cat. 13</i>	gl-bek-12a	<i>cat. 21</i>
r-gra-10d	<i>cat. 3</i>	w-spa-4	<i>cat. 14</i>	gl-bek-15a,b	<i>cat. 22, 23</i>
r-gra-43	<i>cat. 55</i>	w-ver-6	<i>cat. 97</i>	gl-bek-19a	<i>cat. 52</i>
r-gra-49	<i>cat. 56</i>	wa-bor-1	<i>cat. 35, 40</i>	gl-bek-31a	<i>cat. 24</i>
r-gra-59	<i>cat. 36</i>	wa-kop-1	<i>cat. 61</i>	gl-bek-59	<i>cat. 25</i>
r-kan-23	<i>cat. 75</i>	m-bor-1	<i>cat. 15</i>	gl-bek-77b	<i>cat. 26</i>
r-kan-38	<i>cat. 4</i>	m-bor-3	<i>cat. 41, 57, 62, 77</i>	gl-flu-7	<i>cat. 27</i>
r-kop-11	<i>cat. 5</i>	m-bor-5	<i>cat. 16, 42, 58, 63-66</i>	gl-kel-11	<i>cat. 28</i>
r-lek-8	<i>cat. 44</i>	m-bor-13	<i>cat. 43</i>	gl-kel-13	<i>cat. 29</i>
r-min	<i>cat. 9, 10, 83</i>	m-bor-	<i>cat. 47, 48, 51</i>	gl-roe-2	<i>cat. 30</i>
r-pot-7	<i>cat. 69</i>	f-zou-8	<i>cat. 7</i>	gl-roe-10	<i>cat. 31</i>
r-pot-59	<i>cat. 76, 84</i>	sp-bor-1	<i>cat. 37</i>	gl-roe-7	<i>cat. 32</i>
r-pot-66	<i>cat. 72</i>	p-kom-12	<i>cat. 17</i>	gl-fle-33	<i>cat. 33</i>
r-tes-11	<i>cat. 46</i>	ep-dek-1	<i>cat. 99</i>	gl-vog-3	<i>cat. 34</i>
r-tes-25	<i>cat. 50</i>	iw-bor-1	<i>cat. 90</i>		

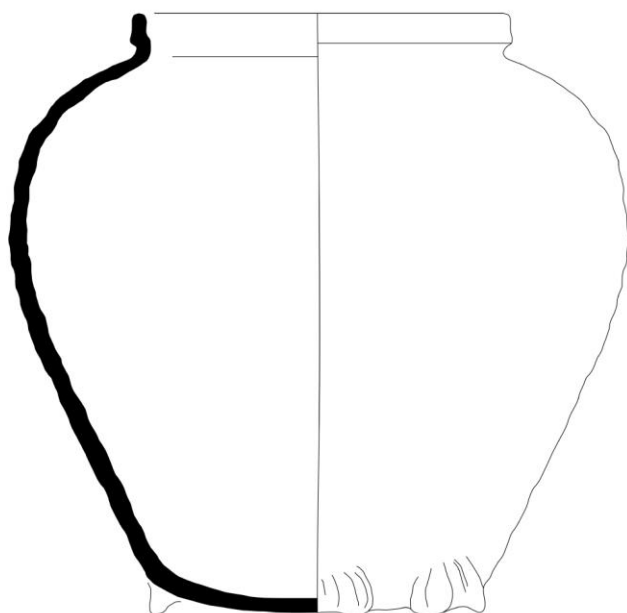
Tabel 22 Een Index op typenummers in de catalogus

Catalogusblokjes

De catalogusblokjes bestaan uit de volgende punten:

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstomstandigheden
- 2 typecode
- 3 datering van het voorwerp
- 4a maten: breedte/hoogte
- 4b typebeschrijving
- 5a materiaalsoort
- 5b engobe/glazuur
- 5c decoratie
- 5d gebruikssporen
- 6a bodem details
- 6b oor/steel details
- 6c compleetheid
- 7 hoofdvorm/functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

Ophogingslaag 2AA

(foto 1:8)

1:2

1

- 1a 1999BLO97-AC
- 1b ophogingslaag 2AA
(ca. 1400/1450)
- 2 g-pot-25
- 3 1350-1500
- 4a 31,5/ 34 cm
- 4b bolle pot met hoge schouder en kraagrand zonder hals, op lobvoeten
- 5a grijs aardewerk (lichtgrijs baksel)
- 5b gesmoord
- 5c
- 5d inwendig asaanslag
- 6a lobvoeten
- 6b oorloos
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand
- 7 pot, aspot
- 8
- 9

2

- 1a 1998BLO128
- 1b ophogingslaag 2AA
(ca. 1400/1450)
- 2 r-dov-1
- 3 1350-1500
- 4a 13/.. cm
- 4b dover met vierkante knop
- 5a rood aardewerk
- 5b
- 5c op bovenzijde ingekraste zigzagpatronen (sterk afgesleten)
- 5d extreem afgesleten, onderzijde beroet, knop afgebroken
- 6a
- 6b afdruk van rechthoekige knop
- 6c fragment
- 7 dover
- 8 Alkmaar?
- 9

3

- 1a 1998BLO71
- 1b ophogingslaag 2AA
(ca. 1400/1450)
- 2 r-gra-10d
- 3 1400-1550
- 4a 12,5/ ... cm
- 4b bolle grape met kraagrand met dekselgeul
- 5a rood aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c ringeloor-boogjes op schouder
- 5d
- 6a
- 6b aanzet voor een hengel
- 6c randfragment
- 7 grape, hengelgrape
- 8 Alkmaar
- 9

Wandgreppel huis 2AB

-
- 4**
1a 1999BLO165-P
1b wandgreppel van huis 2AB
(ca. 1400/1450)
2 r-kan-38
3 1300-1450
4a 22/ .. cm
4b bolle kan met conische hals en
afgeronde kraagrand met
dekselgeul, op lobvoeten
5a rood aardewerk
5b uitwendig loodglazuur plek op
schouder, inwendig loodglazuur
op bodem
5c
5d buitenzijde beroet
6a 5 lobvoeten
6b verticaal worstoor
6c hals beschadigd, oor ontbreekt
7 kan, vermoedelijk als aspot
gebruikt
8 waarschijnlijk Alkmaar
9

Afvalkuil 4ZA

-
- 5**
1a 1998BLO83
1b afvalkuil 4ZA (ca.1580/1625)
2 r-kop-11
3 1585-1602
4a 15/ 6,5 cm
4b kop met scherpe knik bodem-
wand en lage uitgebogen wand,
op standing
5a rood aardewerk
5b gele/groene slib, ringeloor-
decoratie en loodglazuur
5c Noordhollands slib-aardewerk:
op de bodem duif onder een
vuurslag met een klavertje-drie
en rozetjes
5d onderzijde beroet
6a licht geknepen standing
6b een horizontaal worstoor en een
verticaal lintoor
6c compleet
7 kop, papkom
8 Alkmaar
9 Zie Van Gangelen/ Kersloot/
Venhuis 1998, afb.35,123,143,
149,150,160: decorateur A (ca.
1585-1602)

Losse vondst

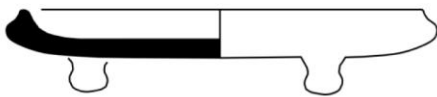

-
- 6**
1a 1998BLO22-N
1b aanleg vlak (stort)
2 r-bor-
3 1596
4a .. / .. cm
4b
5a rood aardewerk
5b
5c slibkrasversiering, man met
hoed met veer en kraag om de
hals, jaartal 1596
5d
6a standing
6b
6c bodemfragment
7 bord
8 Alkmaar
9 (fragment 7 cm breed)

ca. 1:2

Beerput 4AD

Beerlaag beerput 4BN

ca. 1:2

7

- 1a 1998BLO50BP1
- 1b bovenlaag in beerput 4AD-3 (ca.1800/1850)
- 2 f-zou-8
- 3 1800-1850
- 4a 12/ 2,5 cm
- 4b vlakke zoutschaal met afgeronde rand en opstaande lip, op pootjes
- 5a Nederlandse faience (wit baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd
- 5c op spiegel een windroos in fries van SSS-motieven, pootjes blauw
- 5d pootjes en bovenrand sterk afgesleten
- 6a 3 bolpootjes
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 zoutschaal
- 8
- 9

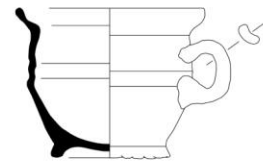
8

- 1a 1999BLO123BP2-AB
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 s2-fle-5
- 3 1650-1750
- 4a 15,5/ 30,5 cm
- 4b 'P-kruik': zeer bolle fles met hoge hals met ribbels, op standing
- 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
- 5b kobaltblauw onder zoutglazuur
- 5c op buik een 'blauwe 'P', op hals blauwe bies
- 5d
- 6a geknepen standing
- 6b verticaal lintoor
- 6c vrijwel compleet, stukken uit wand
- 7 fles, kruik
- 8 Westerwald
- 9

9

- 1a 1999BLO123BP2-L
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 r-min
- 3 1550-1675
- 4a 12,5/ 3 cm
- 4b miniatuur
- 5a rood aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b sterk geknepen steel, schenklip
- 6c compleet, stukje uit rand
- 7 miniatuur bakpan naar r-bak-4
- 8 Alkmaar
- 9

ca. 1:2

10

- 1a 1999BLO123BP2-X
- 1b beerlaag beerput 4BN
(1582-ca.1725)
- 2 r-min
- 3 1600-1675
- 4a 5,5/ 5,5 cm
- 4b miniatuur
- 5a rood aardewerk
- 5b geheel loodglazuur
- 5c
- 5d proenafdrukken op de wand en
rand
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 miniatuur kan naar r-kan-21
- 8 Alkmaar
- 9

11

- 1a 1999BLO123BP2-K
- 1b beerlaag beerput 4BN
(1582-ca.1725)
- 2 w-bla-1
- 3 1650-1725
- 4a 13,5/ 7 cm
- 4b staande blaker op pootjes met
steel en scherpe knik bodem-
wand
- 5a wit aardewerk
- 5b geheel loodglazuur (geel)
- 5c
- 5d poten gesleten
- 6a 3 pootjes
- 6b geheel dubbelgevouwen steel,
sleufje in kaarshouder
- 6c vrijwel compleet, deel van steel
ontbreekt
- 7 blaker
- 8
- 9

12

- 1a 1999BLO123BP2-D
- 1b beerlaag beerput 4BN
(1582-ca.1725)
- 2 w-kop-51
- 3 1600-1675
- 4a 10/ 7,5 cm
- 4b diepe kop met afgeronde
buikknik en naar buiten geknikte
rand met dekselgeul, op
standring
- 5a wit aardewerk
- 5b inwendig donkergroen
loodglazuur, uitwendig
glazuurplek op schouder
tegenover oor
- 5c
- 5d gesleten standring; bakfout in
de rand
- 6a standring
- 6b verticaal lintoor op de zijwand
- 6c vrijwel compleet, stukje uit rand
- 7 kop, mosterdpot?
- 8 Alkmaar
- 9

13

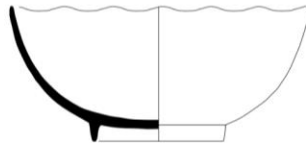
- 1a 1999BLO123BP2-E
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 w-pot-6
- 3 1525-1650
- 4a 10,5/ 8,5 cm
- 4b pot met afgeronde buikknik en sikkkelrand
- 5a wit aardewerk
- 5b geheel loodglazuur (geel)
- 5c hengsel met duimindrukken afgewerkt
- 5d
- 6a geknepen standring
- 6b 13 cm hoog hengsel op rand gemonteerd
- 6c compleet
- 7 pot, hengselpot
- 8
- 9

14

- 1a 1999BLO123BP2-CH
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 w-spa-4
- 3 1600-1700
- 4a 14/13,5/ 8 cm
- 4b spaarpot in model van spaarhaan
- 5a wit aardewerk met rood aardewerken appliques
- 5b loodglazuur met koperoxide op vleugels
- 5c boetseerwerk en kraswerk
- 5d
- 6a
- 6b met fluit
- 6c compleet
- 7 spaarpot, spaarhaan
- 8
- 9

15

- 1a 1999BLO123BP2-V
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 m-bor-1
- 3 1600-1650
- 4a 32/ 5 cm
- 4b bord met platte spiegel, scherpe knik spiegel-vlag en brede vlag met uitgebogen rand
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd
- 5c Wan-Li stijl: vogel op rots binnen vlag met vakverdeling van bloemen in ovalen tussen smalle rechthoeken
- 5d drie proenaafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord, opdienschaal
- 8
- 9

ca. 1:2

16

- 1a 1999BLO123BP2-A
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1650
- 4a 18,5/ 3 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b polychroom beschilderd in oker, groen en blauw op wit
- 5c granaatappel decoratie, kabelrand
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand
- 7 bord
- 8
- 9

17

- 1a 1999BLO123BP2-CG
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 p-kom-12
- 3 1585-1650
- 4a 16,5/ 7,5 cm
- 4b afgeronde kom met accoladerand, op standring
- 5a porselein, 'kraakporselein'
- 5b onderglazuur blauw beschilderd
- 5c buitenzijde "flying horses" boven fries bloemmotieven, binnenkant op bodem landschapje binnen cirkels en guirlandes, onderlangs de rand een fries met landschapjes
- 5d
- 6a standring (met zandkorrels aangebakken)
- 6b
- 6c compleet
- 7 kom
- 8 China
- 9 Identiek: Rinaldi 1989 Pl.168 (c.1585-1600), 170 (1640-45)

18

- 1a 1999BLO123BP2-AAN
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-4b
- 3 1625-1675
- 4a 9/ 16 cm
- 4b cilindrische of licht conische beker met structuuroppervlak (ijsglas) met uitstaande (a) of rechte (b) lip, opgestoken bodem met pontilmerk, voetring
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk, geribde voetring
- 6b licht conisch glas met rechte lip
- 6c vrijwel compleet, stukken uit wand
- 7 ijsglas, bierglas
- 8
- 9

ca. 1:2

19

- 1a 1999BLO123BP2-AAA
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-5a
- 3 1600-1725
- 4a 8/ 18,5 cm
- 4b cilindrische of licht conische gladwandige beker, opgestoken bodem met pontilmerk, (a) zonder of (b) met noppootjes
- 5a glas kleurloos, blauw
- 5b
- 5c 2 blauwe braamnoppen onder elkaar (wellicht ontbreekt derde)
- 5d sterk geïriseerd
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk (zonder noppootjes)
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stukken uit wand
- 7 beker, bierglas
- 8
- 9 Henkes 1994, 124-129; Bitter 1997 cat.274-275 (1625/1640); Kottman 1999, 940 (17B-18a)

ca. 1:2

20

- 1a 1999BLO123BP2-AAB
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-5a
- 3 1600-1725
- 4a 8,5/ 14,5 cm
- 4b cilindrische of licht conische gladwandige beker, opgestoken bodem met pontilmerk, (a) zonder of (b) met noppootjes
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stukjes uit wand en rand
- 7 beker, bierglas
- 8
- 9 Henkes 1994, 124-129; Bitter 1997 cat.274-275 (1625/1640); Kottman 1999, 940 (17B-18a)

ca. 1:2

21

- 1a 1999BLO123BP2-AAF
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-12a
- 3 1600-1650
- 4a 9/ 10,5 cm
- 4b cilindrische of licht conische knobbelbeker, opgestoken bodem, pontilmerk, voetring, uitstaande (a) of rechte rand (b)
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c lange driehoekige 'tranen'
- 5d
- 6a opgebolde bodem, gladde voetring
- 6b hoog en relatief breed conisch glas met licht uitgebogen lip
- 6c vrijwel compleet
- 7 tranenbeker
- 8
- 9 Kottman 1999, 949 (16b); Bitter 1997 (1625/1640). Gladde draadvoet 17A (Henkes 1994, 137-141). Tweede beker bijna identiek met geribde voetring

ca. 1:2

ca. 1:2

ca. 1:2

22

- 1a 1999BLO123BP2-AAJ
- 1b beerlaag beerput 4BN
(1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-15a
- 3 1600-1675
- 4a 6,5/ 8 cm
- 4b knobbelbeker, opgestoken
bodem, pontilmerk, vorm
geblazen knobbelversiering,
(a) zonder of (b) met noppootjes
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c ronde noppen
- 5d witte irisatie
- 6a
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit wand
- 7 knobbelbeker, wijnglas of laag
bierglas
- 8
- 9 Vergelijkbaar maar met druppel-
vormige knobbels: Henkes
1994, 137-139 (17A); Bitter 1995
cat.158; Kottman 1999, 949
(17A); Gawronski/Hulst 2010
cat. 1.2.1 (AAR50: 17bd)

23

- 1a 1999BLO123BP2-AAL
- 1b beerlaag beerput 4BN
(1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-15b
- 3 1625-1675
- 4a 5,5/ 6,5 cm
- 4b knobbelbeker, opgestoken
bodem, pontilmerk, vorm
geblazen knobbelversiering,
(a) zonder of (b) met noppootjes
- 5a glas groen, vrij dikwandig
- 5b
- 5c geprononceerde traanvormige
knobbels
- 5d
- 6a opgestoken bodem met
pontilmerk, 3 braamnoppootjes
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit wand
- 7 tranenbeker, wijn- of bierglas
- 8
- 9 Henkes 1994, 137-139 (17A);
Kottman 1999, 949 (17d/18a);
Bitter 1997 (17bd); Gawronski/
Hulst 2010 cat. 1.2.1 (AAR50:
17bd)

24

- 1a 1999BLO123BP2-AAC
- 1b beerlaag beerput 4BN
(1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-31a
- 3 1625-1700
- 4a 7,5/ 9 cm
- 4b cilindrische beker met
horizontale plooiën, opgestoken
bodem met pontilmerk,
(a) zonder of (b) met noppootjes
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c in mal gevormde horizontale
plooiën
- 5d
- 6a opgestoken bodem met
pontilmerk
- 6b
- 6c compleet
- 7 beker, bier- of wijnglas
- 8
- 9 Kottman 1993 cat.4 (93sus;
17A); Henkes 1994, 147-150
(17bc); Jacobs/Van Veen 1996
cat.171 (96dha2: 17bc);
Kottman 1999, 954 (17d/18A)

ca. 1:2

25

- 1a 1999BLO123BP2-AAH
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-59c
- 3 1625-1700
- 4a 7,5/ 17,5 cm
- 4b cilindrische beker met verticaal geplooid wand en rechte rand, opgebolde bodem met pontilmerk, (a) zonder of (b) met noppootjes of (c) met voering
- 5a glas kleurloos met blauwe voering
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a opgebolde bodem met pontilmerk, geribde voering
- 6b
- 6c compleet
- 7 beker, bierglas
- 8
- 9

ca. 1:2

26

- 1a 1999BLO123BP2-AAE
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-bek-77b
- 3 1625-1700
- 4a 7/ 8 cm
- 4b cilindrische vetro a fili beker (a) zonder of (b) met noppootjes, opgestoken bodem met pontilmerk
- 5a glas kleurloos met opaakwitte glasdraden, blauwe lipdraad en blauwe pootjes
- 5b
- 5c flinterdunne diagonale witte glasdraden, enigszins golvend
- 5d
- 6a 3 blauwe braamnoppootjes
- 6b
- 6c compleet
- 7 beker, bier- of wijnglas
- 8
- 9

ca. 1:2

27

- 1a 1999BLO123BP2-AAW
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-flu-7
- 3 1600-1675
- 4a 5/ 29 cm
- 4b fluitglas met uit getordeerde geribde draden opgebouwde asymmetrische stam (J-vormig) met vleugelversiering, schijf-vormige voet met pontilmerk
- 5a glas kleurloos, een van de vleugels blauw
- 5b vleugels in de vorm van twee kronkelige vormen (rudimentaire zeepaardjes), één ervan blauw
- 5c
- 5d kelk wit geiriseerd
- 6a voet ontbreekt
- 6b
- 6c incompleet (ontbrekende voet en delen van de kelk met plexiglas aangevuld)
- 7 fluitglas
- 8
- 9

ca. 1:2

28

- 1a 1999BLO123BP2-AAP
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-kel-11
- 3 1625-1700
- 4a 9,5/ 11 cm
- 4b cilindrisch, conisch of trechtervormig kelkglas met of zonder afgeronde bodem met holle balusterstam, met één of meer schijfjes, schijfvormige voet met pontilmerk
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c gladde holle nodus tussen 2 knoppen, wijde conische cuppa
- 5d
- 6a voet met rechte rand en pontilmerk
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit cuppa
- 7 kelkglas, wijnglas
- 8
- 9

ca. 1:2

29

- 1a 1999BLO123BP2-AAO
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-kel-13
- 3 1625-1675
- 4a 9/ 10 cm
- 4b cilindrisch, trechter- of komvormig kelkglas met of zonder afgeronde bodem met geribde holle nodus- of balusterstam, met één of meer schijfjes, schijfvormige voet met pontilmerk
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c geribde holle nodus tussen twee knoppen, wijde conische cuppa
- 5d
- 6a voet met rechte rand en pontilmerk
- 6b
- 6c compleet
- 7 kelkglas, wijnglas
- 8
- 9

ca. 1:2

30

- 1a 1999BLO123BP2-AAS
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-roe-2
- 3 1625-1675
- 4a 8,5/ 16 cm
- 4b roemer met ei- of tonvormige cuppa, geribde draad op overgang naar schacht, één of meer rijen braamknoppen, opgestoken bodem, pontilmerk, gewonden draadvoet
- 5a glas groen (zeegroen)
- 5b
- 5c 2 rijen van 4 braamknoppen (waarvan 2 mislukt),
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c vrijwel compleet, deel van cuppa ontbreekt
- 7 roemer, wijnglas
- 8
- 9

ca. 1:4

31

- 1a 1999BLO123BP2-AAX
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-roe-10
- 3 1600-1650
- 4a 14,7/ 18,5 cm
- 4b roemer met conische cuppa, draad op overgang naar schacht, twee of meer horizontale rijen puntnoppen, opgestoken bodem met pontilmerk, gewonden draadvoet
- 5a glas groen
- 5b
- 5c 4 rijen van 6 horizontale puntnoppen op de schacht
- 5d
- 6a zeer lage gewonden glasdraadvoet
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stukjes uit cuppa
- 7 roemer, groot feestglas
- 8
- 9 groot model

ca. 1:4

32

- 1a 1999BLO123BP2-AAY
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-roe-7
- 3 1600-1625
- 4a 13,5/ 21,5 cm
- 4b roemer met eivormige cuppa, draad op overgang naar schacht, met twee of meer verspringende rijen puntnoppen, opgestoken bodem met pontilmerk, geknepen voetring
- 5a glas groen
- 5b
- 5c 4 rijen van 8 horizontale puntnoppen op de schacht, cuppa gegraveerd met 4 wapenschilden omgeven door bloemenranken en onder de lip een tekstband: "Desen Roemer Redelyck Groot Cammen Syn Asem In Ver..." en "...sult DVS TE BETALEN"; de wapens zijn van de Engelse koningin, prins Maurits, de Franse koning en het wapen van Buren

- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk, breed geknepen voetring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, enkele stukken uit cuppa ontbreken
- 7 roemer, reuzenformaat pronk- of feestglas
- 8
- 9 Roedema 2006

Beerlaag beerput 4BW

ca. 1:2

33

- 1a 1999BLO123BP2-AAM
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-fle-33
- 3 1600-1675
- 4a 4,5/ 8,5 cm
- 4b kleine vierzijdige fles met korte hals, standvlak of opgestoken bodem met pontilmerk
- 5a glas kleurloos
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b (houten of kurken stop ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet, stuk uit wand
- 7 fles, medicijn- of parfumfles
- 8
- 9

ca. 1:2

34

- 1a 1999BLO123BP2-AAZ
- 1b beerlaag beerput 4BN (1582-ca.1725)
- 2 gl-vog-3
- 3 1575-1675
- 4a 7/ 5 cm
- 4b conische vogelkooizaad- of drinkbak met platte zijde, opgestoken bodem met pontilmerk
- 5a glas groen
- 5b
- 5c
- 5d sterk geïriseerd
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand en wand
- 7 vogelkooizaad- of -drinkbak
- 8
- 9 Jacobs 2002 cat.102 (02haa6; beerput 16d/17A)

35

- 1a 1999BLO42BP1-O
- 1b beerlaag beerput 4BW-1 (1582-ca.1625)
- 2 wa-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 27,5/ 5 cm
- 4b conisch bord met smalle afgeronde kraagrand, op standvlak
- 5a Werra aardewerk
- 5b ringeloor en sliibrastetechniek op witte sliib, groene beschildering in de glazuurlaag
- 5c man met veren op hoed naast tafel met kan (?), binnen concentrische cirkels en gestileerde bloemenrank, kabelrand
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Noord-Duitsland
- 9

Afvalkuil beerleging 4BX

Afvalkuil 4CD

ca. 1:6

36

- 1a 1999BLO42BP1-Z
- 1b beerlaag beerput 4BW-1 (1582-ca.1625)
- 2 r-gra-59
- 3 1600-1650
- 4a 15/ 10,5 cm
- 4b wijde grape/terrine met drieledige buik (knikken bodemwand en wand-schouder), kraagrand met dekselgeul
- 5a rood aardewerk
- 5b inwendig groen glazuur op witte slijblaag, uitwendig deels loodglazuur
- 5c
- 5d beroet en sterk gesleten
- 6a 3 poten
- 6b 2 verticale geknepen worstoren
- 6c vrijwel compleet, stukken uit rand
- 7 grape
- 8 (Zuid-Holland?)
- 9

37

- 1a 1999BLO67-CF
- 1b afvalkuil beerputleging 4BX (1582-ca.1625)
- 2 sp-bor-1
- 3 1500-1550
- 4a 26/ 4,5 cm
- 4b bord met licht holle bodem, spiegel vloeiend overgaand in uitgebogen rand
- 5a Spaanse faience (okergeel baksel), 'Isabela polychroom'
- 5b polychroom beschilderd in paars en blauw op wit
- 5c concentrische cirkels met buitenom een fries met geometrisch patroon
- 5d zeer versleten
- 6a
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord, opdieschaal
- 8 Sevilla (Spanje)
- 9 Hurst/Neal/Van Beuningen 1986, 53-57

38

- 1a 1999BLO29-YY
- 1b afvalkuil 4CD (ca.1610/1630)
- 2 r-vst-6
- 3 1575-1650
- 4a 22/44/ ... cm
- 4b halfronde vuurstolp met geribbelde kraagrand, oor op bovenzijde stolp
- 5a rood aardewerk
- 5b witte slijb, donkergroen glazuur
- 5c appliques onder het oor putto met aan weerszijden stervormige rozet, horizontale ribben waarvan de bovenste geschulpt, geschulpte randen van achterplaat en oor
- 5d binnenzijde beroet; reparatie links opgebracht voor bakken
- 6a
- 6b oor op bovenzijde stolp; stolp heeft geen luchtgat
- 6c bovenstuk achterplaat ontbreekt
- 7 vuurstolp
- 8 Alkmaar
- 9

ca. 1:2

39

- 1a 1999BLO29-BE
- 1b afvalkuil 4CD (ca.1610/1630)
- 2 w-min
- 3 1625-1675
- 4a 8,5/ 6 cm
- 4b miniatuur
- 5a wit aardewerk
- 5b donkergroen geglazuurd
uitwendig, geel geglazuurd
inwendig
- 5c
- 5d
- 6a 3 poten
- 6b 2 verticale lintoren
- 6c compleet, rand en oor
beschadigd
- 7 miniatuur grape naar w-gra-10
- 8 Alkmaar
- 9

40

- 1a 1999BLO29
- 1b afvalkuil 4CD (ca.1610/1630)
- 2 wa-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 31,5/ 5 cm
- 4b conisch bord met smalle
afgeronde kraagrand, op
standvlak
- 5a Werra aardewerk
- 5b ringeloor en slibkrastechniek op
witte sliib, groene beschildering
- 5c kussen met pluimen aan de
hoeken, binnen concentrische
cirkels en ornamentband met
strikken, kabelrand
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Noord-Duitsland ?
- 9 eenzelfde ornamentband bij
Stephan 1987 Abb.81, 83
(misbaksels uit Hannoversch
Munden, 1606-1617)

41

- 1a 1999BLO29
- 1b afvalkuil 4CD (ca.1610/1630)
- 2 m-bor-3
- 3 1610-1650
- 4a (ca. 19,5)/ 2,5 cm
- 4b bord met vlakke spiegel, knik
spiegel-vlag en uitgebogen
rand, op standing
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd
- 5c Chinese decoratie Wan-Li: op
de spiegel drie vogels, op de
vlag een vakverdeling met
bloemen
- 5d drie proenaafdrukken op de
spiegel
- 6a standing
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

Tonput 4CG

42

- 1a 1999BLO29
- 1b afvalkuil 4CD (ca.1610/1630)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1640
- 4a (ca. 28)/ 4 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica (lichtoranje baksel)
- 5b polychroom beschilderd met oker, groen, geel en blauw op wit
- 5c bloemenvaas met tulpen, kabelrand
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

43

- 1a 1999BLO29-BD
- 1b afvalkuil 4CD (ca.1610/1630)
- 2 m-bor-13
- 3 1600-1625
- 4a 29/ 4,5 cm
- 4b bord met vlakke spiegel met verhoogd midden, knik spiegelvlag en uitgebogen rand, op standring
- 5a majolica (rood baksel)
- 5b polychroom beschilderd in oker, groen, paars, wit, geel en donkerblauw op blauw; onderzijde groenige loodglazuur
- 5c blauw fond met polychroom beschildering: konijn binnen cirkels en aigretterand
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8 Noordelijke Nederlanden (Haarlem ?)
- 9

44

- 1a 1999BLO44-CE
- 1a afval in tonput 4CG (1600/1625)
- 2 r-lek-8
- 3 1550-1650
- 4a 30/ 6,5 cm
- 4b platte lekschaal met geribbelde kraagrand, op poten
- 5a rood aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a 3 poten
- 6b 2 horizontale worstoren
- 6c compleet
- 7 lekschaal
- 8 Alkmaar
- 9

Afvalkuil 4CK

45

- 1a 1999BLO112-AS
- 1b afvalkuil 4CK (ca.1625/1650)
- 2 r-bor-6
- 3 1600-1625
- 4a 31/ 5,5 cm
- 4b bord met holle spiegel en platte vlag, van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
- 5a rood aardewerk
- 5b geel/groen slib, ringeloor-decoratie en loodglazuur
- 5c Noord-Hollands slibwerk: centraal vier granaatappels binnen ornamentale rand, vlag met fries van S-motieven en rozetten, kabelrand-imitatie
- 5d
- 6a 3 lobvoeten
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand (aangevuld)
- 7 bord
- 8 Alkmaar
- 9 imitatie van majolica

46

- 1a 1999BLO112-AT
- 1b afvalkuil 4CK (ca.1625/1650)
- 2 r-tes-11
- 3 1575-1625
- 4a 31/12/ 6 cm
- 4b langwerpige vuurtest met rechte rand, op poten, met steel of oor
- 5a rood aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d vlakke slijtage poten, beroet zowel in- als uitwendig
- 6a 3 poten
- 6b horizontaal worstoor (ontbreekt)
- 6c compleet
- 7 vuurtest, aslade (?)
- 8 Alkmaar
- 9

47

- 1a 1999BLO112
- 1b afvalkuil 4CK (ca.1625/1650)
- 2 m-bor-
- 3 1575-1650
- 4a (circa 25-35)/ ... cm
- 4b
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b polychroom beschilderd in oker en blauw op wit; achterzijde groenig loodglazuur
- 5c bloemenvaas binnen cirkels
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standing
- 6b
- 6c fragment van spiegel
- 7 bord
- 8
- 9 breedte fragment 21 cm

Afvalkuil 4CL

48

- 1a 1999BLO112
- 1b afvalkuil 4CK (ca.1625/1650)
- 2 m-bor-
- 3 1600-1650
- 4a (circa 32-36)/ .. cm
- 4b
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b beschilderd in blauw op wit; achterzijde groenig loodglazuur
- 5c zittende rokende mannen met uil op stok
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment van spiegel
- 7 bord
- 8
- 9 breedte fragment verticaal 20,5 cm

49

- 1a 1999BLO114-AU
- 1b afvalkuil 4CL (ca.1582/1625)
- 2 s2-kan-58
- 3 1535-1575
- 4a 17,5/ .. cm
- 4b bolle kan met afgeronde buikknik en schouder overgaand in hoge hals met kraagrand, op standvoet
- 5a steengoed met zoutglazuur
- 5b bruine gespikkelde engobe en zoutglazuur
- 5c appliques: op de hals baardman met rechthoekige baard, op de schouder en buik medaillons met manshoofd met kap afgewisseld met eikenbladeren, op buik fries met tekstband: ARM VND FRVM IST MIN RICHTVM
- 5d slijtage op rand door deksel
- 6a
- 6b

- 6c groot fragment, bodem en deel van oor ontbreken (vermoedelijk bij verwijderen tinnen deksel)
- 7 baardmankan
- 8 Keulen/Frechen
- 9 Unger 2007 cat.33-40, 532-554 (ca.1535-1575)

Beerlaag beerput 4CS

50

- 1a 1998BLO101BP5-T
- 1b beerlaag beerput 4CS
(ca.1580-1625)
- 2 r-tes-25
- 3 1575-1650
- 4a 16,5/ 10 cm
- 4b potvormige vuurttest met hoge
schouder, knik op schouder-
aanzet, zonder hals met
afgeronde rand, luchtgaten in
schouder, op standvlak
- 5a rood aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d beroet, gat in bodem gebrand
- 6a standvlak
- 6b afdrucken van 2 horizontale
worstoren
- 6c vrijwel compleet, oren ontbreken
- 7 vuurttest
- 8 Friesland?
- 9

51

- 1a 1998BLO101BP5-O
- 1b beerlaag beerput 4CS
(ca.1580-1625)
- 2 m-bor-
- 3 1575-1625
- 4a .. / .. cm
- 4b
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b polychroom beschilderd in oker,
groen en blauw op wit;
achterzijde groenig loodglazuur
- 5c vrouwsporet met kraagrand
(beschadigd) binnen concen-
trische cirkels
- 5d drie proenaafdrucken op de
spiegel
- 6a standing
- 6b
- 6c fragment van spiegel
- 7 bord
- 8
- 9

52

- 1a 1998BLO101BP5
- 1b beerlaag beerput 4CS
(ca.1580-1625)
- 2 gl-bek-19a
- 3 1575-1650
- 4a 10,5/ .. cm
- 4b wafelbeker met opgestoken
bodem, pontilmerk en voetring,
van draadomwikkeling gemaakt
wafelpatroon, met uitstaande (a)
of rechte rand (b)
- 5a glas (kleurloos, lichte groen-
zweem)
- 5b
- 5c grove wafels, op ongeveer 2/3
hoogte een kleurloze rozetsteen
- 5d uitgebogen rand
- 6a gladde standing, opgestoken
bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c twee grote fragmenten van de
rand en van de bodem
- 7 beker, bierglas
- 8
- 9 Henkes 1994, 129-132, 134-135;
Kottman 1999, 950; Bitter 1997

Demping waterput 4CU

Beerlaag beerput 4CV

Beerlaag beerput 4DF

53

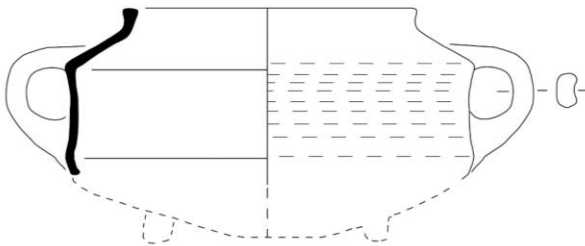
- 1a 1998BLO98
- 1b demping waterput 4CU (ca.1625/1650)
- 2 r-bor-50
- 3 1615-1640
- 4a (ca. 25)/ 5 cm
- 4b bord met holle spiegel en zeer brede platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
- 5a rood aardewerk
- 5b geel/groen sliib, ringeloordecoratie en loodglazuur
- 5c Noordhollands slibaardewerk: op de spiegel een vogel, bladmotief en krullen, op de vlag boogjes
- 5d
- 6a lobvoeten
- 6b
- 6c groot fragment
- 8 Alkmaar
- 9 decoratie niet bij Van Gangelen/ Kersloot/Venhuis 1998, verwant afb.128 en 130 decorateur G2 (ca.1616-1638), afb.134 decorateur G3 (ca. 1616-1629)

54

- 1a 1998BLO105BP6
- 1b beerlaag beerput 4CV (ca.1575/1650)
- 2 r-blo-12
- 3 1375-1600
- 4a 25/ 16 cm
- 4b bloempot met afgeronde onderhelft en cilindrische bovenhelft met haaks uitgebogen rand, op standring
- 5a rood aardewerk
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a licht geknepen standring
- 6b op de wand twee horizontale worstoren en twee nokken, allevier verticaal doorboord voor plantenstokjes
- 6c compleet
- 7 bloempot
- 8
- 9

55

- 1a 1998BLO79BP3-BB
- 1b beerlaag beerput 4DF-1 (ca.1575-1650)
- 2 r-gra-43
- 3 1525-1600
- 4a 14,5/ 13 cm
- 4b wijdmondige grape met 3 ribbels op de wand en kleine kraagrand met dekselgeul
- 5a rood aardewerk
- 5b geheel loodglazuur
- 5c
- 5d onderzijde beroet, poten gesleten
- 6a 3 poten
- 6b 2 verticale worstoren
- 6c compleet
- 7 grape
- 8 Alkmaar
- 9

56

- 1a 1998BLO79BP3
- 1b beerlaag beerput 4DF-1 (ca.1575-1650)
- 2 w-gra-49
- 3 1575-1650
- 4a 22/ ... cm
- 4b wijde grape met drieledige opbouw, sterk ingebogen schouder en verticale hals
- 5a wit aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b 2 verticale worstoren op de buik
- 6c randfragment, bodem en een oor ontbreken
- 7 grape
- 8
- 9 reconstructie naar vergelijkbare rood aardewerken r-gra-142 (Dijkstra e.a. 2010, 09gou1)

57

- 1a 1998BLO79-E
- 1b beerlaag beerput 4DF-1 (ca.1575-1650)
- 2 m-bor-3
- 3 1610-1650
- 4a 19/ 3 cm
- 4b bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standing
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd
- 5c Chinees decor Wan-Li (man, draak, vlinder in tuin), rand met vak verdeling, in blauw op wit
- 5d drie proenaafdrukken op de spiegel
- 6a standing
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8
- 9

58

- 1a 1998BLO79-F
- 1b beerlaag beerput 4DF-1 (ca.1575-1650)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1650
- 4a 20/ 3 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standing
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b polychroom beschilderd in geel, oker en blauw op wit
- 5c centraal wentelend rozet binnen concentrische cirkels, vlag met ornamentaal fries, kabelrand
- 5d drie proenaafdrukken op de spiegel
- 6a standing
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stukje uit rand
- 7 bord
- 8
- 9

Bovenlaag beerput 4DF

Afvalkuil 4DP

59

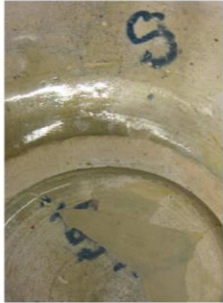
- 1a 1998BLO78BP3-U
- 1b bovenlaag beerput 4DF-2 (ca. 1650/1700)
- 2 w-oli-2
- 3 1575-1700
- 4a 12,5/ 11 cm
- 4b olielamp met twee schalen en stam, 1 worstoor, lekschaal afgeplat, geknikte rand
- 5a wit aardewerk
- 5b geheel groen geglazuurd
- 5c
- 5d oppervlak aangetast door vorstschade
- 6a
- 6b horizontaal opstaand worstoor
- 6c compleet
- 7 olielamp
- 8 Alkmaar
- 9

60

- 1a 1998BLO45-R
- 1b afvalkuil 4DP (ca. 1600/1625)
- 2 w-bak-11
- 3 1550-1625
- 4a 24,5/ 5 cm
- 4b bakpan zonder zijwand met brede kraagrand, bolle bodem
- 5a wit aardewerk
- 5b loodglazuur met koperoxide
- 5c bovenzijde groen glazuur
- 5d
- 6a
- 6b ronde holle steel
- 6c compleet
- 7 bakpan
- 8 Alkmaar
- 9

61

- 1a 1998BLO45-BL
- 1b afvalkuil 4DP (ca. 1600/1625)
- 2 wa-kop-1
- 3 1615
- 4a 12/ 4,5 cm
- 4b conische kop met afgeronde kraagrand en standvlak
- 5a Werra aardewerk
- 5b loodglazuur over gele slib met groene glazuurplekken
- 5c inwendig gestileerde tulp (?) binnen concentrische cirkels en jaartal 1615, buitenzijde rand schuin gestreept
- 5d
- 6a standvlak
- 6b horizontaal worstoor
- 6c compleet
- 7
- 8 waarschijnlijk Noord-Duitsland
- 9

62

- 1a 1998BLO45-ZZ
- 1b afvalkuil 4DP (ca.1600/1625)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1650
- 4a 26/ 4 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd
- 5c op de spiegel een geometrisch motief omringd door boogjesfries, kabelrand; merk op onderzijde bodem onleesbaar door beschadiging, onderop de vlag een S
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8
- 9

63

- 1a 1998BLO44-B
- 1b afvalkuil 4DP (ca.1600/1625)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1650
- 4a 30,2/ 5,5 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica (rood baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd
- 5c granaatappels binnen concentrische cirkels, vlag met fries, kabelrand
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand
- 7 bord
- 8
- 9

64

- 1a 1998BLO44-A
- 1b afvalkuil 4DP (ca.1600/1625)
- 2 m-bor-5
- 3 1575-1625
- 4a 31,5/ 5,5 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b polychroom beschilderd in blauw, oker, groen en geel op wit
- 5c centraal rozet binnen concentrische cirkels, vlag met rozetten
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet, rand beschadigd
- 7 bord
- 8
- 9 Korf 1981, 124, 282

Afval in tonput 4DY

65

- 1a 1998BLO44-D
- 1b afvalkuil 4DP (ca.1600/1625)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1650
- 4a 24/ 4 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b polychroom beschilderd in blauw en geel op wit
- 5c centraal rozet binnen concentrische cirkels en fries met schuine strepen, kabelrand
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stukken uit rand
- 7 bord
- 8
- 9

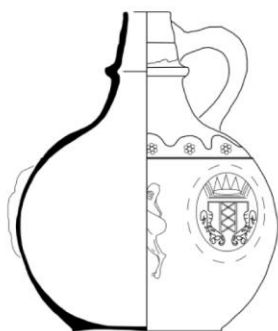
66

- 1a 1998BLO45-BJ
- 1b afvalkuil 4DP (ca.1600/1625)
- 2 m-bor-5
- 3 1600-1650
- 4a 32,5/ 4 cm
- 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
- 5a majolica
- 5b polychroom beschilderd in oker, groen en blauw op wit
- 5c granaatappel binnen concentrische cirkels en boogjesfries, kabelrand
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8
- 9

67

- 1a 1998BLO65-BN
- 1b afval in tonput 4DY (ca.1600-1700)
- 2 s2-kan-32
- 3 1625-1700
- 4a 14/ 23 cm
- 4b bolle kan met schouder overgaand in hoge hals met geribbelde kraagrand, op standvlak
- 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
- 5b bruine gespikkelde engobe en zoutglazuur
- 5c grove grijnzende baardman-applique op de hals, fantasiewapen met 4 kruisen op de buik
- 5d
- 6a standvlak
- 6b bandoor met staart
- 6c vrijwel compleet, oor ontbreekt
- 7 kan
- 8 Keulen/Frechen
- 9 Unger 2007 cat.92 (circa 1650), 105 (1650-1700)

Beer in tonput 4EA

68

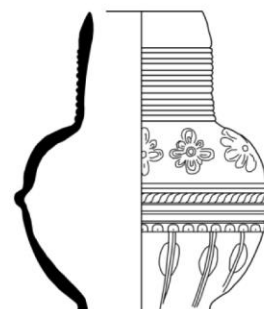
- 1a 1998BLO65-BO
- 1b afval in tonput 4DY
(ca.1600-1700)
- 2 s2-kan-35
- 3 1590-1650
- 4a 14,5/ 17,5 cm
- 4b zeer bolle kan met afgeronde
buikknik en conische hals, met
kraagrand, op standvlak
- 5a steengoed met zoutglazuur
(lichtroze getint wit baksel)
- 5b zoutglazuur met kobaltblauw
- 5c blauw beschilderd snijwerk met
rozetten op schouder; op buik
appliques 3x gekroond wapen
van Amsterdam en 2x leeuwen
- 5d slijtage van tinnen deksel op de
rand
- 6a standvlak
- 6b oor afgebroken (verwijderen van
tinnen deksel)
- 6c vrijwel compleet, gat in wand bij
verwijderde oor
- 7 kan
- 8 Westerwald
- 9

69

- 1a 1998BLO76-S
- 1b beer in tonput 4EA
(ca.1525-1575)
- 2 r-pot-7
- 3 1500-1625
- 4a 20/ 13,5 cm
- 4b pot met buikknik met ribbel en
ribbel op schouder, kraagrand
met dekselgeul en schenklip,
standing, 2 verticale oren
- 5a rood aardewerk
- 5b inwendig groen geglazuurd op
witte sliblaag
- 5c
- 5d onderzijde beroet, standing en
rand gesleten
- 6a licht geknepen standing
- 6b 2 verticale worstoren
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand
- 7 pot
- 8 Alkmaar
- 9

Beerlaag beerput 4EC

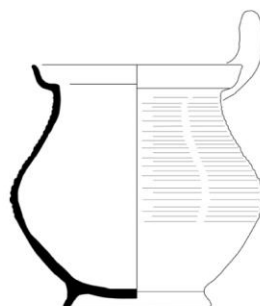

70

- 1a 1998BLO64
- 1b beerlaag beerput 4EC
(1525-1700)
- 2 s2-kan-55
- 3 1575-1625
- 4a 14/ .. cm
- 4b kan met kogelronde buik en
cilindrische hals met bundels
ribbels op de hals, uiteen-
lopende decoraties soms met
tweedeling van de buik, op
standvoet
- 5a steengoed met zoutglazuur
- 5b bruine engobe en zoutglazuur
- 5c snijwerk van rozetten op de
schouder en verticale vakver-
deling onderop de buik, met
bundel horizontale ribbels
halverwege de buik
- 5d
- 6a bodem ontbreekt
- 6b oor ontbreekt
- 6c groot fragment
- 7 kan
- 8 Raeren of Aken
- 9

Demping waterput 4EG

Afval in waterput 5AQ

71

- 1a 1998BLO64BP2-V
- 1b beerlaag beerput 4EC (1525-1700)
- 2 m-bor-3
- 3 1575-1625
- 4a 19,5/ 3,5 cm
- 4b bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
- 5a majolica (okergeel baksel)
- 5b blauw op wit beschilderd, achterzijde groenig loodglazuur
- 5c centraal rozet binnen concentrische cirkels, op vlag geometrische motieven
- 5d drie proenafdrukken op de spiegel
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8
- 9

72

- 1a 1998BLO58
- 1b demping ton waterput 4EG (ca.1625/1725)
- 2 r-pot-66
- 3 1625-1725
- 4a 13/ 13 cm
- 4b pot met afgeronde buikknik en afgeronde kraagrand met dekselgeul, op standring
- 5a rood aardewerk
- 5b geheel loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a licht geknepen standring
- 6b 1 verticaal worstoor
- 6c fragment
- 7 pot
- 8 Alkmaar
- 9

73

- 1a 1999BLO22-U
- 1b afvallaag in waterput 5AQ (ca.1800/1850)
- 2 s2-ink-1
- 3 1800-1900
- 4a 4,5/ 5,5 cm
- 4b cilindrische inktpot met conische schouder, op standvlak
- 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
- 5b egaal lichtbruin zoutglazuur
- 5c
- 5d
- 6a licht opgebolde bodem
- 6b
- 6c gaaf
- 7 inktpotje
- 8
- 9

ca. 1:2

74

- 1a 1999BLO22-AE
- 1b afvallaag in waterput 5AQ (ca.1800/1850)
- 2 r-bor-64
- 3 1825-1875
- 4a 18/ 4,5 cm
- 4b conisch bord met naar buiten geknikte vlag en kraagrand, op standvlak
- 5a rood aardewerk
- 5b
- 5c gele slijblaag inwendig met op de vlag een rode ringeloor slingerlijn
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand
- 7 bord
- 8 Nederrijns
- 9 Francke 1988 Abb.2:6

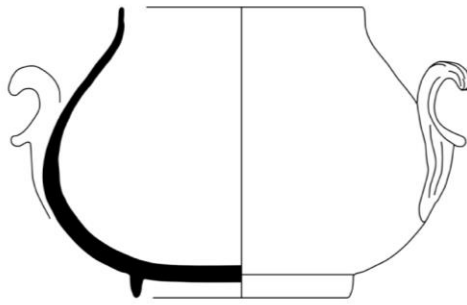
75

- 1a 1999BLO22
- 1b afvallaag in waterput 5AQ (ca.1800/1850)
- 2 r-kan-23
- 3 1800-1900
- 4a 20/ 23 cm
- 4b bolle kan zonder hals met wijd uitstaande kraagrand, standvlak
- 5a rood aardewerk
- 5b geheel loodglazuur, uitwendig donkerbruin, inwendig citroengeel op een witte slijblaag
- 5c twee slordige horizontale groeflijnen op de schouder
- 5d schenklip
- 6a kleine standvoet
- 6b verticaal bandoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan
- 8 Gouda
- 9 Van der Meulen/ Smeele 2012 p.231-232

76

- 1a 1999BLO22-CD
- 1b afvallaag in waterput 5AQ (ca.1800/1850)
- 2 r-pot-59
- 3 1800-1900
- 4a 23/ 21 cm
- 4b wijde peervormige pot met gladde kraagrand en ribbel onderlangs de hals, op smalle standring
- 5a rood aardewerk
- 5b geheel loodglazuur, groen gevlekt (reductievlekken)
- 5c
- 5d gesleten standring en buitenwand
- 6a gladde standring
- 6b twee geknepen verticale oren
- 6c compleet
- 7 pot
- 8
- 9

Spoor 5AV

ca. 1:2

77

- 1a 1999BLO22-BW
- 1b afvallaag in waterput 5AQ
(ca.1800/1850)
- 2 iw-kop-3
- 3 1800-1850
- 4a 6,5/ 6 cm
- 4b conische kop met rechte rand,
op standring
- 5a industrieel wit (witgoed)
- 5b
- 5c onderzijde blindstempel 5
- 5d
- 6a
- 6b oorloos
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 (Maastricht Regout?)
- 9

1:2

78

- 1a 1999BLO22
- 1b afvallaag in waterput 5AQ
(ca.1800/1850)
- 2 ik-pot-1
- 3 1775-1825
- 4a 10,5/ 7,5 cm
- 4b peervormig potje met schouder
overgaand in rechte rand, op
standring
- 5a industrieel kleurig aardewerk
(licht pastelblauw 'Jasperware')
- 5b geheel loodglazuur
- 5c op de buik witte appliques met
guirlandes, onleesbare blind-
stempels onderop de bodem
- 5d lichte dekselslijtage
- 6a gladde standring
- 6b 2 verticale gekrulde greepjes
(één ontbrekend)
- 6c groot fragment
- 7 pot, suikerpotje
- 8 Engeland, Wedgwood?
- 9 (www.thepotteries.org)

79

- 1a 1999BLO12-AQ
- 1b afval in waterput 5AV
(ca.1800/1825)
- 2 s2-pot-10
- 3 1750-1900
- 4a 11/ 12,5 cm
- 4b tonvormige pot met verdikte
geknikte rand, platte bodem
- 5a steengoed met zoutglazuur
- 5b beschilderd in kobaltblauw
- 5c kobaltblauwe bladversiering
rond tuit, naast het oor no.6 in
kobaltblauw, twee horizontale
banden
- 5d
- 6a standvlak
- 6b worstoor, tuit
- 6c compleet
- 7 pot
- 8 Westerwald
- 9

80

- 1a 1999BLO12-AH
 1b afval in waterput 5AV
 (ca.1800/1825)
 2 r-gra-53
 3 1800-1875
 4a 21,5/ 11 cm
 4b diepe grape/sluitpan met
 scherpe knik van bodem naar
 verticale wand, naar buiten
 geknikte verdikte rand, deksel-
 geul, ribbel op randaanzet
 5a rood aardewerk
 5b geheel loodglazuur
 5c
 5d beroet en sterk gesleten
 6a 3 poten
 6b 2 horizontale puntoren
 6c compleet
 7 grape
 8
 9 imitatie van Bergen op Zoom
 maar niet gemerkt (vgl. Groene-
 weg 1992, afb.94 nr.632)

81

- 1a 1999BLO12-AK
 1b afval in waterput 5AV
 (ca.1800/1825)
 2 r-kan-25
 3 1700-1875
 4a 15,5/ 21,5 cm
 4b kan met hoge schouder, licht
 uitstaande hoge wijde hals met
 verdikte lip, op standing
 5a rood aardewerk
 5b geheel loodglazuur
 5c
 5d beroet (deels stuk gebrand),
 slijtage
 6a standing (sterk beschadigd)
 6b verticaal geknepen worstoor
 6c vrijwel compleet, stuk van rand,
 standing afgebrokkeld
 7 kan
 8
 9

82

- 1a 1999BLO12-AL
 1b afval in waterput 5AV
 (ca.1800/1825)
 2 r-kop-4
 3 1700-1875
 4a 13,5/ 9 cm
 4b kop met scherpe knik bodem-
 wand, hoge wand, op standing
 5a rood aardewerk (oranjerood
 baksel met donkerbruine/zwarte
 klontjes erin)
 5b geheel loodglazuur
 5c ringeloor slingerlijn buitenzijde,
 gele slijblaag inwendig
 5d standing gesleten
 6a gladde standing
 6b verticaal oor (ontbreekt)
 6c compleet
 7 kop, papkom
 8 Friesland
 9

ca. 1:2

83

- 1a 1999BLO12-AN
- 1b afval in waterput 5AV (ca.1800/1825)
- 2 r-min
- 3 1750-1800
- 4a 6,5/ 3 cm
- 4b miniatuur ('poppegoed')
- 5a rood aardewerk (met donkerbruine/zwarte klontjes erin)
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a standvoet
- 6b horizontaal worstoor
- 6c compleet
- 7 miniatuur r-kop
- 8 Friesland
- 9

84

- 1a 1999BLO12-AM
- 1b afval in waterput 5AV (ca.1800/1825)
- 2 r-pot-59
- 3 1800-1900
- 4a 24/ 22,5 cm
- 4b wijde peervormige pot met gladde kraagrand en ribbel onderlangs de hals, op smalle standring
- 5a rood aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur (spikkels)
- 5c
- 5d standring gesleten en afgebrokeeld, onderzijde beroet
- 6a gladde standring
- 6b 2 verticale worstoren (1 ontbreekt)
- 6c compleet
- 7 pot
- 8
- 9

85

- 1a 1999BLO12-AJ
- 1b afval in waterput 5AV (ca.1800/1825)
- 2 r-pot-13
- 3 1700-1850
- 4a 22/ 18 cm
- 4b wijde pot met hoge schouder en opstaande rand, standring
- 5a rood aardewerk (oranjerood baksel met donkerbruine/zwarte klontjes erin)
- 5b geheel loodglazuur, decoratief groen gevlekt (zuurstofarm/rijk gestookt)
- 5c
- 5d sterk gesleten
- 6a gladde standring
- 6b 2 verticale geknepen worstoren
- 6c compleet
- 7 pot
- 8 Friesland
- 9 ovaal misvormd (wrakgoed)

86

- 1a 1999BLO12-AR
- 1b afval in waterput 5AV
(ca.1800/1825)
- 2 w-pot-5
- 3 1725-1800
- 4a 15/ 11 cm
- 4b pot met afgeronde buikknik en
kleine kraagrand met
dekselgeul, op standring
- 5a wit aardewerk
- 5b geheel loodglazuur, inwendig
citroengeel, uitwendig felgroen
- 5c tuit afgezet met geknepen rozet
- 5d onderzijde beroet en gesleten
- 6a gladde standring
- 6b 2 verticale worstoren en half
ingeknepen tuit
- 6c compleet
- 7 pot
- 8 Gouda
- 9

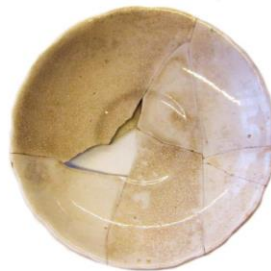
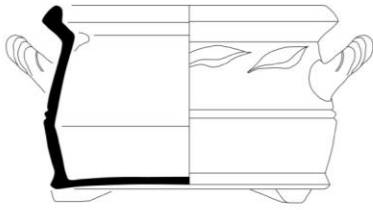
ca. 1:2
87

- 1a 1999BLO12-AP
- 1b afval in waterput 5AV
(ca.1800/1825)
- 2 ir-dek-1
- 3 1775-1800
- 4a 6/ 3,5 cm
- 4b deksel met sluitrand en knop
- 5a industrieel rood
- 5b geheel loodglazuur
- 5c radstempel fries
- 5d
- 6a
- 6b bol knopje
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8 Engeland
- 9

ca. 1:2
88

- 1a 1999BLO12-AO
- 1b afval in waterput 5AV
(ca.1800/1825)
- 2 iz-kan-1
- 3 1750-1800
- 4a 7,5/ 12 cm
- 4b peervormige kan met
uitgebogen brede rand, rand in
model gesneden, standvoet
- 5a industrieel zwart aardewerk
- 5b zwarte glazuur
- 5c golvende rand
- 5d
- 6a standvoet
- 6b verticaal lintoor
- 6c vrijwel compleet, stuk uit rand
- 7 kan
- 8 Engeland
- 9

Demping tonput 6BL

ca. 1:2

89

- 1a 1999BLO116-CB
- 1b afval in tonput 6BL
(ca.1825/1875)
- 2 r-kmf-16
- 3 1825-1875
- 4a 16/ 11 cm
- 4b wijde komfoor met scherpe knik bodem-wand en kraagrand met dekselgeul, met luchtgaten in de wand, op poten
- 5a rood aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d een eruit gebroken fragment is apart geblakerd als gevolg van breuk in het vuur
- 6a blokpootjes
- 6b 2 getordeerde worstoren
- 6c compleet
- 7 komfoor
- 8
- 9

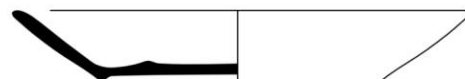
90

- 1a 1999BLO116-BZ
- 1b afval in tonput 6BL
(ca.1825/1875)
- 2 iw-bor-1
- 3 1825-1875
- 4a 14/ 2,5 cm
- 4b afgerond bord met rechte rand en verdiepte spiegel (schoteltje) op standring
- 5a industrieel wit aardewerk (witgoed)
- 5b
- 5c gegolfde rand, blindstempel WEDGWOOD onderop bodem
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord, schoteltje
- 8
- 9 hoort bij 99BLO166-BY (iw-kop-8); Clevis 2007 (1840/1865)

91

- 1a 1999BLO116-BY
- 1b afval in tonput 6BL
(ca.1825/1875)
- 2 iw-kop-8
- 3 1825-1875
- 4a 9/ 5 cm
- 4b steilwandige kop met uitgebogen rand, met oor, op standring
- 5a industrieel wit aardewerk (witgoed)
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a uitstaande standring
- 6b oor
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9 hoort bij 99BLO166-BZ (iw-bor-1)

Demping waterkelder 6CE

ca. 1:2

1:2

92

- 1a 1999BLO116-CA
- 1b afval in tonput 6BL
(ca.1825/1875)
- 2 iw-kop-1
- 3 1825-1875
- 4a 9,5/ 6 cm
- 4b bolle kop met rechte rand op standring
- 5a industrieel wit (witgoed)
- 5b decoratie onderglazuur polychroom in rood, groen en blauw op wit
- 5c fries van bloemen
- 5d
- 6a rechte gladde standring
- 6b oorloos
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9 Clevis 2007 cat.231-253 (1840/1865)

93

- 1a 1999BLO17-B
- 1b demping waterkelder 6CE (1875/1900)
- 2 iw-bor-6
- 3 1883-1900
- 4a 24/ 2,5 cm
- 4b bord met naar buiten geknikte platte vlag, op lage standring
- 5a industrieel wit
- 5b donkerrode transferprints
- 5c concentrische friezen met Griekse meanderpatronen; onderzijde roodbruin merkstempel sfinx met omkaderd P.REGOUT&CO MAASTRICHT en GOUDKUST; er doorheen geplaatste reliëf- stempels van '7', '1/2' (ondersteboven) en 'c'
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8 Maastricht
- 9 Polling 1993 beeldmerk 71A (1883-1900)

94

- 1a 1999BLO17-C
- 1b demping waterkelder 6CE (1875/1900)
- 2 iw-bor-25
- 3 1883-1900
- 4a 12,5/ 1,5 cm
- 4b steilwandig schoteltje, verdiepte spiegel en uitgedraaide standring
- 5a industrieel wit (witgoed)
- 5b overglazuur goudverf
- 5c gouden bies langs de rand en gouden cirkellijn op spiegel; onderzijde zwart merkstempel van een sfinx met eronder omkaderd P.REGOUT&CO MAASTRICHT
- 5d
- 6a uitgedraaide standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, stukken uit rand
- 7 bord, schoteltje
- 8 Maastricht
- 9 Polling 1993 beeldmerk 70A (1883-1900); wschl bij cat.95

Demping waterput 6CF

1:2

95

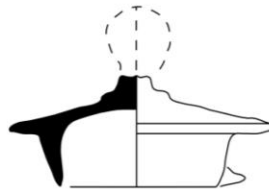
- 1a 1999BLO17
- 1b demping waterkelder 6CE (1875/1900)
- 2 iw-kop-31
- 3 1875-1925
- 4a 6/ 6,5 cm
- 4b conische diepe kop met uitgedraaide standing en oor
- 5a industrieel wit (witgoed)
- 5b
- 5c onderzijde zwart merkstempel sfinx met omkaderd P.REGOUT&CO MAASTRICHT
- 5d
- 6a uitgedraaide standing
- 6b
- 6c fragment (compleet profiel)
- 7 kop
- 8
- 9 Polling 1993 beeldmerk 70A (1883-1900); hoort wschl. bij cat.94

96

- 1a 1998BLO95-H
- 1b demping waterput 6CF (ca.1825/1900)
- 2 r-kap-2
- 3 1825-1875
- 4a 20/ 12 cm
- 4b bolle kachelpan op standvlak, afgeronde kraagrand met dekselgeul
- 5a rood aardewerk
- 5b geheel loodglazuur, inwendig gele sliblaag
- 5c
- 5d onderzijde beroet
- 6a
- 6b 2 omhoog staande worstoren
- 6c compleet
- 7 kachelpan
- 8 Friesland?
- 9

97

- 1a 1998BLO95
- 1b demping waterput 6CF (ca.1825/1900)
- 2 w-ver-7
- 3 1825-1900
- 4a 19,5/ 10,5 cm
- 4b vergiet met scherpe knik bodem-wand, hoge wand, op standing
- 5a wit aardewerk
- 5b mosgroen loodglazuur
- 5c
- 5d standing gesleten
- 6a gladde standing
- 6b twee horizontale worstoren
- 6c vrijwel compleet, oren ontbreken en rand beschadigd
- 7 vergiet
- 8
- 9

1:2

98

- 1a 1998BLO95
- 1b demping waterput 6CF
(ca.1825/1900)
- 2 iw-kom-17
- 3 1825-1900
- 4a 22,5/ 6,5 cm
- 4b wijde kom met S-vormig
uitgebogen rand, op standing
- 5a industrieel wit aardewerk
(witgoed)
- 5b
- 5c parelrand (relief)
- 5d
- 6a kleine standing
- 6b
- 6c fragment
- 7 kom
- 8
- 9

99

- 1a 1998BLO95
- 1b demping waterput 6CF
(ca.1825/1900)
- 2 ep-dek-1
- 3 1825-1900
- 4a 7/ ... cm
- 4b conisch deksel met hoge
sluitrand en sluitnokje, knop
- 5a Europees porselein
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c vrijwel compleet, knop ontbreekt
- 7 deksel, theepotdeksel
- 8
- 9

